
CAROLI CARAFA
EPISCOPI AVERSANI
COMMENTARIA
DE
GERMANIA SACRA
RESTAVRATA
sub
Summis PP. GREGORIO XV.
&
S.mo D. N. VRBANO VIII.
Regnante Augustissimo, et Piissimo
Imperatore FERDINANDO SECVNDO
AVERSAE
Ex Typogr. Ægidij Longhi
anno 1630.
SVPERIORV̄ PERMISSV

SACRATISSIMAE DEI MATRI VIRGINI.

CAROLVS EPISCOPVS AVERSANVS
in humillimam gratiarum actionem.

PAr erat, vt hoc qualecunquè opus tuis ederetur in lucem auſpicijs, quæ parens veræ lucis es. Te altrice viueret, quæ nobis vitam peperiſti. Te patronam quæreret, ac vindicaret ſuam, quam ego ducem in periculis, in moleſtijs, in omni vitæ curſu ſenſi; cuius clientelæ beneficio, difficillimis temporibus inter tot itinerum difficultates, bello efferueſcente Germania, ſerpente vbiquè contagio, &

§ con-

coniuratas hæreticorum manus euasi, & pestis pericula declinaui. Quod verò tutius patrocinium, quàm tuum, Virgo Sanctissima? quam Dauidicæ turri simillimam sacrum concinit epitalamium: è qua mille clypei pendent, & omnis armatura fortium; quam terribilem etiam assuerat, vt castrorum acies ordinata, nè turri propugnatores milites, neuè militibus contra hostiles impetus munita turris deesset. Isto etiam vel maxime nomine tibi debetur hoc opus, cum nihil sit eorum, quæ hic præclarè, & cum virtute acta narrantur, quod per te gestum, perfectumquè non sit Tu propugnaculum Fidei, tu seuera vltrix perfidiæ, tuo prope numine disciplina castrensis innititur, cui omnia faustè, ac fœliciter sēper euenerint. Etenim quod hostes Religionis profligati sint, quòd hastam abiecerint, ac spiritus detumuerint, non tam armis est factum, & auxiliaribus copijs, quam præsidijs tuis. Te te & ille ipse summa virtute vel corporis, vel animi præstans Imperator Ferdinandus semper Augustus Ducem belli præcipuam merito appellare solet, agnoscit videlicet fontem suæ gloriæ, animaduertit, vnde tantum virtutis, ac fælicitatis emanet. Hinc illud maximum argumentum pietatis

in

intet suæ, quod te effingi iusserit in signis,
& á vexillifero altè præferri, teque suis
copijs præesse dixerit, á te rem omnem
bellicam gubernari, ac regi, à te magis
arcano instinctu, quam martiali tuba mi-
lites accendi, à te sibi porrigi opima spo-
lia impiorum. Vidi egomet, vidi, & illam
hausi lętitiam vel maximam, cum Teu-
tones Palatiniani, Bohemi, Pannones,
alijque quamplures non modo Imperato-
rijs, sed diuinis legibus obsequerentur;
reuiuisceret pietas, Religio reflorescerect.
exhaustum est, mę pręsente, & gratulan-
te illud Luteri cęnū; squallet Caluin us,
verè iam recaluaster; quasi resectis tot il-
lius Hydrę capitibus extorsisti Virgo fu-
nestam facem ex Oecolāpadij manibus,
qui Christianæ Reipub. ipso nomine mi-
nitabatur incendium; tua vis Hussitas
fregit; te reluctante, & obnitente Ca-
rolostadius metam sui consilij attingere
minimè potuit, qui in studio impietatis
excurrebat audacior. Nimirum hæc sibi
proposuit Ferdinandus ille tuus, cum in
hostes tuo vultu notata signa conferret.
idcirco enim bellator classicum canebat
ad pugnam, vt victor tibi pęana caneret
ad laudem; idcircò arces hostium, ac mu-
ros euertebat, vt tibi excitaret aras, atq.

§ 2 de-

delubra; idcircò deniquè fulgurabat armis, vt tu coruſcares vel gloria, vel prodigijs. Senſio me tot rebus, tanquã præclaris commemorandis, imparem eſſe: ſed hac vna ſpe ſuſtentator; etenim confido fore, vt quæ militum acueris gladios ad pugnandum, eadem mihi ſtylum acuas ad ſcribendum.

SANCTISSIMO D. N. VRBANO OCTAVO PONT. OPT. MAX.

CAROLVS EPISC. AVERSANVS

Summam, ac æternam fęlicitatem.

QVoniam grauaris, in alio quouis Tẽplo Nationes gentium tuam Sanctiſſimam venerari Maieſtatem, ſapientes tuæ vocis Oraculum ſumere Principes, ac Reges viſibile Sanctitatis tuę Numẽ adorare; quã in verę, ſolidęq; glorię Templo, quod ipſe per ſummam virtutem cœlitùs emiſſam conſtruxiſti; non quidem partem anguſtę illius, ſed totam hanc immenſam compręhendens Hyeruſalem: cuius amplitudo contermina eſt tuo dominio, quod tamen Cœlo, ac Dei ipſius dominio conterminum eſt. Aſpicias in hac Hiſtoria mirabilis eiuſdem Templi partem non minimam; quam cum ego in Germania erigendi miniſter affuerim, ab alio fortaſſe nemine ſincerior eius, aut certior exprimeretur

meretur imago. Et quamuis timendum non sit, nè tua pręclara, ac fermè diuina gesta in vllo immensitatis angulo, aut Aeternitatis sęculo obscura iaceant; cum penetrabili Spiritus sancti tuba Mũdo aperiantur, tamen patiatur summa tua clementia, hoc opus in sanctissimorum Pedum vestigijs stabilire fundamenta, siquidem in hoc etiam non sine summa posterorum admiratione gloriosissima tuę Sanctitatis acta, Dei non minus, quàm veritatis voce exponentur.

COMMENTARIA DE GERMANIA SACRA RESTAVRATA.

NE Roma discedente ad obeundam Germanicam Nuntiaturam, talis erat Europę status; quem breuiter sine ira, & odio (quorum causas procul habeo) ideo referre volo, vt tractaturus de Germania Sacra Restaurata cum faciliori Lectoris intelligentia possim assequi optatum finem. Pax in Italia regnabat, licet ob Vallem Tellinam semina belli iacta essent. In Germania pericula, & tumultus vndequaque, nec victoria Pragensis potuerat extinguere atrox bellum; quod sacrum, & non satis laudatum contra Vgonottos erat in Gallia; Hispania ob vnitatem veræ, & Catholicæ Religionis summa pace fruebatur, quamuis illius Rex contra infideles, & hæreticos in alijs Prouincijs orientalibus, & occidentalibus per suos Duces belligeraret. Polonos vexabant Tartari, Suuecij, & Moscouitę, qui tamē

domesticis dissentionibus non carebant; Anglia pacem intra, extra verò, contra Germanos bellum habebat; Danimarcha, & Norueggia quamuis frigiditate aeris Septentrionalis insensibiles videbantur, attamen ignem belli, vt postea patefactum est, sub cinere fouebant; Turcicum Europeum Imperium, sub cuius cliẽtela erat Tartarus Percopeus, Moldauus, & Transiluanus gloriabatur de sua potentia, propter quam non apertum bellum in vicinijs patiebatur, attamen molestabatur à Cosacchis gente paupere, & collectitia, licet belligera, & animosa, vnde maximum, & periculosum timebatur bellum. Romę mortuo optimo Pontifice Paulo Quinto vnanimi Cardin. consensu, die 13. Februarij fuerat electus in summum vniuersalis Ecclesiæ Pastorem Alexander Cardinalis Ludouisius, qui fatale nomen pietatis, religionis, liberalitatis, nec nõ acerrimi hostis contra infideles, & hęreticos, Gregorij Decimi quinti assumpserat, & quæ ad propagationem Fidei, & ad extirpationem hæresum, præsertim ex Germania diù animo conceperat, (præpeditus tamen Dei permissu, & hominum voluntate ob non collatas, multò ante illi debitas dignitates) statim promouere conatus est, vt infra referemus. Eũdem sacrum zelum, & ardorem quamuis implicitus multis bellis, & periculis habebat Ferdinandus Secundus, qui electus Cæsar Francofurti die 28. Augusti anni 1619. Occidentale regebat Imperium, verè pius, verè fœlix, verè Germanicus, Saxonicus, Cymbricus, Vngaricus, Turcicus, & meritò nemini antecessorum Cæsarum, qui pronomen à magnitudine rerum gestarum habuerunt, secundus.

Ferocem Turcarum gentem, & Imperium regebat maxima ferocitate ferocissimus adoloscens Osmanus, contra quem si Deus non extendisset manum suam, modo terribili, & in domo Ottomanica nunquàm experto, maiora forsitan intulisset Christianitati damna, quam non intulerant Solimanus, Selimus, Mahometes Secundus, & alij illius parentes. Timuit ideò inuictissima Respublica Polonica, cum paulò ante mortem bellum cum sexcentis millibus armatis ferox Osmanus intulisset, cuius gubernacula regebat Sigismun-

dus

dus Tertius,Rex non minus longo dominatu,& experientia rerum,quam summa pietate admirabilis: Eodem tempore finitimis populis Suuecijs,Gothis,& alijs Gostauus;Danicis,& Noruegicis Christianus quartus imperabant; ille auidus gloriæ fortis, & fœlix in bello antiquæ Gothorum gloriæ restaurator sibi nomen assumpserat; iste Dux potens,& prudens extimabatur, cuius tamen virtutem Germania, Lydius quasi lapis famæ imparem declarauit. Iacobus II. cuius Imperio sub nomine magnę Britanniæ, Angli, Scoti, Hiberni subiecti erant;licet tunc temporis à nonnullis ob propensionem ad litterarum, & pacis studia ludimagister appellaretur;velabat tamen, vt postea innotuit, summa prudentia, & politica his artibus impotentiam, vt sustineret existimationem, qua deperdita vt plurimum perire solent Regna. Denique in tota Gallia regnabat Ludouicus XIII. religione, & pietate alteri Diuo Ludouico nō absimilis, & in re bellica dignus Henrici parentis filius; In Imperio verò Hyspanico, cui nunquàm sol occidit, mortuo paulò ante Philippo III. Sanctissimo Principe, successerat Philippus IV. ætate iuuenis,expectatione magnus,verus Philippi II. nepos, & Caroli V. pronepos.

In hac rerum, & Principum constitutione sedes belli, & discordiarum erat Germania,ad quam ex omnibus Orbis partibus concursus fiebat populorum, cum ex illa salus, vel interitus in negotijs sacris,& profanis expectaretur; hinc diuisa reperiebatur, immò pro ea, tota Europa;in duas partes, in Cæsarianos videlicet, & Palatinianos: Prioris caput erat Ferdinandus Cæsar, & cum eo Bauarus; Saxo, Electores Ecclesiastici,Liga Catholica, & alij Principes minores simul cū externis Rege Hyspaniarum,Rege Polonię, Infante Isabella Belgarum,& alijs collegatis cum Domo Austriaca.Posterioris erat Palatinus Federicus Quintus, cui adhęrebat Elector Brandeburgicus, Palatinus Neumburgicus, Dux Bitontinus,Ioachinus Herneftus, & Christianus fratres Marchiones Brandeburgici, Dux Vvittebergicus, Mauritius Langrauius Hassię,Marchio Durlacensis, Princeps Analtinus, Ciuitates Imperiales confederatæ, & Ansiaticæ; secretò verò Dux

Brusuicensis, Megapolitanus; Pomeranus, & alij Principes circuli Saxoniæ inferioris, ex exteris verò Anglus, Danus, Suecus, Ordines confederatarum Prouinciarum Olandiæ, Gabor, Turca; & quod maximè dolendum erat, etiam aliqui Principes Catholici.

Causa, & origo istarum discordiarum, præter solitam filiorum Adæ dominadi libidinem, fuerat hæresis, lutherana præsertim, & Caluiniana præter alias minoris nominis, quæ ita irrepserant, vt omnes Principatus præter Tirolensem, Bauarum, & Salisburgensem, potius hæretici, quàm Catholici existimarentur; & tamen Germania ante annum 1517. erat vnius labij, sed suis libidinibus Ciuitatem, & nouæ Religionis turrim erigere voluere Germani maiori scelere, quam Gigantum; hinc lateres nouarum opinionũ à Catholicis dogmatibus abhorrescentium, hinc bitumen cuiusdam suadelæ mirum blandientis in excidium parauerunt, vt sin minus solium Dei, Dei certè Vicarij sedem destruerent; sed cùm opus aggrederentur, qui habitat in Cœlis irrisit eos, & Dominus subsannauit illos immissione dissensionis, diffidentiæ, & spiritus mendacij.

Commentaria hæc nostra insignes plurium mutationes Principum, Ducum, Heroum, & Rerumpublicarum claudent, & quomodo illa mala, quæ desperata videbantur, curata fuerint per obtentas celeberrimas Cæsaris, & Catholicorum Principum victorias per noxij emissionem sanguinis per maximam etiam sollicitudinem in hac nostra Nunciatura apud Augustissimam Maiestatem octennio impensam, ac tandem per assiduos Archiepiscoporum, Episcoporum, aliorumq; Prælatorum, ac Religiosorum non inutiles labores in eradicatione, adeò inueteratæ hæresis collocatos, quæ vt facilius intelligantur, rem omnem altiùs, sed breuissimè exordiar.

Lutheranæ hæresis origo.

Malum, quod præterito sæculo, & presenti vsque ad annum 1629. miseram Germaniam afflixerat, exordium duxit anno 1517. Ex inuidia enim, & indignatione, quod Ioanni Tetzelio Dominicano commissa fuisset indulgentiarum promulgatio, cæpit Martinus Lutherus Ord. S. Augustini Lector

ctor ordinarius VVittembergæ in immodicos quæſtus, & abuſus indulgentiarum inuhei, non tamen in ipſas indulgentias, quas adhuc probabat, vt ſemper in timore, & tremore ſalutem operaremur: poſteà verò mentem magis renudauit in 95. propoſitionibus diſputationis tantùm gratia propoſitis. Verum multos decepit triennio integro ſimulata Lutheri humilitas, & erga Pontificem reuerentia: nàm Leoni X. ſcribens, ſe proſtratum Sanctiſſimis illius pedibus, cuncta ſua ei offerre, vt viuificaret, occideret, vocaret, reuocaret, approbaret, reprobaret quodcunq; placuiſſet; interim Friderico Saxoniæ Duci gratus, inuehebatur in vitia Cleri, & Magiſtratus, vt populo plauſum faceret, tantòq; magis illius dictis fides adhibebatur, quanto euidentiora, & magis publica erant cleri vitia perniciosiſſima; Romam accerſitus, diffidens ſuæ cauſæ, & timens perſonæ, in Germania judices poſtulauit; obtentoq; Cardinale Caietano, in Comitijs Auguſtanis corã illo, & Cæſareis Conſiliarijs; palynodiam dictorum, & ſcriptorum cecinit, profeſſusq; fuit ſe ſequi Sanctam Romanam Eccleſiam, illam ſe dixit velle colere in omnibus præſentibus, & futuris temporibus: poſtea inſtante Card. vt in ſpecie aliqua reuocaret, & miſſa faceret, quę perturbationem cauſarēt; reſpondit, ſe non meminiſſe alicuius, quod contra Sacram Scripturam, contra Sanctos Patres, aut decreta Pontificum foret, offerens ſe velle ſua ſubmittere iudicio Vniuerſitatum Baſilienſis, Friburgenſis, Louanienſis, & Pariſienſis, ac tandem à Cardinali ad Romanum Pontificem appellauit. Auguſtaq; ſe ſe ſubduxit. Diſputatur poſteà cum Eckio, & Lutherus Cæſari Carolo V. ſe, ſuamq; cauſam, fruſtrà tamen, commendat; & à Pontifice longè aliter, quam ipſe docebat, iudicante; prouocat ad Concilium; immò contra Pontificem ſcriptum edit ad Cæſarem, & nobilitatem Germaniæ, nec ſatis ſe feciſſe ratus; Ius Pontificium VVittenbergiæ publicè incendit: Scribit in Colonienſes, & Louanienſes, editq; librum de captiuitate Babilonica, in quo Bohemos ab hæreſi liberat, alioſq; Catholicos hæreſeos inſimulat. Accuſatur anno 1521. Lutherus VVormatiæ tanquam in Imperio publicæ pacis perturbator, ſed eum defendit, & protegit Saxo, ſuadetque vt

Appellat ad Vniuerſitates

Comitia VVormatiæ.

ſub fide publica euocetur non tantùm Cæſaris,ſed etiam aliquot Principum, qui pro homine fideiuſſerunt: mandantes tamen,vt interim in itinere nec concionaretur,nec ſcriberet; concionatus tamen fuit Erphordij contra Cæſaris edictum VVormatiæ tamen modeſtior,libros à ſe ſcriptos agnouit,& ad illorum retractationem ſe paratum fore dixit;ſi teſtimonijs Scripturarum cõuinceretur: quæ cum obſtinatè dicerẽtur,Cæſar mentem ſuam incontaminatam declarauit,præcepitq;vt reduceretur,quo fides eſſet integra, ſed iuſſit moneri hominem,vt à turbis, & concionibus abſtineret; Lutherus Alſtadium à Saxoniæ Ducis cuſtodia ductus, mox ibidem contra Pariſienſes,& contra D.Thomæ ſcolaſticam Theologiam ſcribit,paulò poſt Sacram Scripturam in Germanicum idioma ad genium ſuum vertit, ac Caroloſtadium, Melanchthonem,Ionam,Seurſium,Amſdorphiũ, aliosq; diſcipulos nanciſcitur, & inſtruit, ſcholas claudi iubet; in Henricum Angliæ Regem inuehitur; ſe Euangeliſtam nominat: omnibus etiam fœminis munus euangelizandi concedit.Comitia Norimbergæ indicuntur; quo tempore iàm Principes aliquot Lutherani, errores fidei cum politicis miſcebant, multaque iactabant ad conflandam inuidiam Pontifici, & Clero.

Zuuinglius in Heluetia.

Interim in Heluetia Zuuinglius quidam eam gentem ad res nouas concitare cœperat,cuius dogmata ſoli Tigurini ſequebantur; alij verò in Comitijs Lucernæ habitis, cæremonias, & inſtituta antiqua inuiolata ſeruari mandarant, Zuuinglius mox vt manũ calamo admouit, diuerſam à Luthero doctrinam edidit, aliam Caroloſtadius ab omnibus diſcrepantẽ,idem præſtitere Anabaptiſtæ politicũ Magiſtratum eiurantes. Lutherus dolore, iraque ſuccenſus relinquens obſcuriores diſceptationes, librum de fœnore, & vſura germanicè eeulgat, & magiſtratus non parùm ſugillat, Principes, & Reges ſocios furum appellat, quæ prolixiùs proſequitur applaudente Luthero Thomas Munetzerus inſignis populi irritator. prætere Lutherus apoſtaſiam Religioſæ fugitiuæ defendit publico ſcripto, omnibusque voto obligatis,viam carnis,& libertatis referat,ac tandem in dictis

Comi-

Comitijs Norimbergæ, vbi de ſubſidio contra Turcas agebatur, Turcam decies eſſe meliorem,ac prudentiorem,quã Chriſtianos Principes diuulgat;hos vocat ſtolidos,fatuos inſanos,amentes,& moriones,quæ cum confirmaſſet Muntzerus,& Phiferus,iamq; erumperent Buceriani, Melanchthonici, Pomerani, Zuuingliani, alijq; quamplures votorum deſertores duce Caroloſtadio, qui recenter, & primus quidem meretricem ſuam duxerat in nuptijs: ruſtici ſaltantes, & bibentes coniurarunt;paulòque poſt ſeditio ruſticana aduerſus Magiſtratum exorta eſt in Algæa,ac ferè in omnibus Suueuię locis ad Rhenũ in Alſatia,in Franconia,in Thuringia, in Salisburgenſi agro, & alibi, quorum is erat ſcopus,vt Principes omnes extinguerẽt, & nouam Religionem inueherent,ſequè a tributis liberarent;ducentas arces in ſola Franconia demoliti ſunt;ſed cum ſeſe nobiles ſtrenuè oppoſuiſſent inuocatis Suueuici fœderis auxilijs, eorum que Duce Georgio Truccefio, Ludouico Palatino, Conrado VVittẽbergico, Antonio quoque Lotharingico Duce, eiusq; fratribus ſpatio trium menſium pluſquam centum millia ruſticorum interierunt, Muntzerus, eiusq; ſocij Mulhuſij capti pœnam capitis ſubierunt. In Vrbibus etiam eodẽ ferè tempore tumultuatum fuit,Francofurdiæ,Moguntiæ,Vuormatiæ,Spiræ,& Coloniæ ciues in Magiſtratum ſurrexerunt, leges,& fidem ſibi ipſi præſcripſerunt,multisq;in locis libertatem credendi poſtularunt, & impetrarunt; quibus omnibus fatebatur Lutherus ſe claſſicum ceciniſſe.

Inceſſores belli ruſticani anno 1526.

Tumultus Ciuitatum.

In publico hoc Germaniæ luctu Lutherus celebrat ſacrilegas nuptias, abominaturq; Canonem miſſæ,& paſſim ad omnes Principes ſcribit, vt illius doctrinam amplectantur. Primus ex Principibus Luthero publicè voto effracto, ſacrilegè adhæſit Albertus Brandeburgicus Ordinis Teutonici Magiſter, ducens vxorem Dorotheam Regis Daniæ filiam. illius exemplum inculcauit Lutherus Alberto Archiepiſcopo Moguntino,rogauitque, vt Epiſcopatum in ciuilem Magiſtratum conuerteret, ſimilia conſtantiſſimo Georgio Saxoniæ Duci niſus eſt,ſed fruſtra perſuadere. Principes tamen Lutherani anno ſequenti habentes Comitia Spiræ, denega-

Apoſtaſia Alberti Brandeburgici.

tis

tis ſibi Eccleſijs in palatio ſuo publicè conciones Lutheranas haberi iuſſerunt, plebemque ad illas, indulgentibus Epiſcopis inuitarunt.

Quo tempore in eadem cauſa verſabantur Heluetij, plerumque plebei à Conrado Pellicano apoſtata ſeducti. Badenæ diſputatio erat inſtituta à Catholicis, & Sacramentarijs, ſed in illa Catholici triumpharunt, quarè Heluetiorum pagi Decretum de conſtanti fide catholica ediderunt, illiq; parere ſe velle dixerunt omnes Tigurinis exceptis: paulò poſt tamē Bernatēs diſputationem repetierunt inuitis Epiſcopis, atque Cæſare, quæ tandem illum finem habuit, vt præſcriptis iniquis legibus cōtra Catholicos, & plauſibilibus pro ſectarijs; miſſas, aras, & ſtatuas aboleuerint. Lutherus interim in Anabaptiſtas graſſantes ferebatur: & ſub ſpecie illos arcendi vniuerſam Catholicam Religionem diſtruebat, illos Pontificijs comparabat, & magis Pontificios, quam illos tecto tamen ſine laudabat, ne grauius Principes offenderentur: magna inconſtantia, apud Papam fatebatur eſſe verā Scripturam, vērum Sacramentum Altaris, veras Claues ad remittenda peccata, verum verbi miniſterium, & verum Catechiſmū; imò illius ſuaſu viſitatio Saxonica fuit inſtituta, in qua vt refert Melanchthon; Lutherus multa correxit, doctrinasq; conformes Catholicæ Religioni tradidit de libero arbitrio, de Pœnitentia, de doctrina Legis, & de alijs punctis magis adulatione, quàm ſeriò ſcriptis.

Lutheri de Papatu teſtimonium.

Principes etiam Saxonici, & Landgrauius Haſſiæ ſibi à Catholicis metuentes, quaſi iàm fœdus contra illos fuiſſet initum, militem conſcribunt, qui vt exauctoraretur à Principibus ſacris Moguntino, Herbipolenſi, & Bābergenſi centum mille aureos extorſerunt, illorum Diocæſes, ni facerent, incendijs deuaſtare molientes. Heluetij etiam ſupramodum Zuinglianiſmo infecti, paſſim nouam doctrinam admiſerunt. Cum Turcam Budam cæpiſſe ex Vngaria allatum eſt, totamq; Germaniam velle inuadere. Ferdinandus Rex Comitia Spiram euocauit, in quibus tanquàm Cæſaris Vicarius ab Imperio ſubſidia exigebat, ſed Principes Lutherani ibi palàm auſi ſunt ſubſidia denegare, niſi libertatem Reli-

gionis

gionis impetrarent;quarè Ferdinandus publico Decreto indulsit,vt in Fidei,ac Religionis negotio eo modo se gererēt, quo Deo,& Cæsari facti sui rationem possent reddere,nihil tamen innouarent vsq; ad Cæsaris aduentum, vel Concilij celebrationem.cùm verò contra seditiosos,& bonorū Ecclesiasticorum inuasores Decreta fecisset,ijs noluerunt Principes subscribere,adiunctisq; sibi aliquot ciuitatum Legatis, protestati sunt, vndè posteà Protestantium nomen vsurparūt.Syndici posteà ad ciuitates suas reuertentes, multitudine sociorum confisi,multa mutauere,spreta Cæsaris,eiusq; Vicarij auctoritate;Argentinenses exemplo Basiliensium, qui Senatores duodecim loco mouerant, & imagines distruxerant,primi fuerunt ex ciuitatibus Germaniç, qui Religionē mutarūt,& summa libertate sese Cæsari opposuerūt, quibus mox Francofurtiani, & Vvormatienses adhæserunt.Cæsare, ac Ferdinando cōtra Turcas Viennam obsidētes impeditis.

Primum interim an. 1529.

Protestantes vnde.

Argentinenses nè punirētur,cum Tigurinis,Bernatibus, & Basiliensibus fœdus pepigerunt,quod ægrius tulit Imperium.quarè non destiterūt aliqui Principes illos monere,sed frustra:confirmabantur.n.à plerisq;alijs Protestantibus,qui paulò ante Spiræ conuenerant,& de fœdere contra Pontificios ineundo deliberauerant; solum illis impedimento erat diuersitas doctrinæ inter Lutheranos,& Zuinglianos, quā semel Marspurgi,& posteà Suuabaci conciliare studuerāt,nihilominùs tamen posteà inter ciuitates, & Principes conuētum fuit,vt Pontificijs se opponerent. Cæsar etiam ius suum in eos exequi differebat, satisq; habebat, si occuparet Protestantium consilia,& vires recideret,sperans adhuc se posse pœnitentiam ab ingratis extorquere.Quarè Comitia Augustæ indixit, omnesq; solemniter ad rem Germaniæ componendam inuitauit. Tùnc priùs Protestantes Principes suos adhærentes, & ciuitatum Legatos Smalchaldiū euocarunt, vt conceptum fœdus percuterent,& Cōfessionem in Comitijs Augustanis proponendam collatis consilijs cuderent.

Argentinensium fœdus.

Architectus illius fuit Philippus Melanchthon semper in suis doctrinis varius, neque tùnc valdè constans, fuit tamen Confessio tùm latinè, tùm theutonicè oblata

Offertur confessio Lutheranorum. Cæsari mense Iulio, qui eam Catholicis examinandam proposuit; Catholici eam nō valdè aduersati sunt, sed doctrinas varias, quæ ad eam referri poterant, & eam explicabant recitare nō omiserunt. Ipsam Confessionem deinde modestè edita alia saniore refutarunt, quam Cæsar, & Catholici omnes probarunt; rogaueruntque vt Lutherani cum illa sentirent, quod cum negassent se facturos, & iàm metus ex talibus scissuris magis explicaretur; protestantur Lutherani se non satis auditos. Catholicorum Confessionem esse minis plenam. tertiò non satis intelligi, ac tandem ad Concilium prouocarunt. Aliam deinde Confessionem obtulerunt Argentinenses, Memingenses, Lindauienses, & Constantienses, quam cum Cæsar pariter confutandam dedisset, puderetq; ipsos Lutheranos suę doctrinę, sectas suas excusarunt, & nouam Lutheri, & Zuuinglianorum erroribus conflatam Confessionem plasmauerunt. Cæsar verò cū Catholicis omnibus in Fide maiorum constātissimè se permansurum declarauit, & quamprimum sectarijs occurrendum esse statuit; ideò Electores Coloniam in proximum Decembrem euocandos putauit. Landgrauius vt rebus suis, & sociorum consuleret in sex annos proximos cum Tigurinis, Argentinensibus, & Basiliensibus fœdus percussit, vt mutuis se auxilijs contra omnem vim tuerentur. Saxoni deinde auctor fuit nè Coloniam adiret. Imò quo illum tueretur rogat, vt Protestantes Ciuitates, & Principes Smalchaldium conuenire patiatur, Smalchaldij xxij Decemb. fœdus ictum est, non vt quempiam, vt dicebant, inuaderent, sed vt se, suamque Religionem defenderent.

Inde litteris ad Cæsarem datis summoperè eum absterrere conantur, nè Ferdinandum fratrem in Romanorum Regem eligi patiatur, & nè quid acrius de Religione statuatur; in quem finem Saxo filium suum mittit Coloniam, qui coram protestetur, & alios Electores abducat.

Anno 1531. coronatur Ferdinandus. Cæsar nihilominus pergens in concepta Electione Ferdinandum fratrem Regem Romanorum denunciari permittit, ac mox Aquisgranum coronandum deducit. Protestantes autem sub fine Martij rursus Smalchaldium

conue-

conneniunt acturi de Religionis defenſione, & Regis Romanorum electione, atque vt vtramque cauſam oppugnagnarent Daniæ Regem, Ducem Magapolitanum, Brunſuicenſem, Pomeranum, Luneburgenſes, Lubecenſes ad fœdus ſuum inuitarunt; ſed illi tùnc diſtulerunt ſubſcribere, non tamen omninò detrectarunt. Hinc Lutherus libello edito fœdus illud laudat, ſiue contra Cæſarem, ſiue contrà alium fiat.

Francofurti tamen iterum congregati Principes, & Ciuitates nonnullæ cauſam Religionis à cauſa Ferdinandi Regis ſeparare nitebantur. Cæſar verò hos, & illos per Guillelmũ Naſſouium Archiepiſcopum Moguntinum, & Ludouicum Palatinum lucrari ſtudebat. Lutherus interim ſcriptis contra Cæſaris Decretum Auguſtæ conſtantiſſimè editum agebat, magiſque Principum animos exacerbabat, quando neq; hanc Cæſaris mentem fuiſſe docebat.

Bellum Heluetícum. In Heluetia quinque pagi in Religione Catholica conſtantes à Tigurinis, ac Bernatibus vexabantur; nàm annonã excludebant, minas intendebant, & pacem priſtinam corrũpebant; vnde quinque pagi Lucernantes, Vranij, Suuij, Vuterualdij, ac Tugiani ſe ad bellum componunt; Tigurini verò longè potentiores ſocios ex inopinato inuadunt, ſed in inſidias perducti 1500. è Tigurinis deſiderati ſunt, & in ijs Zuuinglius repertus eſt ſemiuiuus, qui paulò poſt expirauit, qua morte adeò doluit Oecolampadius, vt & ipſe vita defunctus ſit. Decima ſeptima Octobris rurſus Tigurini quinque pagos aggrediuntur, & iterum magna ſuorum clade ſuperantur, quod ægerrimè ferentes auxilium Baſilienſium, Mulluſianorum, & Sangallorum aſciſcunt, tertiòque prælium maximo impetu quinque pagis inferunt, in quo fugam etiã arripere coacti de pace agendum exiſtimarunt, quàm facilè res Zuuinglianorum afflictæ admiſerunt.

Pax tentata. In Imperio Cæſar aliquibus Principibus permiſit, vt Suinfurti cum Proteſtantibus conuenirent, & de pace ſeruanda agerent, ſed cum nulla ſpes concordiæ appareret, alius Conuentus Norimbergæ indictus fuit. Ratisbonæ verò Cæſar omnes Ordines euocauerat, vt auxilia contra Turcas im-

petraret, quæ tamen obtinere non potuit, nisi publica pax sanciretur,& vsque ad Concilium cuilibet immunitas Religionis sponderetur, quod vbi Cæsar concessit, obsequium, & officium contra Turcas recepit. Infeliciter interim fortunam suam tentauerat reparare in Dania Christernus, aliàs pulsus,& hoc anno captiuus,imò paulò post præsenti veneno sublatus. Contra quem Ioannes Bugenhagius quasi contra Catholicum,cum tamē Fidem deseruisset, libellum scripsit, vt plebis odium magis cōtra Catholicos concitaret.

Moritur Ioannes Saxoniæ Elector.

Mortuus etiam est Ioannes Dux Saxoniæ præcipuus Lutheri fautor, qui successorem reliquit filium Ioannem Fredericum Luthero impensè fauentem,ad quem deinceps sua opuscula direxit, quod in causa fuisse putatur obstinationis Ioannis Frederici: nàm Dux Georgius cum illo agens optimā spem eum reducendi conceperat,maximè vbi Legatus Pontificius Principes omnes Protestantes ad Concilium iàm à Pontifice concessum inuitabat; verùm postea animaduersum est Protestantes non solitum,& legitimum,sed suæ libidinis Concilium velle admittere, quod Pontificem reum faceret,& Lutherum absolueret,quod solis Scripturis sacris,& quidem ad libitum explicatis inniteretur.

Quale Concilium Protestantes.

In Anglia interim semina turbarum iaciebantur ob repudiatam Catherinam Reginam,amore Annæ Bolenæ, quam Rex Henricus VIII. deperibat, inueniens aliquot sui Regni proceres,qui matrimonium legitimum vocabant, remque Romæ discutiendam, ac pro Rege pronunciandam esse confirmabant;alij verò hinc Religionem mutandam,& Romanos reijciendos sperabant,atque in hunc finem Argentinā,& ex Gallia Doctores sectarios euocabant. In Belgio etiā Anabaptistæ è Germania superiore profligati ad vrbem Monasteriensem Vestphaliæ sub diuersa specie congregabantur, asylum sibi statuentes,& technas fatales adornantes, quas tandem sub initio sequentis anni prorupta audacia detexerunt; mota etenim seditione forum occuparunt;Senatum loco mouerunt; deinde bonis omnibus expoliatos vrbe exegerunt;idem postea exilium omnibus ciuibus & Lutheranis,& Catholicis nisi ipsorum sectam agnoscerent, imperarunt.

Angliæ periculum.

Anabaptist. insania.

perarunt. Regem ſibi tandem Ioannem Leidenſem ſutorem præfecerunt, eique publicum thronum in foro collocarunt, futilemque Religionem ſanciẽtes, ſuos Apoſtolos Cosfeldiam, Suſatum, Oſnaburgum, & Varendorpium collegarunt, at vrbem Epiſcopus obſedit, & obtinuit, dignaque pœna putatiuum Regem, & Apoſtolos caſtigauit.

Habebatur tùnc conciliabulum hæreticorum Conſtantiæ, quo Bucerus Helueticos miniſtros, & Lutheranos euocauerat, vt ſententias illorum de Cœna Domini conciliaret, hocque agebat, vt omnes verum Chriſtum in Sacramento agnoſcerent, quamuis alij illum in Cœlis, alij in terra eſſe dicerent. Lutherus interim ad Regem Angliæ iam aliquo modo contra Pontificem commotum ſcripſit librum de Miſſa Angulari, in quo Chriſma, coronas ſacras, Sacerdotiũ, Epiſcopatus, & ſimilia Ordinis Sacramenta repudiauit, quæ tamen in Confeſſione Auguſtana agnouerat.

Rex Angliæ mutat Religionem anni 1534.

Non multò poſt ſciens Rex Angliæ Pontificis de diuortio improbato ſententiam, totum ſe ab auctoritate Pontificis ſubducens, ſe ipſum ſupremum Eccleſiæ Britanniç Caput conſtituit, ſibi ſoli decimas, & alios ſacros prouentus perſolui imperauit, quod adeò gratum Germaniæ fuit, vt indè Principes Proteſtantes animos aſſumpſerint, Cæſarem, & fratrem eius Ferdinandum oppugnandi.

Landgrauius Haſſiæ petit bello Regem.

Landgrauius enim Haſſiæ pactus cum Rege Galliç pro Vlrico VVittenbergenſi contra Ferdinandum Regem copias conſcripſit, fugatisque ijs, quas Ferdinandi nomine Philippus Palatinus habebat, dùm Ferdinandus, contra Turcas ageret, Vlricum in ſuam ditionem reſtituit, pacemque certis conditionibus à Ferdinando impetrauit. Ditionem autem vt obtineret Vlricus, & vt Landgrauio Haſſiæ faueret, ſtatim poſt reſtitutionem Religionem mutauit, pulſiſque Catholicis, Concionatores Lutheranos recepit, quod Ferdinandus diſſimulandum putauit, quia iàm ſperabat pacem hac occaſione cum Saxoniæ Electore hactenus Ferdinandum repudiante paratio Moguntino ineundam, vt ſaltem ab illa parte non ampliùs impeteretur. Hac occaſione Galliæ Rex ſe in amicitiam Germanorum inſinuauit, cumque iàm in Italiam

Tolerantia Ferdinandi.

liam

liam mouere decreuiſſet, illorum auxilium implorauit, & viciſſim operam ſuam adiecit, ſed cariſſimè illam amicitiam emit; nam inde in Galliam Proteſtantes ſuos errores deduxerunt. Summè etiam lætabantur de ſucceſſibus Regni Angliæ, vbi omnia ius, decusque mutabantur, euertebantur cœnobia, ſpoliabantur templa, vinculis coercebantur Catholici, & præcipui extremo ſupplicio afficiebantur. quarè Germani partim Regis Angliç, partim Regis Galliç auxilijs fulti, impunè quicquid meditabantur circa Religionem exequebantur. Pontificis Legato Petro Paulo Virgherio de Concilio prolixius agenti irriſerunt, & rurſus Mantuã excludentes, in Germania Concilium idonearum perſonarum, ſepoſita Pontificis auctoritate poſtularunt, inter idoneas perſonas Lutherum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranum, ſimilesq; Sycophantes reponentes.

Mentio Concilij.

Interim Synodum Zuuingliani inſtituunt, & Lutherani cum Argentinenſibus certam concordiæ doctrinam componunt, vt indoctum vulgus impoſturis decipiant. Principes poſteà ſæculares audaciores effecti, cum in quæſtionem vocarentur à Iudicibus Cameræ ob bona Catholicorum inuaſa, eandem Cameram cum ſuis Iudicibus abrogare ſatagebant, ſuosque Iudices ſuſtituere conabantur, non alio fine, quam vt impunè Catholicorum fortunas inuaderent, & patrimonium Chriſti occuparent, exemploque Anglorum vniuerſos Catholicos extirparent. Hoc vt clam ageretur Proteſtantes bis congregati Smalchaldij ad Cæſarem in Italia bellis Gallicis implicitum Legatos adornarunt, per quos ſignificarunt Cæſari ſe non cum Gallo, aut Anglo conſpiraſſe, vt fortè nonnulli deblaterabant; deinde Cameræ iudicium abrogari, & pacem fœderi Smalchaldico conceſſam ad ſocios accedentes extendi petierunt. Sed Cæſar per Heldum ſuum Conſiliarium in Germaniam miſſum Principibus renunciari iuſſit, quam variæ in dies querelæ contra inuaſores Eccleſiaſticarum fortunarum deferrentur, & quam præpoſterè Proteſtantes in dies Eccleſiaſticos, præſertim monachos profligarent, apoſtatas reciperent, & varias turbas in Imperio concitarent.

Legatio Proteſtantium.

Inſinua-

Insinuabat insuper nè Cameræ iudicium detrectarent cum illa solam iustitiam præ oculis habens doceret suum cuique restituere, quod quam conforme esset Euangelio, tantopere, ac toties inclamato, volebat Cæsar, vt Protestantes considerarent. hæc pia tanti Imperatoris monita spreuerũt Protestantes, nihilque aliud, quàm profligationem inutilis, vt dicebant, Cleri moliebantur. Quod vt obtinerent, suamq; auaritiam, & sacrilegia tegerent, in Pontificem inuehebantur, illiusque mores, ac doctrinam execrantes debaccabantur, eumque quasi neglecta Sanctorum Patrum doctrina Alcoranum profiteretur, aspernabantur; Heldum meliora monentem vacuum ad Cæsarem remittentes.

Responsum Cæsaris.

Ioachimus Elector Brandeburgicus Lutheri quidem doctrinam admiserat, sed tamen Cæsari, & Ferdinãdo Regi, & quidẽ familiariùs, quã alij Principes, addictus, nondùm .n. fœderi Smalchaldio nomen dederat, vnicè paci studebat, ratione cuius certas conditiones conceperat, in quas Saxoniæ Ducem, cæterosque socios consentire volebat, sed frustra; nam illi tunc temporis nouam ansam belli arripientes, Henricum Brunsuicensem opprimere studebant, vt ita Catholicos in inferiori Saxonia extinguerent, suumque fœdus magnis accessibus firmarent; itaque à Cæsare, & à Ferdinãdo Rege Decretum contra Brũsuicensem postulant, addentes minas, nisi id impetrarent, se Goslarienses socios actionem contra Brunsuicensem intendentes non neglecturos. Interim scribam Henrici Brunsuicensis apprehenderũt; litteras, quas ad Moguntinum Archiepiscopum, & ad Cæsaris Legatum deferebat referant, ac tandem exasperatis animis bellum intentant.

Initia belli Brunsuicensis.

Cęsar, vt illud præpediretur, aliquot mensium inducias concessit, voluitque vt pacis ineundæ ratio inueniretur, sed in dies crescebant odia, contentiones, & diffidentię; nàm hæretici nihil de violentia remittere, & Catholicis cedere nè in minimo quidem volebant. Obierat ijs diebus Georgius Dux Saxoniæ Catholicus, qui hactenus Mysniæ imperauerat, is hæredes scripsit fratrem suum Henricum, eiusq; filium Mauritium ea conditione, vt in auita Religione manerent;

Induciæ 15. mensium.

nerent; sed statim mortuo Georgio, Henricus in omnia Mysniæ, Thuringiæ, & Saxoniç oppida, quæ Georgio paruerant, Lutheri dogmata inuexit, quo tempore Lutherus ipse Lipsiam accurrit, & Catholicam Religionem sua auctoritate, atque eloquentia abrogauit. Hæc Cæsar ægrius ferens, sed in Belgium euocatus, vt Gandauensium tumultus componeret, non nisi litteris, & Legationibus Germaniæ Principes castigare poterat. Gandauum ob similes insolentias excurrerat Rex Ferdinandus, consilia collecturus, qui Cæsari Comitia suasit; verùm cum nec illis Cæsar posset interesse, illis Spiram euocatis Ferdinandum fratrem præfecit. Celebrata sunt illa anno sequenti Haganoæ ob pestem Spiræ grassantem; ad Cæsarem verò interim Smalchaldici Principes Legatos submiserant, qui modestiam simulantes, vim deprecabantur, & rursus Iudicium Cameræ, quod solum illos cruciabat, abrogari postulabant. Eodem tractu temporis Legatos in Angliam ad Regem submiserant, vt si fortè vis aliqua à Cæsare ratione Religionis inferretur, diuergium obtinerent, quo Cæsar in Belgio detineretur, sperantes se sic Cæsare in Belgio detento, & Ferdinando contra Turcas occupato, posse impunè in Germania dominari, & non solùm Religionem quamlibet, sed quaslibet fortunas possidere.

Mutatio Religionis in Mysnia.

Legatio Protest. ad Cæsarem.

His spretis, Cæsar seriò de restituenda Religione in Germania deliberare cæpit, si modo pacta à Gallo, & à Iuliacensi obtinere potuisset; illi enim inter se inito matrimonio nouam tragędiã cõtra Cæsarem moliebatur. nihilominus Cæsar hoc anno graui Edicto proposito per omnes ditiones hæreditarias Germaniæ inferioris omnibus librorum Lutheri, aliorumq; hæreticorum lectionem interdixit, quod cum Smalchaldici ægrius tulissent, Conuentum instituunt, suosq; Theologos Ionam, Pometanum, Melanchthonem, Crucigerum, & Bucerum de corrumpendo Belgio consulunt, & certam doctrinam Angliæ non absimilem componere moliuntur, vt faciliùs cum Anglis, & Belgis, Gallisque conuenirent. Verùm post longas disceptationes concluserunt non esse discedendum propter Anglos, aut Belgas à

Confessione Augustana, quam tamen passim in omnibus deserebant, & ad Caluini potiùs doctrinam temerè accedebant. Verum itaque est Lutheranos ab Augustana Confessione discessisse, nàm libertatē arbitrij, Missæ Sacrificium, præsentiam Corporis Christi in Sacramento Eucharistiæ, operū bonorum merita in Confessione Augustana agnouerant, à quibus tamen Lutherus, & Melanchthon ipse postmodum deflexerunt.

Pax tentata Ratisbonæ.

Non omiserunt tamen Protestantes in proximis Comitijs Ratisbonæ librum edere, cuius auctor, aut saltem corrector fuit Bucerus, componendis, vt videbatur, rebus accomodatissimus; sed cum nec Protestantes, nec Catholici ea, quæ proposita erant reciperent, omnisque disceptatio coram Legato Gaspare Contareno in lites recideret, concordia suum sortita locum non est. Cæsar vt Vngariæ suæ periclitanti consuleret, & Pontifex veritus nè Germani neglecto Concilio iàm indicto, aliquid deciderent, omnia in proximi Concilij sententiam reijcienda voluerunt. Protestantes tamen dùm sibi cautum putarent, polliciti sunt se vna cum alijs Imperij Prouincijs auxilia contra Turcarum impetum collaturos. Hoc idem in binis alijs Conuentibus Imperij Spirę,ac Norimbergæ celebratis actū est, vbi semper ante belli Turcici subsidia, securitas sectarum postulata fuit;hoc enim modo Cæsar vel apud Turcas, vel apud hæreticos è suo iure decidebat.

Bellum Gallicum an.1542.

Accessit his malis bellum Gallicum duplex, partim in citeriorem Hyspaniam, partim in Lucemburgensem agrum immissum; hoc Carolus, illud Henricus Regis filij procurabant. Præter hos Vindocensis Princeps in Attebrates Carolo subiectos populos mouerat. Guillelmus Lanceus Regis nomine Pedemontem inuaserat, & Longeuallus in Germaniam missus cum Sicumbris, & Menapijs Antuerpiam penè inuaserant. Cogebatur Cæsar Germaniæ parcere, Vngariam deserere, ac Belgio suo consulere. Ibi itaque Duram, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergium, pluraque alia oppida subegit; quæ tamen posteà à Duce Guillelmo recepta pacem maturauerunt

non nisi sequenti anno initam. Dùm autem hic bellum ferueret, Principes Protestantes fœderis Smalchaldij bellum iam pridem intentatum Duci Brunsuicensi intulerunt, eumq; fortunis omnibus exutum coegerunt ad Cæsarem recurrere, cùm tamen tùnc temporis, quam maximè Turca in Germanos, & Vngaros desæuiret, degladiantibusque inter se Christianis, limites suos egregiè dilataret.

Comitia Norimbergæ, eorumq; acta ann. 1543.

Purgare se nitebantur Protestantes in proximo Conuētu Norimbergæ, quasi magno iure Henricum Brunsuicensē profligassent, talemq; expeditionē in experimentum sui roboris trahentes, petebant Cameræ iudicium aboleri, quod omninò in causa Henrici respuebant; deindè Tridentinum Concilium aspernabantur; ac tandē nisi ad votum illorum responderetur, omne subsidium contra Turcas detrectabant. Pontifex itaq; feruente vndiq; bello, incoatum Concilium suspendit, maiorem pacem expectaturus, qua Principes Protestantes non nihil de sua feritate remitterent.

Archiep. Coloniensis mutat Religionē.

Rem Catholicam non minus turbabat Hermannus à Vveda Archiepiscopus Coloniensis Elector, hoc anno à parasitis nescio quibus persuasus mutationem Religionis in sua Diœcesi attētans, quod vt faciliùs assequeretur Bucerum Argentina euocatum, Bonnæ conciones haberi iussit, ac non ità post Melanchthonem, Pistorium, Sacerium, aliosq; illius farinæ homines admisit. His sese opposuit Ioannes Groppeus, Vniuersitas Coloniensis, & illustre Cathedralis Ecclesiæ Capitulum, præcipuè Coloniensis vrbis Senatus potiùs mori, quam antiquata Religione fœdari constituens.

Cæsar, vt his, alijsque malis in agro Geldriensi occurreret, Bonnam accessit, Hermannumque Archiepiscopum ad resipiscentiam hortatus, saltem hoc impetrauit, vt Bucerum, & socium Hedionem dimitteret; Bonna deindè lustrato suo exercitu, Duram per caducatorem sibi tradi postulauit, re infecta illius expugnationem aggressus est, Deindè Iuliacum ferè vacuum ingressus Ruremondum deditione accepit.

Pax cum Iuliacensi initur.

Venloenses, & Zutphanienses moniti à Duce, vt rebus suis consulerent, Cæsari sese dedidere. Tandem de pacis

condi-

condictionibus agi placuit. Imperatumque eſt per illas, vt Catholica Religio inuiolata retineretur, vt Cæſari, & Romanorum Regi Dux morem gereret. Fœderi Gallico, Danico, & Suueuico renunciaret, Ducatu Geltrienſi, & Zutphanienſi ſe abdicaret.

Cæſar hac pace conſtituta Lucemburgum recuperare voluit, aliaque loca in illa regione occupata è Gallorum manibus liberauit: deinde ad Colonienſis Archiepiſcopi inſaniam conuerſus eſt, ibique opportunum remedium adhibuit.

Vuormatiæ interim Senatus Imperij habebatur, vbi rurſus Proteſtantes Concilium Tridentinum reſpuerũt; ſed abſentibus alijs Comitia Ratisbonam reiecerũt, rogaruntq; Principes omnes, vt ipſimet conuenirent; Colonienſis verò à Pontifice citatur, & paulò poſt primæ citationi ſecunda adijcitur: Brunſuicenſis autem dùm ſua recuperare contendit, à Landgrauio vnà cum filio Carolo intercipitur. quod Cæſar ægrius ferens, iura Pontificum ſeruari mandat, ac ſeriò rem cum Proteſtantibus ſemper auxilia negantibus, niſi longè plura priuilegia impetrarent, acturus, cum Turca pacem inire conſtituit. Moritur deinde Cæſaris bono Rex Galliæ; illi enim cum ſolis Proteſtantibus res erat futura.

Captiuitas Brũſuicenſis

Verebantur cum hæc fierent vim Proteſtantes, vnde Francòfurti conuenerunt, & de Concilio Tridentino non recipiendo, de Brunſuicenſis belli ſumptibus, de Archiepiſcopo Colonienſi non deſerendo, ac tandem de mutuis contra Cæſarem auxilijs concluſerũt tãtò maiore audacia, quia tùnc de Palatinatu decidente à Catholica Religione ad Lutheraniſmum agebatur, & Palatinus recenter ſeſe fœderi adiunxerat. Nihilominus Cæſar iterum tentare decreuerat, an diſputationibus, ac rationibus poſſet Proteſtantes conuincere, at illi obduruerant. arma ergò expediuntur in Italia, in Belgio, in Burgundia, & alibi; miles pro Cæſare cõſcribitur. Pontifex ſuas auxiliares cohortes offert, & Heluetij Cæſari militare non detrectant. Proteſtantes verò periculum veriti maiores copias conſcripſerant, qui-

Concilia Proteſtantium.

bus Auguſtam, & iter in Tyrolim, vt Italicas copias prępedirent, occuparunt, deinde Donauerdam totum ſuum exercitum ducentes, ibidem aciem inſtruxerunt contra Cęſarem adhuc Ratisbonæ imparatiſſimum ſubſiſtentem. Cenſebantur eſſe in armis pro Proteſtantibus 80. mil. peditum, & equitum 10. millia cum 130. tormentis bellicis, quibus Cæſarem è Germania commodè potuiſſent arcere; Sed aliquot dierum mora Cæſari ferias fecit exercitum ſuum coadunandi. Deſcendebant ex Italia à Pontifice miſſi 10. millia peditum, equites leuioris armaturæ 700. à Duce Florentino 200. & à Duce Ferrarienſi 100. ex Hyſpanis, & Germanis veteranis numerabantur ſexdecim millia ſinę milite, quem ex Belgio ducebat Buranus, qui ſumma interim fœlicitate inuitis hoſtibus Rhenum tranſmiſerat florentiſſimâs copias, quæ vt in retrocedentes Saxones incidiſſent, facili negotio liberum ſibi iter fecerunt, & non ita poſt Cæſareis ad Ingolſtadium ſe coniunxerunt, vt Proteſtantibus occurrerent. Buranus à tergo, Cæſar ipſe à fronte vallum vallo oppoſuit, & maioribus tormentis expertus eſt ſuam fortunam non iniquam; nàm paruo damno ſui exercitus, nè paſsû quidem retrocedentis, mille, & noningentas pilas eiaculatas, excepit; at totidem ferè rependens, hoſtes recedere coegit: Saxo, qui intellexerat Regem Ferdinandum ex Bohemia vna cum Mauritio Saxoniæ Duce in Saxoniam contendere, omninò ſociorum exercitum deſeruit, vt domi ſuæ ardentes faces extingueret. Cęſari ergò cum ſolo Landgrauio, & oppidis confœderatis res erat; nàm Palatinus, & Vittembergicus ſobriè bellum tractabant, Landgrauius Laugingam Bauariæ Ducis oppidum occuparat, & iàm Donauertum properabat. Sed Cæſar Neuburgo dedito, vlterius progreſſus, obuiam loca omnia, ſponte ſeſe dedentia recepit. Occurrerunt cum clauibus Donauertani, Dilingẽſes, Lauingenſes, & Gudeligenſes, quorum præſidia Cæſar gratis dimiſit, & tumultuariè cum ciuibus conuenit. Saxo verò, & Landgrauius per Brandeburgicum pacis cõditiones obtulerunt; ſed Cæſar eas vt nimium ſuperbas reiecit, & Rotenburgum accele-

Parātur vtrinque copiæ.

Cæſar imparatus.

Buranus è Belgio.

Bohemi in Saxoniam ducũt.

Cæſar totam Germaniam ſubiugat.

accelerabat. In itinere verò Dinkelpul, Nordlinga, Boffinga, & plura alia oppida Cæſaris clementiam implorarunt; Rotenburgenſes ipſi obuiam progreſſi veniam deprecati ſunt. Inde Hal am Suueuorum procedere voluit. Burano verò imperauit, vt Francofurtum ſubiugaret, & in Belgium reuerteretur. Halę Cæſari ſupplex acceſſit Fridericus Elector Palatinus, qui præuolutus in genua veniam impetrauit; acceſſere etiam Vlmenſes, & certis legibus in gratiam recepti. Accurrit paulò poſt Dux Vittenbergicus, cuius ditiones iàm Hyſpani deuaſtabant, ad Cæſaris clementiam, illamque expertus eſt quam maximam. Soli itaque Auguſtani cum duriores conditiones poſtulaſſent, remiſſi ſunt, & Cęſar eo cum exercitu properauit, ſed mox ciues egreſſi, & ſuppliciter petentes veniam, admiſſi ſunt. Poſtremò etiã Argentinenſes venerunt, & ſe in priſtinam Cæſaris clientelam reſtituerunt.

Buranus Frãcofurtũ capit.

Cæſar tot victorijs illuſtris adulta iàm æſtate in hyemẽ vergente dùm hyberna ageret, Colonienſem Archiepiſcopum difficulter cedentem, poſtquàm ſacris interdictus eſſet, migrare præcepit, ſodalesq; ad nouam electionem, Religionisq; reſtitutionem procedere voluit, quod cum impetraſſet; & iàm per Buranum Francofurdiam occupaſſet, inter hyemis otia de receptione vrbium cum Magiſtratibus agebat, certas conditiones præſcribens ſingulis, de reſtituẽda etiam Religione per totam Germaniam deliberauit, ſed frigidiùs. Interim Saxo ſpolijs, & exactionibus diues, etiam media hyeme Lipſiam Mauritij Reguli oppidum obſedit, verùm cum illud ſatis defenderetur, infecta re diſceſſit, ſuaq; munire cœpit, & quia ex Bohemia Ferdinandum, fortè etiam Cæſarem inde verebatur, blanditijs ſtuduit Bohemos corrumpere, vt illos non hoſtes, ſed amicos experiretur, quod cum ei pro voto ſucceſſiſſet, iàmq; Bohemi Ferdinandi Regis Imperium detrectarent, neque amplius annona, aut milite Regi ſuo vellent prodeſſe; Cæſar ineunte vere relicta Vlma, vbi hyemem egerat, per Norimbergam in Bohemiam cum toto exercitu contẽdit. Ægram Bohemiæ oppidum cum aduenisset, Bohemi mitiùs reſponderunt,

Colonienſis cedit.

Saxo Lipſiam obſidet.

Cæſar in Bohemiam.

neque

neque Cæſar vlterius cum ipſis agere voluit,ſed relictis Bohemis, quos per litteras ſatis monuerat ſiniſtrorſum in Saxoniam exercitum ducere conſtituit; nàm Saxo Marchionem Albertum interceperat, & munitis ſuæ ditionis oppidis,inferiores Saxones,Bremenſes,Luneburgenſes,aliosque Regulos præpotentes in ſocietatem pertraxerat. Celeritate itaque Cæſari opus erat,quam omni ſtudio adhibuit,ſuasq; copias ad ripam Albis duxit vado quæſito, quod cum difficilius inueniretur,pontem ex nauibus præparari mandauit, ſed cum naues deficerent,maiori diligentia vadum perquiri iuſſit. Vicanus proletarius repertus eſt,qui vadum cognoſcere ſe dixit,quem Cæſar benè donatum præire iuſſit,præeuntem ſequuntur equites Vngari, poſt illos Cataphracti, ſinguli inſeſſorem alterum portantes. Subſequitur cum ingenti omnium admiratione ipſe Cæſar armatus. Hyſpani 10.mil. mordicus gladium geſtantes cæterum nudi, ſcaphas aliquot in citeriori parte ripæ ſoluunt, & pontem, vt peditatus tranſmearet perficiunt, ſed Cæſar non expectato peditatu, prælium cum ſolis equitibus, & paucis peditibus adhuc madidis iniri iubet,tanta fœlicitate,vt non modo Saxones in fugam verſos Hyſpani ad ſyluam Locheranam vsque ſint perſequuti; ſed continuatis præliolis, captus eſt etiam ipſe Elector Saxonicus Ioannes Fridericus,& ad Cæſarem adductus. Quæ omnia miraculo ſanè adſcripta fuere; nàm & vadum die ſequẽti eodem loco non ampliùs repertum eſt,nec ſibi quiſquam perſuadere poterat quomodo Saxones, tantis bellis exerciti, paucos equites madidos, vix integras bombardas geſtantes, & quidem in proprio ſolo, ſinè commeatu, ac pabulo, viarum prorſus ignaros hàc illàc deuagantes,non arcuiſſent.

Anno 1547. Elector fit captiuus.

Miraculoſa Victoria.

Saxone capto Cæſar Vittenbergam primarium ditionis oppidum cum peditatu, qui tùnc tranſmiſerat, exercitum ducit;ſed illi vt vitam Saxoni impetrarent ſe dederũt; deindè Landgrauium ad ſe perductum tradidit cuſtodiendum, ſuperataq; tota ditione militem dimiſit, ac primò Vngaros liberaliter remuneratos, quibus Ferdinandus Cæſaris frater cum paucis alijs turmis, & ſex millibus peditum in Bohemiam

hemiam tanta victoria consternatam reuersus est institu- ta quæstione de seditione, Pragenses, aliosq; graui mulcta condemnauit.

Bohemi castiganur.

Cæsar interim Electorem vita donatum Electorali dignitate, omnibus oppidis, & agris ad Electoratum pertinentibus spoliat, illaq; Mauritio eiusdem familiæ Regulo liberaliter assignat. Electori tantùm aliquot loca in Turingia, quæ ad victum honestum sufficerēt, relinquit. Cum Landgrauio verò aliter paciscitur certis conditionibus, quas ipse Landgrauius manu propria descripsit, & tradidit apud Halam Saxonicam, quibus ad libitum Cæsaris erat captiuitate eximendus. Clientes omnes in verba Cæsaris iurare debebant, loca munita erant diruenda, tormenta omnia, & ciuitates quatuor Cæsari tradendæ, & Brunsuicensis erat restituēdus. cæterùm eius vita Cęsaris seruabatur beneficio, & à perpetuo carcere absoluebatur. Hanc vltimā conditionē posteà non sine molestia tulit Landgrauius, nàm facultas suæ captiuitatis prorogandæ penès Cęsarem manebat, quod quia nec ipse, nec pararij illius intellexerant, aliquarum turbarum caput extitit.

Conditiones Landgrauio datæ.

Cæsar domita Germania, tormenta bellica in tantis victorijs parta, partim Mediolanum, partim in Belgium, partim in Hyspaniam emandari iussit. Antequàm verò è Saxonia recederet Iulium Pflugium Episcopum Naumburgi è sua Sede eiectum restitui imperauit; eumq; nulla alia mentione Religionis facta, Mauritio Saxoniæ imposito, commendari præcepit. Bambergam deindè recessit, vbi Comitia Augustam conuocauit, vt de rebus Germaniæ disponeret. In ijsdem Comitijs vnà cùm Saxone captiuo, Landgrauium enim Donauerdè reliquerat, Principes omnes aduenientes hilari fronte, quæ victorem decebat, recepit, ibiq; publicè Mauritio Electoratus insignia contulit: de Religione autem, quod rursus mirabantur multi, & indignabantur alij, nihil actum fuit, nisi quod libellum conscriptum protulit, quo interim continebatur, iuxta quem omnes deberent viuere vsque ad Concilij Generalis certam definitionem.

Restituitur Episcop. Pflugius.

Interim publicatur Anno 1548.

Excusant

Excusant multi Carolum V. quod falcem noluerit ponere in messem alienam, & spiritualem iurisdictionẽ attingere, quod omninò fecisset, si certam doctrinam præcepisset seruandam, neque hoc sine iniuria Concilij fieri potuisse multi arbitrabantur; maximè cum non semel hac de re à Pontifice fuisset monitus. Arguebant tamen alij victoris facilitatem, quod meliùs futuræ obedientiæ non prospexerit, cum ex apertis indicijs, potuisset colligere fore aliquando Germanos refractarios, qui dudum contra Concilium protestati, illius auctoritatem contempserant, illudq; quasi illegitimum reiecerant. Excusabatur rursus Cæsar, quòd inter duo mala minus elegisset, bello enim Germaniam diutiùs affligere non poterat, nam communis seditio timebatur, à Protestantibus verò aliud impetrare perarduum erat; nàm cum Saxone dudum sine arbitris de Religione egerat. In libello verò promulgato omnia erant Catholica, nisi quod qui ex sacris Ordinibus Apostatæ vxores duxissent, ijs vterentur vsque ad declarationem Concilij, & qui sub vtraque specie communicauerant, eumdem vsum vsque ad eamdem Concilij sententiam seruarent.

Arguitur Cæsaris modestia.

Libellus intermisticus quid continuerit.

Pro Cæsare faciebat, quod etiam intermisticum illud Decretũ non ab omnibus receptũ fuisset. Argentinenses omninò se excusabant, & non nisi cunctando ad nouitates, vt dicebant, accedere se posse obijciebant, horrebant ad ieiunia, ad dies festos, & ad restitutionem Ecclesiarum, sed à Cæsare ad Episcopum suum remissi sunt. Constantienses Cæsari non dùm reconciliati, difficiliores etiam se præbebant; posteà tamen metuentes proscriptionis, qua innodabantur, effectũ; Domui Austriacę sese permiserunt, & eiectũ Clerum receperunt. Idem fecere Lindauienses, Augustani, & Vlmenses Cæsare præsente, exauctoratis enim Magistratibus, & eiectis Prædicantibus, qui contradicere audebant, libello parere coacti sunt, cæteræ vrbes omnes cunctando, aut nihil fecere, aut se facere velle finxerunt.

Horrent hæretici libellum interimisticum.

Cæsare iàm in Belgium abeunte, negligentiùs Religionis res in Germania curabantur; VVittembergenses, & Lipsienses de voluntate Cæsaris, suiq; Principis, disceptantes

Saxones aliam formam edunt

aliquoties conueniunt, & non nihil ad Cæsaris scriptum sese accommodant, edita alia religionis formula in Mauritij ditione ab omnibus seruanda, vnde postea ab alijs dicti sunt molles Confessionistæ, fuitque illorum Princeps Melanchthon, qui postremo longe aliam doctrinam à Luthero, imò ab ipsa Confessione Augustana dissonam tradidit. Magdeburgenses duriores in parendo iam ante fuerant à Cæsare proscripti, qui iam magis illis offendebatur, quod Decretum Religionis Augustæ euulgatum repudiarēt. Præerat doctrinæ apud Magdeburgicos Illiricus, & Amsdorfius homines obstinatissimi, vnde Rigidi Lutherani vocati sunt; quorumquia exiguus erat numerus, is tota ferè Saxonia, non ita post fuit proscriptus. Querebantur isti, quod libri Lutheri, & Confessio Augustana, plerisque in locis esset mutilata, & adulterata; cum tamen nec ipsi primæ Confessioni vellent adhærere, sed fingerent doctrinam longius à Decreto Cæsareo alienam: cumquè in ea sententia persisterent; rursus prædæ cuiuslibet exponuntur; monenturquè Principes vicini à Cæsare, vt bellum inferant Magdeburgensibus quacunque possent ratione. Georgius Dux Michelburgicus prædæ auidus, contra proscriptos Magdeburgenses primas duxit copias, matureque Vancelebum oppidum inuasit; erumpentes deinde ciues, militibus, & rusticis mixtos circumuenit, & à parte posteriori aciei, vbi rustici erant dispositi, illos aggreditur, ordines turbat, multosque ciues cum impedimentis omnibus intercipit. Re autem bene gesta, continuò multi se compararunt ad militiam, Mauritius Saxoniæ, Elector Brandeburgicus cum Alberto patruele, & Henricus Brunsuicensis; multi etiam ex nobilitate inferioris ordinis libenter nomen militiæ dederunt, putantes contra Michelburgicum militem conscribi; Addidit suum militem Clerus Magdeburgicus, & quia periculum erat, tum ne Bremenses, nec non totius Germaniæ ciuitates omnes, Cæsari, eiusque decretis passim repudiatis, facta seditione populari se opponerent; tum ne conscripti milites à diœcesi Magdeburgensi stipendium exigerēt. In Comitijs Augu-

Magdeburgēses nolunt obedire.

Dux Michelburgicus oppugnat proteslā. Magdeburgicos.

Expensa communes Imperij.

D

Auguſtanis Ann. 1550. inſtiterunt cum Clero ipſi Principes, vt ratio alendi milites haberetur, eligendique hominē, qui ſūmæ rei inter tot accurrētes Duces præeſſet: ne milites ad hoſtes diſſenſione tranſirent, vel à diuerſis Ducibus ſcripti minus parerent,

Quare Cæſar, & Ordines Imperij Mauritium Saxoniæ Electorem, qui iam ante ſeſe huic rei immiſcuerat, publico nomine ſummę belli præficiunt, ac in bellum decernunt 60000. aureorum menſtrua; ita tamen, vt quod ex publico ærario ſumptum fuiſſet, intra certum tempus reponeretur.

Inſtantia Cæſaris pro obſeruantia.

Cæſar præterea Principibus ſignificauit breuì Conciliū Tridenti reſumendum hortatuſq; eſt omnes, & maximè ſacros Principes, Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Abbates, vt ante biennium de emendatione conſcriptas formulas ſtrictiſſimè obſeruarent. Quilibet tamen ſe excuſauit apud Cæſarem, rogauitq; ne offenderetur, ſi minus factum fuiſſet. Proteſtantes enim quærebantur eſſe ſolitudinem in ſuis Eccleſijs: deinde vix reperiri tales miniſtros, qui hanc formulam velint docere, vel ſecundum illam viuere, cū periculo deſerendi vxorē, ſi forte duxiſſent. Catholici verò, Sacerdotū penuriam, Magiſtratus negligentiam, multorum etiam Eccleſiaſticorum impuram vitam accuſabant.

Excuſationes variæ.

Hoc tamen nec repreſſo tumultu, Mauritius duxit in Magdeburgicos fabricatis aliquot munimentis, quibus ciuibus egreſſum, ac commercium prohiberet: ſed Magdeburgenſes eruptione facta ſemel ipſius milites percuſſere, & ſecunda eruptione turmam equitum, quam ducebat Michelburgicus, inuaſerunt, ipſumq; Ducem Georgium intercipientes Magdeburgum abduxerunt. Hanc tamen cladem Mauritius alia deinde clade rependit, multis ex ciuibus cæſis. verùm cum obſidio in longū extraheretur, & magis calamo, ac conuicijs, quam gladijs ageretur; Mauritius cum Brandeburgico Electore certas pacis condictiones Magdeburgicis ꝓponētes ad deditionē hortati sūt: at ciues audaciſſimè illas reijciētes ſuperbè deditionē denegarūt, quare Mauritius acrius in eos inuectus verbis; factis verò modeſtiā ipsā

refe-

referebat, itaût non parua colluſionis ſpecies prudentiori-bus appareret. Argentinenſes paulò ante obſtinatiores per litteras Cæſarem ſalutauerant, & clementiam implorã-tes, cum Decreti formulam deprecarentur, ad Epiſcopum remiſſi fuerant, cui cum Sacrificium Miſſæ in vrbe Argen-tinenſi permiſiſſent, ac nonnulla templa reſtituiſſent, videbatur ſperata pax ſucceſſura. ſed ea ipſa die, cum primum Sacra celebrarentur, tumultus excitatus fuit, quem Catholici in Magiſtratum, qui populum ad inſolentias accendebat, conijciunt. Magiſtratus verò ſeſe à tali noxa liberum declarat; & vel cũ innato cõtra Catholicos odio multa ab ipſis illata opprobria in ſuos diſſimulat. Bipontinus Argentinen ſium vicinus, ægriùs tulerat hoc Cæſaris de Religione mandatum, indictamq; formulam diſcerpebat, & ſicuti anteà, ità nùnc quicquã de Religione mutari nõ permittebat. Faciebant hoc ipſum Lubecenſes, Hamburgenſes, Bremenſes, & Luneburgenſes, qui quamuis initio non adeò grauiter queſti, aliquid ceſſiſſent; nihilominùs hoc anno ad exemplar Magdeburgenſium, antiquam libertatem recuperare ſtuduerunt. Nec deerat qui dubitaret, quin multa Mauritij Saxoniæ Ducis inſtinctu fierent; quomodo enim Magdeburgenſes oppugnare, aliosq; corrigere poterat, qui nihilominùs Cæſaris mãdata æſtimans, audebat cõtra præcepta publicè præuaricari, & de tã audàci facinore impudẽter gloriabatur. Huic ingenio nihili facienti à Cæſare præſcriptam formulam, adſcribebatur pacis commercium cum Magdeburgicis per Heideccum eiſdem familiarem inſtitutum, in quo quamuis Magdeburgenſes eſſent valdè liberales, ſponderẽtq; ſupplicem erroris ſui deprecationem, perpetuam ergà Domum Auſtriacam obſeruantiam, Cameræ reuerentiam, Decreto Auguſtano obedientiam, Cæſaris quocumq; tempore præſidij admiſſionem, & promptã ſolutionem quinquaginta millium aureorum; tamen multi de ſinceritate promiſſionis dubitarunt, nec immeritò, quãdo Mauritius inconſulto Cæſare Haſſicæ ditionis populum in ſuam fidem per iuſiurandnm adegit, quando milites exauctorari quidem iuſſit, eos interim permittens rurſus

Argentinæ reſtituitur Miſſa

Refractarij decretorum

Suſpecta liberalitas Magdeburg.

sub Michelburgico cōduci, nè obducto ēt suo, quod adhuc retinebant milites, nomine. Verum apertam auersæ suæ mentis erga Cæsarem fidem fecit, quando cum Rege Galliæ fœdus ferire non erubuit, quod quamuis tectè factum esset, tamen ex importuna intercessione pro Landgrauio, ex diuturniore mansione, militis conseruatione, & præposteris ad Cæsarem responsis facilè colligebatur aliquid minus sinceri affectus latere in Principe, propter quod vocatus latebras quæritaret.

Suspectus Mauritius

Erupit tandem ille affectus omninò hostilis, quando primo vere anni 1552. Mauritius copias suas, & Magdeburgēsium (quas aliquando scripserat Cæsari apud ipsum non satis ex animo hyemare ob non soluta stipendia) eduxit; eisq; Regis Galliæ Ducis Michelburgici, nec non Alberti Brandeburgici grassatoris publici copias vniuit, & ex inopinato Cæsarem aggressus est. Præferebat Mauritius Germaniæ libertatem, cuius Rex Galliæ sese vindicem venditabat. Rex Galliæ vno tempore, quo Mauritius Erfordiam, Esfeldium, Franciam orientalem, & Rheni partes ingrediebatur paucis admodum renitentibus; cum maximis copijs Tullum, Virdunum, & Metim Imperio subtrahebat, Lotharingiam occupabat, & Argētinam ambiebat. Augustam venerat Mauritius, & à ciuibus admissus, mox Senatū exauctorat, & vniuersæ ferè Germaniæ exactiones indicit. Vlmam etiàm tentauerat, sed illa bono milite munita obsidionem, ac deuastationem agrorum ab Alberto Brandeburgico eo tempore immissam tulit. Progressus Albertus Norimbergam, agrumque similiter depopulatus postea vrbem obsedit. auctus deindè copijs Bambergensibus, Herbipolensibus, alijsq; Prouincijs incendia, deuastationes, ac cædes minitabatur, nisi imperatas summas auri signati promptè persoluerent.

Regis Galliæ irruptio.

Mauritius interim Lintzium ad Ferdinandum Regem excurrerat, vt spem pacis inijceret, & gratiam, si qua esset reliqua, aucuparetur: in reditu verò cum Ferdinandus Rex minus ad votum respondisset, statim Oenopontum, vbi Cæsar tùnc morabatur, cum hostili exercitu contendit, superatisq;

peratiſq; Alpibus,Fieſſam,Rutum, & Erenbergam occupa-uit. Verebantur Patres,qui Tridenti Concilio intererant,nè & Tridentum duceret. hinc poſtquam Electores ſacri, alijquè Germaniæ Epiſcopi receſſiſſent, Italiam reliqui repe-tierunt.Ipſe Imperator Oeneponto diſcedens, Mauritium veritus,Saxonem liberans,Villacum inter montana munitum oppidum,petierat,& fratri Ferdinando actionem Paſſauij indictam reliquerat. Mauritio igitur quamuis non-nulli ſuaderent,vt Cæſarem proſequeretur, ſatis ſe feciſſe ratus,quòd Saxonem liberaſſet,& Cæſarem cùm Tridentina Synodo fugaſſet, iam inter victorias de pace ſollicitus Paſſauium ad indictum diem deſcendit, ibiq; cùm Ferdinando, multiſq; alijs vtriuſq; Religionis Principibus congregatis conuenit; ſed diſceptationes in longum extendebantur: neq; enim facile erat tot abuſibus vnico commercio occurrere,Mauritius à ſocijs pendebat,Ferdinãdus à Cæſare abſente. Cæſar conſultus rem maioris momenti exiſtimabat,quam vt à tam paucis decerneretur. Interim Albertus Brandeburgicus cũ Michelburgico, & Heidecco Mauritij Vicario Francofurtum obſederant, illudq; tormentis maioribus oppugnabant Ciues verò, & præſidiarij nihilo ſegnius ſe defendebant, iamq; Michelburgicũ Ducem tormento bellico proſtrauerant,tantumq; metum Alberto incuſſerant, vt is deſerta ſtatione Francofurtenſi, Rhenum traijceret,& Moguntinenſes, Spirenſes, ac Vvormatienſes deuaſtare mallet, quàm Francofurtenſi obſidione intendere.

Diſſoluitur Cõcil. Trident.

Alberti va ſtationes.

Rex Galliæ à Mauritio propter commercia inſtituta offenſus,poſtquam apud Argentinenſes nihil profeciſſet, rogatus à Principibus Rhenanis Vvormatiæ congregatis pedẽ referre incipiebat, vt Lutzenburgenſes inuaderet: inde enim Martinus Roſſemius Belga exercitum in Campaniã Galliæ prouinciam paulo ante duxerat nomine Cæſaris, vt Regẽ Galliæ è Germania reuocaret; præuidebat enim Rex Galliæ paruam in Germanis cõſtantiam,ac fidem,quæ paulo poſt in ipſum eſſet ſigna productura.

Rex Galliæ petit Argentinam.

Mauritius enim ſemel atq; iterum tentata pace Lintzij ince-

incepta, nō desistebat à commercio, Galli fidem habens suspectam, ne vniuersam Germaniam occuparet, & Turcam ad occupandam Vngariam (prout iam fama erat) prouocaret.

Repetit Galliam.

Passauium itaq; reuertens, tandem in has condictiones, vtraq; pars consensit, vt confœderati Principes ante 12. Augusti discederent ab armis, vt nec Cæsari, nec Ferdinando, nec Germaniæ miles dimissus noceret, Ad eūdē diem Landgrauius liberarĕtur, & interposita cautione de seruandis ijs, quæ Halæ Saxonum pacta fuerant, arci suæ Rheinsfelsianę relinqueretur. Res Landgrauij cum Nassouicis intra biennium deciderentur. Intra sextum mensem de ratione componendi Religionis diffidia deliberarĕtur. Interim quilibet suo viueret iure, pacem coleret; nec aliquis Religionis causa vlli periculo subiaceret. Ad Cameram etiam Augustanæ Confessionis professores admitterentur. Ottoni Palatino suæ ditionis possessio relinqueretur, damna illata tempore belli vtrinq; tollerentur, vel ratio compensationis iniretur. Galliæ Regis arma, vtpote ad Imperium non pertinĕtia, priuatim Cæsari committerentur. Proscripti, ac rei, etiam illi, qui Galliæ Regi militarunt, si intra bimestre se militia abdicauerint, ad veniam recipirentur, eadem pax Albertum Brādeburgicum comprehenderet si ab armis discederet, & copias dimitteret; sin minus, tā ipsū, quā reliquos huius pacis violatores hostium loco essent omnes persequuturi.

Trāsactio Passauiensis.

His ita compositis, Mauritius exercitum suum prout cōdixerat in Vngariam dimisit, cui vt damnum compensaret & in gratiam rediret, ipsemet præesse voluit.

Cæsar etiam, & Ferdinandus Rex priuata odia publicis vtilitatibus remittere constituerunt. Albertus tamen ab armis discedere noluit; sed pristino more in obuias debaccatus ditiones omnes Rhenanas, maximè tamen sacrorum Principum igne, ferro, ac sanguine penè ad exterminium fœdauit. Elector Moguntinus profugerat in Alsatiam, Spirēsis in Galliam, Vvormatiensis latibulum alibi sibi quæsierat omnesq; de Clero patriam prædæ, & latrocinijs reliquerant. Albertus verò vlterius progressus; Argentinensibus præsidia

Albertus continuat dimastationes.

dia

dia ſua obtulit, vrbiſq; fidem poſtulauit; quàm vt denegarũt nihil circa vrbem intactum reliquit; deinde Treuerenſem ditionem adijt pari inſolentia graſſaturus. Aberat à præcipua vrbe Elector cum ſodalibus omnibns, Cæſaris verò apud Lutzenburgum Legatus decem cohortes peditum adduxit, vt nomine Imperij vrbem Teuerenſem propugnaret, ſed à ciuibus excluſus receſſit, & accedens Albertus cũ ſuis non grauatè intromiſſus fuit, qui tandem etiam hic ſpoliata vrbe, ac ditione in Lotharingiam Regi Galliæ militaturus contendit: nam intellexerat Cæſarem Oenoponto mouiſſe, & conflato ingenti exercitu Auguſtam perueniſſe, ac rectà in illum patriæ hoſtem ducere; neque omninò falſa erant quæ dicebantur; Cęſar enim ægerrimè ferens totius Germaniæ depopulationes, non poterat omittere, quin pro viribus iniuriam vlciſceretur, & grauiora mala præpediret. Itaque cum Metim voluiſſet obſidere, & Alberti Brãdeburgici copias in finibus Lotharingiæ reperiſſet, nondum in Franciam admiſſas, ſed cum Rege ratione præteriti ſtipendij diſceptantes, atquè ideo Regi Galliæ ſuſpectas eidem Alberto Brandeburgico reconciliationis ſpem iniecit, ad quã cum multi proſcripti, ac longiorẽ deprædationem pertæſi anhelarent, non difficile fuit parariorum induſtria inter Cęſarẽ & Albertũ pœnitentia correptũ pacẽ ſtabilire: eã Cæſar obtulit condonata culpa, vetans ne actio in eum cauſa belli inſtitueretur, remittens militiam Vngaricam, & confirmans tranſactiones cum Epiſcopis factas, ignoſcenſque Comiti Ottingenſi, nec non Alberto Mansfeldico, & eorum filijs, quorum opera Brandeburgicus in deuaſtatione patriç plurimum vſus fuerat.

Treuerẽſes ſpoliantur.

Albertus recõciliatur Cęſari

Albertus ita reconciliatus non exiguam cladem primo tempore Gallis intulit, plurimis ex Gallica nobilitate interfectis, Aumalium captiuum adduxit, & caſtra ſua Cęſareis caſtris ante Metim coniunxit, non exiguo commodo Cæſari futurus ſi conſtantius perſeueraſſet; ſuo etenim commodo intentus præceperat Præfectis ſuis apud Bambergam, & Herbipolim, vt promiſſam pecuniam exigerent, quòd cum Epiſcopi negaſſent, & Albertus mandata Cæſaris, ratamque

Proſternit copias Gallorum

ha-

habitam tra nslactionem monstrasset, neque adhuc Episcopi parerent sed potius è contra litteras cassatorias talis sponsionis Spira obtinuissent, Albertus excandescens cum suis copijs Bambergam contendit, ibiq; nouum militem conscribit, & execrando modo tum dictos Episcopos, tum Norimbergenses exercet. Cæsare adhuc in Gallia impedito, præter hoc Alberti bellum varia alia eodem tempore in Germania orta sunt. Voltardus Mansfeldius Henricum Brunsuicensem penè totis finibus eiecerat; dicebat enim Henricũ è custodia liberatum beneficiarijs suis, neglecta translactione Passauiensi, fortunas omnes eripuisse. Vvolfangus equitum Ord. Teutonici Magister Eluangum oppidum, vt præposituram extorqueret ab eligentibus, inuasit; sed illum repulit Princeps Vvittembergicus, quem Sodales vt sui iuris defensorem implorarunt. Oettingensis senior in filium arma strinxit, & Mauritius ex Vngaria reuertens cum Henrico Brunsuicensi, nec non Episcopis Bambergensi, & Herbipolensi fœdus contra Albertum inijt, illiusq. copias seriò adortus est. Albertus contra Norimbergenses, & Episcopos extrema attentat, ac deprædata regione bellum in Saxoniam transfert, Erphordiensis agri vicos diripit, Halbrestadiensi Clero pecunias imperat, & Brunsuicensis agros incendijs quamplurimis diuastat, ac tandem post varias deprædationes, incendia, vrbium expugnationes, patriæq; funestissimas calamitates, prælium inter Albertum, & Mauritium commissum fuit, in quo victoriam Mauritio, cui iam illa militabat, vulnus inflictum abstulit, tanto maiori damno illius, & Saxoniæ, quod ex hoc vulnere paulo post interierit; simulq; cum illo duo filij Henrici Brunsuicensis.

Contendit cum Herbipolensi, & Bambergẽsi

Variæ Germaniæ turbæ.

Partes Mauritij postea egerunt Ferdinandus Rex Bohæmiæ Vvilchelmus Landgrauius, & Henricus Brusuicensis, quisq; enim noua militia exercitum suum instaurauit. Pro Alberto erat Ericius Brunsuicẽsis Mauritij sororius, & plures alij Reguli, tandem etiam ipsi ab Episcopis superati, ita Alberto omnia oppida Franconiæ erepta sunt, & omni ditione sua exutus est, Plasseburgum præcipuum eius propugnaculum obtinuit Rex Ferdinandus, Brunsuicensis victor

Superatur Albertus.

victor per inferiorem Saxoniam nobiles, & illustres, qui cõtra ipsum arma portarunt, mulctauit. Idem fecerunt in superiori Germania Episcopi, & Noribergenses: sicque misera Germania, quæ contra Cæsarem surrexerat, Cæsare ipso apud Gallos detento, in se ipsam insurrexit, & præcipuæ familiæ iusto Dei iudicio, sese inuicem dilaniarunt.

Inter tot bella valde arduum erat Religioni Catholicæ consulere; sed quilibet pro libitu viuens in hæresim ferebatur, & sociorum fortunas fortior inuadens; easdem contra fas, & nefas seruabat; neque poterat Cæsar in Gallia, Burgundia, & Belgio afflictus oppressis opem ferre, aut petitam, debitamq; iustitiam administrare. Sedatis tamen paulatim tot seditionibus ex Mauritij morte, & proscriptione Alberti, eiusq; fuga, aliorumq; qui totius seditionis capita se inuicem consumpserant. Cæsar in annum 1555. Comitia Augustæ indixit, quibus Ferdinandus Cæsaris nomine præsedit; in quibus primum licuit de ijs, quæ tumultuariè acta fuerant Passauij, explicatius sententiam dicere. In his ergo Comitijs primum pax Confessioni Augustanæ data fuit, ita vt Ordines Imperij se obligarent, quod propter Augustanę Confessionis doctrinam neminem quacunque ratione vellent violare, nec ad Religionem suam deserendam cogere, spondentes, fore, vt bona, facultates, vectigalia, iura sua qualiacunque pacatè possent administrare, si modo vel Augustanæ, vel antiquæ Catholicæ forent Confessionis. Itaquè Caluinistæ, Anabaptistæ, Zuuingliani, & quicunque alij hac pace non compræhensi sunt. Si quis autem Archiepiscopus, Episcopus, aut alius Ordinis Ecclesiastici, à Religione veteri deficeret, hunc iusserunt continuò à suo Episcopatu, Præfectura, beneficio, & simul omnibus fructibus, quos inde percepisset, recedere; sine tamen infamia sui nominis; & Collegium, aut quẽcũq; ad quem de iure, vel consuetudine pertineret, alium in eius locum eligere, qui esset veteris Religionis. Insuper additum fuit in fauorem quorundam Ordinum Imperij, qui sibi bona quædam Ecclesiastica, Collegia monachorum, & id genus alia Sacra, non tamen Ordinum

Pax Religionis confirmata

Excluduntur sectæ aliæ.

Pacis conditiones.

ſumpſerãt, eaque miniſterijs Eccleſię, ſcholis, & alijs bonis vſibus accommodarent, vt hoc nomine non interpellarentur; nec propterea in ius vocarentur; ſi tamen ea non pertinerent ad Ordines Imperij, vel ad alios Imperio planè ſubiectos, & quorum poſſeſſionem tempore tranſactionis Paſſauienſis; & poſt etiam non habuerint, quæ omninò in pace compræhendi, & in loco ſuo debere manere decretum eſt. Ita vt non liceret iudicibus propter hæc ab illis dudum vſurpata, & ante tranſactionem Paſſauienſem alienata bona, iure quicquam aduerſus illos experiri, ſeu aliquid ſiniſtri decernere. Abrogata præterea fuit iuriſdictio ſacra aduerſus Auguſtanæ Confeſſionis Religionem. E contra Ordini Eccleſiaſtico ſuæ facultates, vectigalia, & iura integra manere debere ſtatutum fuit, modo nihil iuris politici decederet ijs, in quorum ditione eſſent. quod ante diſſidium habuerant, liberum eſſet cuilibet non habita ratione Religionis, ex ipſis bonis neceſſaria Eccleſię miniſteria, parochias, ſcholas, eleemoſinas, loca hoſpitalium pauperum, & afflictorũ, ſicut olim conſtituta fuerant, ita & tunc conſtituere. Quod ſi propter hanc alimoniam, eiuſque modum his aliqua oriretur, iuſſerunt Ordines, vt de conſenſu partium arbitri deligerentur, qui facta notione intra ſemeſtre controuerſiam decernerent.

Cõdictiones ob ſum hæreticis.

Ex his decretis poſtea grauiſſimæ ortæ ſunt lites, nam ijs cenſebantur plus Confeſſionis Auguſtanæ, quam Catholici grauati; Catholici enim de præteritis deſperantes, nihil amplius cõtendebant, ſed Cõfeſſionis Auguſtanæ poſtea nihil non mouerunt, vt talia decreta ipſis noxia abrogarẽtur, quo poſſent ſicut antea, ita & deinceps bona monaſteriorum, ſacrarunque virginum impune inuadere, detinere, vel mutata Religione, dignitatibus, officijs, ac prouentibus gaudere: quæ cum non concederentur, dicebant Proteſtantes, ſe grauari, contra Cæſarem blaterabãt, & in Comitijs vix aliquid contribuere volebant.

Auſtriacorũ poſtulatio.

Imperiales imitati sũt, mox Auſtriaci, Turcis ꝓximi, cũ n. Rex Ferdinãd⁹ Comitia Prouincialia indixiſſet Viẽnę, & ſubſidiũ cõtra Turcas imperaſſet illi ſe ĩperata facturos aiebãt

ſi mo-

si modo ipsis permitteretur Euangelium, seu liberum Religionis exercitium, quod tamen tunc temporis non obtinuerunt, nam Ferdinandus potius subsidio carere maluit, quam Religionem in hæreditarijs Prouincijs mutari.

Minus constantes fuerunt Otto Henricus, Elector Palatinus, & Carolus Marchio Badensis, qui anno vno post edictum pacis, è suis ditionibus veterem Religionem profligarunt, & nouam introduxerunt; vnde paulò post contra pacis edictum Ecclesiasticos omnes redditibus, possessionibus, ac beneficijs in suis ditionibus spoliarunt, eaque in proprios vsus, aut in ministerium suarum Ecclesiarum, ac scholarum nouæ doctrinæ applicarunt. Aliud deinde incōmodum hinc apud Catholicos ortum est, quod omnes sectarij, nonnunquam duodecim, nonnunquam viginti, & quidem omnes varij, sub confessione Augustana voluerunt comprehendi, vt illius pace fruerentur, nec tamen de leuibus rebus, sed de grauissimis mysterijs fidei dissidebant. Hinc diuersis in locis Lutherani contentus agebant, vt aliquā certam doctrinæ formulam inuenirent Norimbergæ, Lipsiæ, Vvormatiæ Luneburgi, Heidelbergæ, Nāburgi, & alibi, sed pacē inuenire non potuerunt. Turbabāt alios Melāchthonici, Osiādrini, Buceriani, Zuinglīani, Caluinistæ, Heshusiani, Brētiani, Maioristæ, Adiaphoristæ, Sacramētarij, Vvenckfeldiani, Picarditæ, Anabaptistæ Vbiquetarij, & alij qui omnes in oppugnatione Romanæ Ecclesiæ conuenientes, inter se quamplurimum dissidebant.

Mutatur Religio in Palatinato.

Diuersitas Religionum.

Hæ tā variæ hæreses, diuersas orbis partes occuparūt, Caluinistæ Galliā, & Belgium, Lutherani duplices Germaniā, Picarditæ, Bohemiā, Anabaptistæ Morauiam, Osiādrini Liuoniam, Zuuingliani Heluetiā; & alij alias orbis partes, non vno tempore infecerunt. Infestus fuit annus 1560. Galliæ ob Caluinistas tumultuantes. Belgium anno 1566. deflorarunt. Anno 1568. in Frisiam penetrarunt, quo anno in Germania fiebat Synodus Lutherana Altenburgi, vbi Vvirtenbergenses, Oennenses, & Lipsienses certabant erroribus, ita vt nullus alteri cedere cogitaret. Mutatur postea

Mutantur ditiones in Religione.

Religio Vltraiecti, Monasterij Mindæ, Bremæ Magdeburgi ac postremo Halberstadij. In Palatinatu ex Lutheranis fiunt Caluinistæ, in Saxonia itidem, sed postea reuertuntur ad Lutheranismum, idem facit Brandeburgicus, qui à Lutheranismo decidit in Caluinismum. Hæc tamen omnia sine magno strepitu fiebant ad solum nutum Principum, quibus subditi in rebus Religionis dicebant parere. Maior fuit strepitus anni 1581. & sequentibus Aquisgrani, vbi Caluinistæ ex Belgio proximo descendentes conati sunt Catholicos pellere. iamque secùndò, & tertiò moniti summa impudentia Magistratum loco turb auerunt, & hæreticos substituerunt, quorum opera publicum permitteretur exercitiũ hæreseos propter quod aliquot tẽpla inuaserunt. Quare Cæsar mandare debuit, vt Consules, Scabini, totusquè Senatus vnam, & solam Catholicam Religionem profiterentur, neq; ad Magistratum, vel Reipub. officia alios, quam qui starent pro eadem religione admitterent.

Tumultus Aquensis.

Magis Germaniam turbauit anno 1582. tumultus Coloniensis Electoris Gerardi Truchsesij, nonnullorumque illius Ecclesiæ Canonicorum, qui posthabito iuramento Religionem Catholicam abiuuare voluerunt, & contra Imperij pacem dignitate Electorali gaudere, redditusque totius Episcopatus in familiam trasferre, aut saltem dum viuerent vna cum vxore illos possidere, cui causæ vti commu ni, ac proficuæ Protestantibus, fauerunt Electores sæculares omnes, qui non diffidebant, si hoc admitteretur; quin paulatim, alios Electores in suam pertraherent sententiam, ac tandem totum Imperium vnà cum Imperatore sectario malo inficerent, leges omnes abrogarent, Catholicorum bona omnia possiderent, atquè Catholicam Religionem extirparent. Eo collimarunt longis apud Cæsarem precationibus pro apostatante Truchsesio, deinde armis causam illius studuerunt propugnare. Sed excommunicato Truchsesio sodales Collegij Coloniensis, ad aliam electionẽ processerunt dignitatem deferentes Ernesto Bauariæ Duci, qui tandem fratris sui copijs, maxime tamen liberalibus subsidijs Regis Hispanię, dignitatem obtinuit, & Fidem Ca-

Tumultus Coloniensis.

Seruantur Colonienses.

tho-

tholicam in illa diœceſi ſeruauit,ac inſtaurauit.

Similis fere tragedia Anno 1584. exercuit Argentoratẽ-ſe Collegium propter Canonicos aliquot ſacris prohibitos, qui ſupra Pontificis auctoritate,& Cæſaris mandatis in Collegio voluerunt locum habere,& ſententias contra eos latas ob rebellionis crimen, & participationis cum Truchſeſio impugnare.quarè vi adhibita redditus, & prouentus Capituli vendiderunt,& Magiſtratus ciuilis Argentinenſis opera,qui plus ipſis,quàm Catheolicis videbatur fauere, vt ſic paulatim totum Capitulum inficeretur; auſi ſunt ſuam violentiam defendere,aut ſaltem Senatu non impediente, maiores violentias excitare.Cęſar itaquè mandauit Senatui, vt excommunicationis ſententiam exequerentur, ſed Senatus magis inclinans in excommunicatos, facere quod iubebatur,recuſauit;imò contrario effectu, præſidium ædibus ſacris ad eorum tutelam impoſuit.

Tumultus Argentinenſis duplex.

Longe tamen maior fuit tumultus de Epiſcopatu Argẽtinenſi Anno 1592. inter Carolum Lotharingum Cardinalem,& Ioannem Georgium Brandburgicum, cui in occulto fauere Regem Galliæ. vulgabatur nam quilibet illorum à parte Capituli fuerat electus. Qui maiorum Religioni addicti erant, cum Argentinenſis ciuitas ipſis eſſet ſuſpecta,vellentquè Catholicum Epiſcopum eligere, Tabernas Alſatiæ alios euocarunt,vt ibidem electioni faciendæ adeſſent.Alij Canonici Proteſtantes Argentinæ electionem volebant fieri,qui à Magiſtratu fouebantur; vt ſuæ ſectæ aliquem eligerent, ſocijs autem ſodalibus conſtituta die non comparentibus,elegerunt Ioannem Georgium Brandeburgicum, qui mox electionem ratam habens ad omnia diœceſi ſubiecta loca,Præfectos,ac Magiſtratus ſcripſit, vt ſibi tanquam Epiſcopo legitimo obedirent.Senatus tria ſigna peditum, & ſexcentos equites conſcripſit, quibus copijs, & aliquot tormentis bellicis Kokerſpergam, & Dachſteinium occupauit ipſo Ioan. Georgio potius conſentiente, quam non repugnante.Quo cognito, qui Tabernis erant Carolum Lotharingum Cardinalem elegerunt, is, vt electionem ratam habuit, exercitum decemmillium collegit, & Bin-

Duo eliguntur Epiſcopi.

& Binsfeldium occupauit, suumq; ius lōgo bello prosequutus est, & tandem non nisi Cæsare per feciales aliquoties mādante, arma deposita sunt: parario Vvittenbergensi Duce postea inita fuit concordia, vt in 15. annos essent induciæ, quilibet partem Episcopatus possideret. Sed hæc postea diuisio Episcopatus magis pacem turbauit.

Occasiones turbagum in Germania.

Post has periculosas lites cum Protestantes non admitterentur ad Episcopatus pari iure cum Catholicis, & quia ab ipsis reposcebantur bona Ecclesiastica per Senatum Spirēsem, magnæ inter vtriusque Religionis professores ortæ sūt controuersiæ, quas ne deciderent Spirenses omni conatu Protestantes præpediebant, ac decisas ad exequutionem deuenire nō permittebant. quarè in illo decasterio volebant paritatem suffragiorum, & suæ Religionis Præsidem; in Comitijs postulabant pro suæ Religionis Episcopis quamuis non essent in sacris, sessionem; præter hæc Nuntios Sūmi Pontificis demitti, suæ Religionis professis cœmiteria concedi, nullibi ob Religionem vllos excludi. Tandem Calendarium nouum introduci, Ordinum Mendicātium, & Carthusianorum patrocinium suscipi, à Cæsare vnà cum Camera Spirensi iustitiæ administrationem exerceri, vel in pari, vel in superiori gradu; grauissimè querebantur.

Hæc cum aliquoties in Comitijs generalibus fuissent proposita, neque Protestantibus satisfieret; primum subsidia denegare cœperunt, deinde contraria consilia adhibere nō destiterunt, insuper exequutionem sententiæ de bonis restituendis impedire, ac tandem vim contra Catholicos adhibendam esse concluserunt: nam si omnia beneficia, monasteria, & redditus vna cum fructibus perceptis restituere debuissent, vt ipsi fatebantur, futurum præuidebant, vt plerique illorum deberent precario viuere, & sua bona Catholicis cedere. quare decreuerunt Protestantes anno 1590

Federis correspondentium initia.

Fridbergæ, (quod alias Francofurti conceptum fuerat) contra Papatum magis, ac magis excrescentem ad conseruationem pacis publicæ, & Religionis sibi inuicem adhærere; vnum veluti virum agere, & vnius causam omnes suscipere. Hæc cum aliquòties Hailbronnæ, Fridbergæ; Heidelbergæ

gæ,& Spirę Proteſtantes inter ſe deliberaſſent, tandem anno 1603. Elector Palatinus, Adminiſtrator Argentinenſis, Haſſiæ, Landgrauius Mauritius, Aſpacenſis,& Badenſis nouum fœdus inierunt Heidelbergæ, quo ſibi inuicem pollicebantur tales proceſſus Aulicos repellere,& vnius cauſam, ſi oppeteretur, in ſe ſuſcipere, ita vt ſi aliquis exequutionem proceſſuum Aulicorum, aut mutationem Religionis attentaret; huic vnà omnes ſe opponere deberent. Immo actum fuit de Hollandorum, aliorumquè Principum ſubſidio implorando, & paulo poſt in hunc finem Paryſios Mauritius Haſſiæ tranſmiſſus, vt Regis Galliæ ſubſidium imploraret, & Patrocinium Principum Germaniæ Gallis deferret. Rex qui anteceſſorum ſuorum exemplo Germanis diffidere dedicerat, accuratiorem deſignationem ſingulorum confœderatorum, modum, viam,& continuationis media prolixiora ſibi indicari petijt, quibus opus tantum aggredi decreuiſſent, cum non leue videretur excutere iugum ſupremi decaſterij, quale erat Cæſareum, à quo Orbis Germanicis,& Imperium Romanum dependeret.

Implorantur auxilia externa.

Ad excutiendum hoc iugum plurimum cõducebat Proteſtantibus ſi Cæſar grauioribus bellis Turcarum, aut ſeditioſorum implicaretur; nam tunc teneretur vel ſubſidia ab hæreticis implorare priuſquã aliquid ipſis deferre; vel ſaltẽ dũ cõtineretur tãtis bellis, nõ auderet rigidus iſtis exequutionibus inſiſtere. Hinc non pauci Tranſyluanos ſub Bathorio ꝓmouerũt, & ex Germaniæ Principibus Boſcaium inſtigauerunt, eique ſpoponderunt parum, aut nihil ſubſidij ex Imperio Cæſari fore concedendum. Summo gaudio Proteſtantes intellexerunt Rodulphum, ac Matthiam, cęteroſqè Auſtriacos inter ſe diſſidere,& ſicut iam pridem ſic nouiſſimè ſub id temporis, tùm Auſtriacos ſuæ Religionis Proceres, tum Morauos, ac Vngaros in conceptis ſeditionibus fouerunt, non alio fine, quàm vt in Imperio liberi euaderent, & tanto liberius poſſeſſis fortunis gauderent, aut alios à ſuis fortunis deturbarent. Hinc etiam contentiones fratrum, ſatagerunt alere; atque minima oblata cauſa, Cæſarem, calũniari, vel peractæ iuſtitiæ ſeſe immiſcere. Exemplum huius

Procurãtur Cæſari bella ab ipſis Germanis.

Improperatur institia Donauertana. apparuit in expeditione Donauertana, quam Cæsar Bauariæ Duci commiserat ob turbatam pacem Religionis, ac nonnunquam monitos ciues, qui tamen obdurati persistebant,& Cęsaris,Bauariæq; Ducis Delegatos vilipendebant. Hos enim vt Bauariæ Dux puniuisset statim Protestantes accurrerunt,& causam licet iniquam etiam contra Cæsarē suscipere cogitarunt. mouerat quidem illos Cæsar per Comitem Hogenzolarum,vt ab impetu, & iniquo patrocinio abstinerent,volueratque vt si quid actionis haberent, illud in proximis Comitijs Ratisbonensibus iure experirentur: sed in ijsdem Comitijs illud eo impetu fecerunt, vt non amplius pacis commercia,sed minæ, scommata, impropera,& arma præualuisse viderentur. Illa enim Comitia turbatissima fuerunt,in quibus nihil quietè Protestantes respōdere voluerunt, nisi sæpius petita grauamina euacuarētur; Donauerta in integrum restitueretur; alia forma iudicij institueretur;nisi Aulicę sententię prōscriberentur; nisi indifferenter Præsides,& pares numero Assessores cuiuscunque Religionis concederentur; ordinariæ visitationes intermitterentur; Ecclesiasticis, Abbatibus,Prioribus,Monachis processus denegarentur; nec Catholicis Episcopis sessiones,aliaque priuilegia concederentur; sepulchra apud Catholicos non Catholicis concederentur, Romano Pontifici ius in Imperio denegaretur; forma iuramenti in fęudorum inuestitura mutaretur,& de maiori votorum numero in conclusionibus ratio non haberetur.

Comitia Ratisbon. ann. 1608. turbata.

Grauamina Protestantium

His non obtentis non puduit Potestantes ab inceptis Comitijs recedere,ac Ascusij nouum Conuentum sui Ordinis celebrare,ibiq; fœdus contra Cæsarem, & Catholicos omnes percutere:ac statim pecunias,arma,Duces, ac factionis suæ Capita ordinare.Ibi Analtinus in Vicarium fęderis; Palatinus in Præfectum vindicandæ libidinis fuit electus, ordinati sunt socij,distributæ curæ,imperata pecunia, & discussa Imperij negotia,erecto tribunali, in quo foret Cæsaris correctio,& sociorum defensio.Catholici è contra Principes Ordinesq; per Germaniam videntes vtramque pacem vaccillare;Leges,& ConstitutionesImperij in dubium vocari

Fœdus solēne Protestantium

cari, iudicia cameralia, sententiasquè diffinitiuas varijs exceptionibus, reuisionibusquè, vt vocant, eludi; Consilium Imperij Aulicum, ipsumq; met Imperatorem Angustis circumscribi finibus; Comitia, Conuentusquè Principum impediri, aut irrito conatu dissipari; nequaquam dormiendum arbitrati, arctius inter se fœdus percusserunt defendendi dumtaxat sui causa, & vt salua Cæsaris, & Imperij auctoritate, vim iniustam si inferretur à se depellerēt, tranquillitatemquè publicam stabilirent. quo quidem fœdere (quod vulgo Ligam Catholicam appellarunt) aduersæ partis machinationes aliquo modo eo quidem tempore repressæ fuerunt; Alius deinde Conuentus à Protestantibus fuit institutus, in quo causa iam periclitantium Austriacorum, quos Matthias Rex ad Fidem Catholicam volebat obligare, fuit suscepta; & ordinati sunt, qui in Austriam proficerentur; rebelles consolarentur, rebusquè illorum consulerent. Postea Analtinus Pragam ad Rodulphum Cæsarem mittitur, vt diceret quod si processus Aulici continuarentur; ægreferre non deberet aliam Protestātium administrationem contra huiusmodi informes processus, & à prædicto Regimine illata grauamina. Cum vero Imperator grauissimis verbis respondisset se non permissurum, vt ad alios iurisdictio Cæsaris deriuaretur; idem Analtinus, cū ei adiuncto Cameratio, longè altius intonuit se non posse non declarare Ordines Imperij, quando ita non emendentur; aliud statuisse, scilicèt ratione grauaminum toties depositorum ipsos sibi esse prospecturos, & si prout huc usque contingit, suæ Maiestatis Consilium Aulicum de cætero voluerit potestate sua abuti; sese inuicem consilijs, & armis adiuturos. Idem fere ex Hala Sueuorum anno 1616. vbi Protestantes tunc Conuentum indixerant, vt de causa Iuliacensi suscipienda deliberarent, suumquè patrocinium Principibus suæ Religionis contra Cæsarem, eiusquè Delegatum præberent; Cæsari litteris fuit renunciatum: nimirum; Protestantes Principes, apud posteritatem excusandos esse, quod cum multoties frustra preces admouissent

Origo ligæ Catholicæ.

Minæ protestātium an. 1609. in aula Cæsaris.

Responsio Cæsaris.

Insolens correspondentium scriptum.

tandem necessitate adacti arma sumpserint, vt ipsi sibi prospicerent, & opus ita administrarent prout tenebantur, vt sibi, ac patriæ ob iniustam suæ Maiestatis administrationem labescenti, consulerent. Ista tam asperè inculcata summam inter Catholicos, & Protestantes diffidentiam causarunt, imò ex ipsis Protestantibus nonnulli mitioris ingenij longè aliter ab alijs senserunt, iudicantes præposterè ita moueri ob res leuioris momenti, & singulares quorundam affectus. Sic enim sentiebant Duces, & Electores Saxonici, qui proinde viam non ita asperam ad remedia quærebant, sed patientia, & precibus agendum esse arbitrabantur; præuidētes si vi ageretur omnem Rempublicam posse possum dari. Verùm cum hæc tam salutaria consilia ingererentur statim inter Protestantes diuisio facta est, & mitiores simplici nomine Protestantes, alij verò Correspondentes dicti sunt; quo etiam nomine postea gloriati, sua negotia tractarunt. Efferatiores euaserunt Correspondentes in causa Iuliacensi, in qua nec Cæsari, nec eius Delegato Leopoldo aliquid detulerunt, sed suæ Religionis Principes præter iuris ordinem, ad possessionem admitti postularunt; imò Cæsaris Delegatum eiecerunt; Causa fœudi illa erat, & feudi quidem controuersi; moriente enim Duce Iuliacensi, Cliuensi, & Montensi, ac domino Rauenspergensi, nec non Comite Marchiæ Guillelmo sine mascula prole feuda indubie ad fœminas deuoluebantur Iuxta inuestituram Caroli V. anno 1545 concessam, quæ in speciali nominabat, deficientibus masculis, filias Mariæ coniugis, quas omninò voluit succedere; aut si earum nulla superstes esset, & tamen ex vna, vel altera legitimi hæredes superessent, vt tum ad earum relictos hæredes masculos, qui tùm viuerent, deuoluerentur, & tanquàm feuda ijs concederentur. Ex his verbis obscuris nata est lis inter Principes Brandeburgicum, & Neoburgicum, quis eorum deberet præferri. Vterquè enim erat filius, & ex filia Guillelmi Ducis, & Mariæ coniugis; Brandeburgicus è primogenita defuncta tamen; Neoburgicus è secundogenita, sed adhuc superstite, cui

Saxoniæ Duces mitiores.

Causa Iuliacensis.

Clausula inuestitura Cæsarea.

verba

verba textus magis fauere videbantur; erant adhuc alij remotiores ex ſororibus Guillelmi Ducis nepotes, inter quos recenſebatur Dux Niuerſius, Bipontinus, & Burgouiæ Marchio, qui tertiam ex filiabus habuerat, de quibus tamen minor erat difficultas. maxima tamen erat cum Saxoniç Electore, cui olim propter expenſas factas in bello Vngarico, & Flandrico Cæſares Fredericus, & Maximilianus Ducatũ Iuliacenſem cum attinentijs ſi forte vacaret per defectum lineæ maſculinæ donauerant, quique in Caroli V. inueſtitura ſæpe ante queſtus fuerat eam extendi non potuiſſe ad filias; imò neque ad ipſum Guillelmum in præiudicium iuris, acquiſiti. Quæ omnia cum controuerſi eſſent iuris ad Imperatorem ſpectabat feudorum poſſeſſionem tandiù detinere, donec examinata cauſa cognoſceretur, quis nam deberet feudis inueſtiri. Verùm hoc ius Cæſareum inuerterunt Principes ad feudum aſpirantes, Brandeburgicus, & Neoburgius, dum quilibet ſibi partem deſumere, & ſeſe ipſum intrudere ſategit; licet præuaricantes, fulti tamen ſubſidio Proteſtantium, ſeu fœderatorum Correſpondentium Halæ Suæuorum in publico Conuentu ſtipulata manu promiſſo, auſi ſunt Cæſaris patruelem Leopoldum aggredi illumquè, ex parte ditionis, atque ex ipſa arce Iuliacenſi nomine Cæſaris retenta, eijcere. Imò quia Leopoldus in Epiſcopatu Argentinenſi militem colligebat, ac luſtrabat; & vt moris eſt, milites Moltisheimienſes, atque Tabernarum excurrebant in Vanzenauiam, & ad Rhenum; Electoris Palatini, Marchionis Durlacenſis, & Principis Vvittenbergici copiæ, Superato Rheno, Offendorſium verſus contenderunt, & Vanzenauiam ingreſſi arcis Præfectum, quòd deditionem facere detrectaret; cuſtodiæ manciparunt. Inde Dachoteimium verſus, & Montisheimium excurrentes, excubitores quoſdam male mulctarunt. Interea in Iuliacenſi ditione Leopoldus arcem Bredenbendanam, Calcofium, & alia loca inuaſerat, & è contra Principes Brandeburgicus, & Neoburgicus Duram, ſpretis Cæſareis mandatis, per Anaitinum, & Solmenſem expugnarunt, nullaque

Electoris Saxoniæ iura.

Ius Cæſareum defendere ſeu ſ da.

Principes correſpond inuadunt Leopoldi militem.

videbatur amplius ſpes fore pacis,aliquoties Coloniæ, & alibi fruſtra tentatæ.Iam maioris momenti Principes, & Reges implorati,ſeſe incipiebant cauſæ tam periculoſæ ingerere. Rex Daniæ tranſmiſſis ſuis Legatis Duſſeldorpium, Principibus Proteſtantibus tanquam ſuis agnatis, & eiuſdē cum illo Religionis ſuam operam obtulit. Hollandi proximi ſponte ſua concipientes Regionibus ſuis egregium vallum aliquando ex Iuliacenſi,& Cluienſi Ducatu præparandum frequentiſſimum militem,arma,inſtrumenta tormenta,cœterumq; belli apparatum liberaliter ſubminiſtrarunt. Rex Galliæ inuitatus à varijs, tandem auxiliares ſuas copias Principibus Proteſtantibus,in quorum fœdus Halæ admiſſus fuerat, liberaliter tranſmiſit, & ad maiora ſe accinxit. Analtinus Princeps ex Gallia redux per Germaniā in Hollandiam appulerat,ibique fœdus inter Regem Galliæ,Principes Correſpondentes Germaniæ, & Ordines Hollādiæ ad exturbandum Leopoldum firmauerat. quare collecta maiori parte exercitus, ex Hollandia in Iuliacenſem ditionem irrupit,& Leopoldi militem etiam extra ditionem Iuliacenſem in Colonienſi, Leodienſi, imo & in Brabantina regione ſequutus vndique ſubmouet, vt non ita pridem fecerat Reckemij prope Traiectum ad Moſam, vbi incenſo virginum monaſterio, combuſtiſque quinquaginta circiter militibus,quatuor turmas equitum, &,vnam cohortem peditū oppreſſerat,alioſque perſequutus fuerat.

Fœdera externa.

Hollandi concitāt militem

In Germania verò Marchio Durlacenſis, Marchiones duo Auſpacenſes, Iulius Fredericus Dux Vvyttenburgicus Dux Bipontinus,duo Comites Solmenſes, aliquot Comites Rheni ſub Palatino Electore inſignem exercitum congregauerant,vt ſub ſpecie repellendi militem Leopoldicum, qui in Epiſcopatu Argentinenſi colligebatur,non ſolum illum militem ſubmouerent;ſed in Epiſcopatum Spirenſem, Vvormatienſem,Argentinenſem, Moguntinum, vniuerſumque Clerum iniurij,vlterius de eorundem exterminio deliberarent,nec erat,qui tot,tantiſquè inſolentijs ſeſe opponeret. Hiſpani etenim altum ſternentes, & vndequaque ſuum Belgium defendentes rebus Imperij ſeſe immittere nole-

Nouus tumultus correſpondentium ad Rhenum.

nolebant. Cæsar Rodulphus inter parietes Pragensis Aulæ latitans, solis diplomatibus agebat. Matthias Rex Vngariæ fratri, & patrueli offensus, cunctisque diffidens, & in reformanda Austria satis occupatus, dissimulabat. Ferdinandus Archidux longe dissitus, & impotens vix subsidium fratri Leopoldo inter tot hostes periclitanti conferre valebat. Principes Electores sacri multitudine hostium consternati, exceptis paucis copijs Duci Bauariæ commissis, non nisi modestissimis commercijs, vim deprecabantur. Omnes simul imminentem cladem, præsentemquè ruinam trepidãtes expectabant. Maximè verò cum anno 1610. tantum exercitum ad sexaginta millium quà equitum, quà peditũ in Gallia sub rege Henrico IV. collectum esse, tantoque apparatu instructum constabat, iam non de vna ditione Iuliacensi, Cliuensi, ac Montensi, sed de vniuerso Belgio, Italia, Germania, & de Romano Imperio agi videbatur. Verũ hæc omnia cadente Henrjco per manum parricidæ, ceciderunt; mágnoquè metu solutum fuit Imperium paulo ante desperatum. Non tamen adeo conciderunt Hollandorũ, & Principum Protestantium animi, quin Iuliacum obsidere, & oppugnare, atq; tertio mense expugnare ausi fuerint. hinc res Catholicorum in deterius versa est. In superiore Germania correspondentes Principes cum Catholicis Electoribus, & Bauariæ Duce; qui Catholici fœderis Præfectũ agebat, conciliati sunt, spondentes vtrimq. se pacem culturos, nec mutuam ditionem infestaturos, excepta re Iuliacensi, quæ cuilibet parti libera maneret, vt in seruatis Imperij constitutionibus, in quam vellet partem inclinaret. In Inferiori Germania Aquisgranenses ciues excitato tumultu Senatum suum submouerant ob hæreticæ Religionis exercitium, seuerius ab illis castigatum. illud deinde publice permitti; Iesuitas à ciuitate exterminari, & tam Protestantes, quàm Catholicos in Senatum coaptari, exules aliquando propter Religionem reuocari postularunt. Portas ciuitatis occupauerunt, & ad Iesuitarum Collegium declinantes, ijs petulanter insultarunt, in illos suas bombardas exploserunt, sacram supellectilem distraxerunt, & in penum, culinam

Exiguus apparatus defensiuus Catholicorum.

Casus Regis Galliæ.

Pax inter Catholicos, & protestantes Monachij.

Petita Ciuium

linam, reliquasque officinas violenter irruperunt. Præter hæc ad Principes Brandeburgicum, & Neoburgicum, nec non ad Ordines Hollandiæ miserunt, vt se suaque commendarent.

Halberstadiē- sia Comitia. Halterstadij hoc tempore congregata fuere Comitia illius districtus cum ratione Iuliacensium ditionum, tum ratione Brunsuicensium Ducis & vrbis, nec non ratione ipsius Episcopatus Halberstadiensis, in quo mutata Religione ante annos 16. Canonici ad exclusionem aliorum suorum sodalium Catholicorũ, fuerant nisi variare iuramẽtũ eorũ, qui deinceps recipere debebant; vt tali à iuramento excluderent Catholicos, quos sciebant non posse publicè detestari auctoritatem Pontificis, & Fidei Catholicæ Romanæ, profitendo Lutheranam, quæ tamen omninò ab illis exigebatur, ipso Episcopo Pragæ existente aliquoties has nouitates improbante.

Conuentus Ducum Saxoniæ. Similem inter se Conuentum celebrarunt Saxonici Duces, Christianus Elector Ioannes Georgius, & Augustus fratres Fredericus Guillelmus, & Ioannes Lineæ Vinariensis, similiter Ioannes Casimirus, Ioannes Ernestus fratres Coburgici, vt turbis Imperij, & familiæ circa ditionem Iuliacensem summo pene vexatæ consulerent. vbi cum de Brandeburgici actione ageretur haud difficile visum est cũ Brandeburgico hac in re conuenire; sed mox Saxoniæ Elector Christianus vita decessit, & Ioanni Georgio fratri locum reliquit.

Protestantes in Austria. Protestantes per Austriam à Matthia Vngariæ Rege liberum Religionis exercitium, olim à Maximiliano II. certis cõdictionibus solis proceribus concessum, hoc anno importune pro quarto, seu plebeio statu expetierũt, quod cum negatum fuisset, implorarunt illi operam, & auxilia Vngarorum, Morauorum, aliarumq; prouinciarum, quibus hoc aliquando liberalius fuerat indultum; sed aliud nihil impetrarunt, quam velle Regem omnes omninò ciuitates, & vicos omnes quatuor istis statibus adnumerari, & pro quarto statu haberi. Interim autem mandare, vt neq; Catholici ab Augustanæ Confessionis addicti, neque hi ab illis vllo mo-

do

do turbarentur, sed pax, & concordia seruaretur; quo decreto Religio Catholica magis stabilita fuit, & tantum Lutherana secta tollerata; quæ hactenus in ædibus nobilium inualuerat.

Bohemia iàm vndequaque turbata dissentientibus Rodulpho, & Matthia, à quibus literæ illæ pessimæ, quas vocarunt Maiestatis Protestantibus concessæ fuerunt, ingentibus etiam turbis conflictabatur per Passauiensem militem à Leopoldo intruductum in ipsam vrbem Pragensem non sine strepitu, & commotione ciuium seditiosissimorum, qui tam in veteri, quàm in noua vrbe concitata plebecula, proletarijs in infimæ cōdictionis hominibus, in aliquot Religiosorum monasteria inuolarunt, quatuordecim circiter ex Franciscanis strictioris obseruantiæ monasterij S. Mariæ ad Niues crudeliter mactarunt, duas Abbatias, Collegium Dominicanum vnum monialium alterum abreptis omnibus pessimè mulctarunt. quibus malis Matthias euocatus mederi curauit, & deferente stationem Leopoldo, ab Ordinibus, & Cæsare Coronam Regni Bohemici obtinuit, fratrē Rodulphum in ordinem redegit, atque Ordinibus Regni abundè prouidit Quod cum idem statuisset Imperio facere, diemque ad componendos tumultus Norimbergæ indictum per suos Delegatos frequentare decreuisset; Correspondentes Principes antequam eo venissent, prius Rotenburgi ad Tuberam cōuenerunt, vbi de grauaminibus questi, Donauertæ restitutionem, Principum Protestantium in ditione Iuliacensi possessionem, aliasq; immunitates postularunt. Legationes ad Heluetios, & ad alios extra Germaniā instituerunt, grauissimamque exactionem ad constituendū ærarium sibi inuicem imposuerunt. Ad Conuentum deinde Norimbergensem venientes nihil non mouerunt, vt cōceptam designationem turbarent, cum Rodulpho nonnulli, cum Matthia alij seditiosè colludentes, & vtriusquè Imperium reijcere summo conatu studentes, Maguntinensem Electorem tunc offenderat Bauariæ Dux recenti detentione, inuasione, & apprahensione Vvolphangi; Theodorici Archiepiscopi Salisburgensis; quæ quamuis legitima aucto

Bohemia rursus turbata.

Dies indictus Norimbergæ anno 1611.

ritate

ritate fuiſſet facta, nihilominus præcipuis Eccleſiaſticis Germaniæ non valde placuiſſe dicebatur, multiquè non infimi nominis moderationem quandam deſideraſſent.

Obitus Rodulphi ann.1612.

Acceſſit his obitus Imperatoris Rodulphi, quando Vicariatus Palatino obuenit, & paſſim moleſtiſſimis ſententijs Catholici Aquiſgrani, Bibraci, & alibi infeſtabantur, querebanturq; à Vicario anſã datã eẽ ſuam dignitatẽ prorogandi. Sed Electores Francofurtũ more conſueto euocati, in Matthiam Regem Bohemiæ, & Vngariæ Coronatum opinato citius conſpirarunt. Is ſopito tumultu Francofurtenſium ciuium contra Senatum, & Iudeos data inſuper ſententia pro Senatu Colonienſi, contra Mulhemienſes è ciuitate Colonienſi plerumque exules, vt inceptum emporium non procul ab vrbe, vtpotè in ciuium perniciem cogitatum, demolirentur; Comitia Imperij Ratiſbonam indixit, in quibus tamen grauaminibus Proteſtantium ſatisfacere ſtuduit, vt inſtauratis viſitationibus Cameræ Imperialis, iuſtitia promoueretur; Aſſeſſorum Cameræ numerus, & Stipendia augerentur, ſublata Calendarij differentia, conformitas conſtitueretur; controuerſiæquè omnes componerentur. Ad hoc requirebatur pius Electorum, atque aliorum Principum cõſenſus, iuſta aliqua collatio ad infrigendos Turcas, Vallachiam, Tranſyluaniam, Moldauiam, & Vngariam infeſtãtes, pacemquè alias pactam turbantes. Inſuper in Imperio requirebatur iuſta rei monetalis conſtitutio, totius, etiam Imperialis Albi completio. Quæ omnia cum maximè vrgerentur, & Correſpondentes Principes ſeſe difficiliores præberẽt, vrgerentq; mutationem Bullæ Aureæ, abrogationem pluralitatum votorum, abolitionem grauaminum, & iuſtitiæ opus commutatum, nihil aliud agi potuit, quàm vt abrogatis prolixis ſcriptis, ad conſultationem condeſcenderent; in qua cum rurſus Proteſtantes difficillimos ſe præberent, nihil aliud ſibi in mandatis eſſe dixerunt ab ijs, qui tantæ rei caput erant, quam vt non obtentis petitis, infecta, re ad quam venerant, abſcenderent. Quo audito excandeſcentes etiam Catholici ſua grauamina obtulerũt longe maiora, & plura, quàm vnquam Correſpondentes

Comitia Ratiſbonentium.

Grauamina Proteſtantium

obtu-

obtulissent; monstrarunt tamen nihil se omisisse, quin communi consulerent. non enim, aiebant, nos præpediuit sectarum varietas sub nomine Confessionis Augustanæ, quotidie irrumpens; non Ecclesiasticorum persequutio, non fortunarum detentio, nec cœnobiorum, aut templorum euersio, vel calumniandi licentia, vel famosi libelli, vel iustitiæ inhibitio, aliaq; quamplura incommoda nullo iure exâtlata, quin semper in Comitijs ea agenda satageremus, quæ communi bono totius Imperij possent occurrere. exponebant insuper damna perpessa in ditione Hirsfeldensi, Spirensi, Vvormatiensi an. 1609. Oppugnatio oppidi Prussellensis, quod tamen expugnatum ac ferè in cineres redactū fuerat, militum in Episcopatu Argentinensi traductio, Cæsareihimiensis Monasterij detentio, insidiarum deinde quotidiana multiplicatio facta Archiepiscopatui Coloniensi, Herbipolensi, Augustano, Ratisbonensi, Monasteriensi, Domui item Teutonicæ, Bibracensi, & alijs.

Grauamina Catholicorum.

Inter has disceptationes ex inferiori Vngaria tristis nuntius aduenit de irruptione Turcarum, de Bethlemi Gaboris infido erga Bathorium obsequio, de illius ad Turcarum patrocinium perfugio, & de oppidi Lippensis, Genēsis, aliorūq; proditione neq; tamen à Correspondentibus Protestantibus aliquid cōcessū fuit. Catholici tātū mitiores nō ferētes vltimā patrię calamitatē cōtributionē in 30. mēses cōsēlerūt rogauerūtq; Cæsarē, vt ꝓ iure suo ęqualitas cōstitueret, q̄ à maiori parte sācitū fuit; q̄uis aliq̄ è Protestātib⁹ recalcitrarēt

Gaboris defectio ann. 1613.

Paulò post hæc irrita Comitia in regione Iuliacensi inter Principes possidentes Neoburgicū, & Brandeburgicum cōtrouersia, & diffidentia exorta est, cui putatiua Ecclesiastica Iurisdictio maximè causā dedit. Cū. n. in pagis, & oppidis passim morarētur Pastores, Decani, & Canonici, Brādeburgicus Caluinistas, Neoburgicus verò Lutheranos substituere tētauit; idq; nō raro cū strepitu armorū, inter q̄ vnus, atq; alter è Præfectis, ac nobilibus Neoburgici perijt. Inter hęc filius Electoris Brādeburgici, Georgius Guillelmus; in locū Ernesti Brādeburgici administratoris defuncti substitutus fuit. Sed Neoburgici talē substitutionē admittere noluerunt, nisi in

Cōtrouersia inter Principes Iuliac.

integrum restitueretur ditio Monicienfis cum fructibus
indè perceptis,& nisi inter alia,grauaminibus omnibus ma
ximè Ecclesiasticis abrogatis, Brandeburgici desisterent à
seditione plebis, quam Neoburgici dicebant passim instil-
lato Caluinismo ad partes Brandeburgici cum exclusio-
ne alterius partis traduci. Quæ disceptationes tantam diffi-
dentiam excitarunt,vt Neoburgicus iam ad Catholicorum
Religionem diceretur transijsse,eoq; nomine magis,& ma-
gis apud incolas iam ad Caluinismum properantes fieret
exosus.

Matrimonij Neoburgici suspectum.

Auxit huius mutationis famam matrimonium Neobur
gici Ducis non ita post cum Magdalena Massimiliani Baua
riæ Ducis sorore institutum.nam quilibet,vel parum in Ger
mania versatus,indè conijcere poterat Neoburgicum Du-
cem Catholicæ Religioni nomẽ dedisse;aut mox daturum,
quod tamen in sponsalitijs tàm in Ecclesia, quàm in men-
sa maxima dexteritate,dissimulatũ fuit.Exindè vterq; Prin-
ceps firmum sibi satellitium comparauit,& si oppeteretur
socios armatos esse iussit Neoburgicus,Bauaricos,Cæsareos,
& Austriacos;secretò tamen implorauit,& de cætero magis
Cæsari destructionem Mulhemiensem, promptamq; pari-
tionem in Iuliacensi ditione dimittenda præcipienti obe-
diens fuit.è contra Brandeburgicus ad Hollandos accessit,
quorum fultus patrocinio Mulhemienses architectos, & ci
ues ædificationi accintos ad continuandum, & perficiendũ
opus inceptum,contra Cæsaris prę́scriptũ hortatus est;dein-
de apertiori marte Dusseldorpium,vbi tunc erat cõiux Neo
burgici,qui Leodium profectus fuerat,intempesta nocte
Suigelio Duce,& Hollandorum militum subsidijs frustra
tentauit,quod vbi Neoburgico innotuit, laudatis Dusseldro
piensibus ciuibus ob egregiam operam in repellendis ho-
stibus præstitam,statim omnes vrbes,& oppida admonuit,
vt hoc exemplo ediscerent,clandestinas hostium æmulorũ
strophas fugere,nè damnum aliquod futuro possessori pro-
pediem nominando oriretur.

Brandeburgicus Hollandis accedit.

Hollandi,in Germania feriãtibus armis Hispanicis,vt ma-
gis,ac magis res suas stabilirent, cum nonullis Ciuitatibus
infe-

inferioris Saxoniæ, fœdus inire satagerunt, atquè in primis cum Magdeburgensibus conuenerunt, qui vt se Pseudarchiepiscopus suus tueretur, illorum societaté ambierunt; quod fœdus sensim ad Brunsuicenses, Bremenses, Hamburgenses, ac Lubecenses extensum fuit; maximequè sollicitos reddidit Saxoniæ Electorem vicinum Brunsuicensem Ducem, Daniæ Regem illarum ciuitatum æmulum, & Cęsarē ipsum, cuius auctoritas tàm forti fędere à Germania saltem Septentrionali proscribi videbatur. Quare tam Saxonię Elector, quàm alij ipsos Magdeburgenses à tàm periculoso fędere dehortabantur, rogabantq; vt ad obedientiam Pseudarchiepiscopo præstandam, si modo æquitati petitiones illius correspónderent, reuerterentur.

Reformatio ditionis Brandeburgica.

Auxit periculum, quod circa idem tempus Elector Brandeburgicus, vt Hollandis magis placeret, ditionem suam hactenus Lutheranam ad Caluinismum cogeret; assumptis etenim ex Hollandia ministris, imagines ex templis proscriptę sunt. Iamq; erant altaria Catholico more residua solo æquanda; eorunq; loco mensa lignea solo panno nigro strata collocanda; Hostiarum loco panis in frustula cōcisus vsurpandus; Palla sacra omittenda; candelæ non accendendæ; nulla amplius reuerentia in vsu Cænæ facienda; Signa Crucis in Cæna omittenda; Confessio auricularis abroganda; prolato nomine Iesus non amplius genuflectendum, aut caput inclinandum, & denudandum: ægrotis non deferendum Sacramentum: Baptisteria lapidea eijcienda malluuijs substitutis: Decalogus, & Cathechismus debebat corrigi; Sacra Trinitas non amplius depingi, & plura his similia Atheismum sapientia: qua falsa Religionis imagine sibi persuadent Caluinistæ superstitiones aboleri.

Neoburgicus fit Catholicus.

Neoburgicus Dux, quasi se his è diametro opponeret, tādem post longas dissimulationes Catholicam Religionem Dusseldorpij publicè complexus est, magnaq; pompa, musicisq; concentibus celebrato Sacro, Eucharistiæ Sacramentū vnà cum coniuge suscepit; ac non ità post, mortuo parente Philippo Ludouico, ditionem suā Neoburgicam ad Catholicam Religionem reduxit. In Iuliacensibus verò Regionibus,

nibus, tàm ipse, quàm Brandeburgicus, De non turbandis in Religione subditis, plura decreta promulgarunt; qui etiã non semel ad sedandos exortos diffidentiæ rumores, sed frustrà, conuenerunt. Hollandis autem in dies magis, ac magis inualescentibus in imperio, quorum opera nunc Aquisgranenses, nunc Mulhemienses, Iuliacenses, Brandeburgici, alijq; Cæsaris obedientiam dediscebant, visum fuit Cæsari, Alberti Archiducis auxilium implorare, vt sua exequeretur mandata dudum hinc atq; illinc contempta, Itaq; Marchioni Spinolæ exercitus 25. m. militũ fuit commissus cum debito belli apparatu, ac impedimentis necessarijs, quibus copijs Traiectum ad Mosam descendit; ibique lustrato milite per pontem turmatim, ac singulatim plenis ordinibus transeũte, ad secundum lapidem extra v[illegible]m Traiectensem, vniuersus exercitus in aciem constitutus, Imperium ingressus est, rectaquè ipso vespere ad vrbem Aquisgranensem se applicuit quæ tanto milite conseruata, erectis prius à tormẽtis bellicis: demisso deinde milite præsidiario, Marchionis Spinolæ arbitrio se dedit. Inde exercitus Marcoduram, Berchemium, Castretum, ac tandem Rinsbergam occupatis obuijs ciuitatibus deductus fuit, relicto Iuliaco, quòd omninò Hollandi obsidendum putauerant. Rimbergæ compaginato è nauibus ponte, Spinola exercitum transmisit, & Vuesaliam post aliquot tormentorum ictus, certas conditiones de Religione pactus occupauit. inde ibi relicto insigni præsidio progrediens, Mulhemienses solo æquata munitione parere docuit. Interim Mauritius Hollandorum Generalis Præfectus cum suo exercitu ad arcem Schenckij excubabat, vt Marchionis Spinolæ progressus intueretur; cumq; iam Vuesaliam occupatam vidisset, præmissis aliquot è suis turmis equitum Embricum sibi dari postulauit; postea Rhesã exercitum admouens illam absquè graui strepitu intercepit, vt æquali ferè portione ditiones Iuliacenses, ac Cliuenses viderentur inter Hollandos, ac Regios diuisæ.

Xanctis deinde Brandeburgici, Neoburgici, cum Delegatis Regijs Hispaniæ, Ordinum Belgij Batauici, Electoris

tis Coloniensis, ac Regis Galliæ conuenerunt, vt via aliqua reperiretur, qua dimissis Regijs, & Hollandis, regiones illas Principibus præfatis relinqueretur sine proprio, aut sociorum, adiacentiumq; Principum periculo; sed illa post longissima commercia inueniri non potuit. Profuit interim, quàm maximè Germaniæ, Religioniquè Catholicæ, quod Hispanorum exercitus eò deuenerit: nam Essenum Collegium iam tunc ab Hasso oppetebatur; Paterbornensem diocæsim idem Hassus cum Nassouicis deuorabat; Francfurtum Cæsari non parebat perieratque in vniuerso Imperio omnis disciplina, atquè obedientia, quàm quidem Hispanus idem exercitus stabiliuit.

Fructus exercitus Hyspanici an. 1615.

Facilius etiam poterat Cæsar Matthias, relicto hoc exercitu in inferiori Germania, Austriam, & Vngariam suam periclitantem seruare. Turca enim, eiusquè cliens Bethlemus, per eos dies ad bellum Austriacis Principibus inferendum parati, omnem mouebant lapidem, vt pax alias inita per viginti annos vix decem elapsis corrumperetur. Quapropter nouam explicationem articulorum, nouas exactiones, & miras technas Christianis construebant cogebantq; Augustissimum Matthiam ad innouationem, explicationẽ, & extensionem articulorum, quos alias magno labore, & sumptibus impetrarant.

Periculum pacis Fursicæ.

Bella interim ex Germania in Italiam, ac postea in Galliam translata sunt, & domus Austriaca familiæ suæ rebus iacẽtibus, posteritati, paci, ac Religioni cõsuluit. Maximilianus enim percepta mente Imperatoris Matthiæ, cæterorũq; è familia Austriaca Archiducum iter in Belgium instituit, vt de his rebus cum Alberto conferret. nam destituti hæredibus fratres omnes, onus familiæ in Ferdinandum patruelem cogitarant reijcere; illumq; ad Regna Bohemiæ, & Vngariæ, & ad altiora promouere; Compositis ergo rebus inter Austriacos. Pragam plures Principes euocati sunt; sed tractatus non adeo facilis extititnam Correspondentes Principes minus addicti huiusmodi successioni, tùm in Bohemia; tum in Imperio, tùm extra Imperium hostes familiæ Austriacæ adinuenerant ipsimet. quo suas imposterum firmarent

Pacta familiæ Austriacæ.

marent machinationes, cum Hollandis arctissimum fœdus, dudum antè præparatum pacti erant, addicta summa trecentorum millium aureorũ singulis annis pendẽda Hollandis, vt è Batauia quatuor mille bene instructos pedites, & mille equites cataphractos ad nutum haberẽt. Mãsfeldio deindę stipendia opulenta assignarunt, & militem alium in occulto præpararunt. Constitit deinde, quod in animo clauserant Protestantes, tùm ex varijs Cõuentibus; tùm ex litteris Palatini, quibus non semel Reges Galliæ, atquè Angliæ ad ineũda fœdera contra Cæsarem sollicitauerat. Hinc illud cuiusdam Consiliarij Heidelbergensis iudicium ad amicum an. 1614. Dominus absq; dubio adhuc probè in memoria habet, quid ego apud Pricipum, ac Superiorum nostrorum per aliquot annos celebratos Cõuentus Correspondentiales publicè mouerim, quod nimis arctum hoc, atq; intrinsecum cum Hollandis fœdus non videretur valde proficuum (& si non omittendum, aut omninò dissoluendum) ad Papistas confrigendos. Non poterat sibi bonus vix porsuadere Hollandorum fœdus ad extirpandos Papistas necessarium fore; perutile tamen, vt contra præpotentes aduersarios opera Hollandorum vteretur sine quib. vix aliquid tentari poterat. postea tamen re melius perpensa, timidi hoc animi esse repertũ est; nam si res benè aggrederetur, cognouit posse sine Batauorum ope Papistas extirpari. Extirpationem ergo Catholicorum ille approbabat, primarios Archiepiscopatus, Episcopatus, Prælaturas, & reliqua Catholicorum ad Rhenum, Moenum, Mosellam, & Danubium bona summè venabatur. Sed hoc per Hollandos fieri displicebat. Hinc alius D. Vualkerus dolebat de statu Imperij, quod tam miserè se haberet, vnicamq; causam Hollandis adscribebat; qui tam audacter contra Cæsaream Maiestatem, & Romanum Imperium insurgere, Frisiam Orientalem occupare cum Bremensibus, Brunsuicensibus, Magdeburgensibus, fœdera inire, Iuliacum auferre, & integrum Imperium ludificari præsumebant. Querebatur ipse Imperator Matthias in Comitijs Pragæ habitis coram Imperij Statibus de arrogantia, & continuis Hollandorum in Imperium excursionibus

Finis fœderis extirpatio Catholicorum.

Querela Cæsaris de Hollandis ann. 1616.

in Ar-

in Archiepiscopatum Coloniensem, Monasteriensem, Paderbornenlem, Hildeshemiensem; item in Ducatum Iuliacẽsem, Cliuensem, Bergensem, Montensem, & de portu Emdano occupato, insuper quantum supercilia erexissent, occupatis præcipuis passibus ad Rhenum, Mosam, Amesim. Visurgim; Albim, & Oederam, vt iam præsumerent, Brunsuicensibus succurrere, Iuliacum inuadere, ipsumq; Sultanum ad bellum Germaniæ inferendum vrgere.

Cum talibus ergo, quòd probus quisq; & multi etiam hostes improbabant; Principes Correspondentes fœdus inierant, vt res Austriacorum Principum turbarent. Hi verò in Ferdinandum Gretzio euocatum onus familiæ reiecerant, eiq; Bohemiam cesserant, quod ipse Rex Hispaniarum post filios Massimiliani Cæsaris Rodulphum, Matthiam, & Albertum ex eoramdem sorore filius, & proximus hæres pro Ferdinando tantùm, eiusq; prole mascula approbauerat. iamq; diem coronationi designatum Bohemico Regi indixerant; cum ecce se offert; quasi huius designationis contrarium bellum Venetorum, qui occasione Segnensium prædas maris instituentium, in Forijulium irruperant, nõ alio fine (prout fama erat; cui tamen me non subscribo) quàm vt Ferdinandum à corona Bohemia excluderent. fauerunt non parum causę Venetorum contra Cæsarem, eiusq; patruelem Ferdinandum non solùm Hollandi, sed & Principes Protestantes, qui vt omnia turbarent frequenter Cõuentus instituerunt, & hoc ipso anno; quo bellum Venetum ardebat, & quo Sabaudicum incendebatur; Mansfeldium cũ bis mille militibus miserunt, qui contra Regem Hispaniæ, & Ferdinandum pugnaret. Hailbrõnæ decreta sunt alia subsidia, & nouum in Germania bellum, quo Catholici vna cũ Cæsare detinerentur, clam adornabatur. Nam cum fęliciter translacta fuisset Bohemica coronatio; Cæsar cum Rege designato, & Archiduce Massimiliano in Saxoniam profecti, de Romana Corona eidem Ferdinaudo imponendą deliberãrunt, & non ita post Conuentum Electorum præparatoriũ indixerunt; Verùm Palatinus Elector cum suis asseclis omnem lapidem mouit, vt illa præpedirentur; importunè hoc

Pacta Familiæ Austriacæ.

Impeditur comitia Electoralia.

apud

apud Electorem Brandeburgicum egit, Moguntinum ad hoc conatus est inducere, ipsemet adulta hyeme, per trahas Monachium deuenit, & cum Duce Bauariæ simulata amicitia, familiæ Bauariæ splendorem, iura, & pristinas fortunas memorans illum magno verborum circuitu suo, suorumq; sociorum inimicorum Domus Austriacę suffragijs, & auxilijs ad Regiam Germaniæ Coronam euehere promisit, non vt Bauarum sibi magis proficuum promoueret, sed vt Domum Austriacam vexaret; eiquè æmulam inueniret, vt cum vtramq; simul committeret, ambas odijs, bellisq; cõsumeret. Doluit postea Palatinus has tam artificiosas honoris ansas non arripuisse Bauarum, constanter huiusmodi dignitatem dolosè oblatam repudiantem. Quare aliunde sperans ignem accendendum (dum de promotione Mauritij Nassouici, vel Regis Daniæ, eo quod non essent Catholici, desperasset) ad Sabaudiæ Ducem respexit, & illi vanam ambitionem Regiæ, nec non Cæsareæ dignitatis iniecit.

Submouetur Elector Bauariæ.

Differebantur interim Comitia Imperialia, singulari Protestantium calliditate, qui nunc has, nunc illas excusationis ansas præbebant, itaut Austriaci Principes, nè feriarẽtur, Comitia Vngarica præmittenda duxerint, in quibus rursus Correspondentes Principes sperauerunt, vel ob nationis genium, vel ob gentium prætensam immunitatem, turbas excitare, quæ Ferdinandum Regem deijcerent, eiusq; propitiam fortunam euerterent. Hoc non vno loco, nequè apud vnum in Vngaria per Correspondentes præparatum extitit, prout in Bohemia iã pridem inter proceres actum fuerat, vt iugum Austriacum excuterent, & sibi libertatem pararent. Hoc multoties suggesserat Christianus Princeps Analtinus Ambergam Bohemici Regni proceres ad seditionem Caluinisticè instruens inuitans, & conducens. In Germania similis ansa quæsita fuit, qua occuparentur circa Rheni partes Electores sacri, quo minus incẽdio alibi etiam excitato posset occurri, & sic deliberatum est, apud Correspondentes, primum de Brisaco Leopoldi propugnaculo inuadendo Hollandorum auxilia requirentes. Deinde quomodo Spirẽsis Episcopi inceptum opus apud Vdenehimiũ posset præpedi-

Comitia Vngarica indicta.

Bohemi subornantur.

pediri,suggestunq;fuit non vnam viam Legationis, vel cõmercij,admonitionisquè,sed vim etiam adhibendam esse: timebatur tamen Cæsar,Moguntinus Elector, alijq;tam sacri,quàm sęculares Principes.quare rursus expeditione corã nobilitate Rhenana pertractata, & postea Principibus relata;visum fuit per certos Canonicos Heidelbergam,qui vim deprecarẽtur,& de damno cauerent;conuenire.quapropter ordinati fuerunt operis visitatores,certiq;fines præscripti.

Interim in Bohemia,vbi iam dudum certabatur odijs,& studijs promouendarum sectarum,etiam per concessionẽ Regis alias factam, qua solum concessum fuerat sectarijs exercitium liberum in proprijs fundis Dominorũ non Catholicorũ,aut in Regijs bonis.nonnulli inquietiores præsũpserunt erigere fana,& sectario more prædicare etiam in locis Catholicorũ,& quidẽ Ecclesiasticorũ,quæ Cameralia vocabant vitiato nomine;non quod Regis essent bona Ecclesiastica,sed ꝙ sub protectione Regis manerẽt,& in fauorabilibus eiusdẽ generis priuilegijs gauderent;quæ tñ ad odiosa extendi non poterant,nisi ab immunitatis Ecclesiasticæ violatoribus;quapropter Clostergabij,(qui locus ad Archiepiscopũ spectabat) sibi templum extruentes, inuito Archiepiscopo ibidẽ conuenerunt;sed cũ per Cæsaris Matthiæ sentẽtiam causa cecidissent;Archiepiscopus collectis operarijs,tẽplũ solo ęquauit,totũq;exercitium interdixit.Simile fanũ cõstruxerunt sectarij sub ditione Abbatis Brannouiensis, eo inuito inconsultoquè;ac noua quotidie decreta saneiente, quibus iubebantur ab opere abstinere,fanum claudere, & claues Senatui Regio Pragensi deferre; quod cum pluries illis imperatum fuisset, nec tamẽ obedissent,sed contra legem,contra Senatum Regium,& manifesta mandata progressi essent,tandem aliquot ciues Branouienses Pragam cõ ducti in carcerem missi sunt,tùm ratione delicti, tùm contemptus Regij Tribunalis,vt autem isti liberarentur,eiusdẽ sectæ socij proceres, & defensores nullis precibus sumptibus,minis, & amicitijs pepercerunt nihilquè omiserunt, vt pariter Theobaldus Hachkius eiusdẽ Religionis,& multorum arcanorum conscius;quippe qui præcipuis Bohemię

Origo Bohemicæ rebellionis.

H pro-

Rerum libera tio inicniatur.

proceribus fuerat à ſecretis) dimitteretur, ne conſpiratio- nes multorum cum Principibus Correſpondentibus Germaniæ detegerentur. Hinc defenſoribus Religionis instituē tibus commercia ſolito frequentiora, in quibus de reorum liberatione agebatur, eadem à Cæſare iam aliquid de conſpiratione ſentiente, Viennæ, vbi tunc erat, ſeriò interdicta ſunt; mandatumq; eſt Rectorib. Regni, vt in tales conuenticularios, tāquam in ſeditioſos animaduerterēt. quare nōnulli à conuenticulis abſtinuerūt, at alij indicto ſolemni Côuētu è ſuggeſtu per concionatores, qui etiam preces populi ad ſtabiliendam rem ſuæ ſectę exigebant; quaſi pulſato claſſico plebem ad defendendam eorum falſam Religionem accēderunt, vt longè maiori numero contra pręceptum Regis conuenirent, & de defenſione agerent; non tàm ratione, quæ à ſeditioſis exulabat, quàm furore; quo inflati Bohemorum proceres, diſſimulantes ad biduum concepta conſilia, paucisſimis communicata, vnà cū Comite Turnio, totius Coniurationis facilè principe, 23. Maij curiam Regiam armati conſcenderunt; & hora Concilij Conclaue Regium, vbi Conſiliarij ad res Regni tractandas conſidebant; tumultuariè ingreſſi; cum Regijs Regni Legatis vario de Religionis ſuæ priuilegijs violatis diſceptarunt, depoſita deindè omni reuerentia, nonnulla Decreta exprobarunt, ac tādem in tres Conſiliarios, Baronem Slauatam, Baronem Schmiſanskium, & Secretarium Philippum violentas manus iniecerunt, eoſque è feneſtris eiuſdem loci ſacroſancti in profundiſſimum vallum clamidatos, & gladiatos deturbarunt. Et quia ſingulari ſane miraculo incolumes euaſerant; aliquot bombardarum ictus in procumbentes exploſerunt. Cæteros duos (quinquè enim illa die tantum conſederant cum Secretario) domum abducentes, Magiſtratu priuatos cuſtodiri præceperunt. Rationem tàm temerarij facinoris ſedata plebe, prima die, biduo poſt prælo ediderunt; factumquè apud Cæſarem nō tā excuſarūt, quā quòd meritò illud egerint, defenderūt. Proſcripſere P. P. è Societate Ieſu à toto Regno ſub grauiſſimis pęnis ob multas, & ementitas cauſas quibus poſtea ab ipſis

Tumultus Bohemus per eiectionem è feneſtris.

op-

optimè,& summa modestia,& prudentia,vt assolent;fuit responsum;ne autem castigarentur,statim Regni administrationem inuadentes nonum Magistratum instituerunt, triginta Directores è toto Regno selegerunt,ijsq; Regium Palatium tradiderunt,conscripsere deinde milites,socios monuerunt,atq;è toto regno vix duobus oppidis exceptis, Regem eiecerunt.

Pacata cõsilia Cæsaris Clemẽtiss.

Cæsar pacata consilia sequens,à principio seditionem cõponere cogitans,pluribus litteris egit,vt Regni proceres,iuramenti sui memores solitum obsequium Regi suo inuncto,consacrato, & confirmato deferrent; scienſq; non omnes tanti sceleris reos,esse solummodo paucos illos supra commemoratos ad exemplum cæterorũ punire statuerat; sed inanes fuerunt apud furentes subditos Cæsaris monita, & humanitatis officia,immò cum rursus illis obtulisset priuilegiorum confirmationem; eorumquè integram obseruantiam,litterarum Maiestatis (quas violatas querebantur) innouationem, Religionis exercitium illis litteris promissum,pluraq;immunitatem,ac indulgentiam clementissimi Principis summamq;animi moderationem exprimentia; magis animum indurauerunt.

Liberalis Cesaris oblatio ad sedandos animos.

Intercessere deindè Principes, Saxoniæ Elector,Bauariæ Dux,Ferdinandus Austriacus,Bohemiæ Rex designatus, & alij,qui reis pacem,& immunitatem pro Cæsare sponderũt; sed nec ista profuerunt. quare tandem arma, sed quidem eminùs ostensa sunt;nam in limine Regni Comes dè Tampier consistere iussus fuit præmissusq;Cæsaris Fideiuciarius, & plenipotens Commissarius D.Kainius,vt volentes conciliaret,clementiã deferret, ac durioribus arma demõstraret. verùm, quia cum surdis loquebatur,vix non sannis, & sibilis exceptus fuit.

Vdenheimium destruitur.

Inter hæc commercia primi mensis Principes Protestantes Germaniæ obseruantes Cæsarem à seditione domi nata præpediri, nec facilè posse Imperij malis subuenire; vt turbatis rebus, fortunæ suæ consulerent; in iam dudum præparatam violentiam erupere circa arcem Vdenheimiẽsem ab Episcopo Spirensi in loco suę residẽtię

erectam, & adhuc controuersam. Illam enim Princeps Palatinus Elector, Dux Vvittembergicus, Marchio Badensis, & Princeps Christianus Analtinus, assumptis aliquot militum turmis, & operibus quamplurimis inuadẽtes, aliquot horarum spatio demoliti sunt, vnaq; hora ad centum millia florenorum damni Episcopo intulerunt. Gliscentes deinde Bohemorum seditiones, vt laude dignissimas approbarunt, & nouas ipsi Cæsari, suis tamen rebus commodas, præpararunt. Quæ vt felicius succederent, Bohemos in sua Rebellione fauendos censentes, militem statim conscripserunt, & externorum operam ad res inauditas pertinaciter incipiendas temerariè implorarunt cum Rege Hispaniæ.

Cõueniunt correspondentes.

Per hæc tempora Sabaudiæ Dux, pace inita, copias demittere cogitans; alias mutuo datam legionem, duorum millium non requisitus sub ductu Comitis de Mansfelt in Germania suis expensis alendam promisit (si vera sunt, quę typis euulgata leguntur in Cancellaria Analtina) rogauitq; vt Palatinus illis copijs vteretur, vbicumq; luberet. modo hoc soli Christiano Principi de Analt, Electori Palatino, & Brandeburgico innotesceret.

Sabaudiæ Ducis copiæ.

Petierant hi triumuiri paulò ante ab eodem Sabaudo exercitum quindecim millium per Legatum, & fiduciarias litteras, & quia illo tempore cum supradicta legio duorum millium demissa esset, non dum Legatus in Sabaudiã deuenerat, optimè sperabant, sese petitas copias consecuturos, vt mare Adriaticum cum Oceano coniungerent; vt Bohemicum negotium, aliaq; ab eo dependentia fouerent; vt Vicariatum Imperij, si interregnum fuisset, substinerent, & vt grauamina toties inculcata, prætermissa deinceps, transactione mutua, solis armis expedirent. In hunc finem antequam à Sabaudia litteras recępissent, iam Mansfeldius quatuor mille pedites sub signis habebat, & Ioachimus Ernestus Marchio Brandeburgicus in ditione sua bis mille pedites, suadebatq; vt Palatinus illorum opera in expeditione Bohemica vteretur, vt Bohemorum animos, quibus huiusmodi auxilia forent omninò necessaria, sibi conciliaret. Initus postea fuit ab his Triumuiris Cõuentus, in quo de nota-

Scopus correspondentium.

Conuẽtus Triũuirorũ. eorũq; concilia.

bili

bili summa pecuniæ, de Palatino ad coronam Bohemiæ promouendo, de Catholicis Episcopatibus seruata partium æqualitate distribuendis;de munere regendi summo iure exercitus Electori Palatino deferendo; de duobus Legatis substituendis,quorum alter circa Rhenum, alter verò in Franconia imperaret;ac tandem de armilustrio in Diœcesi Herbipolensi instituendo deliberatum est. Hæc tamen omnia non solum Sabaudiæ Ducem,quippe qui ad opprimendos Catholicos non consentiret;sed etiam sui fœderis socios reliquos,vt Ducem Vvirctembergicum,Bipontinum,Culebacensem,ciuitates Imperiales,aliosq;latebant; nec Bohemis quidem,nisi paucissimis,quæ nam essent Mãsfeldij cõsilia innotuerat. Notarunt tamen postea Triumuri ad propositas metas inuasionis Catholicorum Brisacensis oppidi, & coniunctionis Adriatici maris cum Oceano pertingi nõ posse sine Marchione Badensi, cuius ditiones Alsatiam necessariò inuadendam,contingunt; Quare etiam ipsum admoneri oportuit, quo consilij particeps oportunam sibi ditionem inuaderet. Iam tunc in eodem Concilio seruabatur pro Federico Palatino corona Bohemica, ad quam (vt mentiebantur Triumuiri)Palatinus quidem pro innata sua modestia non aspirabat; sed Status Bohemici vtpotè nouarum rerum cupidi, quàm maximè in eiusmodi mutationẽ inclinabant,gaudentes contra Ferdinandum has turbas excitari,audebantq;Correspondentes Principes, saltem arcanorum conscij Sabaudiæ Duci polliceri, diguitatem Imperialem, si Palatinus Elector, illius auxilio coronam Bohemiæ assequeretur, cum nihil foret dubitandum, quia ille duorum votorum in Collegio Electorali potens,Brandeburgici etiam voti securus,facilè etiam Treuerensem Electorẽ in suam partem inducturus, tanto beneficio debita gratitudine corresponderet.

Arcana consilia paucis reuelata.

Horum omnium,vt fieret aliquod reapte initium, sine quo Bohemici adhuc beneuolentiæ commercijs detenti, fortè paruissent Cæsari: statutum fuit per eosdem Triumuiros,vt legio quatuor millium Mansfeldicorum quantocius compleretur,atq; in Bohemiam sub ipso Mansfeldio, Bohe

Promissa Duci Sabaudiæ.

mos

mos dirigente, ac promouente seditionem, transmitteretur, nè suppetiarum tarditas formidinem, ac trepidationem inincuteret. nam paulò ante, quam has copias recipissent Bohemi, Ordines Regni Cæsari subscripserant, satis demissè rogantes, vt interpositionem S. R. Imperij Electorum Moguntini, Saxonis, ac Palatini admitteret. Si enim inquiebant per hanc Electorum interpositionem de grauaminum suorum leuamine certi esse possent, se suas copias dimissuros; regni incolas ab armis reuocaturos, & se munere directionis abdicaturos. Verùm vbi auxilia hæc aduenerunt, spesq; iniecta est à correspondentibus Principibus maiores copias successuras, quamuis Cæsar libentissimè interpositionem dictorum Electorum, nec non etiam Bauariæ Ducis admisisset, & pro tractatu instituendo vrbem Pilsnensem designasset. immò spondidisset, se militem suum reuocaturū, aut mandaturum, vt suis sumptibus viueret, nullumq; damnū inferri, si modo à regimine, & ab armis abstinerent. hoc tamen postea Bohemi iam adueniente milite superbientes, respuerunt; dixeruntq; interpositionem non fore liberam, & arbitrariam nec ciuitatem Pilsnensem Couentui Electorum designatā esse idoneam simili interpositioni; aliasquè executiones prætulere, è quibus constitit, nullo modo velle reconciliationi studere. quare paulò post Pilsnēsem ciuitatem obsederunt; & ne in Bauariæ indignationem inciderent; prolixis technis, ac dolis, sese excusarunt.

Correspondentes mittūt Auxilia Bohemis.

Addita subsidia, vt Correspondentes Germaniæ promouerent, vel potius, vt Cæsarem reprehenderent, quod præter verbum datum Euangelici Ordines atrociùs iniurijs in Bohemia turbarentur. Conuentum Rotemburgi ad Tuberam instituerunt, ex quo Cæsarem mouerunt, vt turbas Bohemicas, quàm citissimè componeret, lenitatem seueritati anteponeret, duras conditiones remitteret. Imò ausi sunt rogare Cæsarem, vt Duces, & copias suas militares Regno Bohemiæ excedere iuberet, nè non solùm illi, qui prouincias hæreditarias possident; sed etiam alij, qui in Imperio Euangelicæ Religioni addicti sunt; ansam suspicandi haberent. illum velle vnà cum litteris Maiestatis Bohemiæ,

Conuentus correspondētium Rotemburgi.

etiam

etiam pacem Religionis Imperij corrumpere,& Euangelicos exterminare, quod,vt dicebant,non sine diffidentia foret,& magnum in Germania aditum Turcarum potentiæ pararet. Hæc quidem à communi Conuentu Correspondẽtium scripta fuere. Triumuiri tamen sciebant, quàm dolosè cum Cæsare agerent,qui paulò ante ad turbanda omnia, Mansfeldium ad Bohemorum subsidia demiserāt. & nunc perquirebant,quid respondere possent ijs,qui forte in cognitionẽ venissent, Mansfeldicas copias vel à Correspondentibus,vel à Sabaudiæ Duce subministratas. verebantur enim, nè multi rei veritate attoniti offenderentur.

Cæsaris prima copia in Bohemos.

Comes interim de Tampier suas copias duxit contra obstinatos Bohemos,quę militari prudentia oppidulum Gomuizium occuparunt;& Pilgrami,ac syluis hærentes, non facilè sese aperto campo,aut populosis pagis credebant; nam præterquam,quòd vicini passim essent hæretici; magna accessio Bohemicis castris facta fuerat per Hogenloium ex parte Brunsuicensium copias ducentem; ita vt tunc in Bohemorum castris triginta millia tùm equitum, tum peditũ numerarentur,quibus iam nec Buquoius,nec Tampierius, sufficiebant. Ex alia parte Mansfeldius Pilsnam cum sua legione,milite Bohemo, & euocatis vicinis, seu milite patrio obsidebat,non sine sollicitudine Catholicorum,exiguas,aut omninò nullas copias habentium. Silesij etiam militem conscripserant,eumquè domi suæ retinebant, nullo modo Regi,aut Cæsari proficuum; immo armati voluerunt cum Cæsare contendere,Bohemos commẽdare, excusare, & pro ipsis plenissimam libertatem impetrare,illaq;non impetrata,causam Bohemorum suscipere. insuper & eidem Cæsari certas leges præscribere, quæ cum Saxoniæ Elector non parum castigasset per Iacobum à Grauthall; nihilominus aliud impetrare non potuit ab ipsis,quàm quod nihil vellet moliri,& euentum spectare Pilsnensis obsidionis. Qua postea feliciter pro Mansfeldio absoluta,concitatis illi passibus, sese Bohemis coniunxerunt.

Silesij pro Bohemis certantur.

Querelis Ducis Saxoniæ & Bauariæ.

Per eundem Legatum Saxoniæ Elector questus fuerat, apud Bohemos de Pilsna obsessâ,quam obsidionem magis

ad

ad exacerbandos animos, quam ad componendos facere iudicabat. quod idem Dux Bauariæ prolixa Epistola ad Ordines Bohemiæ notauerat, rogans, vt ciuitatem illam desererent, illaquē deserta, sibj met ad reconciliationem viam aperirent. Sed hæ tantorum Principum monitiones nihil ponderis babuere apud eos, qui Catholicos Pilsnenses ęgrè ferebant, multumq; de illis querebantur, vt probè Catholicos, & Cæsari deuotos expugnarent. Fecerunt hoc quidem; manseruntq; in vniuersa tantum Bohemia Cæsari deuota oppida Budtuuitzium, & Cruullouia, quæ non sine difficultate seruata sunt ab armis hostium; Eudtuuitzium enim aliquoties hostes tentarunt; & in vicinia tales velitationes commiserũt, vt prælia magna referre viderentur, ipsis hostibus tamen plerunq; triumphantibus.

Austria rebellio, Bohemia iam tota ferè seditiosa, vtraquè Austria sese mouere cępit; indixerat enim Viennæ Cæsar diem Statibus Austriæ, vt consulerent, quomodo perturbatis rebus Prouinciæ posset mederi, & quid ab ijs subsidij sibi posset, aut deberet promittere. Verùm nec ipsi respondere voluerunt, nisi sublatis suis, vt inquiebant grauaminibus. Deinde secundò moniti varijs protestationibus sese excusarunt; ac tertiò tãdem cum Bohemi in Austriam irrupissent. variè cum Catholicis Ordinib. Ordines Euangelici disceptarunt; an Archidux bellum mouere possit sine Ordinum consensu; An Catholici adhuc Euangelicorum in concessa Religione velint turbare; & inter has quæstiones potius Cæsarem, eiusq; Consiliarios condemnarunt, quòd postpositis intercessoribus Bohemis præpostere pacem denegarit. atquè ita se nescire responderunt, quomodo Bohemis possit resisti in tanta perturbatę patriæ calamitate, nisi eos rogando, vt abscederẽt vel Generalis Conuentus Regnis omnibus hęreditarijs indiceretur. quibus verbis nihil aliud Austriaci petebant, quam concessa libertate Religionis, pro cuiuslibet libidine; pacem aliquam nancisci, qua Principem facerent seruum, & subditorum suorum perpetuum mancipium. Hoc vrgebat Comes Turnius cum suo exercitu, consentientibus Austriacis, in patriam admissus, vt quod in Bohemia obtinere non potuerãt

Rationes, & scopus rebellionis,

in

in Auſtria etiam ábinuito Cæſare extorquerent. Eadem fuit mens Principum Sileſiæ,qui ſuum militem Bohemis coniunxerant,& parem inſolentiam in Auſtria exercebant, nequè moniti vel in minimo Cęſari parere volebant; niſi generalem libertatem Religionis, cęteraquè omnia poſtulata Bohemis concederet;in quibus cum Cæſar magno certè iure tergiuerſaretur,nihil omiſerunt Bohemorum,& Sileſiorum Duces,quo ad id illum adigerent.Exercitum enim in duas partes diuiſerunt: pars Auſtriam depopulabatur, & pars in Bohemia Cæſaris exercitum circa Budtuuitzium latitantem obſeruabat,neq;inde illum egredi patiebatur.

Bellũ offenſiuũ Bohemorum.

Auſtrij ſupra Onaſum iugum etiam excutere cogitantes munimentum excitauerunt contra Bauarũ,& Paſſauienſes; armati deinde cõtra Cæſaris militẽ, eum à finibus ſuis excludere conati ſunt,& ſic occluſo Danubio ſuperiorẽ, & inferiorẽ Auſtriam interſecante, ipſi Cęſari, eiuſquè copijs commeatũ pernegarunt; & tamen adhuc ſeſe ſubdolis obſeruantiæ figmentis excuſabant. Quæ omnia cum Cæſaris Matthiæ infirmo infeſtiſſima eſſent, iamquè hyemns adoleſceret;rurſus ad Bohemiæ Ordines Clementiſſimas litteras dedit, quibus eos ad obſeruantiam conceſſis inducijs, hortabatur; vt interim per Saxoniæ Electorem pacis aliqua via iniretur.in hũc etiam finem D.Adamum à Vualleſtein in Bohemiam,& ad Electorem delegauerat;quo communicatis conſilijs,pacis condictiones componerentur;arma deponerentur,atq;humano ſanguini,patrięq;deuaſtationi parceretur.ſuaſerat.Vualleſteinius Bohemis, vt per Ferdinandum deſignatum Regem cum Cæſare agerent,& vt mitiori via,quod molirentur poſtularent;ſic enim ſpondebat,petita conſecuturos; ſed nequè hoc illis perſuadere potuit,qui iam non ſuis, ſed ſociorum voluntatibus obtemperandum eſſe cenſebant.atquè adeò bona conſilia; Cæſaris monita, maiorum præcepta in Sileſios, & Auſtrios reijciebant. minus verò probabant Conuentum ad pacem ineundam Ægræ Conſtitutum, ad quod cum adigerentur, tales condictiones proponebant, quæ prioribus antea propoſitis deteriores erant; nequè ideo ab excurſioni-

Auſtrii Superiores rebellionem mouent.

Oblata Cæſaris clementia, & induciæ ſub fine an. 1618

bus,& inuasionibus sibi temperabant. Mansfeldius enim Pilsna potitus patriæ vniuersæ exactiones imponebat; & bellorum gloria allectus, prolixiora bella suadebat. hinc Imperatorijs litteris proscriptus est; fuissetquè qui proscriptionē in exitum perduxisset; sed paulò post Imperat. Matthias ex hac vita decessit, postquam paucis ante mensibus Augustissimam Imperatricem, & Massimilianum fratrem præmisisset, atquè ità indictus Conuentus Electorum, cui non afficiebantur Bohemi, illum dissuadentibus Correspondentibus, euasit. Cùm Imperator è viuis recessisset, quamuis ingentes copiæ ex Belgio aduenirent, quæ amissam patriam potuissent restituere; quamuis etiam in hunc finem maiores præpararentur in Italia, & in Hispania, quibus in locis vires omnes voluit Domus Austriaca exponere, ne truncus in Germania periret; aliundè tamen non exigua spes compositionis apparebat. Ferdinandus etenim iam aliàs Rex Bohemiæ designatus, coronatus, & sacramento Bohemorum confirmatus, summa modestia, omnia regni priuilegia statim post mortem Matthiæ Cæsaris Bohemiæ incolis obtulit cōfirmare; litteras Maiestatis, earumquè tenorem exactè obseruare, & reis omnibus veniam se velle indulgere declarauit. Nè autem voluntas diceretur in solo exteriori vocis apparatu de facto expedita diplomata misit suo quondam Vicario, quibus toti Regno Bohemiæ sua iura statuta, litteras, Maiestatis priuilegia, tàm in Religione, quàm in alijs politicis: fœdera inter Ordines sub vtraquè, & Principes, atquè Ordines Silesiæ in comitijs anno 1609. inita, modo tamen illa non penderent ad Religionem Catholicam euertendam, & æquis, & vetustis consuetudinibus essent conformia, absquè contraditione confirmauit; spondens insuper se arcem Carolostadianam conseruaturum; tantum indigenas Bohemos ad publica regni Officia adhibiturum, nec monetam Bohemicam diminuturum, & deniq; omnia promissa exactè seruaturum. Verùm hæc omnia obstinatorum Bohemorū animos nō reuocarunt

Priuilegia Bohemorū à Ferdinando confirmata.

Ingratitudo Bohemorum.

carunt ab incepta seditione, in qua mortuo suo Rege, etiam Ferdinandum repudiantes pertinaciter constitere. Immò eundem Regem Ferdinandum licet innocentissimũ, apud Saxoniæ Electorem, & Bauariæ Ducem, tamquam hostẽ, & proditorem patriæ accusarunt, rogaueruntq; nè per suas ditiones Bohemiæ conglutinatas Hispanos, & exteros milites admitterent. Nec minus fęliciter Ferdinando apud Austrios cessisset successio; si ipsemet Viennæ in obitu Matthiæ non fuisset, & de facto sese in possessionem præfatæ vrbis [illegible]mentarij, & Archiuij non immisisset. Nam Ordines Austriæ Euangelici, quamuis cessionem Alberti vidissent, & iam pridem veram hæreditatem ad Ferdinandum venturam agnouissent: tamen fidem dare renuerunt nisi prius miles dimitteretur, prolixisquè grauaminibus satisfieret: immò postea administrationem Prouinciæ sibi desumere voluerunt, atq; illius regimen de iure sibi deberi vsquè ad nouum sacramentum contenderant; Vngaros tentare tam periculoso tempore inopportunum Ferdinando visum fuit; & ideò Palatino administrationem cum nuda sui nominis recognitione permisit; nam aliter sacramentũ certè decretassent, vel illud grauissimis pactis onerosum obtulissent.

Austrij recusãt Ferdinãdũ

Maxima difficultas erat post Matthiæ obitum in Imperio, cuius regni electio, non hæreditaria, sed libera, neq; hactenus præparata, aut designata in aliquem certum ferebatur. Palatinus etenim ambitiosus statim litteras Vicariatus per singula loca publicauit; & iuxta Regis Angliæ, aliorumquè Principum consilium Vicariatum istum protendere in aliquos annos per suos Legatos satagebat. immò cum Coelectoribus, & præcipuè cum Moguntino coram egit, ne dies nouæ electionjs præfigeretur, quod tamen Elector Moguntinus magnæ prudentiæ, & maximi zeli Princeps nulla ratione omittendum duxit. quarè statim publicato obitu Matthiæ Coelectores Francofurtum infra tertiũ mensem conuocari voluit, & inter alios Ferdinandum, vt Bohemiæ Regem, nequicquam paucis renitentibus, euocauit.

Vicarius Imperij Palatinus

Morauia eodem tempore cæteris prouincijs infelicior, per Comitem Turnium occupata, inuitis Rectoribus Cardinali à Deitrichstuin viro Principe Insignissimo, Barone Liechtenstenio, & Barone Zerotino; immò domi in custodia retentis; inuitis etiam militiæ Tribunis, à quibus militia, & minores præfecti ab Ordinibus indubiè seducti defecerant, in Bohemorum rebellium societatem perducta fuit. Quare in Comitijs Brunæ habitis multos illi articulos constituerût, nimirum, quod quia Capitulum Olumucense, & Brinnense, & Prælati illorũ partes tueri, & copias mittere recusarent, omnia Episcopalia Capituli, & Cænobiorum, & Monialium bona sequestro ponerentur; subditi ipsorum sacramento, quo illis obstricti erant, soluerentnr, & subijcerentur, Statibus Prouinciæ bona vẽderentur, & inposterum in tabulas Prouinciales inter hæreditarias, & proprietarias possessiones referrentur; Abbatibus, Præpositis Monachis, & alijs ex Ordine Ecclesiastico victus necessarius suppeditaretur, Virginibus in Cęnobijs, quæ nubere cuperent, dos constitueretur; reliquis, quæ vltro suum ordinem seruare vellẽt, alimonia ex bonis occupatis, & deuenditis subministraretur; Insuper omnes Ecclesiasticorum ædes, domicilia, & monasteria in vrbibus, & extra eas peruestigarentur. Omnia arma, cõmeatus, instrumenta bellica, aurum, argentum inde auferrentur, & ad publicos vsus conuerterentur; Similiter Catholicorum ædes perlustrarentur, arma annonæ militaris, & instrumenta bellica inde esportarentur, & certo loco deponerentur; qui publica officia gesserant, & in Senatu fuerant, ante omnia Commissarijs suis rationem redderent, deinde loco amouerentur, & alij qui essent Euangelicæ Religioni addicti substituerentur, quibus peractis illorum subsidio Turnius, in Austriam reuertens, ad ipsam vrbem Viennensem primariam Austriæ, vbi tunc Ferdinandus Rex sedem habeabt, deuenit; illaq; militibus Bohemis, Morauis, ac Silesijs aggressus est, vix de illi⁹ traditione, (quã plures ciues hæretici spoponderant) dubitans. nam non solum plerique ciues, sed vtriusquè Austriæ Ordines frequentissimi, hoc idem eflagitabant; erantq; qui viam facerent, & ipsam

Periculũ viennensis vrbis.

sam

ſam vrbem non ità poſt dedendam ſponderent. Contrarius tamen euentus fuit; ciues etenim,& milites non infrequentes in vrbe,& in inſulâ vrbi vicina, eruptionem celeberrimam parauerunt,quam vt Turnius per exploratores intellexit,clam ipſa nocte caſtra mouit, & vrbem non ſine indignatione deſeruit.

Sileſia interim à Ferdinandi Regis Legatis ad obſequiū humaniſſimis rationibus ſollicitabatur. verùm & illi vna cum Bohemis ferreum ſceptrum exactoris expectare voluerunt,Ordineſq;omnes vno Arciduce. Carolo excepto,cum Bohemis viuere,ac fortunam experiri decreuerunt.Vnica ergo Auſtria inferior,& illa adhuc titubans in fide, Ferdinādi remanſerat, in qua iam Ordines impatientem militem tollerantes;nonnunquam in Comitijs, alijſquè Conuentibus à Catholicis,cathegoricum reſponſum poſtulabant, an non cum Euangelicis vtriuſquè Auſtriæ vellent ſentire,an non vtriuſquè Religionis Cōſules,Syndicos,Iudices, alioſq; miniſtros ſine differentia Religionis vellent admittere; an non in ſepulcris, Xenodochijs,alijſquè publicis receptaculis abſquè fraude vellent etiam Euangelicos recipere; Religionis perſecutionem intermittere,contratiaq;omnia abrogare. His denegatis defectionem à Ferdinando meditabantur,ſicq;vnica ciuitas Viennenſis Regi,& adhuc illa incertę fidei remanſerat.

Sileſiæ defectus.

Auſtria titubans.

Miſera certè rerum omnium vbiq; facies, pulſis vndiquè ſuo Regi deuotiſſimis,quos ferè exules vna ciuitas Viēnenſis capiebat, diſſidentibus inter ſe Ordinibus cunctarū regionum ſumma diffidentia animorum, qui tamen ferè omnes à Ferdinando diſſentiebant. Domus Auſtriaca poſt obitum Matthiæ ad duos,vel tres Archiduces latitantes, fugitiuos,& exules redacta. Carolus ex Sileſia in Poloniam profugerat. Leopoldus nunc in Tyroli,nunc in Alſatia,nūc alibi latitabat. Inter ipſos miniſtros arctiores prauitas reperiebatur.Electores vndiquè à Bohemis, & correſpondentibus Principibus contra Ferdinandum,Domumq;Auſtriacā animabantur. Quibus omnibus iam in extremo periculo conſtitutis,tandem prouidit Deus, vt poſt aduentum Belgarum

Miſera facies Germaniæ.

garum militum multa in melius mutarentur. Illi prima fronte paulò post aduentum Aureamſemitam occuparunt: mox Nodelitzium, Teinam, Vvitlingauiam, La miſchil, aliaquè oppida Bohemiæ Buquoius expugnauit, feliciq; prælio Mansfeldium, & Hogenloium cum maioribus copijs Bohemiam propugnantes in meditullio ferè Regni proſtrauit, atquè Roſembergam, Fronsbergam, aliaſq; præcipuas Bohemiæ vrbes vna ferè victoria occupauit, tanta Bohemorum conſternatione, vt ſtatim Pragam confugerint, munimenta excitarint, & Comitem Turnium ex Auſtria ad tuẽdam patriam in extremum periculum deductam, euocarint.

Prima victoria Buquoij in Bohemia.

Ex hiſce primis victorijs multi deiectũ animũ reſũpſerunt, maximè qui in Imperio pro Auſtriaca familia, & Religione Catholica ſtabant, Saxoniæ etenim Elector cum Moguntinenſi, licet vehementer ſollicitati, celeriter comitia Electoralia celebrari ſuaſerunt, ipſumquè Ferdinandum adhuc Viennæ agentem ad inſtituendum iter inuitarunt; & dum Proteſtantes in Imperio militem colligebant, foriſq; turpiſſima commercia per Mansfeldium, Donauium, Analtinum, infeliciſſimi Cęſareæ dignitatis nundinatores inſtituebant; etiam Catholici Principes fortunas ſuas defenſuri, tàm in Bauaria, quàm Moguntiæ, Coloniæ, Herbipoli, & alibi non ſegniter militem conſcripſerunt, quem poſtea etiam ad defenſionem Cæſareæ electionis, & antiquiſſimarum Germaniæ conſtitutionum obtulerunt.

Fato, vt ita dicam, quodam fęlici Regis Ferdinandi minus inter Correſpondentes Germaniæ, & Principes exteros dignitatẽ Cœſaream, aut Regiam Bohemiæ ambientes, cõueniebat. Nam Germani multis myriadibus eaſdem dignitates venditantes, eaſdem in Germania, & Bohemia ſibi ipſis applicabant, & vota ſeditioſorum nõ amplius pro Italis, aut Gallis, ſed pro ſuis præſentabant. Quare maxima inter nundinatores diffidentia orta eſt, quam non modicè auxit Regis Angliæ nunquam conſtans de Regni Bohemi, & Imperiali dignitate ſententia; Nonnunquam enim illas dignitates Palatino genero ſuo vouebat, atquè illum Senatuscõſulti

Diſſidiũ Principum Proteſtantium.

fulti Angliani decretis,subsidijsquè speciosis lactabat; nonnunquam etiam illum à tali ambitione dehortabatur, & inconstanti cultu per Legatos suos Ferdinando Regi pristinā suam dignitatem deferens, generum excludebat. quod cū Reges Galliæ, & Daniæ facerent, tandem totum ambitionis pondus pęnes Germaniæ Protestantes remansit. Illi magnam spem in Regibus exteris, in Ducibus socijs,& Rebuspublicis Hollandorum, Heluetiorum, aliorumquè reponentes,decreuerunt nullo modo Ferdinandum ad Francofurtensem ciuitatem admittere, admissum nullo modo eligere, vel electum iuuare, totum deniquè Imperium perturbare.Sed in in omnibus defuit animus,prudentia, consilium,& peruersis voluntatibus potentia, quæ conceptum scelus ad finem perduceret.hinc cùm quinquè turmas equitum Comitis Solmsij pro Ferdinando in Bohemiam contendentes iuxta Aistadium cecidissent,putarentquè Francofurtum vnà cum Electoribus omnibus inuadere. Prudentiores Electores Francofurtum ingredi noluerunt,nisi militia ciuitatis nulli alteri,præterquam Consulibus, & Senatui sacramento obstringeretur. Pari ratione cùm paulò ante Ferdinandum voluissent in itinere prępedire,atquè ità conceptam electionem turbare, retardare, ac destruere; minùs paratæ fuerunt copiæ à se inuicem distantes, & ipsis Ducibus trepidantibus ad tam impudens facinus violandæ hospitalitatis,concidit animus.

Scopus protestantium.

Diuina manus prępediēs protestantes

In electione postea Palatinianæ factionis Coryphæi Cōsiliarij cum prius dissuasissent,nè ipse Elector Palatinus,Comitijs Electoralibus interesset,in quibus concordiam aliquā obtrusam fortè debuisset admittere; quod vnicum metuebant.omnem mouebant lapidem,vt illam actionem differrent Electores; Bohemos instigabant, vt Ferdinandum à Collegio excluderent; Saxonicos,vt votum denegarent, sibi ipsis nunc hunc,nunc illum tantum ad odium Ferdinandi proponebant; ac tandem diabolum ipsum Ferdinando præferri debere censebāt. verùm ipsi met factiosi Correspōdentes, qui paulò ante tantopere à Ferdinando abhorruerant,,& electionem illius differre rogauerant.illi, inquam,

ipsi

ipsi electioni interfuerunt, & proprio suffragio ipsum Ferdinandum elegerunt, electumquè sacramento solemni adorauerunt; & quod mirum est, eodem tempore Palatino suo Ambergæ existenti acceptationem coronæ Bohemicæ suggesserunt, eumquè ad consensum præstandum temerariæ electioni, Pragæ tunc primùm factæ impulerunt. tanta postmodum tùm Palatini coronam Bohemicam prænsantis, & acceptantis; tùm Consiliariorũ nota fuit; vt nullus quauis Protestantium Religioni addictus, aut eorum socius, illos ab infami perfidia excusare potuerit. Ferdinandus ergo Francofurti omnium Electorum suffragio ad Cæsareæ Maiestatis fastigium euectus; quod antequàm publicaretur in Bohemia, ita annitentibus Palatini pararijs, per contrariam electionem Federici Palatini in Regem Bohemiæ, abrogata prius dignitate Ferdinando, retardandum, aut corrumpendum videbatur. Eratquè inter Correspõdentes, qui speraret Ferdinandum in Cæsarem electum, à paucis, vel à nullis salutandum; aut saltem significaret, non dum è Germania sine parricidio euasisse; vix Viennam peruenturum, vix Norimbergæ, alijsquè in locis structas insidias euasurum. verum Augustissimus Cæsar pericula hæc euasit per Herbipolim; ac primo per ipsos Palatini fines Augustam incolumis attigit, videbaturquè ipsa Maiestas tanto Principi addita, omnibus terrorem simul, & reuerentiam incutere. Correspondentes nè illius præsentiæ fulgore splendescente hebescerent, illo tempore Rotemburgi conuentum celebrabant, quibus tamen Cæsar, primùm litteras suas direxit, rogauitquè, qui imperare poterat; vt præsenti Imperij statui condolentes, condictiones pacis dulciores amplecterentur, & quieti totius Imperij consulerent. verùm fabula surdis narrabatur, Correspõdentes enim Principes Palatino acceptationem coronæ Bohemicæ sibi delatæ consulebant, eamquè sese propugnaturos dicebant, saltem derelicti Palatinatus Patrocinium sibi deposcebant. quarè nec Cæsari benignè quidem responderunt, metuentes, nè in titulo peccarent, aut nimium se dimitterent.

Infamis actio obseruantiæ, & diffidentiæ.

Diuersa auxilia cõtra Ferdinandum.

Descendit Frãc. Ferdinãdus.

Cæsar autem Augusta Monachium descendens, dum ægrius

ægrius silentium Principum Correspondentium, quorum iam manus euaserat, ferre decreuisset; malus nuncius de rebellione Vngarorum superuenit. Illi etenim, qui hactenus dubij in Comitijs ante sesquimensem celebratis Ferdinandum Regem suum laudauerant, sacramentumquè præstandum tantum distulerant; suggestione Bethlemi Gaboris iam pridem magna subsidia Bohemis, ac Morauis pollicentis, seducti; ferè eodem tempore, quo Cæsar Francofurti electus fuerat, & quo Pragæ ipsi regnum electo Federico abrogatum, authore Georgio Setskio, ac Pacotzio plebem concitantibus arma mouerunt; Cassouiésem vrbem occuparũt militię Pręfectum in Vngaria vincularunt; sacerdotes eiecerunt, & euocatum Bethlemium sibi Ducem constituerunt. is ex composito cum insigni celeriq; militia occurrens, Possoniũ, vt Regni coronã inuaderet, duxit: & postea partẽ copiarum Morauis subsidio misit, cum alia in Austriam irrupit.

Proficiebat tunc in Bohemia Buquoius paulò ante Pelecka, ac Strackouittzio potius, iamq; Pillsnensem obsidionem meditabatur; in Morauia etiam Tampierius non penitendo fructu progrediebatur. sed Leopoldus, qui Viennæ loco Cæsaris Ferdinandi manserat, mox vt seditionem Vngarorum animaduertit, & Bohemos vnà cum Vngaris Viennã cogitare cognouit, de Viennẽsi ciuitate sollicitus; Buquoium maxima celeritate accurrere præcepit: ciuibus Viennensibus arma aliàs ablata restituit, plurimasq; copias ad vrbem recepit. Georgius Setskius, Vngarorum Dux interim cum decem millibus vrbes montanas in fidem adegit. Passonij erant præter Vngariæ Palatinum, Stephanus Palfius, Petrus Raucus, & Palmanus, pœnes quos erat Coronę Regiæ custodia, qui quamuis subditos ad sumenda arma euocassent: tamen pedem mouere noluerunt, nisi Archiepiscopi, & primarij Ecclesiastici in prima acie patriam popugnarent, quando è contrario SetscKius, alijquè Vngarorum seditiosorum primarij mouebant limitaneos omnes ne se suis armis opponerent, cum bellum istud conscijs præcipuis Principibus orbis Christiani gereretur.

Inter hos Vngarorum tumultus, & Austriæ deprædationes, maximè dolendum erat, quod adhuc Austriaci proceres inter se diffiderent, & obstinata quadam mente patriæ salutem negligerēt. nonulli etenim à Catholicis moniti, vt proposita periculi magnitudine, & sepositis de Religione simultatibus; militiæ Domus Austriacæ, propriæ vitæ, prædiorum, subditorum, vxorum, & liberorum defensionem vnà cum alijs aggrederentur. non desinebant exprobare consilia, aliquando de conseruanda Religione Catholica Cæsari Matthiæ data, quibus hæc calamitas ab illis adscribebatur, deinde dicebant, se non habuisse Catholicorum responsum ad propositionem eis factam; atquè ideò nolle [illegible] arma sua Catholicorum armis coniungere; concesserunt tamen, vt omnia è communi ærario, data cautione de restituendo ad defensionem patriæ desumerentur.

Catholici soli in Austria se opponunt.

Catholicis igitur solis incumbebat patriæ defensio contra Vngaros, ac Bohemos rebelles. quare nihilò segniores Regem Poloniæ implorarunt, suosquè Legatos addiderunt, vt intercessionem apud Vngaros impetrarent, vel subsidium validum, quo ijs resisterent, obtinerent. Militiæ suæ deinde Ducem, Principem de Lichtenstein constituerunt, & vt sexcentos equites duasquè legiones peditum, præter antiquam militiam conscriberet, consenserunt. Leopoldus etiam seuerissimè singulis locis, oppidis, & vicis præcepit, vt vagantes milites omnes in suis prædijs, & agris delitescentes sisterent, & à Cæsare diplomata Imperialia contra vsriusquè Austriæ subditos procurauit sub pœna amissionis vitæ, & honorum, ne operam suam seditiosis Vngaris, aut non parentibus Ordinibus locarent.

Hæ Ordinum disceptationes in causa erant, quod Bethlemus impunè Neuheuselium, Vvetzā Ghiernā Sanctū Georgiū, & Pesignam occuparet, & postea Bohemis, ac Morauis decem millia hominum ad obsidendam vrbem Viennensem submitteret, cum quibus, & alijs decem mille, secundò Turnius præfatam vrbem oppugnaturus accessit; ac non exiguam molestiam vniuerso Cæsaris exercitui com-

commissis aliquot ad pontem prælijs intulit, cui certè optimi Duces Buquouius, Tampierius, Comes Don Baldasar de Marradas, Saxo Lauuebergius, Fuggerius, & Stauderus cum suis legionibus, quibus ipse Leopoldus aliquando præfuit, strenuè restiterunt.

Insaniebant hoc tempore plusquam antea Silesij, qui nō solum Principes suos, & Duces præcipuos Munstenbergensem, ac Segnicensem ad solemnem Regis adulterini coronationem miserunt; sed statim à reditu Nissensem arcem Archiducis inuaserūt, & eiurato vniuerso nomine Austriaco vtramq; sacram Episcoporum dignitatem abrogarunt, moxquè de sufficiendo Ludouico Friderici Regis fratri Caluinistarum legem profitente deliberarunt; quod quam ęgrè tulerit Rex Poloniæ; facilè ex litteris in fauorē Arciducis Caroli cognati, & sacri Ordinis scriptis, & ex Legato transmisso, Patrocinij mentionem faciente colligi potuit. cui scripto, vt Rex corresponderet sequenti anno, non semel insignes copias subsidiarias misit, quæ vel maximè Silesios in pœnam spretæ authoritatis afflixerunt.

Silesii exacerbati.

Dum Silesij pro libidine sua desęuirent, Bethlemus Posonium aggressus, illud à Palatino Palfio, & Rapheo absque graui difficultate impetrauit. quod quam primum Bohemis, vt fœdus repeterent, ad conseruanda vtraquè regna Ferdinando adempta significauit, exposcens aliquam pecuniæ summam ad loca aliqua Austriæ, quæ aliquando ad Vngariam pertinuerant occupanda; quod etiam Bethlemius non omisisset, nisi Homanaius, vnus ex præcipuis Vngariæ proceribus cum sexdecim millibus Cosaccis, & Polonis in superiorem Vngariam, & Transyluaniam irruens, eum reuocasset, & quàm citissimè pedem referre coegisset. quod cum Bethlemus Sultano Constantinopolim significasset, vt contra Polonos, & Homanaium auxilia impetraret, vel Turcas euocaret; rursus Pragam versus solemnem Legationem instituit, & fœdus sanciri, bellum contra Domum Austriacam continuarj, centum millia dalerorum in subsidium belli persolui, vnum Regem Vngariæ, & Bohemiæ constitui, Legatos ad portam Ottomanicam mitti, ac

Posonium cū corona occupatur.

Petita Bethlemi à Bohemis.

tandem contra Regem Poloniæ bellum aggredi vnitis viribus postulauit,ijsquè omnibus tàm Ordines, quàm Palatinus Bohemiæ præses per Legationem Hogenloio commisâ respondit,& vnâ cum Boemis Regem Poloniæ a vi inferenda dehortatus est;quod tamen non impetrauit.

Cõuentus Protestant. Norimberga.

Profectus interim fuerat Palatinus ad Norimbergensem Conuentum à Principibus Correspondentibus indictum, vt de Bohemię patrocinio ageretur;vbi graues fuerunt inter Correspondentes quæstiones; dùm Palatinus, paucique alij magis illi addicti, ex Bohemico negotio, & Imperij grauaminibus rem vnam voluerunt conflare, vnicoq; contextu vtriusq;regni libertatem asserere. quod quidem initio Correspondentes animosè futurum sperabant; atquè ideò Hollandorum,Angloru m,Danorum, totiusquè destrictus Saxoniæ inferioris Principum,& Ciuitatum, & aliorum inimicorum Domus Austriacæ patrocinium contra Cæsarem, eiusquè adhærentes Catholicos postularunt; & magna spe nunc Passauium, nunc Ratisbonam, aliasquè commodas ciuitates occupari desiderarunt.verum vt Cæsaris Legationem audiuerunt Correspondentes, vtquè notauerunt non omnes æquè conferre subsidia, nequè omnes expeditioni Bohemicæ affectos.Batauos etiam nouum genus fœderis po-

Correspondentiũ dissidium.

stulare; plures ab huiusmodi expeditione adhorrere; solũq; ferè Palatinum suo proprio commodo studere: iudicarunt nonnulli expedire, vt Correspondentium causa à Palatini, seù Bohemiæ causa separaretur.Parùm enim,vel nihil Bohemia profutura erat Norimbergensibus,Vlmensibus, alijsq; Ciuitatibus plerumquè cum vicinis Regulis contendentibus;parum etiã Imperio fortunisquè Vuittembergici Ducis,aut Bipontini profuisset.quarè Correspondentes solum sibi Palatinatum, suamquè causam protegendam susceperunt. Litteras tamen, & Legationem ad Cæsarem, Bauariǫquè Ducem miserunt,plenam minis, & querelis, quibus Palatini causam se suscipere velle simularunt;exegeruntquè à Bauaro,vt à Cęsaris auxilio desisteret, grauamina illornm mox solueret.Cæsarem à vi inferenda dehortaretur. à Cæsare verò,vt Palatinum pacificè in Bohemia viuere permitte-

ret,

ret, vt ſua Auſtria contentus viueret,& Imperij grauamina quantocyus ſubleuaret. ni faceret, ferrum, deuaſtationes, incendia, & ſanguinem formidaret.

Quæ cum Bauariæ Dux imperterrita fronte audiuiſſet,& non parum audaciam Correſpondentium Principum miraretur, ſocijs ſui fœderis ſe illa relaturum ſpopondit: interim maiore diligentia tùm per Moguntinum, tum per Colonienſem Archiepiſcopum militem colligi iuſſit; ne tam furioſorum hominum ſcelere ipſe, vel ſocij præoccuparentur; cum ſocijs deinde Herbipoli agens; Ducem Lotharingiæ in feudus Catholicum adſcripſit: auxiliaq, externa Pontificis, & Hiſpaniæ Regis ſollicitaturus; fortunam ſuam, ſuorumq; ſociorum, qui Cæſarem negligere noluerunt ſupremo Deo commiſit. Cæſar etiam Viennam reuerſus, ad illas Correſpondentium Principum litteras reſpondit, ſe Palatinum in Bohemia ferre non poſſe: Imperij quidem ſtatum, contra quem nihil aggredi velit, curaturum. Inſuper ſe omnes rogare, ne aliquid ſiniſtri contra ipſum, ipſiq; commiſſum Imperium molirentur, quo pax publica perturbari poſſet. Poſtea cum Ordinibus Auſtriæ, à quibus valde diù abſuerat, difficultates omnes componere ſatagebat. ſed inſolentiores ſuperiores Auſtrij cum ſuis copijs Ipſium inualeſcunt; deinde Lesdorfium, & Behlingam profecti, cum ibidem parum profeciſſent, Ipſium regreſſi, inde caſtra verſus Cænobium Melnicenſe promouerunt, quod à tribus locis validè, fruſtrà tamen oppugnarunt, quo tempore Bohemi rurſus in Auſtriam reuerſi Cremſium tentarunt, cùm quatuor hominum millibus, & pijrobolari machina: verũ & ibi repulſam paſſi sũt, & ipſorum Tribunus in Bohemiá reuertens, Piſſecam, aliaq; loca intercepit.

Legatio ad Bauariæ Ducem.

Conuentus Catholicorum.

Adulta iam hyeme vix poterat miles in caſtris aperti cãpi ſubſiſtere, ſed in præſidijs hærens ad commercia vtraq; pars ferebatur. Cæſar cum ſuperioribus, & inferioribus Auſtriacis Hormæ hærentibus agebat; ſatiſq; propitios ſibi inferiores Anſtriacos fecerat conceſſione liberi exercitij non procul à Vienna, ſi modo reſipuiſſent. Superiores verò Auſtrij obduratiores, Legatos quidem Viennam miſerunt: ſed

Placantur aliquo modo Auſtrij.

nihil

nihil ijs commiſerunt, quam vt Cæſaris mentem ſuis domi-nis præſciberent; ità vt potius nugari, quàm ſeriò aliquid agere viderenrur. Quod cum Cæſari pacis auido ſummè diſpliceret, ac nihilominus propter frequentes hoſtes, quibus vndiquè cinctus vix poterat ſubſiſtere; cogeretur diſſimulare, cum aliquo horum conuenire laborauit. nam Auſtriaci ad Occidentem eum præmebant, Bohemi ad Orientem, Morauі, & Vngari ad Meridiem truculentur ei inſultabant. Quare cum Vngaris, & Bethlemio aliquid tentare placuit; an ſaltem induciæ poſſint obtineri. ad illas ſe obtulerunt Vngari, quorum triginta duo cum Torgatſio, initio anni Viennam venere, & pacem Cæſari inſinuarunt; ſi modo illa, quæ petebantur, præſtarentur. at quia petita grauia erant, nequè vnius diei negocia, multos iam annos dilata, & frequẽtiſſimis dilationibus conglomerata. hinc tempus eadem tractandi poſtulatum fuit. quod cum obtinuiſſent Vngari, & Auſtriaci Cæſari fideles; Paſſonij tandem in inducias vſque ad feſtum S. Michaelis ambæ partes deuenerunt; ita tamen, vt durantibus inducijs, Comitia totius regni celebrari deberent, in quibus de firma pace ageretur. Cæterùm quilibet in Vngaria, quod poſſidebat, ſeruaret; & ſi quis induciarum violator militem nollet è ditionibus poſſidentium deducere, is armis à proximo populo deturbaretur. His itaq; pactis inducijs, Cæſar audacior factus publico diplomate nullam pronunciauit Palatini electionem, factam, regno iam alteri collocato; nequè Electoribus priori ſacramento ſolutis; factam etiam contra leges patrias, & iura regni à Carolo IV. Vladiſlao, Ferdinando primo, & in omnium Ordinum Comitijs ſtabilita; præter præſcriptionem octingentorum, & amplius annorum, quo tempore ſemper Reges hæreditario iure ſucceſſerunt; Quæ eadem Cæſar Regi Daniæ per Ducẽ Saxoniæ, Henricum, Iulium, Regi Galliæ per Furſtembergerum, & Regi Angliæ, alijſq; Principibus inſinuauit. His tamen haud territus Fredericus pecuniæ indigus, in Morauia, & in nonnullis alijs Bohemiæ locis inaugurabatur, non ſine ludibrio, & ſubſannatione multorum, qui melius violenti imperij finem perueſtigabant. Quos conſolabantur

Induciæ cum Vngaris.

Electio, & coronatio Palatini nulla.

Co-

Cosacci,qui postquam Humanaio militassent, nunc concessis inducijs,aliud sibi stipendium quæsiuerât;præsertim Cæsaris, cui quamuis pax Vngarica successisset, non deerant bella contra Morauos,Bohemos,Silesios,& Austrios,in quibus ipsi vtilem suam operam præstare gestiebant; suæq;virtutis experimentum præbuerunt,transnatato Danubio, partaque optima pręda.signa verò Viennæ Cæsari delata fuere, quæ gratũ illorum obsequium reddiderũt, conceptæq; spei satisfecerunt; præsertim,quia parum absuerat,quin intercepto Palatino finem bello imposuissent.

In Imperio ad prima veris signa,miles vndiquè parabatur; è Lotharingia, & Alsatia nonnulli; plures ex ditione Vuesphalica,qui Correspondentibus erant militaturi;alij in Germania,alij in Belgio Batauico colligebantur. Ex Anglia quatuor millia in Hollandiam missi stipendio Regis,& Ordinum Regni,vt illorum loco ter mille exercitati in Palatinatum dimitterentur. Præter istas copias Marchio Badensis decem mille pedites, & mille equites in sua ditione collocarat ex Heluetijs,& quibusdam Gallis. Imperatori verò addicebatur exercitus à Rege Hispaniæ viginti millium pe ditum,& ter mille equitum,Hispanico ærario alendus,quousquè incepta tempestas sedaretur; quem iam Viennæ Comes di Ogniatt Regius Legatus colligebat,& frequentiores copias ex Italia expectabat. Hæ Hispaniæ Regis copiæ cum exercitum Cæsareum auxissent,tam in Morauia, quàm in Bohemia,& Austria;Buquoius egregiè hostium copias exercuit, pluraq; prędia fęliciter perpetrauit.In Germania verò, cum Catholicorum,& Correspondẽtium milites non infrequenter miscerentur, & solis pagis suorum Dominorum possent metari;plures è numero Protestantium aliquot pagos Electoris Moguntini attigerunt, ibiquè malè mulctati prædas multorum equorum egerunt. similiter alij Diœcesi Vuormatiensi graues. an iam primis velitationibus dederunt, non sine præsagio,Turcas aliquando Christianis tam acriter inter se concurrentibus successuros.cuius tàm miserabilis status initium fecerant Bohemi Bethlemio vniti, & Barbarorum,Tartarorum,ac Turcarum patrocinium ambientes

Belli apparatus in Imperio

Pericula grauissima ponderantur.

bientes. Quib⁹ Germaniæ malis vt Electores occurrerēt, Mulusij cōuenerūt atq; inde Ordines Bohemiæ, & Vngariæ mouerunt, vt Cæsari fideles illius irā debita subiectione mitigarent; illū .n. suum esse Regem vnctū, coronatū, & sacramento Ordinum aliàs agnitum, à quo nullo modo possent recedere; ad Palatinum alias litteras dederunt, vt habita ratione prosapiæ, & muneri, squod in Imperio gerebat; eo sua consilia dirigeret, vt arma deponerentur, & delectus vlteriores intermitterentur, nè exoticus miles in Imperio euocaretur. quod nequaquam fieri poterat, ni Imperatori Bohemiæ regnum cum prouincijs adiunctis quamprimum restitueret scripsere etiam Electores ad Principes Correspondentes, ad Ordinem equestrem Sueuiæ, Franconiæ, & Rheni, atquè ad Ordines vtriusquè Austriæ, & Bohemiæ; rogantes, nè tam periculosis bellis, ex quibus tantum effusio agnati sanguinis, & patriæ extrema pernicies possit expectari vllo modo sese immiscerent. Huic Conuentui cum Saxoniæ Elector interfuisset, Mauritius Hassiæ Landgrauius non leuiter offensus, illum dehortatus est, nè Pontificijs plus nimio faueret, & suæ Religionis amantes sperneret. verum Elector maturum sibi esse ingenium, quo facilè posset discernere inquietos, ac seditiosos, scripsit; quo scripto ipsum Mauritium, eiusque asseclas non parum notauit, quasi ipsi essent seditionis amātes, & multorum bellorum rei. quarè eundem Mauritium rogauit, vt apud alios veræ tranquillitatis turbatores illo officio censoris defungeretur, quo apud ipsum præposterè defungi voluit.

Electorū zelus Mulhusij.

Saxoniæ Electoris respōsū Mauritio Hassiæ datum.

Interim hæc Electorum monitio apud Principes Correspondentes, apud nobilitates Germaniæ, & apud ipsum Palatinum parùm omninò profuit; nam Palatinus nequaquā ab armis decessit; immò Electores, vt Cæsari addictos, atquè in tàm graui causa numero impares, iniustos iudices, quippe qui non auditis alterius partis rationibus, sententiam pro mulgassent, & vt in proprij generis hostes notauit. Post hęc, Dux Saxoniæ Vinariensis duas legiones peditum Bohemis adduxit, sicut pariter & alias numerosas copias Comes Styrumbicus, & plures alij è nobilitate Sueuica, & Rhenana,

qui

qui tunc priùs inceperunt Correſpondentium militiæ nomen,opes,& vitam conſecrare. Aegerrimè etiam tulerunt huiuſmodi admonitionem Ordines Bohemiæ, qui primis ſuis ſcriptis,apologeticis, & factis inhærentes;dum Sileſios, Luſatios,Morauos, aliosque confirmare pollicerentur, Auſtrios iam in Cæſaris obſequium inclinantes arguerunt, rogantes,nè à fœdere quondam pacto diſcederent; immò ne ipſi viderentur vel in minimo à priſtinis conſilijs receſſiſſe, Comitia Pragæ celebrarunt,in quibus filium Palatini ſi parens decederet,ſibi Regem deſignarunt; fœdera cum Vngaris,& Tranſyluanis innouarunt;Legationem ad portam Ottomanicam ſpoponderunt ; ſubſidium pecuniarum Bethlemio addixerunt; redditus Eccleſiaſticos, pauciſſimis exceptis, profano vſui applicarunt ; & nobiles ſuos adhuc dubię fidei mulctatione omnium bonorum euocarunt; ſuoſquè tandem omnes ad militiam, & communem patriæ defenſionem armarunt. nam durantibus Comitijs tàm Buquoius quam Tampierius Cæſaris militem ad plura Bohemiæ loca promouerant, magnumquè metum Ordinibus incuſſerant;Cæſaris fortunam ſtudebat inuertere; in Comitijs Nouiſolenſibus Bethlemius (vbi cum ſeditioſis Vngaris, vix expectatis, aut receptis Legatis Cæſareis; voluit præſidere)Cçſareos Legatos ad iniquas conditiones adigere,ac tandem permiſit ſe in Regem à paucis proclamari. quare cum nulla ſpes pacis appareret; nouus exercitus fuit colligendus. Militabat etiam Cæſari miles auxiliaris in Alſatia collectus, cui Correſpondentes Principes in Imperio concluſerant aditum omnem intercludere. cum tamen poſtea comminatoria Cæſaris mandata vidiſſent iniquis adhuc condictionibus illum dimiſerunt. quod cum ijdem cum Bauariæ Duce experiri tentaſſent, quãdo copias Belgicas ſuis Bauaricis in Bauaria coniungere voluit; vi tētandam fore viam deſtinauit.quare ſuos obuiam procedentibus alijs progredi iuſſit;vt ſociorum cladem exciperent,& vindicarent.

Obſtinatio Palatini,& ordinũ.

Deliberarunt tunc temporis Correſpondentes Principes de tanta militum frequentia traſmittenda Vlmæ; & ne

Conuentus Vlmenſis.

procul à deliberatione foret exercitus, Marchio Badensis Dux Vuittenbergicus, & alij minoris gentium Reguli copias suas non procul à Danubio circa oppidum Latphemiēse, deduxerunt, easquè Brandeburgicis, ac Palatinianis coniungere voluerunt; vt que potentissimè exercitui Bauarico, & maximè Leopoldianis, qui apud Bibracum lustrati fuerant; sese opponerent, parumq; abfuit, quin crudeli spectaculo vterq; exercitus parum vix à sese inuicens distans, manus conseruisset. Institutus postea fuit tractatus pacis Vlmæ, quā Galliæ Regis Legatus curabat apud Principes. Correspondentes, & apud Bauariæ Ducem, qui etiam suos delegatos, transmiserat; & post aliquos dies commercij inter vtramq; partem conuenit, vt vterq; Dux tùm fœderis Catholici, tùm Correspondentium Principum exercitum suum inde abduceret; nequè deinceps alter alteri molestiam inferret; sed potius ambæ partes laborarent, vt pax Religionis Germaniæ integra seruaretur, quæ vt executioni demandarentur; Correspondentes exercitum suum in inferiores partes Rheni deduxerunt, vt Marchioni Spinolæ è Belgio Burgundicum exercitum adducenti ad Palatinatum inuadendum occurrerent. Bauariæ verò Ducis exercitus secundo fluuio in Austriam deductus, vt Cæsari in arcendis seditiosis suppetias ferret. Passauium igitur, vt deuenit statim Austriacis superioribus Cæsareum diploma proponi iussit, quo ei committebatur, vt illam prouinciam in ordinem redigeret; rogans, ne extremam vim expectarent; sed sua componerent, ne acerbioribus remedijs vti cogeretur.

Marchio Spinola ad Rhenū ducit exercitū.

Dux Bauariæ in Austriam.

Erant quidem hæc initio Ordinibus mira, volebantquè sese armata manu opponere, aut saltem spe deditionis facta ad aliquod tempus rem producere. verùm Bauarus nullas excusationes admittens, vlterius progressus, & post leues aliquot locorum expugnationes absquè grauioribus condictionibus Lintzium ingressus, totam illam ditionem Cæsari recuperauit, conscriptum militem pro defensione patriæ exauctorauit; & conuocatis Ordinibus omnes ad nouum sacramentum Cæsari, atquè ipsi

ipsi Cæsaris delegato præstandum adegit. Inde in inferiorem Austriam iam prius Cæsari reconciliatam descendit, vt coniunctis viribus cum Buquouio, in Bohemiam irrumperent, Bohemosquè, ac Morauos subiugarent. hoc tamen haud facilè videbatur; nam Bohemi ingentem exercitum in limine habebant; adhuc etiam pauca loca Austriæ inferioris occupabant, Morauiam, & Bohemiam sibi integram ad commeatum habebant. Parem quoq; numerum militum sub signis numerabant. His accedebat, quod non satis inter vtrumquè exercitum Cæsaris, & Bauariæ Ducis, tum propter emulationem Ducum, tùm propter inuidiam, & commoditatem militum conueniebat. Nihilominus Deo auspice ęmulationi remedium repertum est, vt scilicet vterquè exercitus separatim, simul tamen Bohemiam ingrederetur, & loca passim obuia occuparet; Buquoij, seù Cæsariani ad dexteram, Bauarici ad sinistram procederent, & sibi inuicem, vbi peditatu, aut equitatu opus erat, succurrerent. Peior quidem erat conditio Cæsarianorum; nam illi hostilem exercitum ad latus obseruare debebant. Bauarici verò longius ab illo distantes, securiores erant, & facilius commeatum ex vicina Bauaria, & ex recenter superata Austria poterant habere. quare Cæsareus exercitus fortiori milite erat stipandus Hæc fausta bellorum initia, recens Vngariæ tumultus excepit; Vngari.n.inducias pacti, ante præstitutũ tẽpus bellũ inceperunt. quapropter Cæsari tertius exercitus contra illos, Duce Comite Tampierio, fuit colligendus. legiones duæ vna Cæsarea, altera Bauarica, aliç etiam copiæ in superiori Austria relictæ tertium exercitum construebant, vt exercitui Vngarorum, sin minus æquali, saltem non longè dispari numero obuiaretur.

Dux Bauariæ in inferiorem Austriam, ac Bohemiam.

Vngari violãt inducias.

Deuenerat interim in Palatinatum Marchio Spinola cũ Burgundico exercitu, qui prius litteras Archiducis Alberti Belgium gubernantis ad Mauritium Hassiæ Landgrauium pro obtinendo transitu transmiserat; & ipsemet de suo accessu Marchionem Anspacensem, & Senatum Francofurtensem monuerat, rogans, ne illi sese oppponerent venienti ad obsequium Cæsaris absquè vllius lęsione, qui

Spinolæ expeditio in Palatinatum.

Cæſari fidelem ſe præbuiſſet,& deinceps ab officio,ac reue rentia non recederet Monuerat eadem opera Cæſar nobilitatem Rhenenſem, & Veterauicam,vt ipſi non illibenter Marchionem cum ſuo exercitu admitterent, nullius perniciem, aut ruinam machinantem, ſed ad ſolius Imperij beneficium,rebellium punitionem, & fidelium omnium patrocinium venientem.Quæ quamuis indigniſſimè ferrent Principes Correſpondentes cum ſuo exercitu ferè in ipſam ditionem Electoris Moguntini promoto; nihilominus aduenientes impedire non potuerunt, & ſolum apud Electorem Saxoniæ,& Ducem Brunſuicenſem,aliosquè diſtrictus Saxoniæ inferioris Regulos queſti ſunt de externo milite in Germaniam adducto;flagitantes conſilium, & ſubſidium, vt illum repellerent. Quod cum fruſtra petijſſent Marchio Spinola in conſpectu exercitus hoſtilis diuerſa loca Palatinatus occupauit.Comitem Emdenſem poſteà cum VI. mil libus peditum,& mille equitibus Crucenacum miſit, vt illius oppidi fortunam tentaret;quod cum fęliciter peractum eſſet; Alzęam ipſe adortus, vix parum renitentibus præſidiarijs, occupauit;ac ſtatim quaſi Vuormatiā tenderet, iter inſtituit deſerentibus verò tunc Principibus Oppenheimium,ipſum etiam oppidum ſibi adiecit,inſigniquè præſidio firmauit.

Saxonia in Luſatiam ducit exercitum.

Pari fęlicitate Cæſaris Saxoniæ Elector eodem ferè tempore,cum expedito exercitu in rebellem Luſatiam contendit, vt illam prouinciam ad officium reuocaret.Quod cum prius Palatino,& Ordinibus Bohemiæ, nec non Luſatijs indicaſſet,illiq; vim deprecarentur, ac promptam obedientiā petitam denegaſſent.Elector Prouinciam ingreſſus eſt,& occupatis paucis vicis, Budiſſinenſes obſidionem tolleraturi fortiter ſeſe oppoſuerunt. Bohemi verò Tagendorfij milites è Bohemia, & Sileſia eo deſtinarunt, vt Budiſſinam obſeſſam liberarent.Verùm tot hoſtibus impares erant Bohemi;

Analtinus cōtra Bauaricos & Auſtriacos

hinc Analtinus Princeps exercitum contra Bauaricos,& Cæſareos ducens, ſemper retrocedere cohactus fuit vſquè ad Pilſnenſem vrbem,vbi cum præſidium expectaret; de fide Mansfeldij, vrbem illam pro Palatino detinentis; dubitare cæ-

pit

pit. Quare & Palatinum Praga euocauit, quo præſente, etiã Mansfeldium euocauerat; vt cũ illo de exercitus ſtatione, ac loci conſeruatione deliberarent, & cum ipſe locum ſibi comiſſum noluiſſet deſerere;non modicè ſuſpicionem de infida poſſeſſione auxit.Quapropter Bohemi neq; exercitũ ſuum illi loco concredere auſi ſunt:ſed poſt aliquot ad Ratkonizium velitationes, rurſus Pragam vſquè retroceſſerũt; ſperantes ſaltem ibi tutum exercitui ſuo refugium fore. in loco enim eminentiori, vbi etiam ciuitas tam ampla,& commeatus ampliſſimi preſto erant, nequicquam de fide ciuium dubitabant.Quod cum Cæſareis innotuiſſet,vnà cum Bauaricis fugientes inſequuti ſunt;& antequam Bohemi integram monutiunculam ſibi præparaſſent in monte Albo, exercitum ſuum in duas acies diuiſerunt, eaſquè exercitui Bohemorum inſtructiſſimo oppoſuerunt,& poſt vnius horæ periculum,celeberrimam illam victoriam reportarunt, quæ vt conſtans omnium fama vulgauit,Bohemiam ſubiugauit,Auſtriam cohercuit,Morauiam reduxit, Sileſiam repreſſit,Vngariam recuperauit,vniuerſam Germaniam ſtabiliuit,Religionem Catholicam ex captiuitate in libertatem aſſeruit, cuius victoriæ non iniucundum tenorem alij ex profeſſo cum hiſtorijs huius temporis narrare poterunt. nos ad ſubſequentia proprius reſtaurationem Eccleſiæ Germaniæ attinentia progrediamur.

Victoria Pragenſis.

Qualis fuerit ſtatus Religionis Catholicæ Pragæ, & regni Bohemiæ,nondum parta victoria,ſub dominatu Caluiniſtico, & Lutherano;quilibet; poterit cogitare.nam Eccleſiaſtici honore,& opibus fuerant exuti,bona Eccleſiaſtica adempta, templa, monaſteria, Altaria profanata, Parochi Catholici eiecti, intruſi hæretici,Catholici Pragę exiſtentes ad abiurandam fidem orthodoxam, damnandum Sacrum Concilium Tridentinum,omnia decreta Pontificum ſpernenda,minis,fallacijs,præſtigijs fuerant adacti; Eccleſia Metropolitana Mater Eccleſiarum regni Bohemiæ die Sancti Andreæ anni 1619. omni cultu ſacrarum imaginum ſpoliata,& hæreticorum turpitudine fuerat conſpurcata, in ea noſtri Vindicis è cruce pendentis imago religioſiſſima in-

Catholicæ Religionis ſtatus ante victoriã Pragenſem.

par-

partes dissecta, Sanctorum figuræ foras eiectæ, confractæ, & igne combustæ Sanctorum Reliquiæ, Altaribus euersis, pedibus conculcatæ; sursum, deorsumquè omnia sacra distracta fuerunt. Non reticebo tamen (& hoc à pluribus fide dignis oretenus habui) quod Deus in ipsamet tantorum sacrilegiorum impia perpetratione ad confusionem hæreticorũ, & confirmationem Catholicorum clarissima suæ vindictæ signa monstrarit; nam quendan hæreticum in contemptũ Catholicorũ in Cathedra Ecclesiæ Metropolitanæ saltãtẽ in terram deijciens, cruraq; ei perfringens lucis vsura priuauit. Alterum etiam eiusdem farinæ hominem supra sepulcrum Sancti Ioannis Martyrs Canonici Pragensis, in contemptũ diuorum saltari incipientem, statim tam vehementi pedũ dolore puniuit, vt inde extractus intra horam miserrimè occubuerit. Sed vt mirabiliora propalentur, quæ Deo vltore senserunt hæretici, ad institutam narrationem reuertamur.

Pragensi igitur victoria indubiè supremi Numinis ope impetrata (quod vel indicat dies omnibus Sãctis sacra Octaua, Euangelium illius diei Tessera militaris, & signum pugnæ, quod erat, Sancta Maria, pluraquè alia prodigijs plena, quæ multorum pietas notauit) concussa ferè in Germania, Bohemia, Vngaria, & cæteris adiacentibus regionibus Catholica Religio roborata est; & quæ passim è Bohemia, exulauerat, vel ita depressa fuerat, vt dedecus esset viro nobili Catholicam Religionem profiteri, cuius sectatores ad instar fęcis populi habebantur omnium derisui, & opprobrio expositi; emersit tandem, faciemquè pudore iam antea obductam erigere læta potuit: nàm statim post illam Catholici, qui pauci Pragæ remanserant, & sub iugo seruitutis, fuerãt, exultabundi, non dum etiam reseratis foribus ciuitatis Bauariæ Duce, ac Buquoio salutato, de tanta victoria gratulati sunt, & & ad prosequendam victoriam, ad possidendam vrbem, ad redimendam Catholicam Religionem inuitarunt. tanta voluptate, & lætitia, vt plures illam noctem insomnes precibus traduxerint. Altera verò die, cum ipse Bauariæ Dux, & Buquoius ad vrbem accessissent, tantus fuit populi exultabundi concursus, vt certatim de loco, de primatu saluta-

Iubilus Catholicorum.

luta-

lutationis, & de solo intuitu Bauari decertarint. immò iam non Catholici tantum,sed & hæretici Catholici nomen affe ctabant,signum Rosario, vel Breuiario, alioue libello exprimebant,& refugium apud aliquem Religiosum,vel sub vmbra alicuius Ecclesiæ quæritabant.videre erat pessimos Caluinistas,seditiosos Picardos,duros Lutheranos in monasterijs latitantes,quo etiam thesauros suos detulerant,& abscō derant,vt verum esset illud Dauidis: Cum multiplicarentur necessitates eorum, tunc accelerauerunt. Omnes deniquè hęreticæ sectæ ministri timore inutili omninò trepidabant, latitabant,& sectam suam abscondebant.

Cleri resuscitatio.

Comparuere statim coram Bauariæ Duce, & Buquoio omnis generis Ecclesiastici, Canonici, Abbates, Religiosi mēdicantes,quorum quisq;sua repetebat,& à Bauariæ Duce sua in vrbe saltem Monasteria,ac loca licet deserta imprtrabat.alij iure proprio absquè alia solemnitate sibi debitas pos sessiones,nemine contradicente apprehenderunt. im mò liberalitate supremorum Ducum,& militum plerique Religiosi in multos dies victum,commeatum, & eleęmosinas acquisierunt.eadem fama percrebescens mox multos Religiosos,etiam in ipsis castris degentes ad vrbem reuocauit, & biduò post victoriam solemne Sacrum institutum fuit, & inter tympana,tubas,ac tormenta bellica,hymno SS. Ambrosij, & Augustini vniuersa vrbs personuit. Extra Bohemiam verò statim à victoria repentina lætitia populum excepit,vt vndiquè ęs campanum pulsatum,explosa tormenta bellica,& ignes excitati fuerint. in primis Viennæ solemnis supplicatio à monasterio sodalium S. Augustini vsquè ad Cathedralem S.Stephani est instituta,quàm Cæsar sua præ sentia illustrauit, & Cardinalis Dietrichstemius egregia sua concione,plurimum collaudata Dei iustitia,condecorauit.

Litteræ fœderis,& Maiestatis traduntur.

Pragæ intereà Bauariæ Duci, vt victori traditæ fuerunt litteræ Maiestatis in originali.insuper confæderationes omnes cum Morauis,Silesijs,Austrijs,Vngaris, & alijs celebratæ insuper sacramentum innouatum Cęsari, eiusquè Legatis.Constitutus deinde fuit discedente Bauariæ Cæsaris pro

interim

interim Legatus, Carolus Aleicstanstein magni ingenij, celeberrimæ experientiæ, & non obscuræ voluntatis Princeps, apud quem mox blaterones verborum Dei, quos vulgus Prædicantes vocat, trium vrbium sese obtulerunt, dimisseq; postularũt, vt sibi, suisq; Pragæ, & in Regno manere, ac docere liceret. quod vt impetrarũt, summa, sed ficta moderatione aliquandiù docuerunt Lutheri dogmata; Caluinistæ, verò a Religionis exercitio prohiti sunt, donec aliter fieri concederetur. verùm omnes quotquot erant, repudiata doctrina Caluini, Lutheranam neq; hanc valdè integram sequebantur, huc sese referebant Picarditæ, Anabaptistæ, Hussitæ, & similis sectarum colluuies, quę sub Lutherani nomine tutum sibi patrocinium pollicebantur, quam tamẽ Cæsar non ita post proscripsit. Perseuerabant Pragę in aliquot ecclesijs Hussitæ, non adeò à Catholicis discordes, si verè Hussitæ fuissent; sed etiam illos Caluinismus, & Atheismus adduxerat; nec erat qui aliam sectam, quam Augustanam verbo profiteretur; summa difficultas in agrorum, & vinearum restitutione fuit; sesquianno enim, quo Directores rem œconomicã direxerant, multa millia Clero abstulerãt, ecclesiasticorũ agros vendiderant, insuper oppignorauerant integras monasteriorum Colonias, immò integra monasteria in compẽsationem laborum, aut creditorum laicis tradiderant Plassa, Tepla, Cotissouium iam erant in manu Baronum; Bisoniũ in manu Dominæ de Suamberg, quæ & tegulas templi abstulerat, vt horto voluptario deseruirent; Strackonitzium milites deuorarãt. Braunouuia Comiti de Tour cesserat. reliqua omnia collegia vicinis oppidis erant ad beneficium regium addicta. verùm non ita post victoriam omnia decreto Cæsareo restituta sunt, coactiq; nonnulli etiam conductum, damnũ, & fœnus persoluere eorum, quę recenter retinuerant. vetustiora tamen sacrilegia tenaciùs adhùc consistebant. Altero pòst victoriam mense R.P. Valentino Coronio Collegium Societatis Iesu cum omnibus attinentijs, iuribus, ac priuilegijs cessit per Cæsareum diploma.

Prædicantes impetrant exercitium.

Possessiones sacræ deuendite

Ad tantæ fœlicitatis famam, statim Henricus Comes Nassouius, qui cum exercitu suo Belgico in Palatinatum ascenderat *ut-*

vt illum tueretur ab incursibus Hispanorum discessit, vt adhuc ante hyemem Hollandiam repeteret; & quamuis in itinere plurimas prædas egerit; tamen integrum ferè Palatinatum Marchioni Spinolæ reliquit. Ante illius abscessum, Moraui Buquoium, Praga venientem cum Cæsareo exercitu, apertis vrbium portis, receperunt; qui prius tam obstinatè Patres Societatis, vniuersumquè Clerum, tãquam seditiosum, sanguinolentum, & infamem pepulerant, & ex sacris cimmolijs auri myriades aliquot conflauerant. Non poterat Morauos in sua ditione continere Federicus Vratislauiam fugiens, qui per celeres nuncios tàm illos, quàm Vngaros datæ fidei admonuit, optimamquè spem reparandæ suæ fortunæ consternatis ingessit: nequè apud illos profuit Bethlemius vicina auxilia ostendens, quibus patriam tuerentur: non deniquè ipsorum Duces, & si victorias aliquas consequuti; quippè qui paulò post victoriã, Austriam ferè vacuam milite inuaserant; Vldarici fanum exusserant; arces Volquesdorfij, & Grecensteinij expugnauerãt, Hornam, & Labum adhuc suis præsidijs munierant; Ordines patriæ impedire poterant, quin continuò post Pragensem victoriam ad nuda Buquoij signa sese traderent, & rursus in verba Cæsaris iurarent. Tunc prius Cæsar dilabentib⁹ iam passim Austriacis proceribus, qui de sua salute despe rarant, ausus fuit reliquos triginta sex proceres proscribere; & mercatores, aliosquè ciues ad tuendas suas, suorumquè fortunas repellere. Lusatici superata per Saxoniæ Electorem Budissina, statim à victoria Pragensi, non expectata alia obsidione, aut pactis, sese dederunt; immo Vratislauienses, quò ipse Fredericus se receperat post tantam cladem, etiam præsente Friderico, Comite Hogenloio, Ducibus Vinariensibus, Comite Solmensi, Slickio, nec non Vuiuerso Gyneceo; tantum timoris hauserunt, vt statim de demissione Palatini cogitarint, illamq; sexaginta millibus florenis emerint, & militem Budissina venientem, ac suburbia ciuitatis occupantem magna vi pecuniæ, ne succederent peiora, placauerint; & quod mirum est tantus fuit vniuersę Germaniæ terror, vt paulò post victo-

Morauia recuperatur.

Proscribebantur Austriaci proceres.

Fridericus fugit Vratislauiã

riam ciuitates Imperiales ferè omnes præsagæ suarum fortunarum Cæsari gratulatę se, suaquè detulerint, & nonnullæ præcipuę Argentoratum, Norimberga, & Vlma, magnam pecuniæ summam sponte sua Cæsari obstulerint, qua militi posset de stipendijs satisfacere & victoriam multo facilius prosequi.

Germania terror.

Silesiorum mora.

Soli Ordines Silesiæ ex Germania aliquantulum fuere tardiores in reconciliatione procuranda, cui tarditati fortè ansam præbuerat Saxoniæ Elector Cæsari alioquin fidelissimus, ob cum ijsdem Principibus societatem sectæ cuius tenaces in illum confidentes, nihil de eodem debitarunt; sicque facilius pacti sunt suæ sectæ libertatem, & tardius sese dediderunt Cæsari; qui, ne ipsum Saxonem offenderet; multa, & in multis dissimulauit; sperans Deum aliquando aliam præbiturum occasionem, quæ etiam Silesios mulctaret, & Religionem Catholicam, si non per hunc, saltem per alium errorem introduceret, quæ quam veraciter disposita fuerint, euentus ipse monstrauit.

Bethlemius cõstantiæ monet Morouos, & Silesios.

Videbatur post victoriam Bethlemius cum Vngaris fortunam Bohemorum, Morauorum, & Silesiorum reparaturus; ille multos, & multi illum ad hoc prouocabant, præsente Comes Turensis, qui ad ipsum confugerat; nequè hoc erat absquè periculo, si extenuatis iam Cæsareis, & exhaustis prouincijs: Taborium Pilsna, Vuitingauium, aliæq; post Pragam in Bohemia vrbes, nondum deditæ, Silesia nondum reconciliata, Morauia adhuc perturbata, Vngaria rebellis, & Imperium in plures partes diuisum conspirassent. Saltem à Cæsare tunc vel maximè sollicito, longè alias conditiones impetrassent: verum semel collectis Cæsareis viribus, & his consternatis, alijs fugientibus, alijs victis, alijsq; veniam deprecantibus, potuit Cæsar duriores conditiones præcipere, & optimæ fortunę suæ, nec non Catholicorum consulere. & Bethlemius cum cæteris animo cadens, primo Legatum Turcarum, deinde Legatum Regis Galliæ, ac tertio per suum Secretarium commercium pacis restitui postulauit; coronam regni per ipsum ablatam fuisse confessus, factum excusauit, nè ad manus Turcarum ve-

Cæsaris magnanimitas.

Doli Bethlemij

veniret;ac tandem illius reſtitutionem, alicuiuſquè damni, reparationem obtulit,an verò illa ex animo dicerentur;mul ti poſtea dubitarunt;alij infidam Galliæ Regis Legati ex eodem ore ignem,& aquam ſpirantis tractationem accuſarũt; plures dilationem pacis Vngariæ, diuinæ voluntati, & Cæſareæ fortunæ adſcripſerunt.nam dilatio melioribus omninò condictionibus compenſata fuit, Cæſarquè armis occupauit, quod alioqui Bethlemio Turcarum clienti debuiſſet.

Victoriæ fructus in Italia, & in Gallia.

Altero poſt victoriam Pragenſem menſe, hæc eadem victoria non ſolum Germanicum orbem; ſed pari ferè ſplẽdore,lætitiaquè Italicum, nec non Gallicum affecit.quare Paulus V. Romæ binis ſuis Breuiculis Bauarum, & Buquoium ſalutauit, eiſquè victoriam gratulatus,ſolemnia feſta indixit, quæ ipſemet Pontifex frequentauit. Italia etenim, ſi diutiùs Pragenſis victoria dilata fuiſſet,non parùm periclitabatur ob Ducẽ Sabaudiæ Montisferratenſi ditioni,etiã viuo adhuc Ferdinãdo Mantuę Duce,inhiantẽ;& ob Heluetios acrius in ſocios Vallentinenſes, tunc ferè deſertos ab Hiſpanorum patrocinio inſurgentes. quæ omnia poſt victoriam Pragenſem in Regem Hiſpaniæ, & maximum bonum Eccleſiæ redundantia, moderatiora euaſerunt. in Gallia Hugonotti multò impudentiùs ſeſe Regi ſuo oppoſuiſſent, ſi Caluiniſtæ in Bohemia triumphaſſent. ſed vt in Germaniæ profectu, præſertim noſtræ Nunciaturæ tempore, Deo bonorum omnium largitore, plantante, rigante, ac incrementum concedente, inſiſtamus. ab ipſis inimicis noſtris ſalutem noſtram operantibus libet incipere. Numquam enim aliquis Catholicorum Bohemiæ, Morauiæ, Sileſiæ, Auſtriæ, Vngariæ, Franconiæ, Alſatiæ, Palatinatuſ vtriuſquè, ciuitatum Imperialium Anſeaticarum, & maximè inferioris Saxoniæ, boni aliquid auſus fuiſſet ſperare, niſi initio ducto ab ipſis hæreticis, quorum ſuperba potentia in ſummo conſtituta, depoſita eſt de ſede,& exaltata eſt miſerorum afflictorum, ac pœnè deſperatorum Catholicorum condictio. Reſtitutis etenim Pragę aliquot tẽplis ſtatim Cęſar Cathedralẽ Eccle-

Cauſa Catholicorum vbiquè deſperata.

ſiam, quàm inimicus homo per ſuos aſſeclas profanaue-
rat, curauit reſtitui, nouis imaginibus adornari, diſſipatis
reliquijs inſtaurari, & nouis altaribus condecorari Prin-
cepſq. Leictesteimius regni Prorex, non ità poſt Pragæ Ec-
cleſias Sancti Nicolai, Egidij, & S. Henrici, quarum hæc in
noua ciuitate, ſecũda in antiqua, prima vero in parua parte
ſita eſt, eiectis verbi Dei corruptoribus, curauit Catholicis
præſbyteris reſtitui. tunc plerũq; ære Cæſareo Eccleſiæ repa
ratę, primiquè Sacerdotes, ac Miniſtri aliti fuerunt, vt pri-
morum illorum menſium in ſolos Eccleſiaſticos effuſa li-
beralitas ad centum millia florenos exceſſerit. eadem quoq;
opera Prorex in vicinis oppidis occupatas præcipuas Catho
licorum Eccleſias, abrogatis hæreticis blateronibus, Catholi
cis conſignauit in tam magno numero, vt paulò poſt deeſ-
ſent Sacerdotes Eccleſiarum rectores, ac miniſtri, ædiles,
æditui, ſcholiarchæ, ſimiliſquè condictionis homines, quos
adhuc Bohemia proximo, tertio, & quarto anno deſi-
derauit.

Reſtituuntur Eccleſiæ in Bohemia.

Quod attinet ad Morauiam, poſtquam Comes Marradas
cum Liechteſtenio, ac Teufenbarſio Tribunis eam prouin-
ciam fuiſſet ingreſſus ſub Duce Buquoio; Iglauia, & Trebi-
cium aliquandiù oppugnatæ, ſe dederunt, Znoimenſeſquè,
etiam imperata facere polliciti ſunt. Brũna, & Olmitium to-
tius ditionis oppida primaria intercepta ſunt. Et ſic ſtatim
profligatus Clerus occurrit, ſed in paruo numero: nam ex
depulſis, partim in Bauariam, partim in Stiriam, & Italiam
profectis, vix quinta pars ſupererat. Quæſitus tamen fuit ſa-
cerdos vnus, qui ſingulis locis præficeretur, non tàm, vt ci-
uibus, quam vt præſidiarijs in procuranda animarum ſalu-
te deſeruiret. Cęſar ſtatim ſub finem Ianuarij, edito diplo-
mate, Patres Societatis Brunam remiſit; iuſſitq; vt illi, qui cũ
dedecore, ac infamia, quaſi ſeditioſi fuerant eiecti, ſummo
honore reſtituerentur. Orabant Ordines prouinciæ Mora-
uiæ à Cæſare veniam ſeſe prolixè excuſantes, quod a Bohe-
mis decepti fuiſſent, & maleferiatis hominibus credidiſſent,
quam vt impetrarent, ſolum Ferdinandum Cæſarem profi-
tebantur verum Dominum, illi fidelitatis Sacramentum of-

Morauia redit ad Religionem Catholicã

fere-

ferebant; alteri, quondam Federico præſtito, renunciantes verũ Cæſar fidei Cardinalis Dietrichſtaini aliàs electi, rurſus totam cauſam Morauicam commiſit; primumquè inter alia eidem Catholicã Religionem, quãuis opus non eſſet, cõmendauit. iniuria tamen temporis, & Morauorum inconſtantia, Vngarorumquè vicinorum pertinace proteruia, nullam mutationem admiſit; ſed magnam Catholicorum modeſtiam requiſiuit. quarè meritò Cardinalis emendationi Eccleſiaſticæ tunc temporis ſuperſedit, nequè enim res Cæſaris vacabant periculo. nam in Bohemia Mansfeldius Pilſnę euentum prælij Pragenſis expectabat, vt ſi malè ſucceſſiſſet Cæſareos fugientes, aut retrocedentes funditus exterminaret. cum fęliciorem opinione ſua exitum vidiſſet; paſſim graſſari cœpit; Topelium, Sehlackenuuodium, & Etenbogium in ſuam poteſtatem redegit, multiſquè diebus exercitum Bauaricum, & Saxonicum in recuperatione Ægræ Hackenuualdę; atquè Elbogij detinuit. quod etiam illius ſocij Tahborij, & Vuittengauij fecerunt. Bethlemius, & Vngari, quamuis alicuius tranſactionis ſpem feciſſent: tamen primis diebus, quo conuenerant notatum fuit fruſtra laborari: cum Bethlemius non niſi regio titulo Legatos mittens, obſtinatè Rex Vngariæ vellet agnoſci, & tanquam Rex aliquod pacis commercium inire; quod omninò Cæſar, (ne Regem alium cogeretur admittere,) quã citiſſimè abrupit, moſquè Bethlemi electionem reſcidit, mandans omnibus Vngaris, vt ſe à tam pernicioſo inuaſore ſegregarent. reſcidit tunc etiam Cæſar quidquid in Paſſouienſi, ac Neoſoliẽſi Conuentu contra ius, & fas, & contra Eccleſiam Dei, ordinemquè Eccleſiaſticum temerariè decretum fuerat. miſitq; paulò poſt qui in Bethlemium, refractarioſq; Vngaros duceret, ad cuius aduentum arx Thebana iuxtà Hamburgum ſita orta ſeditione, accepta fuit; & Colaltus ab alia parte in Vngaros inſiſtens, bis mille ex Budeanis deleuit, quam cladem vlti Vngari, non ità poſt tria ſigna Cæſarianorum interceperũt, & aliquos Cæſareos in captiuitatem adduxerũt, bello quam maximè accenſo.

Mansfeldij insolentia.

Tractat. pacis in Vngaria mitur.

Expeditio in Vngaros.

Fęlicius ad Rhenum progrediebatur Spinola, qui totam

Vue-

Vueterauiam, etiam sub hyemis algore, pro Rege Hyspaniȩ occupauit. deinde transmittens aliquot ex suis Fridburgum oppidum sibi dedi postulauit. Cessere tunc Spinolæ oppida Goluhusum, Rothemium, Brunsfelsum, aliaquè multa illius districtus; idquè tanto alacrius actum est, quanto euidentius constitit Cæsarem Viennæ publicè Palatinum proscripsisse. Hęc gaudia magnus, qui impẽdebat Cęsari metus temperabat. ingens enim periculum erat, nè Daniæ Rex, & circulus Saxonicus pro Frederico intercessionem meditãtes; non obtempto, quod nitebantur impetrare; fierent hostes. hoc enim minabatur Rex Angliæ cum regni Senatu, quorum studium erat vel pace, vel vi Palatinum restituere. Hoc vrgebat Federicus apud Brandeburgicum, Brunsuicenses, Lineburgenses, Pomeranos, Michelburgenses Duces & ciuitates Imperiales, & Anseaticas. procurabant hoc Hollandi per solemnem Legationem apud Reges Galliæ, & Angliæ, quibus Cæsar tunc temporis, cum adhuc contra Bethlemium, & Vngaros non sine Turcarum metu pugnandum esset; minus resistere posse videbatur. hinc variorum Principum Germaniæ, atquè Italiæ opes implorauit. Pontifex Paulus sub initio anni decesserat, cui fęlici Germaniæ fato suffectus fuit Gregorius XV. magnanimus, æquè clemens, liberalis, pius, ac Germanicę nationi addictissimus. huic statim res Religionis in Germania ità cordi fuere, vt paulò post assumptionem ad Pontificatum vniuersalis Ecclesiæ egregiam liberalitatem ergà Cæsarem, eiusquè militem ostenderit, non modo quando maximam mihi summam pecuniæ, quæ ad viginti millia florenorum menstrua accedebãt, in Cæsarei exercitus subsidium contulit; verum etiam quãdo integram legionem peditum, & alteram equitum suis impendijs in Cæsaris exercitu militare voluit, earumq; copiarum directionem, (commissa Præfectura Petro Aldobrãdino, tamquam Ecclesiæ Locumtenenti Generali meæ curę subiecit.

Spinola Vueteramiam occupat.

Periculum Cæsaris.

Longè præstantius subsidium à potentissimo Rege Hispaniæ viginti mille milites iam pridem Imperator impetrauerat; illudq; in tam arduo periculo confirmabatur cum

Subsidia Regis Catholici.

am-

ampliſſima facultate ad regium in Aula Cæſarea Legatum Comitem de Ognatt, cui onus illud aliquo modo facilius fuit ob tranſmiſſa plurima plauſtra argenti non ſignati, quę caſu tunc creſcente valore monetæ plurimum ętarium auxerunt.

Ad horum ſubſidiorum promiſſionem Cęſar animoſior factus, quamuis circa veris initium Regis Hiſpanię ſororij, ac cognati ſui amantiſſimi obitum cognouiſſet: tamen tergiuerſantibus Vngaris, & Bethlemio, dum duriores condictiones proponerentur; nullo modo ijs conſentire voluit, ſed habita nonnullorum Vngarorum reconciliatione, cœteris ſeditioſis, & Bethlemio ipſorum Corypheo, honeſtas pacis condictiones repudianti; bellum indixit. quod vt fęlicius gereretur oppignoratis paratioribus ammelijs, ſumptaq; pecunia ad fœnus, annona pro quadraginta hominum millibus, Iauarinum, & Comorram auehi pręcepit. Opportune inter commercia pacis Hamburgi inſtituta, Cæſari recòciliatus fuit Georgius Setſchius Vngarorum quondam rebellium anteſignanus; qui in partes Cęſaris tranſiens, mox Alleſoliū occupauit, & corona Vngarię potitus, Fillechum, atquè inde Veſprinum contendi; vt cum duobus millibus Germanis ad illius auxilium ſubmiſſis Bethlemium inſequeretur. Buquoius ipſe cum reliquo Cęſaris exercitu Vngariam ingreſſus, Poſſonium obſidione cinxit, illudq; poſt crebros tormentorum ictus, dedentibus ſeſe pręſidiarijs, inter quos non ſatis conueniebat, occupauit.

Obitus Regis Philippi III.

Reconciliatio Georgij Setſchij

Mirum in modum Georgij Setſchij defectio & Poſſonięſis ciuitatis oppugnatio Bethlemum torſit; quare ipſemet Budam ad Turcarum pręfectum acceſſit, conſilia, & auxilia poſtulaturus; cum paulò ante etiam inter pacis commercia ſcelerata quidem fronte, Tartarorum Ducis copias lucuſenta epiſtola, mille mendacijs referta, imploraſſet, vt coronā Vngaricam violenter ablatam, violenter aſſereret; & cęterū Vngarię vna cū Bohemia, ac Morauia occuparet; in quem finem exegerat præter mille Tartarorum copias etiam quindecim millia Oſmanitarum, quos per opulentas Europe nationes, & Chriſtianorū Regna circumducere promiſerat

Bethlemius implorat Turcas

Etiam Tartaros.

ferat. Cæſari verò ſolatio fuit, quòd paulò ante hoc Vngaricum bellum, Sileſij ad obedientiam rediјſſent, pactis condictionibus cum Saxoniæ Electore; cuius opera poſtulatas ferè cōdictiones impetrarant, & viciſſim Cæſari poſt addictam fidem, ingentemq; ſummā ad ſoluendum ęs alienum, ſacramento addicti ſunt. Solatio etiam fuit pax inita apud Moguntiam inter Principes Correſpondentes, & Burgondicarum copiarum Ducem Spinolam, per quam fœdus Correſpondentium, alias Aſchuſij initum, & Hallæ confirmatum; diſſolutum fuit. illiq; Principes domum remiſſi Palatinatum Spinolæ reliquerunt. Præpediebant tamen aliquantulum illius occupationem copiæ Frederici Palatini, quas à Rege Angliæ ſub Tribuno Veerio ibidem habebat in præſidijs muniтiſſimorum locorum, Franckendalij, Manhemij, & Heidelbergæ; ad quæ non adeò facilis erat acceſſus, vtpote apud gentem non ſatis fidam. quare Spinola rem cū Palatinianis, pactis inducijs vſquè ad finem Iunij, (quod tamen poſtea non parum damnatum fuit) tranſegit. Sileſios etiam moleſtabat facta reconciliatione Iagendorfius, ex familia Brādeburgica Princeps. is cum alias Sileſijs militaſſet; ſtipendium ſibi, ſuiſq; copijs exigebat. imò cum recenter à Palatino rogatus fuiſſet, nouę militiæ ad reparandam fortunā eiuſdem ſeſe Ducem conſtituerat; & non ſolum grauis Sileſijs fuit; ſed Bohemis nouas irruptiones, ac clades, fortiter ſeſe opponentibus Cæſareis in Morauia, & Sileſia præſidiarijs; minabatur. eaſdem ex alia parte, & non leuiter inferebat Mansfeldius per Tillium, qui præſidiarios milites Pilſnenſes coemerat, Pilſna eiectus, & paulò poſt in finibus Bohemiæ apud Elembogium, & Vuaihuſium oppugnatus. quæ expeditiones cura Cæſaris geſtæ, præter bella Vngarica, cum eſſent multiplices non vacabant expenſis, moleſtijs, & periculis hæc tamen omnia Cæſar, me pro muneris mei ratione diligenter inſtigante, poſthabuit; vt Bohemiam ab intrinſeca, & occulta peſte hæreseos liberaret. quod quamuis multi immaturum dicerent: tamen, quia agebatur de pœnis ob rebellionem, ratione quarū multi rei ſibi metuebant, earumq; intuitu nonnulli videbantur facturi eo tempore

Pax Sileſiæ & Correſpōdēuũ.

Iagendorfij irruptio.

pore

pere,quod alias sublato metu nō fecissent;hinc saltem aliquo modo occasione reformandæ Religionis accepta, ad meas preces publicatum fuit diploma à Cæsare, quo tertia Iunij mandauit, vt omnes Prædicantes, Professores, ludimagistri, tam in vrbe Pragensi, quàm extra vrbem in vniuerso regno, Caluinianos errores profitentes, aut alias sectas in Imperio repudiatas, propagantes, vel perduelliones in Cathedris promouentes, aut qui Cæsaris in regno Bohemiæ susceptionem, vt iniquam proclamarant; Fredericum coronarant; periuris consultationibus in Carolino Collegio interfuerant;omnes, & singuli ex regno Bohemiæ, omnibusquè illi incorporatis regionibus(concesso aliquo, sed breui termino)sub pœna perduellionis proscriberentur. Hoc diploma non tam causa Religionis, quam seditionis publicato, Bohemici Prædicantes omnes,quorum vix vllus non sese dicterijs, & scommatibus maculauerat, exulare coacti sunt,tollerati tamen fuere adhuc Germanici duo modestiores, ne populus concitaretur; & nè integrum Imperium moueretur. Eodem ferè tempore postquam perduellionis rei absentes,& fugitiui iam secundò,& tertiò fuissent,prout stylı est, euocati;& præsentes vna ferè die omnes in vincula detrusi,Cæsar constituto tribunali seuerę inquisitionis,&c singulorum reorum delictis agi voluit,habito iuramēto ab ijs,quorū erat dicta,& facta totius regni iudicare;additoquè seuero præcepto, nè cuiusquam personam exciperent. sed secundum id, quod in extremo iudicio defendere potuissēt; ex legibus Imperij, & regni iudicarent.in hunc finem centū,& viginti duo quæsita singulis fuere proposita, datusq; accusator,ac defensor, tempusq; sufficientissimum vt se defenderent.cùm autem ex absentibus nullus compareret, & euidenter satis de delictis constaret; Cæsaris Legatus ad instantiam regij Cognitoris,illos,adhibitis debitis ceremonijs reos pronunciatos,aqua,& igni interdixit, & fortunas illorū omnes fisco addixit. Defunctorum deindè tēpore rebellionis,quorum culpa ex ipsis factis euidentissimè probata fuerat,memoriam (pariter in fiscum relatis bonis) damnauit. ita tamen vt talis damnatio nomini, ac famæ hæredum,

Extat diploma eiectionis Caluin Prædicantium.

Citatio, & castigatio reorū absentium, ac defunctorum.

& consanguineorum nihil officeret.

Apprœhensio reorũ Lintzij. Similem reorum punitionem Dux Bauariæ Cæsaris nomine Lintzij incepit, nonnullosquè ex proceribus, atquè Ordinibus patriæ arci inclusit, quos postea Cæsar partim Passauium, partim Viennam, ad instruendam causam recepit. tardius tamen ad executionem sententiæ deuenire potuit, cum nunc intercessionibus, nunc nimia clementia præpediente. Interea Mansfeldius non comprehensus in tractatione Pilsnensi (quæ ciuitas semper Catholica fuerat, & tunc maximis Catholicorum suspirijs persoluto pretio recuperata fuerat) in superiori Palatinatu vires contraxerat, cum quibus Bohemiam repetens Falckennauium, Elembogium, aliaq; sui iuris oppida defendere conabatur. *Mãsfeldius in finibus Bohemiæ.* accesserãt illi tunc tria sĝna; quę Pilsna exeuntia pecuniam acceptare detrectauerant, & potius gratis recesserant, quorum signorum milites non parum Franckenium, Tribunum Thaborij adhuc hærentem accusarunt. sicut pariter, & alia, quæ ab ipso Mansfeldio Vuarlingæ, & Klingembergæ relicta fuerant; è quibus paulatim non spernendum exercitum contraxerat. quos tamen Telliani, & Saxonici milites mox compescuerunt, & in Palatinati montes, ac syluas rejecerunt.

Turbabatur etiam Cæsar à concepta executione contra reos Bohemos ab Vngaris plus solito superbientibus, & ab Imperij Principibus aliquot, qui non ita pridem apud Moguntiam reconciliati fuerant: namquè vnitis votis, iuxta spé factam; tum pro Palatino, tùm pro plerisq; alijs proscriptis, ac reis instabant, quibus Principum Legatis non ita post Regis Daniæ Legatus, & multorum Principum interioris Saxoniæ succedentes, simili deprecatione importuni Cæsaris mẽtẽ in diuersa mouebant. *Intercessiones Principum.* verũ hos omnes Legatos Cęsar aggrauata nonnihil Palatini culpa nondũ pęnitente, supplicatione, qualis ipsũ tã grauiter reũ decuisset mitigata, ad futura Comitia, quæ in proximũ mensem circa festum D. Ioãnis Baptistæ indicta fuerant, remisit; promisitq; denuò prorogatis in Palatinatu inducijs, vsq; ad finem alterius mẽsis, se de consilio, ac voto Electorum; cuilibet clementer satisfa-

ctorum, prout æquitas causæ, & innata illi clementia postulasset. hoc petens Palatinus in Hollandiam profugus, cum de comitijs istis aliquid intellixisset; non destitit caulam suam Electori Moguntino, alijsq; Principibus commendare; declarando se paratum fore omnibus animũ submittere, quantum salua existimatione, & conscientia facere posset. ita tamen vt nihil eius ditioni detraheretur, neque Religionis status in eadem immutaretur. Ferocientibus verò Vngaris, aliter occursum fuit per Buquoium post captam arcem Possoniensem cum viginti duobus hominũ millibus vlterius progredientem; ad cuius exercitus famam Altemburgenses fuga dilapsi, locum cesserunt; quod idem sine pugna fecerunt Tirnauienses, Oedemburgenses, & Schettani; itaut liberrimus accessus Commorianis, & Iaurinensibus ad Cæsarianos, & his ad illos pateret. Sperauerat Buquoius eadem opera Neuselium occupare; sed Tursus adhuc Bethlemo addictus eò nobilitatẽ Vngaricam, & Trãsiluanos plurimos paulò ante transmiserat; sicquè maioris molis illius interceptio fuit. aliquam tamen spem reliquerat inuasioni Bethlemius, qui paulò ante à liberis Heiduceis, & Vngaris desertus, in commisso prælio multos ex suis desiderauerat, vixquè turpi fuga Cassouiam versus sibi consulere potuerat. Auxerat etiam spem paulò ante Palatinus Forgatzius, qui adactis in fidem Cæsaris ciuitatibus Montanis ad Stanislaum Tursonem dederat litteras eius fidem reposcentes; quam Turso non visus est velle negare; si à militibus minimè præpeditus non fuisset, paululò constantius tumultui restitisset. Debuit igitur Buquoius castra Neuhuselio admouere non infœliciter subinitio: nam vallum quamproximè ad munitionem perductum erat, immò iam munitioni imminebat. vna tamen porta Carniæ præpediri nõ potuit, quin passim postulatores excurrerent, & interciperentur. Bethlemus interim ad Cassouiã cũ Paluio, & Bosniaco pugnans, vtrũq; superauit, cęsis, ac fusis plusquam mille Cęsarianis. Neuheuselij verò, cum Buquoius munimẽta lustraret, in paucos Vngaros insidiatores incidit; sed illũ ipsius milites fortiter pugnãtes, liberarunt. secundo

Vngaris proui detur.

Obsidi Neu-huseliana.

N 2 tamen

tamen in ſimiles inſidias prolapſus,& à ſuis derelictus cecidit, atquè inter pugnandum duodecim vulneribus confoſſus occubuit, magna Cæſariani exercitus confuſione, ac dãno. Paulò, poſt quam ſuis omnia plena eſſent periculis; de rebellibus & perduellibus, qui ſe regni Bohemiæ directores nominabant, propter eorum rebelliones, & nefarios conatus contra Eccleſiam Catholicam, & Cæſarem; ſumptum eſt ſupplicium cum anno præcedenti 1620. (quod notatu dignum eſt) eadem die, in quam inciderat octaua feſti diei Sãcti Viti, Metropolitanæ Eccleſiæ Pragenſis Patroni, ab ipſiſmet hæreticis, immò ab ipſis ſatellitibus Federici Palatini auditus fuiſſet noctu in prædicta Metropolitana Eccleſia, à media decima more germanico vſquè ad tertium quadrantem horæ vndecimæ, cantus multorum tamquam præsbyterorũ Catholicorum pſallentium in Choro, vnde poſtea cognitũ fuit Sanctum Vitum, & alios Sanctos quorum reliquiæ in eadem Eccleſia aſſeruabantur, illo cantu clamaſſe vindictã, quæ anno reuoluto eadem die de prædictis directoribus iuſto Dei iuditio ſumpta fuit.

Mors Buquoi

Cũm autem ferè vniuerſa Bohemia eſſet rea, & adhuc in omnium animis metus ille extremi ſupplicij; verſaretur, hortatu noſtro Cæſar ſe ad indulgentiam concedendam inclinare vulgauit; ſi modo pleriq; ſe ad recipiendos tantæ clementiæ fructus aptarent, quibus verbis indicabatur ſatis apertè mens Cæſaris, quæ modeſtiam, fidem, & Catholicæ Religionis propagationem deſiderabat. quare tunc multi Bohemorum metu perciti, ad inſtructionem properarunt. &, Deo humanum motum in ſpiritum rectum vertente, nomen Catholicæ Religioni dederunt. quare cum ſemel veræ Religioni aditus eſſet patefactus; paulatim alij duriores in hæreſi, molliores effecti ſunt; cognitumq; fuit, ſolam vexationem Bohemis poſſe intellectum præbere, eoſq; in viam bonam dirigere.

Diſpoſitio ad Religionem.

Multi certè hanc reorum caſtigationem, & Religionis mutationem improbarunt, quaſi immaturæ fuiſſet actionis, vnde poſſet noua ſeditio totius Bohemiæ, ac Germaniæ commotio erumpere; amici Cæſaris abalienari; Vngari, non dũ ſe-

Calumnia hominum.

ſedati,magis exacerbari;noui hoſtes,non dum ſopitis priſtinis,excitari;& Turcis inſignes aditus in Chriſtianorum re- regiones præparari. quæ non ſolum in anguliſ Bohemiæ,& Germaniæ ſpargebantur;ſed iam publicis libellis in vulgus ſparſis,non ſine minis aliquorum euulgabantur.quibus rumoribus & calumnijs multum iuuit, quando Turca magnum apparatum ad bellum terra, mariq; faciendum conſtruxerat,nonnullaſquè copias ad fines Vngariæ miſerat; licet aliam expeditionem contra Coſaccos ſuſceperat voluit autem Deus fauere Eccleſiæ ſuę, & Turcarum inſolentias per eoſdem Coſaccos omnem commeatum in Nigro Ponto flumine vehi ſolitum præpedientes,caſtigare. tantus enim timor in Turcarum finibus vbiquè per irruptionem Coſaccorum fuerat,vt incenſis oppidis Poligraſto,& Chilo, conciſiſquè aliquot Turcarum,& Tartarorum millibus, multi Conſtantinopoli metuerint,iamquè de Ottomanici Imperij fortuna dubitarint. nequè enim à duobus ſęculis tantus tremor Turcas inuaſerat;vt ea incommoda,quæ poſtea ſubſequuta ſunt,demonſtrarunt.

Adſcribebantur hęc fęliciſſima Chriſtianæ Reipub.tempora inter tam periculoſos motus ſingulari pietati Cęſaris, qui eo tempore,cum Pragenſis exequutio,& Religionis immutatio procuraretur per idoneos miniſtros,peregrinationem inſtituerat ad miraculis celebrem Eccleſiam B. Mariæ Cellitanam in confinijs Styriæ, vbi vnà cũ fratre Archiduce Carolo votum Deo cœli,eiuſquè glorioſiſſimæ Matri, ac Virgini Mariæ factum perſoluit, oblatis muneribus maximi pretij;inter quæ extitit corona multis coronis intexta, quę ſeruatum Imperij diadema vna cum Regni Bohemiæ, Vngariæ,aliarumquè regionum demonſtrabat, & pijſſimi Imperatoris gratum animum exprimebat. ibidem Cæſar iam dudum conceptum votum de reſtauratione Catholicę Religionis in regno Bohemię, & prouincijs Auſtrię, Morauię,alijſquè hęreditariis innouauit.quod, vt quantocyus meliori modo, & ordine executioni demandaretur;ego ipſe inſtiti, & quia Pragę Patribus Societatis Ieſu, & paucis Canonicis exceptis, vix erant Eccleſiaſtici;Religioſis, aliiſq;

Cæſaris pietas & peregrinatio

Catholicę Religionis reſtitutio procuratur

Pre-

Præsbyteris euocatis, regno prouidi; nouumq; mihi ipsi in regno Bohemiæ constitui Vicarium, Herneſtum Platisium Canonicum Pragensem, & Olomucensem, virum integerrimum probatæq; virtutis propter ea, quæ perpeſſus fuerat ab hæreticis ob Religionem Catholicam; cum præter alia, deperditis omnibus ſuis bonis, ab eiſdem per multos menſes detentus fuiſſet in carcere; vt per illum Catholica Religio promoueretur, & neceſſaria ad illius promotionem in dies denunciarentur. Archiepiſcopus enim, quamuis charitate accenſus, nihilominus ſenio confectus, infirmus, & in extrema neceſſitate conſtitutus, omnibus iam fortunis exutus, magniſquè periculis exantlatus, non poterat exequi, quæ cupiebat. Mihi itaquè incubuit, Cæſarem, eiuſquè Conſiliarios vrgere; vt non ſolum Archiepiſcopus ſubleuaretur, Sacerdotes ſubmitterentur, & eccleſiæ magna Cæſaris liberalitate repararētur, ſed, vt exterminatis hæreticis, Catholica Religio reſtauraretur. verùm quamuis ex parte non parum profeciſſem, iamquè Archiepiſcopo magna liberalitate ſubuentum fuiſſet, & pro ordinandis ſeminarijs, tùm ad Sanctum Iacobum Patribus Conuentualibus, tum ad Sanctam Mariam Magdalenam Patribus Dominicanis, & ad Sanctum Thomam Patribus Auguſtinianis; quin etiam Cathedralis Eccleſiæ Canonicis, ac Patribus Societatis, congruentes ſummæ annui redditus ex regijs prouentibus ordinatæ fuiſſent; iamquè congregarentur vndiquè ſtudioſi, Religioſi, ac Sacerdotes; nihilominus in reparanda Religione, in eijciendiſq; hæreticis miniſtris, adhuc hærebatur ob quotidianos, & nocte enaſcentes hoſtes, qui totam Bohemiã terrebant, & ſeditioſos ciues, ac vicanos iam à mutatione Religionis abhorrentes, ad nouos tumultus excitabant.

Media ad Religionē reſtaurandam.

Seminaria fundata.

Noui hoſtes Bohemiæ.

Iagendorfius in primis non ſolum in Sileſiæ, ſed etiam in finibus Bohemiæ cum ſuo milite excurrens periculoſa diplomata ſpargebat, quibus excuſationem Pragenſem apud vulgus perfidè traducebat, & pluſquam barbaricam Cæſaris tyrannidem exagerabat; qua columnas patriæ, & veræ Religionis amantes deblaterabat fuiſſe concuſſas propter animi conſtantiam crudeli, & contumelioſo mortis genere

ca-

caſtigatam,conabaturquè perſuadere Syleſijs breui ſimilē ibidem executionem futuram,& ſingulis ſignificabat, ſe plenam Comitis Frederici Palatini facultatem recepiſſe; vt ea,quæ publicum Sileſiæ,& Bohemiæ bonum concernerēt; procuraret;eoquè nomine cum collecto milite proceſſit, & in obuios quoſquè graſſatus eſt; ab adminiſtratoribus Epiſcopatus Niſſenſis, à Senatu,& ciuibus Catholicis centum millia thalerorum extorſit. totidem verò à capitularibus Vratislauienſibus,loco lytri exegit. Theſcam deindè profectus, vbi aliquot millibus Vngarorum militum receptis, firmato præſidio Glatzenſi, Troppauiam ingreſſus eſt,multaquè loca vicinia Sileſiæ intercepit. poſtea verò impetum in Bohemiam faciens Smirſitks prædia,& Caſtolitziū,incuſſo etiam Pragenſibus timore,inuaſit.

Iægendorfſ. de li,& minę.

Interea Mansfeldius ducto ſuo exercitu per Vinarienſes Duces,qui à Rege Daniç ſex millia militum impetrauerant; in alia parte Bohemiæ non procul à ſuperiori Palatinatu caſtrametatus eſt,tentorium figens Vvethuſij in loco,foſſa, & vallo munito; ex quo in dies cum Cæſareis velitationes inſtituebat, & nōnunquam minus fortes reijciebat. Impediebantur Cæſarei, ac Bauarici à montibus,& Syluis, quæ liberum acceſſum denegabant ad Mansfeldianos, hinc inde in abditis locis ſecuros,atquè in Cæſareos magno impetu nonnunquam irruentes. Cecidere magna clade Bauarici,& Cæſarei exercitus Tribunus Baurius, Epiſcopi Bambergenſis, & Herbipolenſis Legatus, pluresquè alij centuriones. loco quorum Mansfeldius pluſquam mille ex ſuis deſiderauit; nec propterea ceſſauit grauiſſimis minis Capitulares Bambergenſes, & Herbipolenſes laceſſere, tranſmiſſo tubicine, per quem ſignificauit,vt copias,quas tunc in Bohemiæ finibus habebant,auocarent,ſuarumquè Eccleſiarum curam gererent. quare Bambergenſes nobilitatem Franconiæ in armis eſſe iuſſerunt, nō exiguo ipſius ditionis periculo;cum ab illis plerumq; hæreticis paulò minus,quàm à Mansfeldianis tuti eſſe viderentur.

Mãsfeldius in limine Bohemiæ.

Bābergenſibus & Herbipolenſibus minatur.

In Vngaria verò poſt obitum Buquoij omnia in peius ferebantur. nam Bethlemus cum Comite Turnio Poſoniū

Infelicitates Vngariæ.

& Tirnam vſquè excurrens; cum iam vrbes montanas in fidem accepiſſet, integrum Cæſaris exercitum ad Guttanam arcem reiecit; omniaquè ferè impedimenta, quæ retrocedentes copiæ tumultuario conatu auferre non poterant, fruſtra à Maxarenno propugnata lucratus eſt. Colaſtus etiã paulo ante contra Budeani partes victor, proſtrato exercitu propè Neuſelium, minus inſtructus viribus, retrocedere debuit; & Oedeburgum, Gunſium, aliaquè loca omnia Neoſtadium vſquè graſſationi, ac incendio Vngarorum relinquere coactus eſt.

Bohemarum tumultus.

Ex his cladibus in ipſa Bohemia non infrequenter tumultus ratione militum, & onerum contra ſuperiores oriebatur. Thaboren ſes, & Vvittingauienſes moleſtiſſimi præſidiarij prædam vſquè ad Pragenſem vrbem agebant, & itinera Praga Viennam veluti obſeſſa reddebant. quarè paſſim res Religionis potius retrocedens, quàm procedens in non leue periculum adducebatur; nam Prædicantes alias demiſſi, ſed fauore turbarum regreſſi, in pagis, aut in locis extra vrbes latitantes agebant, cum vix Catholicus Sacerdos reperiretur. Archiepiſcopus nihilominus Eccleſias reconcilians, & Pilſnę Catholicum Sacerdotem reſtituens monialium monaſterium Cottilouienſe inſtaurauit, alibi vix hiſcere audens.

Iagẽdorfij crudelitates.

E contrariò Iagendorfius ex Sileſiã in Morauiam deuenerat, & ſingula loca eccleſijs, campanis, & Parochis deſtituerat, ſingulari cõtra Sacerdotes odio flagrans, quod ob Præſbyterum Ditzshehauienſem, à quo ſe proditum dicebat, conceperat; cũ in milites Caroli Spinelli incidiſſet, à quibus inſignem cladem paſſus, ferè non interijt: vltus poſtea eſt fortunam ſuam in Ditzschauienſes, & Vveiskirkianos, quos partim incendio, partim exacta deprædatione mulctauit, cumquè ſex mille auxiliares Vngaros propè Schalitzium tranſeuntes obtinuiſſet, nihil ferè in Morauia intactum reliquit.

Palatiniani milites inſoleſcunt.

Tam fęlici progreſſu ſuarum copiarum in Bohemia, Morauia, & Vngaria, Palatiniani ad Rhenum inſoleſcentes ſpretis inducijs ſeſe mouerunt, & in Epiſcopatum Spirenſem

ſem

sem quindecim turmas equitum immiserunt, quæ Vorstiũ, Rupersbergum, pluresquè pagos, sub spetie denegati hospitij spoliarunt, & Hispanorum exercitum, in præsidijs suis quiescentem irritarunt, qui statim arcem Steinam in loco paduloso, ac vepribus consito, inter Vuormatiam, & Germehimium occupauit; quam cum Palatiniani recipere voluissent, ad cingulum vsquè in aquis consistentes, nihil efficere potuerunt; & inglorij retrocedere coacti, de possessione quoque Stratæ montanæ, quæ melior pars erat totius Palatinatus, desperarunt. sed rursus alibi de vindicta cogitantes singulari studio exercitum Hispanicum obseruarũt; quod non parum displicuit Legato Regis Angliæ, cuius intuitu iam secundò induciæ in Palatinatu concessæ fuerant; quiq; in termino earundem de pacis ratione componenda, Viennam ad Cæsarem miserat. eandem ob causam Angliæ Rex paulò ante per equitem Sinklorium Daniæ Regem, rogauerat, ne conscriptione nouæ militiæ, pacis actionem corrumperet. quare etiam Rex Daniæ non nihil Regi Angliæ offensus, quamuis per suos Legatos Viennæ parùm, aut nihil, quo ad solatium Palatini faceret, obtinuisset: tamen militem conscriptum demisit; quem vbi non ita post Brunsuicensis Dux Christianus Halberstadiensis Episcopus intrusus sibi appropriauit; multi de sinceritate Regis Daniæ Palatino suadentis, vt, cum de Regis Angliæ, ac Galliæ subsidijs incertus esset, ac Hollandorum vires non sufficerent; Palatinatum recuperare studeret. non parum dubitarunt, & alij illum omnino condemnarunt, tantum nomen mutatum in militia considerantes. Illa etenim eadem, quæ sub Rege Daniæ metum incusserant, sub Christiano Brusuicẽsi augebantur, & modo Herbipolensibus, modo Bambergensibus, modo Burgundicis copijs, nisi Palatinus restitueretur, minitabantur.

Steina à Burgundicis occupatur.

Angliæ Rex de pace sollicitus.

Suspectus Rex Daniæ.

Has, aliasquè Mansfeldij minas, vt Bauariæ Dux securè contemneret; nouum exercitum conscripsit, qui illum securum redderet, & hostem in limine Bohemiæ, ac Palatinatus superioris hærentem, suęquè Bauariæ inhiantem, contineret; Telliumquè in Bohemia contra Mansfel-

Nouus Bauariæ Ducis exercitus.

dium decretantem liberaret. cum illo enim exercitu, lustrato milite apud Straubingam in superiorem Palatinatum ascendit, & mox Vvallersbachium, & Allerspachium (quę duo fuerant Ordinis D. Benedicti monasteria) duxit, vt ponte fluuium Regem transfretaret; indè postea Chamum, quod proximum Bohemiæ est oppidum, progressus est, atquè ex itinere Ordinibus, nec non rectoribus superioris Palatinatus significauit, quanto periculo, & damno Mansfeldius in finibus Bohemiæ hæreret; & quomodo non hæreret, nisi à Palatinatu superiori foueretur, milite, annona, consilijs, & refugio, quod illi præter ius omne præberetur; tum quia Cæsaris hostis, tum quia vicinorum deprędator, quare ab Ordinibus petijt, vt à fide, & obsequio Mansfeldij discederent, sufficientemquè cautionem præstarent de illo non admittendo, & de Cæsare (cuius suprema in illas prouincias authoritas erat) debitè recipiendo; in quo cum Bauarus vidisset Ordines tergiuersari, promoto vlterius exercitu; illos ad fidem Cęsari præstandum adegit. Chamum deinde obsedit; illudquè post exiguam dierum obsidionem deditione accepit. Intercessit autem post Chami obsidionē aliquis inter Bauarum & Mansfeldium de deditione copiarum, & patriæ conuentus parario Carpensonio, qui inducias inter vtrumq; exercitum ingessit, cui successit illud de pace cōmercium; per Chaloniū Viēnæ, cū demississimis litteris ad Cęsarē, & Legatum Hispaniæ à Mansfeldio exaratis plenius tractatum. verum cum hæc Bauarus confirmasset, & de receptu Mansfeldij conuenisset miratus est, quando se deceptū fuisse intellexit. quare furtiue discedente. & à pactis, & à patria Mansfeldio, cæterū Palatinatus superioris occupauit. Aegerrimè has Palatinatus superioris, & Chami occupationes tulit Regis Angliæ Legatus, qui Viēnæ cōmorans, nunc ad Bauarū, nunc ad Infantem Isabellam Belgij Rectricem, & dominam, mittebatur, vt nouas inducias, & pacis (si ita illis videretur, ibidem) componeret. ab his .n. inducijs, & pace quamuis Imperator non esset alienus; tamen ab istis Principibus, quorum exercitibus, tam in Palatinatu inferiori, quam in superiori, nec non in Bohemia ful-

Bauariæ Dux petit Palatinatum ad securitatem.

Chamum debi ter.

fulciebatur, maximè dependebat, quare non immeritò de illorum consilio pacisci volebat. verum longè aliter hæc à Legato Angliæ interpretata fuere, qui Palatinatus superioris inuasionem auaritiæ Bauari, eiusquè cupiditati euertendi conceptam pacem adscripsit. Cui Bauarus luce clarius demonstrauit primum ab Imperatore mandatum emanasse de occupando Palatinatu superiori (saltem ad securitatē ne obesset) deinde consilium de pace fuisse initum, atquè ad ipsum fuisse rescriptum; vt si res foret integra, de pacis condictionibus ageret; quas à se nullo modo fuisse reiectas, testatus est. nam paulò ante pacis condictiones Mansfeldio præscripserat, nequè unquam superiorem Palatinatum, nisi ad maiorem securitatem (nè Cæsar, eiusquè socij læderentur) occupauerat. quarè satis euidenter se innoxium esse docuit.

Simile quid de inducijs Palatinatus rursus à Cæsaris Aula promissis controuersum fuit; nam de his apparuit Cæsarem, Marchionem Spinolam consuluisse. immò eius mentis fuisse, vt illa denuò constituerentur, quod ipse Digbius petierat. verùm cum interim Mansfeldius verbis suis non stetisset, immò quotidie cum Cæsareo, & Bauarico exercitu decertaret; cum etiam, qui in Palatinatu inferiori erant, pro Palatino Præsidiarij prius induciarum leges corrupissent; iamquè Mansfeldius castigatis aliquot iuxtà Norimbergam oppidis, inferioribus Palatinianis conaretur sese coniungere; induciarum spes per Bauarū, & per Consaluum Cordubam Mansfeldium insequentes sublata fuit: nequè mutatis iam rebus, illa amplius suadenda videbatur. quare Corduba exacto iam induciarum tempore, cum vlterius prorogandæ non viderentur; Francodalium obsedit; illamquè vrbem fortiter oppugnauit. sed Mansfeldius cum integro exercitu occurrit, vt Hispanos indè, atquè ex vniuerso Palatinatu submoueret. illius vero vestigia præssit Tellius, vt Episcopos Herbipolensem, & Bambergensem protegeret; sicquè inter feruentissima armorum exercitia pacis, ac induciarum mentio penitus expirauit; & quilibet sese ad defensionem

Induciarū promissio excusatur.

Obsessio Francodalensis.

præparauit,non ſine ingenti moleſtia Electoris Mogu ntini, atque Herbipolenſium,qui ferè vniuerſum impetum Manſfeldij ſuſtinuerunt. Hinc poſteà etiam Bauarus im meritò multorum indignationem incurrit,à quibus in ſuſpi cionē vocatus eſt,quaſi ex compoſito Mansfeldium in inferiorem Palatinatum ſubmiſiſſet,vt Hiſpanorum progreſſum impediret,& ipſe cum ſuis accedens,partem Palatinatus inferioris inuaderet. quod multis difficile fuit aliter perſuadere. Apud Moguntinum tamen,& apud ſocios fęderis Bauarus ſufficienter,& cum veritate ſe excuſauit,falſuſquè,eſt. à Mãſfeldio ſe circumuentum,deceptum,& mirabili celeritate fugientis exercitus præoccupatum fuiſſe;atquè ideo Telliũ ſubmiſiſſe,vt damna præcaueret,& Mansfeldium detineret. Accuſabatur interim Burgundorum tarditas,& nimia beneuolentia,quod pactis ſecundò inducijs Palatinatui indulſiſſent quietem;cum tamen potuiſſent, omiſſis inducijs citius illum occupare. Hæc tamen multis non ſufficiebant, qui ſentiebant, Tellium Heidelbergam veniſſe, ne Burgundus illam occuparet. quod ex ſucceſſu petitionis, & occupationis illius vrbis poſtea magis innotuit.Mansfeldium non procul ab Heidelberga, cum Francodalium peteret, Bauari deſeruerunt,& de locis Palatinatus ſolliciti, eadem impunè, nemincquè reſiſtente,occuparunt. Heidelbergã excepta, quam ciues pertinaciores ad extremum vſquè ſe defenſuros oſtenderunt.

Dux Bauariæ ſuſpectus.

Liberata iam à Mansfeldio Bohemia, aliquãtulum quietior Sileſia.& Vngaria fuit; Iagendorfius enim ex rapto tãtum viuere ſolitus,ſpoliatis vndiquè vicis, atq; hominibus, vix amplius alendo exercitui ſufficiens, in Bohemiam veniens ſemel,atquè iterum repulſam paſſus fuit. In Sileſia etiam caſtigato eodem Iagendorfio, cum Ordines Comitia indixiſſent,& Saxoniæ Duci iuramentum Cæſareo nomine (fruſtra illud Iagendorfio diſſuadente)dixiſſent;ſeditioſi milites in Morauiam conuerſi ſunt vbi cum Vngaris coniuncti;LeiquicKium,Helfonſteinium, & pauca oppida inualeſcunt;per quæ poſtmodum Vngaris aditum in Morauiam præbuerunt,ſed multo minori fortuna,quam alias;cum nul lus

Iagendorfii expeditiones.

lus sese opponeret. Pariter in Vngaria res fęliciores euaserunt. Bethlemus etenim, spe sua deceptus à Turcis, per Polonos præpeditis auxilia petita, & addicta obtinere non potuit; totumquè Cæsaris exercitum in Morauia, & Vngaria excubantē diutius non sustinuit. Quare rursus ad pacis mētionem iniectam accessit. Maximè quia Budeanus tertiò à Cæsarianis circumuentus, dum multos suos amisisset, satis constanter in conciliationem propendebat. nolebat Bethlemius solus relinqui ad ictus Cæsarianorū illo tempore excipiendos, quo Turcæ tàm infeliciter cum Polonis, & Cosaccis pugnauerant, amissis vno mense plusquam quinquaginta millia cum tribus præcipuis Rectoribus, ac Præfectis, & Constantinopolis tanta fame, ac peste laboraret, quanta vnquam ab hominum memoria laborasse constabat

Bethlemius pacem ambit.

Pacis dies, & locus dictus fuit Nicolaisburgi, quo semel atquè iterum destinati Cæsarei conuenerunt; sed semper vtraquè parte dubitante: nam Bethlemiani in Morauiam excurrere non omittebant. ibidem enim aliquot turmas equitum Caroli Donauij oppresserant, & arcem Stembergicam incenderant, & paulò post rursus à Cæsarianis pulsi insolentiæ suæ pœnas dederant. Quare decedente etiam è vita Comite Nicolao Tursone, pax comperendinata fuit. verum non parum inde Iagedorfius, cognoscens, quam facilè possent illa coalescere; animum, & vires remisit, ac de cætero modestiorem se præbuit. Quod non parum in Bohemia doluere Thaboritæ tunc temporis à Comite Baltasar de Marradas obsessi, qui post recessum Mansfeldij in solū Iagendorfiū spem suam collocarant, & defenderant, seq; tantis animis, ac militari prudentia propugnarant; vt si plures tales expeditiones Bohemia debuisset; tollerare; non exiguū metum rebus Cæsareis iniecissent. Detentus enim ibi fuit exercitus multorum millium aliquot menses, quibus præclarè virtutis viri occubuerunt, alijquè egregie exerciti, multoquè diutius elaborassent, si promissa hostibus auxilia ab aliquo repræsentata fuissent, aut annona paulatim deficiens illos non deseruisset. Deditionem postea plurimum promouit

Thaboritarum obstinatio.

mouit, obitus Romanelci in vrbe Gubernatoris. sed tamen serius Thaboritæ sese tradiderunt, vt postea referemus.

Iam Mansfeldius in Palatinatum descenderat, & strato ponte Rhenum transmiserat ad Manheimium vt Francodalium à Corduba obsessum liberaret: sed prius Steimium aliaquè loca Montanæ stratæ, paulò ante ab Hispanis occupatæ, irrito conatu tentauerat; ita ut bellum ex Bohemia in Palatinatum translatum fuisse videretur; nam eò etiam Tellius suas copias ex Palatinatu superiori duxerat, & ex itinere aliqua loca ad Nerum occupauerat, Heidelbergamquè ambiebat; & præter Mansfeldij copias, quibus Corduba cedere cogebatur; non solum Regis Angliæ, seu Palatini sub Veerio ibidem præsidia agebant, & viarum periti continuas excursiones habebant: sed nouus exercitus Christiani Ducis Brunsuicensis maior, quàm vires illius poterant sustinere, ex inferiori Saxonia expectabatur. quod non exiguam sollicitudinem Archiepiscopo Maguntino, cæterisquè Rheni accolis inijciebat; cum, & huic exercitui Regem Daniæ, Ducem Brunsuicensem, Pseudarchiepiscopum Magdeburgensem, aliosquè inferioris destrictus Saxonici Principes nomen dedisse putarentur. nequè iam de Mauritio Hassiæ Regulo licebat valde dubitare, qui rogatus à vicinis, ac socijs, vt transitu præfatas copias Brunsuicensis prohiberet, sociaquè arma coniungeret; potius è contrario aditum aperuit, illasquè in fines Moguntiacos, suiquè patruelis Ludouici immisit. Cesserat itaq; veniente Mansfeldio, Corduba, qui cum Altzean, Crucenacum, & Cæsareo lutram se recepisset, rursus Mansfeldius Rhenum transmisit, & loca omnia trans Rhenum Episcopatus Spirensis depopulatus est. quod non difficulter exercitus Bauaricus, & Burgundicus præpediuisset; nisi etiam inter ipsos Duces diffidia de limitibus executionis incidissent, quæ vt euitaret Corduba, cis Rhenum se continuit. & Tellius trans Rhenum non satis copioso milite instructus, vt Palatinianos, & Mansfeldianos in solo alieno aggrederetur; munitionibus, quas erexerat, se defendit, totamquè prædam insolentibus Palatini, ac Mansfeldij militibus reliquit.

Bellum in Palatinatum trãsfertur.

Christianus Dux Brunsuicensis præparat exercitum.

Cùm

Cum autem bella ferè in Bohemia deceſſiſſent, & Sileſij ſuum Iagendorfium condemnaſſent,iamquè noua pacis facies in illo regno appareret, legibus agi cępit, proſcriptorumquè bona paſſim vendita, vel in ſtipendium tribunis militum,ducibus,ac præfectis aſſignata ſunt, maxima quidem in initio confuſione;nam leui æſtimatione plerumq; & leuiſſima pecunia ferè cuprea vel exiguo nummo proiecta fuere bona licet ampliſſima,quia deſerta nullius frugis æſtimabantur eo tempore;cum vix reperirentur coloni, & quia adhuc milites exactionibus illa diſtruebant,& pecudibus,equis alijſq; armentis deſtituta,parum,vel nihil valerēt; & deniquè quia adhuc erant omnia incerta, an forte verus Dominus reconciliaretur an alius hæres in officio Cæſaris permanens præponeretur; an fortunæ ipſæ potius Cæſari, aut alteri addicerentur.ſed hęc omnia poſtea correxit pedetentim Aula Cæſarea Viennenſis, vbi de Eccleſiaſticis ego ſollicitus,ſuggeſſi,ne Parochiarum collaturæ, prout hactenus moris fuerat; ſimul cum temporalibus bonis venderentur in præiudicium Archiepiſcopi,Abbatum, ac Collegiorum.difficulter tandem impetraui,ne ſaltem oppignorarentur non Catholicis. quod poſtmodum ſolemni decreto ſtabilitum fuit,imperatumq;Proregi Bohemia, vt cuiuslibet loci Parochias Cæſari reſeruaret, aut Catholicis tantum cōcederet. Emanauit deinde aliud decretum, vt nulla bona venderentur,niſi conſtaret emptorem ſolam Catholicam Religionem profiteri.

Vrgebam tunc vel maximè, vt tandem liberaretur regnum à concionatoribus hæreticis, qui per totum regnum incautos ſeducebant,& plebem cōcitabant, præpediebantq; ne Catholica Religio expectatos fructus faceret.ſed hæc adhuc immatura videbantur, nondum ſuperato Thaborio, & Vvittingauia,ne dum quieſcente Iagendorfio,ac Sileſijs,ne dum etiam compoſitis Vngaris,de quorum pace tunc agebatur,quæq; potuiſſet ſimili Religionis præpoſtero zelo turbari;ſi obſtinatiores Vngari,vel tales conditiones ingeſſiſſent, vel exemplo Bohemorum commoti, ſectarios ſuos vna cum Bohemicis,excitato Pragæ tumultu populari non

valde

Præsidiarij Pragam mittebantur.

valde difficili rigidius propugnassent; quamobrē aliquantulū nobis supersedendū. fuit Praga interim, (recuperata ciuitate Thaboriensi) nouo milite præsidiario, me peculiariter instante, munita fuit ex legionibus, quæ in hyberna deducebantur; & Iagendorfius (dum Vngari de pace agerent, Silesijq; serio reconciliati, Saxoniæ Electori contra mentem, & monitionem eiusdem Iagendorfij sacramentum dedissent) contractis copijs suis Glatzium, & Troppauiam secessit. Vngari etiam, adulto Decembri pacis conditionibus cum subscripsissent Nicolasburgi, sicquè Morauia, & Austria inferior securius, dispertito milite, poterant quiescere. rursus instititi, vt seditiosi illi blaterones ex Bohemia proscriberentur; quare tandem Viennæ mandatum Cæsareum impetraui idibus Decembris, quo Praga, & ex vniuerso regno Bohemiæ rursus perpetuo, & seriò proscriberentur ministri falsi Euangelij Caluinistæ, Picarditæ, & cuiuscunq; sectæ inquieti, ac seditiosi declamatores; itaut ex sola Pragensi ciuitate quadraginta alias moniti, sed rursum Pragæ delitescentes, summo ciuium dolore, ac lacrymis dimissi fuerint, & Thaboritę statim post occupationem oppidi, Catholicæ Religioni nomen dederunt, & sic qui vltimi ad obsequium Cæsaris accesserant, primi sinceræ fidei rudimentis initiati magnā constantia cęteras omnes totius Bohemiæ ciuitates antecesserint. Præter mentem tamen Cæsaris, duo adhuc Pragæ detenti sunt Germani hæretici Prædicantes, de quibus cum cæteris modestiores fuissent, rursus quæstio ex composito à ministris iniecta, vt plebs placaretur, exorta fuit an cōmmuni decreto deberent etiam isti duo compræhendi. quod cū pertinaciter assererem, multiq; pertinacius negarent; adinuētisquè rationibus Politicis, non expedire assererent præsentibus tumultibus, vt vno ictu omnes eijcerentur, ne Saxoniæ Elector, alijquè satis fideles à Cæsaris fide desciscerent. & Palatino ad hærentes bellum contrarijs armis, Cæsari inferrēt, visum est duos illos vlterius esse tolerādos; curaui tamē pręfigi terminum, & supprimi tolerationis decretum, quo semper anxij & incerti modestiam saltem simularent, & tempore debito recederent. In Pascha igitur proximum ann. 1622.

eorum

eorum eiectio dilata est. verum, & tunc non exigua difficultas exorta est ratione imminentium Comitiorum Vngariæ, in quibus Vngari maiori ex parte adhuc hæretici fortè offensi, ob communem Religionis causam recalcitrassent. quarè & tunc supersederi necesse fuit, monui tñ meũ Vicarium Pragæ, vt frequenter aliquot mitteret, qui concionibus hæreticorum prædicãtium interessent, & aculeata dicta contra fidem, aut disciplinam politicam annotarent.

Controuersia de duobus prædicantibus.

Pàx interim in Vngaria successerat, sed maximè ad fauorem Bethlemij, qui à titulo quidẽ Regis coactus fuit abstinere, coronam regni restituere, regno excedere limitaneas arces, & munitiones ad manus Cæsarianorum deponere. sed vicissim Cæsar, condonatis iniurijs Vngaris, ac Transiluanis, titulum Principis Imperij, septem Comitatus in Vngaria cum vrbe Cassouiensi ad dies vitæ concessit, & insuper duos Ducatus in Silesia, Opolensem, & Ratibonensem, nec non dominia Monchalium, Tokaium, Zagmariam, & Eschetum, quorum præsidia à Cæsare soluenda, Cæsari tamen tenebantur prius sacramentum dicere. De Religione cum Bethlemio, & Vngaris (quia aliter fieri non poterat) statutum est, vt in eodem statu maneret, quò fuerat quando Cæsar fęlicibus auspicijs inauguratus est. insuper Iesuitę recipi deberent, si bona soli non possiderent; & bona oppignorata possessoribus, vsquè ad proxima Comitia relinquerentur, sed tunc redimerentur; alia verò donata pristinis dominis adiudicarentur.

Pax Vngariæ.

Hac transactione inita, cõsternati fuere quã maximè Cæsaris hostes; proximi etenim, qui Silesia erãt, sub Iagẽdorfij insignis, post aliquot disceptationes, velitationesq; cũ Ordiuib⁹ Silesiæ, & Saxonici Electoris cõmissarijs conuenerũt, & dedito Troppauio, Oderam oppugnarunt, atq; expugnarunt. Quo tẽpore Teschinẽses Præsidiarij simili modo sese dederunt, ita vt quadraginta signa Iagendorfiẽsis exercitus, paucorum dierum spatio dissipata sint, totaquè; illa prouincia, præter vnicam Glotzensẽ munitionem in Cesaris potestantem deuenerit; moxquè relicta parte exercitus, alia in Imperium destinata fuerit, nam in Imperio, vt su-

Silesiæ cum Iagedorfensibus conueniunt.

Mansfeldius ad Rhenum. vt supra tetigimus, ad Rhenum prouinciæ infestabantur à Mansfeldio, & à milite liberioris disciplinæ, qui omnes ad ipsum confugerant, ab his Landauium Vueissem burga, & tota ferè Alsatia magnum damnum patiebatur. sola Haganoia multis millibus deprædationem redęmens, postea tamen spoliata, validissimoq; præsidio onerata fuit. Tabernis insuper Alsatiorum, vbi est sedes Episcopi, frequentissimo comparato milite obsessis, crebroque tormento quassatis; retrocedere cum suorum iactura coactus est. quam vt vlcisceretur (postquam ipsius milites à Leopoldicis insignem cladem tolerassent) ipse iã ex milite prædator factus, desultorijs passibus vniuersam prouinciam ità afflixit, vt tredecim miliariorum spatio nullum integrum pagum reliquerit; quem non incendio, aut extrema exactione ad ægestatem redegerit

Sacrilegia Mãsfeldij. Incredibile est, & inexplicabile, quot tunc Ecclesiæ perierint quot Ecclesiastici occisi sint, & quot sacrilegia perpetrata fuerint, tam ab hæreticis militibus, quam à Catholicis ipsis passim in Diocęsi Argentinensi, Spirensi, Vuormatiensi, ac Moguntinensi, impunè grassantibus, & Sacramenta conculcantibus. Sacra vasa seruierunt ad ludibrium, Oleum sanctum cum Chrismatis liquore ad ocrearum mollitiem; Sacræ Hostiæ ad vilipendium; Sacerdotes ad opprobrium, Altaria ad contemptum, redditus sacri ad helluandum; & quidquid sacri erat, ad perpetrandum læsæ Maiestatis diuinæ piaculum contemptum fuit; tantæ libertatis licentiam, *Causa tãtę cladis.* & cladem in solam Bauariorum, & Burgundiorum diffidentiam, atquè dissidium nonnulli retulerunt; si enim hi duo exercitus voluissent conuenire; non impunè Mansfeldius ita grassatus fuisset. nam milęs non deerat, & otiosus quidem, qui tantæ insolentiæ opponeretur. Præsidiarias copias præter hos duos exercitus conscripserat Moguntinus Elector; alias Landgrauius Dermstadiensis; indies etiam aliqui submittebantur ex Austria: Spirensis suum Vdeneimium, vti fortissimum Religionis propugnaculum, fortiter tuebatur: nihilquè deerat, sola concordia excepta, quæ tamen adhuc assimulata fuit, tanto maiori, quãto occultiori

peri-

periculo cui nec induſtria,nec prudentia,aut vigilantia humana poterat mederi.

Matrimonium interea inter Cęſarem,& Leonoram Principem Mantuanam Oeneponti celebratum eſt, totaque noſtra Aula Oenepontũ fuit profecta, ſponſalia cohoneſtatura. In Belgio tamen ſepoſi tis ludicris,ſerio de Iuliaco etiam inter hyemis frigora agebatur, illudq; obſeſſi quarto menſe pactis milite dignis condictionibus tradiderunt, magnamq; anſam ad proſequendas victorias, tradita ferè vniuerſa Iuliacenſi regione, præbuerunt; quam tamen Ordines Hollandiæ, Rex Angliæ,& plerique Principes Imperij magno conatu ſtuduerunt præpedire. Iam enim tunc quamplures Cæſaris fortunæ inceperunt inuidere;deque illa dubitabãt inimici, ac amici. Quidam Principes etiam Catholici vna cum Anglo, & Dano de reſtituendo Palatino deliberarunt; aliqua etiam diſceptatio,& diuerſitas opinionum circa initium anni 1622. ſeſe obtulit inter Hiſpanos, & Cæſareos Conſiliarios, ratione Electoratus Palatiniani, quem Cæſar vt verbis ſuis ſtaret, hoc anno in Maximilianum Bauarum transferre decreuerat. quod Conſilium , cum à Comite de Ognat in eo Conuentu non exequendum, ſed alio commodiori tempore differendum æſtimaretur, apud ipſum Regem,illud probari poſſe, multi alij iudicarunt. hinc de mandato S.M.Gregorij XV. hoc negocium in me deriuatum ſuſcepi, & cum Cæſarea Maieſtate arctiori conſilio coniunctus iudicaui expedire,vt aliquis in Hiſpaniã demãdaretur,qui idem potentiſſimo Regi probaret. ad quem finem in Hiſpaniam delectus fuit Pater Hyacinthus Caſalenſis ſtrictioris Cappuccinorum obſeruantiæ Religioſus, cui Cæſareæ litteræ miſſæ fuerunt,quibus talem translationem non incongruam fore Cæſar ipſe ſignificabat. ipſemet, quo negotium faciliorem haberet exitum,totius mentis Cæſareę decurſum,in Belgium ad Nuntium Apoſtolicum Archiepiſcopum Patras,nunc Eminentiſſimum, & digniſſimum Card. de Bagni deſcripſi, rogauiq; vt Hiſpanos ad conſenſiendum diſponeret; difficultates exortas penitus ſcripſeram, & ſingulares hominum affectus ſobriè tetigeram,

Matrimonium Cæſaris.

Turbæ excogitantur.

vt morem gererem Sanctissimo,& Augustissimo, quibus eadem in hac translatione mens erat. verùm nescio quo casu litteræ nostræ cum litteris Augustissimi Cæsaris in manus hostium plateas omnes scrutantium,et Veredos spoliãtium inciderunt,qui quod suspicabantur certo cognoscentes illud præpedire studuerunt.Palatinus ipse interceptas litteras socijs Regibus,& amicis communicauit, immò typis mandauit inter alias scripturas cancellariæ, quam vocauit Hispanicam,vt stupenda,& longe spectantia consilia discuterentur, & maiori conatu impedirentur.

Litteræ interceptæ.

Acerrimus in illorum commotione fuit Christianus Dux Brunsuicensis Halberstadiensi Episcopatui intrusus, qui alijs de causis pariter Cæsari ostensus, cum non potuisset sui Episcopatus, præposterorumq; decretorum cõtra Catholicos Ecclesiæ Halberstadiensis Canonicos editorum, confirmationem nancisci;causam Palatini simul, & vindictam suam suscepit;conscriptisquè copijs, postquam consilia sua Principi Mauritio de Nassau,nec non Ordinibus Hollandiæ communicasset, ex inferiori Saxonia in ditionem Moguntinensis Archiepiscopi,deinde in Langrauij Hassię, ac tandem in Vuestphaliam deuenit;ibiquè Lipstadium,ac Susatũ intercepit. postea suas copias in Episcopatũ Paterborsem concessa libertate rapiendi, ac grassandi, promouit; & mox interceptis quam plurimis oppidis Paderbornensem ciuitatem proditione nonnullorum ciuium ingressus, Iudeos prædę expoluit, Ecclesiasticos pecunia mulctauit, Cathedralis Ecclesiæ thesaurum inuasit,& sacra Lipsana Sancti Liberij optimo argento, & auro inclusa profanauit, aureamq; thecam sacrilegè furatus,instipendia militum insolentissimorum post cusam monetam effudit. quod sacrilegium non occultè Deus in Principe tam iniquo vlcisci voluit. nam vt notarunt nonnulli post tam probrosum,scelestumquè facinus,nunquam postea victoriam aliquam reportauit,vt in sequentibus referemus; immò ne quis de vindicta dubitaret, cum præfatus Christianus ex thesauris illius Ecclesiæ,alijsq; sacrilegijs conflatis pecuniam cudisset, atquè in ea brachium cum denudato ense expressisset;quasi con.

Brunsuicensis exercitum mouet.

Superbia Brũsuicẽsi castigata

contra sacerdotes specialiter euaginatum (quod superba monetæ inscriptio significauit, nimirum flagellum Clericorum) voluit Deus, vt in vindictam tantæ superbiæ, sceleratęquè præsumptionis, non ità post brachio, & gladio destitueretur; vt postea referemus cuius vindictæ præsagia, etiam sensit in ipsa Diœcesi Paderbornensi, ac Monasteriensi, vbi quãuis occupata magna parte Vuestphaliæ, totaq; ditione Episcopatus Paderbornensis; videretur locorũ illorum perpetuus Imperator; tamen exiguis copijs Electoris Coloniensis, repulsus fuit, & mox egere cępit, tàm auxilio, quàm commeatu, pecunia, & bellico apparatu. ob quem non ita procul à Moguntina ad Hocstam miserè cæsus, dissipato exercitu, vix ipse solus effugit.

Rex Angliæ translationem Electoratus, non tam armis, quam dexterrimis commercijs impedire conabatur quare apud Regem Hispaniæ de Cæsaris inconstantia aliquoties conquestus, rursus prospectam sibi esse Cæsaris voluntatẽ circa translationem Electoratus in Bauariæ Ducem, iam olim promissam, proferebat; rogabatq; vt sicut hactenus ipsius Regis ministri hanc non promouissent; ita deinceps Rex ipse suam auctoritatem interponeret, quo tandem pax integra constitueretur, non solum in Germania, sed in vniuersa Europa. Quod vt facilius impetraret spẽ speciosam Matrimonij vnici sui filij cum sorore Regis Hispanię iniecit; ita vt quidam eiusdem Regis Consiliarij, prout fama euulgabatur, recuperationi Belgicarum Prouinciarum inhiantes, non leuiter ad pacem ineũndam, & ad Palatinatum cum Electoratu restituendum afficerentur, maioriq; conatu satagerent, Electoratus translationem Cæsari sub spetie maioris boni dissuadere; aut saltem ob instantem bellorum calamitatem tali translatione augendam cum vniuersali totius Germaniæ commotione rem differri, donec mutata facie Imperij, periculum, ne omnes Palatinò accederent, abesset; nec deerant maligni nimium in futurum speculantes, qui hoc consilium adscriberent non tam speciali commodo, quàm metui, ne domus Bauarica semel ad Electoralẽ dignitatem promota succedentibus annis Imperialem dignita-

Regis Angliæ oppositio.

gnitatem facili negotio assequeretur.

Præter hos Principes translationi Electoratus aduersos, non leuiter se opponebat Dux, & Elector Saxoniæ. alio tamen fine, vt ferebatur, motus, & quidem duplici, vno Religionis, altero familiæ Palatinianę commiseratione; nam Lutherana secta, hactenus paritate ferè votorum in Collegio Electorali elata, atquè ideò in omnibus Comitijs sui erroris tenacissima per hanc translationem non parum damni patiebatur, cum in Catholicum Electorale votum decideret. quod non facilè à ciuitatibus Imperialibus, cæterisquè Principibus Germaniæ plerumquè hæresi infectis tolerandum iudicabatur, tanto suarum fortunarum, nec non sectæ hactenus per æqualitatem votorum satis conseruatæ periculo; ad cuius repulsam omnes Lutherani, Caluinistæ, Hussitæ, & quotquot sunt sectarij Ecclesiæ Romanæ hostes, videbantur conspiraturi. Quia tamen hæc non expressè dicebantur, nequè consultum erat bellum Religionis indicere. hinc Saxoniæ Elector rem vrsit pro familia Palatiniana per similem translationem dignitatis pelsūdanda, non sine desperatione filiorum, & iniuria consanguineorum non tolerantium simile opprobrium ac notam tàm splendidæ familiæ. quare nullo modo defraudandam Electoratu sentiebat ob delictum vnius parentis, vel potius ob consiliariorum Federicū seducentium culpam. Satius itaquè illi videbatur, si castigato Friderico Palatino, saltem in filium Electoralis dignitas deuolueretur, quo medio satisfactum iri Regi Angliæ & maiores etiam difficultates Protestantium euitari posse arbitrabatur. Cum Electore Saxoniæ non pauci Principes Prostantes à Rege Angliæ, Daniæ, & ab alijs persuasi, quos non minus Palatiniana familia, quam sectarum cōdictio præmebat, idem sentiebant. His tamen omnibus rationibus pręter zelum Religionis Cæsaris promissio Bauariæ Duci alias facta opponebatur, quam vt Cæsar integram seruaret, missus est Archidux Carolus ad Electorem Saxoniæ illius amicissimum vt illi persuaderet tunc expedire, vt Cæsar Bauarū tot subsidijs impensis addictus, & verbo oppignorato obstrictus fidem datam præstaret. verum ab Electore vix impetrare

Electoris Saxoniæ consideratio.

Familiæ Palatinianæ consuli volunt.

Cæsaris ratio constantissima

pètrare

petrare potuit, vt ſolum in Bauariæ Ducem Maximilianũ Electoralis dignitas transferretur, (vt Cæſar promiſſionem impleret,non verò in illius hæredes tranſiret,ſed ad Federici Palatini filios deuolueretur:cui conſilio cum Cæſar voluiſſet ad tempus morem gerere,de ſolis Auſtriaco nomini deuotis ſcrupulo eximendo difficultas erat. Itaquè in eo acriter laborauimus tam Bruxellæ,quàm Matriti apud Regem, Regioſquè miniſtros Comitem de Oliuares,ac Balthaſarem de Zuniga; & cum noſtra conſilia publicata fuiſſent ſub titulo Cancellariæ Hiſpanicæ; Cæſar mirum in modum anxiè verebatur, ne vniuerſalis commotio in Germania oriretur Quare non parum metuebat Sedes Apoſtolica,ne trãſlatio Electoratus vel omninò omitteretur,vel ſaltem in plures annos differretur, ac tandem euaneſceret occaſio tam inſignis rem Catholicam augendi, quibus curis dum vndiquè anguſtiaremur, & non euidenter res tota ab euentu penderet, Palatinus, vt extremum tentaret poſt excitatos Proteſtantes Principes,ipſemet ex Hollandia facto itinere per Galliam, & Lotharingiam in Palatinatum aduenit,rem propriam ſua curaturus præſentia; qua viſæ fuerunt res omnes abolitæ,& conſilia immutata,& quia Cæſar Comitem Suartzemburg paulò ante in Angliam miſerat, vt de depoſitione armorum,& de modo aliquo rem honeſtè componendi tractaretur; quod pro ſua humanitate Infantæ Iſabellæ commiſerat,ſibi ſolam finalem ſententiam reſeruans per Palatini in Germaniam aduentum; etiam commercium illud euanuit,& nihil certi ibidem ſtatui potuit, cum fortè ſi aliquid ſtatutum fuiſſet,Mansfeldius vel alius pro Palatino bellum gerens non obediuiſſet. Cæſar interim diuulgata iam eius mente de transferendo Electoratu in Bauariæ Ducem, eidem ſententiæ conſtanter inſiſtere debuit, ne leuis videretur,& inconſtans,ac non ſine imminutione Cæſareæ Maieſtatis irrideretur. quare ex eo quod detecta res foret, quæ maximè nos cruciabat,natam vidimus conſtantem Cæſaris mentem,quam amici omnes, & ſoli inimici oppugnare ſtuduerunt,Mansfeldius enim qui rurſus cum Infante Belgij adminiſtratrice,ac Domina paciſci cupiuerat,immò

Auſtriacorũ ſcrupulus.

iam per D. Dollingerum, habitis cōdictionibus proficuis, pa ctus erat; ad præsentiam Palatini à pactis recessit. Marchio Durlacensis insignem exercitum quindecim millium pugnantium habuit instructum, & in apertum campum adduxit. Christianus Halberstadiensis cum suo exercitu ex Vvestphalia, & Paderbornensi agro ad Rheni vicinia accessit, vt Palatinatui consuleret, & incepta negotia turbaret; multumquè iam numero, & commoditate loci superiores omnia sibi Palatiniani pollicebantur. iam Maideburgum Spirentium arcem receperant; Spiram ipsam Mansfeldius cum Federico Palatino intrauerat; Munheimiūq; suum repe tierat; & prope Vvillochium impetu facto, quandam de Til lio victoriam reportauerat, quare Heidelbergam reuersus magna solemnitate à ciuibus post tot exilia, & calamitates receptus fuit. inde Mansfeldius nomine Palatini recuperato Sintzheimio, Ludemburgū, aliaq; loca obsidit, certa spe Fri dèricum tandem mutata fortuna, vniuerso Palatinatui, ac mox Bohemiæ restituendum; maximè vbi exercitus Marchionis Durlaciensis, qui præsto erat, in consternatos priore clade Tillianos incidisset, & Bauaricos in medio duorū exercituum solerter oppressisset,

Verum mox mutata fortuna, Bauaricis copijs vna cum Hispanicis vnitis, ad Vvimpenam celeberrimam victoriam concessit; in qua Durlaciensis, quamuis instructissimus apparatu, & numero militum, ac loci commoditate superior, cum octo legionibus, viginti octo equitum turmis, decem tormentis, & mille octingentis curribus disposita acie; cecidit in manus Tellianorum, & Burgundiorum, qui paulò an te castra sua coniunxerant.

Pugna ad Vvinpenam. Hanc verò insignem victoriam, tam impari apparatu obtentam, quisquis ea tempestate Cæsaris fęlicitati potius, quàm Generalium virtuti tribuit. Cæsari enim astra ipsa, & Superi militarunt, prout ipse comperi, dum essem in Conuē tu Ratisbonensi pro translatione Electoratus, quod tunc ad paucorum deuenit notitiam. Mihi enim retulit Ioan. Godefridus Episcopus Bambergæ, & Herbipolis ob incomparabiles virtutes dignus æterna memoria, qui postea in eodem

con-

Conuentu mortuus est;ex narratione sui cuiusdam præfecti militum,quamuis è Lutheri gregalibus(alebat enim suis im pensis idem Episcopus duas insignes legiones, vnam peditum,& alteram equitum in exercitu Catholico) quod cum ambo exercitus vna acriter cõcertarent, & Catholicus adeò succumberet,vt duabus bombardis amissis,proprius periculo esset;fortè propè prædictum præfectũ miles quidam, legionis Hispanicæ Cordubæ discurrerat.hic(cui octodecim mensium facultatem loquendi magni cruciatus ademerãt, quibus captiuus ab hostibus attritus fuerat) ad eundem cõconuersus,dixit mulierem candidis vestibus fulgentem in aere videre,quæ nutu Catholicos ad bellum excitaret, & victoriam polliceretur.cumq;paulo ante ipse miles progressus esset,casu in bombardàm(quam smirighum vocant) ignito fomite sui schopi ignem intulit. illico vi erumpentes pilæ inimici exercitus, vndequaq; curribus constipatam munitionem inflam marunt,tanto impetu, tanto omnium terrore,vt dispersi milites vires colligere,ac præliũ restaurare nequiuerint. ex quo tanta confusio postea emanauit, vt desperatione adactus Marchio cũ paucis syluas fugiens saluti suæ cõsuluerit,amissis impedimẽtis omnibus pretiosissimis,inter quę ferebãtur fuisse aliquot currus monetæ signatæ,quã milites pileis suis exceperunt, & grauiori mensura diuiserũt subdam id quod postea mihi subiunxit Episcopus ad reprimendam perfidiam Lutheranorum,aliorumq; hæreticorũ impugnantium intercessionem Sanctorum. Cum enim suę legionis præfectum hæc narrãtem,Episcopus interrogasset, an mulierem tunc temporis ipse vidisset,& quam illam fuisse putaret. respondit,se non vidisse:attamen pro certo credere fuisse aliquem Angelum;cui subridens Episcopus subiunxit: num vidisset vnquam angelum depictum sub forma mulieris? illam fuisse Deiparam, maximam Imperatoris patronam, cuius patrocinio præclarissimas de hostibus victorias reportarat. quam suam generalissimam vocare, dipictamq;in suis militaribus signis deferre consueuerat. Ingẽs sanè miraculum,cui haud dubiam tanti Præsulis authoritas fidem facit.

Miraculũ Mariæ Matris Dei

Comitia Vngarica.

Hac victoria diuulgata fęlicior fuit successus Comitiorũ in Vngaria, quæ paulo post celebrata sunt; vbi de Religione opportunè tñ tractari non potuit. plurimi enim Vngarorum proceres adhuc exacerbati, parum rem Religionis curarunt; de qua silentium esse volentes, regni difficultates explicarunt, pacem constituerunt, coronam stabiliuerunt, commercium Turcarum moderati sunt; communi Ordinum deinde consensu de limitaneis locis præsidio Germanico firmandis, de legibus prouinciarum, de Ordinum fide erga Cæsarem declaranda, de instauratione arcium, de recuperando Vvastzio, de purgatione fluminis propè Iaurinũ de constituendis præfectis, de administranda iustitia, & de recuperatione locorum Bethlemo oppignoratorum actum fuit. Post electionem verò Palatini regni Vngariæ, quem pro illa vice Lutherani, adhuc votis præualentes Stanislaum Tursum Lutheranum, sed mitioris ingenij hominem constituerunt, & pręsidia Germanica admiserunt, Religionem penitus dissimulantes. Ordines ipsi Augustam Imperatricē coronare desiderantes; illud officij genus sponte sua Cæsari obtulerunt vna cum debitis, ac solitis honorarijs liberalissimis. maximè autem Cæsarem placare studuerunt, quando durantibus Comitijs de perturbato Turcarum statu, necatoq; Ottomanorũ Imperatore tragędia innotuit; nã tunc rebus suis illi consulentes; non parum sibi ab Imperatoria potentia metuebant, quare etiam ipsi diuersas contra Religionem editas constitutiones, regis arbitrio moderandas, permiserunt, & sacratis personis ereptas fortunas restitui mandarunt.

Interim cũ mihi à Sacra Congregatione de propaganda Fide fuisse significatũ in regnis Sclauoniæ, Croatię, Bosnę, & Dalmatiæ, q̃ sunt vnita regno Vngariæ, multũ præpediri verum ritum Catholicum, imò ipsam Catholicam Religionē ex eo, quod in dictis regnis non essent Breuiaria; nec Missalia iuxta Chatholicã reformationē; eaq; nec Romæ, nec alibi imprimi posse, cum non reperirentur Illiricarum litterarũ, typi, eos obtinui gratiosissimè à Cæsare dono dandos Sacrę Congregat. quos Ferdinandus Primus posuerat Gretzij

ex

ex qua ciuitate ad castrum fluminis in Dalmatia, inde per mare Adriaticum ad Anconam transmittendos curaui; integri Romam peruenerunt. Eodem tempore obtinui à Cæsare templum Parochiale S. Michaelis vna cum eius domo, & redditibus in ciuitate Viennensi propè palatium Archiducale pro Patribus Præsbiteris Sancti Pauli, vocatis Barnabitis, qui insigne ibi fundarunt Collegium, ex quo sperari possunt ingentes fructus Religionis Catholicæ in illa ciuitate, & Archiducatu. Durantibus adhuc Comitijs, Cæsar noua Legatione Regis Daniæ pro Palatino requisitus est, vt ex varijs locis exercitus pari passu demitterentur, & amici tractatus ad totum negotium cōponendum certo loco, & tempore instituerentur. quam Legationem Cæsarea, qua aliàs, fęlicitate absoluit; ostendens quam iniustè præter prima delicta, nonnulli culpam Palatini studerent adaugere, & arma armis cumulando, magis iram suam irritare, prout Mansfeldius nouissimè fecerat in Alsatia, familiæ Austriacæ patrimonio, & in Episcopatu Argentinensi. quē imitatus fuerat Christianus Brunsuicensis, quando ex inferiori Saxonia (postposita matris, ac fratris sui adhortatione in) agrum Vvestphalicum, in Paderbornensem, & Moguntinensem, aliasquè Imperij ditiones irruēs; inauditas crudelitates exercuerat Nihilominus Cæsar promisit, se in incepta tractatione pacis perseueraturum, omnemquè operam adhibiturum, vt in pacis negotio Palatinus, alijque ītelligerēt nihil ab eo fuisse omissum, quo communis patriæ tranquillitas resarciri posset. quod etiā Cæsar pro innata clementia præstitit; & non ita post de nouis, Imperij Comitijs cogitauit; vt illa, quæ præcedēti anno ob tumultus Māsfeldicos nō fuc cesserant; saltē hoc anno fęlicius corā plerisq; Imperij Principibus, ac Cæsareę fortunæ socijs peragerētur, & opportunè habita rōe intercessionis Regis Daniæ, Electoris Saxoniæ, aliorumq; Principum concluderentur. Quo responsō cū minimè satisfactum fuisset Palatino, non destitit cū socijs grassari in ipsos etiā Lutheranos; per illos enim dies Māsfeldius in ditionem Landgrauij Dermstadiensis irrupit, & ipsum Lādgrauium Ludouicum captiuum abduxit Munheimiū,

posuitq;in carcere,dicto Papalino,ex eo quod fuerat ibi carceratus Baldassar Cossa post concilium Constantiense. per illum Palatinus volebat pacem restitui,Cæsaremquè rogari, ac cogi.verùm cum Electores Saxoniæ, & Moguntiæ indignè tulissent iniuriam illatam Principi Imperij innocentissimo,illamquè Palatino exprobrassent; nihil de pristina mẽte iustitiam Cæsaris promouendi amiserunt. Huic bonæ Cæsaris voluntati fauit Deus propè Hochstã, quando illius exercitui secundam anni 1622. victoriam concessit contra Halberstadiensis,seu Christiani Brunsuicensis exercitum, ex Vvestphalia in agrum Moguntinum ad succurrendum Mansfeldio,& Durlocensi Palatinum propugnantibus traductum.strauerat enim Christianus ponte supra Moenum propè Hochstã,illudq;oppidum ad Electorem Moguntinũ spectans occupauerat: ibidem etiam insignes crudelitates contra Religiosos,ac ciues exercens;exercitum in pagis eiusdem Moguntini descripserat.vbi incendijs, & direptionibus Turcarum more grassabatur,deformata Vrsella,Erlentachio Sualbacho,DelcKenheimio,alijsq;locis circumiacentibus.Quod vbi Cæsaris Bauaricus exercitus intellexit; circa illud tempus,quo copiæ ex Vngaria, & Morauia in partes Rheni transierant,selecta signa ex Cordubensis,Tillij, & Analtini copijs conuenerunt cum octodecim tormentis non procul à Francofurto;vbi constructa acie,aliquandiù substiterunt,vt fortunam prælij experirentur. Verùm retrocedẽte Halberstadiensi, exercitus Cæsareus in tria agmina diuisus fuit.Analtinus medij agminis ductor hostem ex monumentis expulit,& Hochstam fugere coegit Tillius statim hostẽ insequutus,medium se inter copias Halberstadiensis collocauit. sed illarum pars per pontem præcurrens, rupto ponte, in Mænum decidit;alij in arcem confugientes, admotis tormentis,sese dediderunt: alij fluuium tranare conantes, cum equis,& armis submersi sunt. Croatæ fugientes insequuti, omnes internecioni tradiderunt.itaut tria millia occisorum numerata sint.Pauci, qui superfuerant, Mansfeldicis sese coniunxerunt,cum quibus Mansfeldius,Tellium, insequentem metuens,dum annonæ penuriam in Palatina-

Victoria ad Hochstam.

Mansfedius in Alsatiam fugit.

tu

tu,à tam potenti exercitu occupato,metueret; Alsatiá prius, quàm præueniretur celerrime repetijt, & de nouo pecuniá extorquere cœpit ab Andlauiensibus, Rosseteants, & Verre-sijs,quod cum etiam à Tabernitanis sperasset, spe sua excidit,validosq; præsidiarios inuenit, vnde de fuga,depasta iam Germania,cogitauit.

Palatinus renunciat Mansfeldio obsequium.

Palatinus verò cum sibi omne subsidium præcisum prævideret,sciretq; Bruxellis de pace agi, quam sciplerat Rex Angliæ,non parum à Mansfeldio;& Christiano Halberstadiense præpediri;vtrumq; publico diplomate exauctorauit; ac Sedanum reuersus, non ita post simulato habitu, in Hollandiam rebus suis diffidens peruenit. Mansfeldius autem ad antiquos suos dolos conuersus,impetrata,ac publicata missione,per Tillium operam suam Cæsari exhibuit,vna cum Brunsuicensi,si modo Cæsar stipendiorum parté penderet, & proscriptionem aboleret: quæ doli causa tũ dicebantur, vt alteri operam suam locaturus immunis posset aliquandiù persistere,ac sine graui periculo euadere. Lotharingiæ ergo fines tunc ingressus,ibidem aliquandiù hæsit,& nunc regressum in Germaniam,nunc progressum in Galliam ad Regem; nunc directum iter in Belgium moliebatur:serius tamen consilium dissimulabat.

Mansfeldius in Lotharingia

Interim Bruxellæ Suartzemburgicus cum Regis Angliæ Legatis, Palatini ministris conuenerant. sed difficulter votis correspondebant. Palatiniani enim integram suæ ditionis, nec non dignitatis restitutioné deposcebãt,Cæsarei vero vix illius parté concedere Friderico,sed filio primogenito, & dignitatem post obitum Ducis Maximiliani; ea tamen condictione, vt Catholicæ Religioni adijceretur;forte se offerre posse dubitabant. sicquè infecta tractatione,totum negotium ad futurum Conuentum,cui maximè Palatinus diffidebat, dilatũ est;ad quem Cæsar Saxoniæ Electorem, Ducem Pomeraniæ,Michelburgensẽ, Electores Catholicos omnes cum Ludouico Landgrauio Hassiæ, qui paulo ante è manibus Mansfeldij,& Ludouici Palatini liberatus fuerat; inuitauit.

Sententia de restituendo superiori Marchionatu.

Prius autem Cæsar sententiam in Marchionem Durlacensem tulit,vt Marchionatum Badensem Eduardi filijs,vti hæ-

redi-

redibus legitimis restitueret. Lis etenim ista sub tribus Imperatoribus dudùm ab Eduardi Marchionis Badensis filijs agitata fuerat contra Georgium Fridericum Marchionem, qui, nepotum suorum tutor, hæreditatem pupillorum sibi appropriauerat; occasione capta, quod parens ad impares nuptias transisset, & Catholicam Religionem inuehere tentasset. quod quamuis in Imperio absonum foret: tamen causa nondùm satis inspecta, & ne ob rem singularem integra Germania bello affligeretur; in Marchionem Badensẽ hactenus toleratum fuerat. cum vero præfatus Marchio Georgius Fridericus arma contra Cæsarem strinxisset; ac prius filio ditionem suam magna fraude cessisset; fuissetquè pars aliqua ditionum pupillorum Principum à Marchione Spinola inter alia loca occupata; voluit Cæsar ad intercessionem Electoris Moguntini, ac nostrã, (maximè vt Catholica Religio debitè promoueretur,) veris hæredibus, Eduardi filiis Catholicis in Aula Brunxelij educatis, ditionem restituere, quare ex sententia suorum Consiliariorum aulicorum vnanimiter suffragantium secundum iura scripta, & Germaniæ consuetudines, Georgium Fredericum vti reum condemnauit ad restituendum eisdem superiorem Marchionatum Badensem nec non fructus perceptos, ac percipiendos, cum omnibus clenodijs, tabulis, mobilibus, & refusione sumptuum, ac damnorum.

Sicq; Marchio Vuillelmus horum primogenitus per Archiducem Leopoldum Commissarium Imperialem in Marchionatũ fuit restitutus, & statim nihil antiquius fuit illi, & magis in votis, quam (sicut mihi promiserat antequam Viẽna discederet) vt ad auitam Religionem suum Marchionatum reuocaret; sic postea præstitit per Patres Societatis Iesu Spira euocatos. quos in præcipuis locis populo præesse voluit. pulsis Lutheranis buccinatoribus, immò res tàm feliciter, auspice Deo, successit; vt omnes subditi ita sacra Catholicorum susceperint, vt nunquam abiurasse putarentur, & verè sese antiquos Catholicos pietate, & religione referrent. In hac rerum constitutione institi apud Cæsarem, vt tantarum victoriarum memor, Deo gratum obsequium

repen-

rependeret in restauratione suarum prouinciarum, vt paulatim seditionibus, ex hęresi originem ducentibus, occurreretur; ita sua Maiestas ingenti sollicitudine, ac pietate, quam semper prætulit, cum in Morauiam destinatos Legatos ad executionem suorum decretorum misisset, multosq; capite mulctandos vita donasset. primo Cardinalem Dietristain monuit, vt ad imitationem Bohemiæ, Prædicantes omnes è Morauia præscriberet: deinde cum ex me cognouisset adhuc clancularios aliquos ad præcipuas vrbes hærere, ac nonnullos ciues passim festiuis diebus eo excurrere; strictè inhiberi præcepit, ne quis priuatis istis conuentibus, quasi seditiosorum receptaculis auderet interesse; pariterq; pupillos omnes, & scholas à cura sectariorum exemit, in quo cū singulariter vidissem Morauos obediuisse; de Anabaptistarum secta proscribenda cogitaui; licet arduam me prouinciam subiturum pro certo scirem; tamen Deo Duce, multis superatis difficultatibus, inuitis nonnullis Principibus, ac proceribus, a quibus fex illa (si temporale lucrum spectemus, proficua) dependebat; obtinui, vt pro scriberentur, & omnes Morauì hæreditario iure, & bello victi, familiæquē Austriacæ subditi, in vna Religione viuerent. quæ vt executioni mādarentur; maxima pietate, ac prudentia Cardinalis à Dietrichstain Gubernator prouincię, postposito omni suo particulari commodo, elaborauit. Pari modo cum à me Cæsar percepisset magno doloris sensu in Carinthia nidulari hęreticos, in postrema Religionis instauratione nondum penitus extirpatos, aut ex vicinis aliquorum Procerum regionibus paulatim. & secrete irreptos, seuero decreto, arcanis consilij directoribus Gretzij relictis mandauit, vt statim hæreticos omnes in Carinthia, præcipuè eos, qui Clangefurti hærebant, aut scholæ Xenodochij, aut aliorum munerum curam gerebant, Iurisperitos, ciues, aut qualescunque præscripto termino sex hebdomadarum, ac trium dierum (nisi resipiscerent) ex omnibus regionibus hæreditarijs concessa bonorum venditione, eliminarentur; eliminati penitus, ac perpetuo proscriberentur.

Reformatio Morauiæ Cardinali commissa.

Anabaptistæ proscripti per diploma 17. Aug.

Eijciunt hæretici ex Carinthia per diplo. 24. April.

Idem tentauimus, vt in Bohemia publicaretur, saltem in

vrbibus

Conatus Catholicorũ in Bohemia. vrbibus Pragensi,& alijs Regijs: sed immaturum omnibus videbatur, donec non totaliter abactis ministris, populus, pluribus in locis adhuc omninò rudis, instrueretur à modestioribus, ac doctioribus Catholicis, quos in lingua Bohemica difficillimum erat reperire, pro Germanicis verò partibus ex Bauaria,& Passauiensi nonnullos, licet paucos bonos poteramus nancisci. duo interim adhuc Pragæ hærebant Pseudeuangelij buccinatores, qui gentem plebeiam præcipuè subuertebant,& nonnunquam blasphemijs,& calumnijs Catholicos onerabant. quare ad illos eijciendos, eorumquè Ecclesias occludendas maximè à nobis elaboratum est; neq; enim deerant patroni, qui tam eorum, quam populi Pragensis causam agerent, eosq; consilijs, opibus, & fauoribus fouerent. ipsemet Cæsaris in Bohemia Prorex recenter confirmatus, quamuis alias diem Paschatis eiectioni eorundem præfixisset, ac deinde ob instantia Comitia Vngarica vsquè ad finem Comitiorum rem produxisset; etiam nunc de eiectione talium ministrorum ambigebat, ac rursus differendum fore censebat. quare contra huiusmodi procrastinationem Cæsarem conueni, rogaturus, vt quod in Bohemia reliquum erat ad pietatem,& nominis sui æternitatem, amplissimumq, erga Dei Maiestatem meritum, eiectione duorum prædicantium,& occlusione Ecclesiarum perficeretur. nequè enim de duobus tantum prædicantibus, sed de integra libertate Religionis agebatur. nam quandiù illi hærebant,& apertis Ecclesijs tolerabantur; tàdiù nullus è populo ad Religionem Catholicam accedebat. tandiù adhuc sperabant sectarij suam Maestatem concessuram aliquando liberam facultatem errorum proclamationi: tandiù etiam adhuc alij per vniuersum regnum exemplo horum in regijs vrbibus, & apud nobiles publicè, apud plebeios verò,& vicanos priuatim, eodem iure, ac nomine Augustanam Confessionem inclamabant, tanto populi plausu, vt ob prædicantes calicem Bohemis amicum præbentes, Catholici Sacerdotes contemnerentur. immò constabat, iam ipsos Catholicos, Ecclesijs nonnullis impositos, omnibus prouentibus destitui,& miserimè vitam transigere. quare plurimi Ecclesias deserere

Catholicæ Religionis periculũ expenditur.

co-

cogitabant;eratq; periculum,nè desertæ rursus ab hæreticis occuparentur;& quod maximè nos pios;omnes affligebat; nisi tunc eijcerentur tales verbi Dei corruptores;de vniuersa Religione perpetuò,aut saltē in longa tempora actum videbatur;nam si semel S.M. ad Comitia Ratisbonæ in proximum Septembrē indicta perueniret; in gratiā Saxoniæ Ducis,aliorumq;Principum,coram talem gratiam pro suæ Religionis in Imperio tolerādæ exercitio postulantium, indubiè cedere deberet;vt in alijs causis,è quibus alia pendebant Comitiorum negotia,eorum gratiam mereretur. Quod periculum, vt præueniremus bene gerendæ rei ansas omnes arripere [illegible] debebamus maximè,quod quotidie augebatur etiā in hosce prædicantes odiū,cum cęteris insolentiores nō desisterent in Catholicam Religionē inuehi, & recēter quidem in festo Assumptionis Gloriosissimæ Virginis Mariæ Matris Dei (quod solū hęreticis [illegible] Lutheranis colitur,) vnus illorū turpissimas blasphemias euomere præsumpserat. alij etiam in vrbibus regijs quamuis modestiā simulantes, non omittebant aculeata verba serere,quæ seditionem nonnunquā potuissent excitare,aut saltē turbis deditos animos seditionis seminibus fouere.Quæ cum ingenti animi sensu à me nomine Sanctæ Sedis Apostolicæ, & multorum Catholicorū rapręsentata,& profunde in corde Cæsaris impressa fuissent,mandauit Sua Maiestas, rursus Proregi Bohemiæ, vt postquam in regnum peruenisset,tā eiectionem prædicantiū,quam occlusionē Ecclesiarū Lutheranæ Religionis promoueret.verùm cum adhuc Prorex,cui multū deferebatur, suasisset Cæsari, vt negotiū hoc differri pateretur, saltē vsq; ad finē Comitiorū instantiū Imperij, quæ iam in proximū Octobrē dilata fuerant,ne offenderētur Principes Lutherani cōuocati,& auersis animis,vel recederēt, vel omnino aduersæ parti adhęrerēt:differri oportuit,donec Glotziū (ꝗ adhuc Cęsaris copias exercebat,in Silesia in qua facilè incendiū nouum excitasset)Lusatia,ac Bohemia ad officiū Cæsaris redirēt fuerant.n.qui illius loci periculū(vt prædicantium eiectionē ꝑpedirent,) Cæsari suggesserāt,pariterq;qui klingebergentiū fidem vererentur,& kuttenbergentiū in Bohemia recētissimos tumultus in exem plū,Cæsari statuerant, vt

De prædicantibus vlterior deliberatio.

Differenda cēsetur eiectio.

R Cæ.

Cæsarem ab hac mente reuocarent. Bella interim ex Germania in Belgiú translata illic ardebant, vt nihil certi de futuris Comitijs nobis promittere auderemus. Mansfeldius enim in Episcopatum Metensem cum viginti millibus per Souordensẽ ditionem promotus, nunc reditum in Germaniam, nunc aditum in Gallias, nunc deuastationem Treuerensis Archiepiscopatus moliebatur, ac minitabatur. quare Treuerensis Archiepiscopus nihil certi potuerat deliberare. Coloniensis inter media arma, non minus de suo accessu dubitabat; nam Hollandi iuxta illius residentiam Bonnensem munimentum excitauerant ad opprobrium Præsbyterorum omnium, turpi nomenclatura pilei quadrati nuncupatum; illudquè iam ab exercitu Regis Hispaniæ, & à vicanis paucisquè militibus Neoburgici Ducis obsidebatur non sine periculo, ne Hollandorum exercitus occurreret, & integram diœcesem Coloniensem deualtaret; Quod vt impediretur; Marchio Spinola Bergam ad Sonam, munitissimam Hollandorum ciuitatem obsedit ibiq; Hollandorum vires occupauit magna sui exercitus, & plurimorum Ducum magni nominis iactura; nequè enim obsidio illa tàm facilis, nequè tam fęlix esse poterat, vt breui finem liceret sperare quandoq; Hollandi vrbem octo signis peditum, & quinquè turmis equitum munierant, & aggeres ab vna parte perfoderant, vt non nisi, per aquas profundissimas posset oppugnari. Sperabat Marchio arcis occupationẽ tum ob dissidium in vrbe inter Armenianos, & Gommoristas exortum; at illud postea, contra Catholicos vtrisquè pugnantibus facile compositum est; maximè vbi ter mille milites præsidiarij, & sexdecim naues onerariæ cum commeatu receptæ sunt; tum etiam quia ipse paulo ante dimidiatam lunam ante portam prætoriam obtinuerat, quæ non parum Hollandos terrebat.

Mansfeldius transiit ad Hollando.

Hollandorum obsequio sese cum exercitu suo tunc Mãsfeldius propè Sedanum latitans addixerat, nemine ferè conscio, quare ex illo loco opportunitatem irrumpendi, & infestandi aliqua ex parte Cæsarem, & Regem Hispaniæ venabatur. Dubitabant aliqui, an rursus Hannoniam,

& Ca-

& Cameracum in Belgium dudum pacatum inuaderet Alij partibus Rhenanis, vt obsidinem munimenti in Rheno constructi solueret, metuebant. At ille de obsessa Bergha sollicitus, vt Ollandis morem gereret Brabantiam versus iter suum direxit Quare Corduba, qui semper illius vestigijs inhæserat cum copijs Regis Hispaniæ; infra Namurcum suum exercitum illi opposuit, & instructa vtrinquè acie, cum aliter Mansfeldius euadere non posset, acriter ibidem pugnatum fuit aliquot horarum spatio, dubia aliquantisper victoria, quæ à desperatis Mansfeldianis solito animosioribus magno impetu contendebatur. Sed contrario euentu illa regijs cessit, fortiter stationem suam tertio sustinentibus Homburgicis, & Emdensibus legionibus, quibus tandem Mansfeldius cedere coactus, dum equitatus Christiani Brunsuicensis pugnaret; turpi fuga dilapsus est. Periere tamen in ipso loco ex hostibus mille equites, & ter mille pedites, magna pars reliquorum dissipata, & à rusticis miserrimè trucidata fuit, vixquè ex viginti millibus sex millia euaserunt. Christianus Alberstadiensis glande plumbea in sinistro brachio læsus, non sine periculo vitæ, ob tumorem vulneri concretum, brachio destitui debuit. Sex mille reliqui in Belgium ad Bergam obsessam tenderunt, vt obsidionem soluerent, sed Spinola, ne interciperetur inter copias Mansfeldij, & Hollandorum, relicta obsidione prudentissimè receptui cecinit; & non omissis impedimentis Antuerpiam incolumis deuenit. Heidelbergam interim Tillius oppugnabat, oppugnatamquè, multis tormentorum ictibus non ita post vi occupauit: Idem de Manhemio factum est, quem locum fortissimum totius Germaniæ propugnaculum inter duo flumina ad instruendos pontes semper illius beneficio tutos Præsidiarij Angli turpissimè deseruerunt. Corduba in Palatinatum regressus Francodalliá ambiebat; iamq; exercitum ad obsidendú locum collegerat, cú ex Belgio commerciú pacis, seu induciarú ad 18. Menses institutú aduenit, quo non solú Frácodallia, sed cęterú Palatinatus inferioris ad manus Regis Hispanię deponi debebat; ita tamé, vt infecta pace, rursus Regi

Prælium ad ....

Induciæ inter Hispanos, & Anglos.

Angliæ oppidum in eodem statu,quo recipiebatur, relinqueretur. Commercijs ergo ciuilibus de restituendo Palatino in Anglia deinceps actum fuit magna spe restituendi Catholicam Religionem in regno à rege ipso data,cum Reformatæ Religionis declamatoribus interdixisset scommata, aut aculeatas exprobrationes in Romanos Catholicos,& singulariter suos examinari, & approbari voluisset. multumq; per Anglos,& Hyspanos laboratum, vt si perficeretur matrimonium filij Regis Angliæ cum Infanta Hispaniæ;Frederico Palatino aut saltem eius hæredibus filijs consuleretur. Quod Cæsarem nō retardauit quin Comitia ad proximum mensis Nouembris medium stabiliret quare certum diem, vigesimum quintum omnibus Electoribus indicens,Ratisbonam ipsemet iter adornauit;tanto securius,quanto magis constabat,vndiq; Cæsaris hostes cessisse,& vix aliquod periculum alicubi superesse.Klingebergenses enim,& Glotzenses paulo ante sese honestis pactis dederant,& Turcarū Imperator pacem ex necessitate appetens,legatum cum muneribus destinarat,inuiolatamq; pacem sese conseruaturum, confirmarat.

Actio contra prædicantes repetitur.

Repetita tamen prius fuit sub initio Octobris Viennæ controuersia de prædicantibus ex Bohemia depellendis; in quem finem consilia diuersa habita sunt,& scripto argumēta hinc inde probata fuere non valde rem Catholicam promouētia,quibus ego rursus me opposui,demōstrans Cæsari politica hæc esse figmenta,quæ hactenus diuina prouidentia eluserat,atq; in posterum eludere parata erat, nisi nimiū arundineis istis fulcris inniteremur, quod dedecet pios, ac strenuos animos Dei gloriam pro viribus procurantes,quare multi pro electione hæreticorum inclinarunt. Exemplū deinde inimicorum nostrorum à me productum coram Cæsare, ac toto Concilio,plurimorum sententiam mutauit; neque enim putabam nos Catholicos tot victorijs auctos,ac tanta dignitate Imperiali,Electorali, tantoq; Principatu fulgentes,tot regnis,ac prouincijs ditatos,debere esse inferioris conditionis, quam essent ipsi hæretici satis depressi. Illi etenim, (inter quos iubebat recensere Saxonem)in suis ditio-

tionibus, nullum patiebantur Catholicum Sacerdotem, nullum admittebant Catholicum exercitium, neque quidquã apud illos in hac cauſa valebat auctoritas Cæſaris, aut amicorum preces, aut politicarum rationum conſideratio ad rigorem illum in falſa Religione temperandum, quare mirati, & indignati ſunt multi mecum, quod tam vili eſſemus Catholici animo; vt pateremur in noſtris ditionibus, atquè hæreditarijs prouincijs ſepoſito Dei obſequio, nunc ab vno Principe, nunc ab alio, aut à plebe etiam nobis legem imponi, quæ vniuerſam ditionem, & imperium aliquando cũ æterna fęlicitate præpediret, vt exemplis recentiſſimarum ſeditionum, & è ſententijs Sanctorum Patrum, ac Sancti Euangelij, ipſiuſquè Spiritus ſancti oraculis luculenter probabam. Quæ omnia ita mentem Cæſaris penetrarunt; vt conſtantiſſimè 25. Octobris Proregi Bohemiæ eiectionem prædicantium nominatim duorum Lutheranorum Pragę, & occluſionem duarum Eccleſiarum ab hæreticis conſtructarum vigore litterarum Maieſtatis abſquè longiori tergiuerſatione imperarit. cui imperio cum Prorex adhuc Viennæ ſubſiſtens paruiſſet, Mandatumq; de Lutheranis concionatoribus è regno dimittendis, & de templis illius ſectæ, quę ad Cæſarem ob diuulgatam rebellionem deuolutæ fuerant, occludendis, Præfecto vrbis Pragenſis tranſmiſiſſet; ſtatim occluſis Eccleſijs intra triduum conceſſum, duo ex vrbe Pragenſi, & plures ex Regijs oppidis prædicantium itineri ſeſe accinxerunt. Quod cum ad Electoris Saxoniæ aures perueniſſet, ſtatim ad Proregem pro concionatoribus, ac tẽplis à Rodulpho Imperatore permiſſis interceſſit; magna humanitate ſignificans, ſe non poſſe huic rumori de arcendis Euangelicis fidem adhibere; neque poſſe arbitrari Cæſaris mentem illam fuiſſe, cum ſciret illius cogitationes tantum tendere ad reducendam, & ſtabiliendam pacem hactenus huiuſmodi rebus turbatam rogauit inſuper, vt talem eiectionis exequutionem meliori, qua poterat, via præpediret. verum cum à Prorege percepiſſet, illam non ſuam tantum, ſed Cæſaris fuiſſe ſententiam, iamq; ſatis magno numero prædicantes ad illum lamentabundi de exilio accurriſſent.

sent. Doctor Hoe Lutheranorum prædicantium apud eundem Saxonem antesignanus pro suæ sectæ ministris Apologiam quandam edidit, in qua tam Cæsaris Rodulphi Christiano II. Saxoniæ Electoris promissiones, quam recentissimas Archiducis Caroli Electoris Coloniensis, ipsiusq; Cæsaris Ferdinandi magnas pollicitationes produxit, illarumq; contrarium exitum, modestè tamen, exprobrauit; Caluinianam deinde sectam, aliquando prophetizantem Lutheranorum eiectionem, vbi Cæsari victoria obtigisset, explorauit, & Iudæorum, quorum Synagogæ permanserant sub tutela Cæsaris, longè meliorem esse condictionem questus est; ac tandem ponderata Cæsaris existimatione, suaquè erga suam Maiestatem deuotione, multis testimonijs, ac periculis toleratis commostrata, rogauit Cæsarem, ac Proregem Bohemiæ, vt calamitatem hanc à suæ sectæ viris auerterent; occasionemq, Euangelicis præberent, vitam, honorem, fortunã, & sanguinem pro sua Maiestate profundendi; quod omninò fore sperabat, si expulsi exules pristinis sedibus restituerentur. Hæc tamen omnia nõ ita vera vt promulgata fuere, Cæsaris animum in fide constantissimum, & conscium, quid molirentur sectarij in omnibus regionibus, nunquam in vno consistentes, immutare non valuerunt. Quare surda aure ista præteriens, itineri Ratisbonam versus, præordinatis prius Austriacis, Vngaricis, ac Morauicis expeditionibus; se cõmisit. Cum vero intellexisset Saxoniæ Electorem Moguntini Electoris, & Landgrauij Ludouici intercessionem implorasse, eorumq; fidem requisiuisse pro defensione nõnullarum ciuitatum Imperialium; quæ apud eum quæstæ fuerant, se contra pacta Aschaffenburgentia tum milite præsidiario, tùm exactionibus, alijsquè operibus etiam in causa Religionis grauari; cumquè in itinere Ratisbonam versus Schardingam peruenisset ab eodem Saxone missus nobilis quidam ex ijs, qui in intimo cubiculo ei assistũt; qui tàm voce, quam scriptis suo nomine questus est de prædicantium eiectione; quã actionẽ Elector illaudabilẽ dicebat, Hinc tota ferè Aula commota fuit, & in me quilibet culpam reijciens, non solùm hæretici, sed & Catholici ardentibus meis

Apologeticus Doctor Hoe.

Constantia Cæsaris.

con-

consilijs offensi, non dubitarunt me turbatoris pacis nomenclatura dehonestare; iamquè obganniebant etiam illi, qui Electoratus translationem non optabant; cum Saxoniæ Electorem emansurum dicerent, & mox acerrima bella à multis præparata vaticinarentur, quibus integra Catholica Religio in periculum exterminij deduci posset. Quæ omnia Cæsarem vexarunt, & me tunc paululum antecedentem, quo Cæsari precibus,& consilio in tanta anxietate ad essem, non parum de contrario aliquo decreto sollicitum, reuocarunt; quare ad Cæsarem accedens ei magno conatu persuadere studui, sic diuinæ voluntati fortiter, & suauiter omnia disponenti placuisse; neque talem Principē meritò tātopere offensū ob rem quæ ad ipsum parum spectabat, & quamuis securus essem, Suā Maiestatē nullo modo contrario decreto velle obscurare gloriam adeptæ victoriæ; & beneficij in expugnanda hæresi Catholicæ Religioni in Bohemiæ Regno impensi; nihilominus pro maiori rei actæ confirmatione debebam suę Maiestati in memoriam reducere, nullum esse in Imperio Regulum, qui sui patrimonij subditos non Religioni, aut sectæ suæ obtemperare velit, & passim omnes subditos dominis suis in Religione credere; quare hoc mirum in Cæsare non debere esse apud alios Principes, cum ipsi hoc in suis ditionibus exequerentur. verùm Cæsar cogitabundus litteras Electoris Saxoniæ ostendit, quę inter alia mentionem litterarū suæ Maiestatis ingerebant ann. 1620. quibus Caluinistas extirpatores tam Catholicæ Religionis, quam sectæ Lutheranæ nominauerat, quam tamen Caluinistarum insimulationem propter eiectionem prædicantiū e regno Bohemiæ ille in Cæsarem modeste reiciebat. Quare cum sua Maiestas (prout mihi videbatur) maluisset eiectionem in aliud tempus fuisse dilatam; ostendi nihil in celeritate erratum esse; sed potius in nimia Decreti procrastinatione, quod indubiè alioqui fuisset intermissum, non sine dedecore, & conscientiæ propriæ contaminatione, vel si etiam post præsentiam Saxonis fuisset editum; periculum extitisset magis eundem offendendi quapropter saniori con silio tale Decretum fuerat præmissum; illudquè in Bohemia excu-

Argumentum pro restauratione disciplinæ.

Maturo consilio decreto facto.

excusari posset; vbi iam Lutherani facta vi irruperant, & nō exiguas turbas, cum alijs concitauerant. Quare Cæsar euocato Concilio, & suorum sententijs auditis, quos instruxerā, statuit in facto Decreto persistere, Deoquè offensorum animos committere, & Saxoni respondere, vt ad Conuentum indictum se accingeret, multa ibidem posse componi; Suam Maestatem de causa Religionis in Bohemia cum eo esse tractaturam; illum etiam cogniturum mentem suam Cæsareā non adeò esse ab officio, & fauore ipsius alienam, quin parata foret, sufficientem facti Decreti rationem reddere, ac ei in omnibus iustis, atq; æquis satisfacere.

Responsum Cæsaris.

Vbi Ratisbonam accessimus, ex litteris cuiusdam ministri Ducis Saxoniæ, qui fratrem Catholicum meum amicū in Aula habebat, demonstrare potui non fuisse Electorem adeo exacerbatum propter eiectos prędicantes; neq; eum tāti illos fecisse, vt propterea tumultum aliquem excitare decreuerit; verùm debuisse Electorem in gratiam Protestantium, suæq; Religionis consortium aliquo modo vrgere illorum patrocinium, nè omnino negligentiæ argueretur, & vt honestam aliquam ansam suę absentiæ attexeret: non enim decreuerat tali Conuentui interesse, ex quo non nisi indignationem apud suæ Religionis proceres poterat sperare, si in translationem Electoratus à Cæsare conceptam cōsensisset, & licet Delegati illius de dimissione ministrorum Euangelicorum conquesti fuerint, & institerint, vt restituerentur; tamen illis commissum erat, vt hac in re Cæsari persistenti cederent, modo de Silesia corrigenda, aut de Lusatia repetenda nulla mentio ingereretur. Quæ cum Cæsari retulissem, constantissimè in Decreto facto perseuerauit. Non semel tamen animaduerti in sua Maiestate anxietatem aliquā eum de hisce Decretis moneretur ab ijs, qui faciliora omnia promittebant, si Saxoniæ Electori aliquando in reuocandis dimissis satisfieret quare suadebant aliqui, vt solis Germanis Ecclesię duæ ademptæ concederentur. quandiù rigorosę Confessioni Augustanæ insisterent; alij extra vrbem Pragensem, & alias pręcipuas regni Bohemici, cęmiterium, & Ecclesiam Lutheranis dandam censebant, alij

Mens Electores Saxoniæ.

Timidorum consilia.

Pra-

Pragensibus saltem simile exercitium indulgeri, vel ad certos annos restringi posse arbitrabâtur; quibus sententijs pro virili decuit me opponere, nouas Consiliariorum instructiones etiam in iure Canonico, fucatoq; animi bono fundatas reijcere nõ sine maximo labore, cum hęc non plebis, sed Consiliariorum, & Legatorum nonnullorum essent machinamenta, trepidantium timore, vbi nullus erat timor; à quibus Diuinæ Maiestatis gloria retardabatur, ac Cæsari, eiusq; existimationi labes aspergebatur; prout inter cætera prudẽter non minus, quam pie dixerat Cęsari Princeps, & Episcopus Herbipolensis, qui cum in vtrãq; partem disceptasset, & vndiq; pericula vidisset, constantiam in decretis Cæsareis, dubiæ fidei prætulit, qui etiam cedro dignam Cęsari sententiam dixit. si, inquit hîc et inde sint pericula: videaturq; hinc Deus, & ibi homines offendi, satius arbitror, fore incidere in manus hominis, quam Dei viuẽtis, à quibus neq; nos, neque alius posset Suam Maestatem liberare. Quæ verba tantum ponderis habuerunt, vt Cæsar statim constantissima sẽtentia in facto decreto perseuerare decreuerit, & Proregi Bohemiæ scribi curarit, vt in incepta prædicantium eiectione, ac Religionis instauratione constanter procederet. quare etiam Electori Saxoniæ responsum fuit, eiusq; rationibus satisfactum, ac præcipuè litteris S. Maestatis, de quarum fide agebatur. nam ijs videbatur, Electori aliquid circa priuilegia Bohemorum, ac Religionis libertatem, Mulhusij spospõdisse, ad q̃ etiã Electoris Coloniensis sentẽtia respiciebat; verũ & illa excusabâtur; nã Cęsar multa Bohemis ꝓmiserat, si parerẽt ipsius mãdatis, aut ꝑcibus; sed qa ex Bohemis ne vnꝰ quidẽ liberè sese S. Maest. subdidit, & oẽs vi adacti fuerãt ad subeundũ onus Imperij, iurè, meritoq; puniebâtur, & Cęsar à tali sponsione cõfirmationis priuilegiorũ liber declarabaẗ, ita vt Elector nihil fidei Cęsareę deinceps posset opponere.

Episcopi Herbipolensis sententia.

Excusantur Cęsaris promissis promissiones.

Non deerant tamẽ adhuc aliqui, quorum opera quæsitũ fuerat votum aliquot Vniuersitatũ Catholicorũ Germanię, necnõ Patrũ Societatis Iesu, aliorũq; Religiosorũ Theologorũ examinãtiũ, an sine peccati labe potuisset Cæsar, ac posset tolerare hæreticos Pragæ, eorũq; eiectionẽ dissimulare. Quæ

Concil. ũ Theologicũ priuata auth. celebratur.

quæstio Pragensibus Theologis fuerat me inscio mera forensi auctoritate proposita; sed iusto Dei iudicio, ac veritate teste, omnium calculo statutum fuit, Cæsarem tolerare non posse hæresim post tot victorias, & si non sine incommodo: huiusmodi enim tolerantia ad instar nouæ concessionis tam damnosæ sectæ fuisset, quæ si tempus aliquod nancisceretur; firmata iam radice, non sine multo sanguine, ac totius Germaniæ, & animorum vastitate miserrima; Cæsaris culpa deleri posset. Hoc Theologorum votum postquã ad mei notitiã venit; cum Cæsari retulissem, ac simul questus essem de illorum audacia, qui nobis incósultis, præsumpserant de tanta re deliberanda aliquid statuere. Cæsar eorũ zelum excusauit, neque, enim dixit, me centum Theologi ab illa sententia restituendi Ecclesiasticam disciplinam, & excludendi hæreticorum sectas, facile reuocassent; cum sciã quanto periculo, & patientia similia mala tolerarim. Quæ omnia [illegible] Electoratũ concernentia non seruato ordine visũ fuit enarrare; vt simul quid in electione prædicantium factum fuerit, potuisset exactius cognosci; nunc ad intermissã historię seriem reuertamur.

Cæsaris ingressus Ratisbonã. Cæsar 24. Nouembris Ratisbonam ingressus, & solemni pompa ad Cathedralẽ Ecclesiã, pręeunte Landgrauio Ludouico Dermstadiensi, ac subsequẽtibus Archiepiscopo Salisburgensi, & Episcopo Herbipolensi deductus; mox ab Electoribus Mogũtino, ac Coloniẽsi, qui paulò ante aduenerãt, salutatus fuit; atq; inde statim ad Saxonẽ litteras dedit, quibus illius aduentũ, vt cuncta melius cõponerẽtur, se pſtolari pſcripsit; Electoreq; Moguntinũ, ac Dermstadiensẽ Principẽ similes litteras ad imitandum illlũ dare voluit. verũ cũ frustra Elector, cuius mater paulò ante defuncta fuerat, expectaretur, & sufficienter culpã in proscriptionẽ prædicantiũ reiecisset; neq, iam vlterior spes foret de Brandeburgensis, Pomerani, Brunsuicensis, aut alterius Principis inuitati præsentia, qui eandem cum Saxoniæ Electore culpam, atq; inde natam diffidentiam arguerunt. Cæsar post transmissas multas Legationes, & sufficientes iustissimæ suæ causę, de quibus paulo ante diximus deductiones, quibus me-

merito in Regno Bohemiæ se armis victricibus superatos prædicantes insolentiores,ac turbulentos arcuisse, vnamq; Religionem statuisse asserebat; suaquè promissa nunquam aliter intellecta explicabat.tandem vij.Ianuarij præsentibus Electoribus Catholicis,eorumquè Legatis, & Principibus, multisq;cōsiliarijs,causas Conuentus Ratisbonensis per Imperij Vicecancellariū Vlmam exposuit.Omissis etenim pristinis Comitiorū remoris,propter quæ alia comitia non sine dedecore,ac damno Romani Imperij dedita opera fuerunt abrupta,dum maioribus votis,Cæsareis decisionibus,& Comitiorum decretis,nonnulli se opposuerant, & iudicia Cameræ Spirensis sufflaminata,auliciq; dicasterij iurisdictionem in dubium vocauerant. statim ad simultates inde ortas,ad perniciosa fœdera,& ad detestandam Bohemæ rebellionem deuenit, eiusq; Ducem Fridericum Palatinum proscriptum accusauit.deinde amicas,sed falsas interpositiones, cauillationes, sacramentorum violationes, regni, & coronæ rapinas,perfidas Legationes,subditorum suscitationes,& fœdera etiā cum Turcarū cliente,enarrās,totius Electorū Collegij spretasadmonitiones,temerarias pugnas,suasq;tandem victorias diuersis in locis è varijs hostium exercitibus, Deo propitio,reportatas.obstinatum tamen Palatini animū recēsuit,vnaq;explicauit,quanto iure Palatinus Cęsaris,ac Imperij declaratus hostis,dignitate sua ob enarrata crimina,& lęsæ Maiestatis perfidias excidisset;& quomodo ad ipsū deuolutam dignitatem alteri benemerito erga Imperium, Ordinum defensionem,& familiæ suæ conseruationem,conferre decreuisset; atquè de facto ex plenitudine potestatis modo dictam Electoralem dignitatem Maximiliano vtriusquè Bauariæ Duci contulisset. Secundum hæc petijt Imperator ab Electoribus, & Principibus præsentibus, vt pro eorum prudentia, & innato erga patriam affectu consilium, ac sententiam dicerent, qua deinceps res Imperij Romani supradicti Electores, ac Principes,qui Cæsari fidam operam præstiterant melius possent stabilire, hostiumquè consilia dissipare, ac prauis molitionibus præuenire. Deindè enarratis grauissimis horum annorum

Propositio Cæsaris.

Culpa Palatini.

Intentio Cæsaris erga Ducē Bauariæ.

expensis,partem in tuenda Vngaria,partem in Legatorum receptione,ac missione liberaliter effusis;principaliter consulebat de ærario restaurando, si forte à Turca, vel Bethlemio oppeteretur. Tertio de Hollandorum conatibus, bellũ non solum in domum Burgundicam, sed in Imperium ipsum tantis seditionibus incompositum,in damna Vvestphaliæ,Coloniensis Diœcesis, Iuliacensis ditionis,aliarumquè, adornantibus disseruit. Quarto de grauaminibus, iã sępius magno studio,ac contentione partium prolatis, auferendis; de Cameræ Spirensis Tribunali ad iustitiæ dictamen fideliter administrandum reformando; ac tandem de adulterata moneta proscribenda, melioriquè sufficienda, deliberari voluit.

Responsio Electorum. Ad hanc Cæsaris propositionem præsentes Electores, & Principes,& absentium Legati responderunt, se humillimè gratias agere Suæ Maiestati pro cura, ac sollicitudine restaurandę Germanię,eamquè se obnixè rogare, vt in isto laudabili affectu, & sollicitudine clementer perseueraret. Quoad Primum propositionis caput, de priuatione Palatini,de promotione Maximiliani Bauari, & de tuenda pace, multi consultum putabant, vt cæteri Principes absentes expectarentur, alijs tamen satis videbatur, si S. C. Maiestas rursus illos tertijs suis litteris euocaret, atquè interim præsentes,quæ exorirentur difficultates,discuterent. Proscriptio itaq; Palatini ferè ab omnibus, vt iustissima existimabatur, sed asserebatur quorundam sententiam esse,tam graue negotium,quod S. R. Imp. Electoratum concernat, non ad solum Cæsarem, sed ad Electorale Collegium pertineret, iuxta pacta regia,quæ loco legum in Imperio erant habenda,& integerrime custodienda. Ipsa quoquè executio dicebatur à nonnullis fuisse improbata; seruato enim iuris ordine Palatinum prius citari,& audiri debuisse, aiebant, antequam proscriptionis nota afficeretur; nihilominus ex his nullus volebat cum Cæsare contendere,sperabantq; ipsum Cæsarem officio suo facturum satis. Quo ad Conuentum attinet dicebant Electores consulentes, eum esse institutum ad omnem diffidentiam auferendam, & pacem stabiliendam

Modestia taxa tio Cæsaris.

dam, atque ideo his finibus contraria obſtacula eſſe remouenda. Putabant ergò, Cæſari operam eſſe dandam, vt in Bohemia inchoatæ reformationes, & exequutiones intermitterentur; deinde ad firmandam pacem ſuadebant Suæ Maieſtati, vt in Palatinum iras remitteret, & miſericordiam rigori iuris anteponendo, ipſum Palatinum poſt factam ſubmiſſionem, deprecationem, & renunciationem in gratiam reciperet, eique ablata reſtitueret; alioquin Suam Maieſtatem nunquam fore ſecuram, ſed perpetuis bellis obnoxiam eſſe futurã. In translatione verò dignitatis Cęſarẽ attẽde volebant ad ipſius Friderici filiũ, qui ante noxam parentis ius acquiſitum ad Electoratum habebat. Ad fratrem etiam, qui alterius delictum ferre non debebat, cum in perſona propria non deliquiſſet, & ad proximiores agnatos, qui prorſus innocentes Cęſari vtilem operam nauaſſent, quos ab Electoratus iure excludi, non erat valde æquum; iniquitatem autem vindicari poſſe à Regibus, ac Principibus Friderico Palatino affinitate coniunctis, Quibus omnibus incommodis obuiari poſſet, ſi pax conſtitueretur, & Palatinus clementia Cæſaris reſtitueretur.

Proponuntur ad Electoratũ varij.

E contra aliqui ſentiebant Cæſarem in ſua propoſitione graues attuliſſe cauſas proſcriptionis, & rebus ita conſtitutis Electoratum illum, ità ad Cæſarem eſſe deuolutum, vt poſtpoſitis omnibus proximioribus, diſpoſitio illi ſoli competeret; & ſi Palatinus reſtitueretur, ſine delictorum pœna, metuendum fore, ne illius exemplo, alij idem molirentur. Inter Cæſarem, & Palatinum nullum alioquin fore diſcrimen, quandoquidem Cęſaris regna, & prouinciæ eodem modo vaſtatæ ſint. Addebatur, Comitem Palatinum pacem non quærere; immò nec debita ſubmiſſione, ſed vi, & armis cauſam ſuam peragere. Collegium autem Electorum neceſſario debere compleri, meritoque Cæſarem id iuris ſibi vendicari. Huius aliquando mentis fuerat Ioannes Godefridus Princeps, & Epiſcopus Herbipolenſis, quo magis Dei zelo percitum Principem non vidit Germania; is militum pater, Sacerdotum exemplum, Principum decus, Catholicorũ tutor, ſui ipſius contemptor, Eccleſiæ Romanæ, Cæſareęq; Ma-

Contraria ſententia rigorem Cæſaris laudãs

Laus Epiſcopi Herbipolenſis.

Maiestatis cultor acerrimus,& prudentissimus.nihil nisi ad Electorem Catholicum suspirabat. inter quæ suspiria summo nostro omnium dolore ex hac vita decessit. Contra rursus alij optatam pacē desiderantes, à summo iure abhorrebant,& Circuli inferioris Saxoniæ,Regis Daniæ, Regis Angliæ,& forte aliorum arma metuebant,putabantq;sufficere, si Cæsar regna sua,& prouincias recuperasset, tunc posse securè reconciliationem indulgere; præsertim cum vna Cæsaris fortuna bello omnia in discrimen adduci aiebant, si cōtrario prælio victoriæ fructus corrumperetur. quare censebant de ratione faciendę reconciliationis posse peculiarem tractatum institui; media autem proponi, si Bohemica reformatio omitteretur;si hæreditatiæ,& liberæ Ciuitates Imperij non premerentur;si bonæ promissiones seruarentur, si querelę, & grauamina tollerentur; & commissariorum interposita fides liberaretur. Hæc Electorum, & Principū responsio non in votis fuit Cæsari, & nobis omnibus, qui translationem vrgebamus, cognoscebatur enim in illa Catholicorum Principum maxima timiditas, & hæreticorum summa audacia. quare putauimus persuadendum Cæsari, vt maiori constantia,& clarioribus verbis declararet ijs Principibus suam firmam determinationem,prout obtinuimus. Quapropter prò Cæsare responsum fuit,illum rursus ad Duces Pomeraniæ,& Brunsuicensē misisse,ac sperare propediē venturos. suorum etiam pactorum nunquam oblitum in proscriptione Palatini, immo ea in tam graui casu diligenter considerasse.verum eum fuisse rerum statum,& animorum consensum,vt non tantum litteris,sed etiam coram de proscriptione cum alijs agere non potuisse quoniam Palatinus tempore necessariæ proscriptionis quotidie magis, ac magis sua facinora cumulabat. præterquam,quod satis monitus, & consultus fuisse videbatur, tùm Palatinus, tum Electorum consensus in Conuentu Mulhusino, quando rogatus fuit Palatinus,vt abstineret à tam improbis conatibus, & illi non obbedienti tandem iustæ pœnæ decretæ fuerunt. sperare itaquè Suam Mriestatem Electores habita ratione temporis, ac periculi hunc agendi modum in deteriorem

Respondetur melioribus cō-siliis.

Excusatur Cæsar ab errore

par-

partem, non accepturos. Quod autem de reſtitutione Palatini aliqui dixerant, Sua Maieſtas de reſtitutione dignitatis Electoralis non intelligebat; cum contra illum maturo conſilio,& legitimis de cauſis facta fuiſſet proſcriptio. ſi verò de admittendo Palatino in gratiam ſuam Cæſaream ageretur,ad illam ſe ſua Maieſtas offerebat, ſi modo pœniẽtiæ ſigna exhiberet,in fortunarum verò reſtitutionem (Electorali dignitate excepta)ſubdebat,ſe ad interceſſionem Regum Angliæ,& Daniæ,nec nō Electorum,& Principum aliqua ex parte inclinare,pariterq; ad pœnas promeritas moderandas.Reformationem Bohemiæ conſtanter negabat ad hunc Conuentum pertinere; illam enim aiebat cuilibet Electori,ac Principi inferioris ordinis in ſuis prouincijs hæreditarijs eſſe, ac ſemper fuiſſe liberam, non ideo debere in vicinis Circulis,aut Romano Imperio Cæſaream fidem ſuſpectam haberi, cũ non ſemel teſtatus eſſet, & adhuc profiteretur ſe pacem Religionis in Imperio quoad omnes articulos velle ſeruare, nequè vel in minimo quemquam offendere.

Oblatio Cæſaris gratuita.

Conſtantia Cæſaris in Bohemica reformatione.

His Cæſaris conſiderationibus non vehementer contradixerunt Catholici, ſed ad alia puncta ſuperius recenſita progreſſi ſunt, quæ plerumquè ad Comitia futura reiecerũt Electoris Saxonici,ac Brandeburgici Legati, & Ludouicus Landgrauius Haſſiæ in priori voto perſiſtentes, Cæſarem melius facturum cenſebant, ſi veniam Palatino petenti, indulgeret; illam vt peteret ſe curaturos ſpondebant. Cæterũ rurſus pro intermiſſione reformationis, & reſtitutione Eccleſiarum,nec non liberi exercitij Auguſtanæ confeſſionis conceſſione in Bohemiæ Regno inſtabant. Repetebant etiã quæ paulò ante de ciuitatum libellis ſupplicibus fuerant dicta. In modo autem proſcriptionis tranſlationis diſplicebãt illis verba addita,quæ abſolutam, & citra modum proſcriptionem indicabant, illaq; obligationi Cæſareæ contraire teſtabantur,cùm proſcriptio ſimpliciter,& abſolutè citra modum in ſola Cæſaris poteſtate non eſſet, ſed in arduis negotijs non niſi conſcijs Electoribus fieri deberet.

Voti Saxoniæ & Brand.Electorem.

In collatione autem ſententiarum de modo aliquo cogitaba-

Elect. Moguntini, & Treuer. votum.

tabatur ad iuste terminandum hunc Conuentum, quare mediatores particulariter auditi à Cæsare, (quoniã si Palatinus in bonã Cæsaris gratiã reciperetur, & ipsis aliq̃d accederet ex ijs, quæ antecessores oppignorauerant,) inprimis grãs agebant Cæsari, quod tàm clementer aliquid restituere vellet Palatino. Ad instantiam Regis Angliæ videbatur Sua Maiestas illis satisfactura, si nepotes saltem non præterirentur in Electorali dignitate restituenda; si tamen omninò dignitatem Electoralem propter delicta Comitis Palatini tũc vacantem in Bauariæ Ducem vellet transferre, idquè nec aureæ bullæ, nec regiæ obligationi repugnare existimaretur; rogabant, vt Cæsar ita rem moderaretur, vt supradicti nepotes, & agnati Palatiniano iure non priuarentur; in quo consilio etiam sperabant Bauariæ Ducem quieturum. Huic moderationi antequam Catholici subscriberent; de defensione Electoratus in Bauariæ Ducem transferendi, & de repellendis conatibus hostium actum fuit, ideo duos ad me destinarunt, mentem, ac liberalitatem Pontificis postulantes; cumq; intellexissent Pontificem 5000. milites offerre facilius consenserunt. Hisce quamuis moderatis consilijs, Saxoniæ, & Brandeburgensis Electorum Legati non acquiescebant, sed Electoratus Palatini translationem non esse medium obtinendæ pacis censebant, & tum demum aiebant pacem futuram, cum Electoratus cum suis dependentijs priori suo domino restitueretur, à qua sententia propter defectum mandati discedere non poterant. Princeps Ludouicus translationem Electoratus Collegio Electorum relinquebat; sed pro intermissione reformationis in Bohemia deprecabatur; frigidè tamen, quia & ipse Cæsaris gratiam ad euacuandam suam causam ambiebat. Præter has in communi difficultates, opponebat sese translationi Electoratus Princeps Vuolfangus Vvilhelmus Dux Neoburgicus non sine strepitu asserens contra textum bullæ aureæ disponi de Electoratu, se prætermisso, cum per illam denotaretur proximus hæres innoxius; hoc autem casu nullum esse propinquiorem innoxium præter ipsum (frater enim Friderici Palatini contra Cæsarem arma gesserat, legioni præfuerat, &

Oppositio Ducis Neoburgensis.

fratri

fratri ſemper adhæſerat. Fauebat Duci Neoburgico vir potens tunc temporis in aula Cæſarea, cum è contrario alij maximè ad partes Maximiliani accederent. quæ omia non exiguam diffidentiam excitarunt. finalis ſententiæ remora videbatur abſentia Ducis Saxoniæ, ſine quo fruſtratoriũ cenſebatur decretum proferendum, quod alioquin ipſo aſſentiente omninò validũ exiſtimabatur. nã neq; Palatinus, neq; alius illius voto putabatur poſſe contradicere, aut obniti. Illius itaq; præſentiam requirebant Bauarici, quandoq; certam ſibi dignitatem promittebant; ad illius etiã præſentiã anhelabant, qui Electoratus trãslationi reſiſtebant: nam inde remoras expectabant. Illud.n. Saxoniæ Elector, rigidior iuris Germanici obſeruator, conſenſurus videbatur, vt Electoralis dignitatis trãslatio à ſolo Cæſare dependeret; nec facile illã à Proteſtante Principe adimi permiſſurus, & fortè omninò ob dimiſſos miniſtros Euangelicos à Cæſare receſſurus iudicabatur. Hinc cum de illis emãſione conſtaret, vtrimq; mihi paſſim ob electionẽ prædicantiũ è Bohemia omnes offendebantur, arguebantq; tanq̃ abſentiæ illius authorẽ, & commercij minus rectè inſtituẽdi reũ; verũ poſtea conſtitit, vt ſuperius declaraui, hanc nõ fuiſſe præciſã cauſã ſuę emãſionis, ſed ea vsũ fuiſſe ꝓ velo, vt apud ſocios ꝓteſtãtes, quę facta fuiſsẽt excuſaret, & Cęſarem nõ irritaret. Hæc tñ oĩa ceſſarũt quando Electores moderamen, de quo ante diximus, inuenerunt.

Ducis Saxoniæ reſpectus.

Illo inuento nuntium de filij Regis Angliæ in Hiſpaniam inſtituta peregrinatione, vix nõ omnia concepta euertit. nam matrimonium apud aliquos ratum habebatur, qui ſibi aliter perſuadere non poterant filium Regis, tanto ſe periculo expoſuiſſe, niſi ſibi certo Infantem Hiſpaniæ addictã habuiſſet, & ſeſe ipſum illi arctiori voto addixiſſet. quare rurſus Electoratus tranſlationem aliqui differendam cenſebãt, & maiori fructu reductionis ad fidẽ Catholicam integri regni Angliæ, ac totius Germaniæ per Palatini conuerſionem; Cæſar paciſceretur cũ Rege Angliç pro Palatini filijs in Anglia apud Infantem Hiſpaniæ educandis. verum multis præſagientibus nullas futuras nuptias, hæc vana videbãtur, & ab illis irridebantur. Cæſar etiã à priore ſententia vix dimoueri

Nouæ turbæ circa tranſlationẽ Elector.

potuit, quò verbo suo staret, quod vt Catholici Electores approbarent, me consulente singulatim quemlibet euocauit, atquè mox propitium responsum obtinuit. Quare deliberato aliquoties vniuerso negotio, Cæsar decreuit se in gratiam Regum, Electorum, & Principum, qui pro Palatino intercesserãt, & ad declarandam clementiam, pacisquè studium post humilem Palatini deprecationem, militum suorum exauctorationem, & similium molestiarum renunciationem, ipsum in gratiam velle recipere sine restitutione Electoralis dignitatis; quam omninò alteri se donare velle ostendit absquè præiudicio Electoralis præheminētiæ, vel aureæ bullæ, aliarumq; Imperij sanctionum. quia verò plures erant aspirantes, nequè tunc decerni poterat ius cuiuslibet, cum abessent proximi agnati Frederici. Sua Maiestas, nè Collegium Electorale diutius vacaret, Electoralem dignitatem Maximiliano Duci Bauariæ propter eximia illius merita conferre voluit. Filijs verò, & agnatis vt consuleret, propediem Conuentum euocandum promisit, in quo amica transactio, & compositio institueretur; quam Cæsar ipse ad optatum exitum perduceret, si vero amica transactio locum non haberet, spopondit se iuridico processui, assidente Electorali Collegio, decisionem causæ commissurum, ac relicturum; vt post Ducis Bauariæ obitum Electoratus, aliaquè adiudicata occuparentur ab illo, cui iura fauissent, modo sēper feudum à Cæs. Maiestate acceptaretur. His conditionibus contentus Maximilianus 25. Febr. Electorali dignitate auctus fuit quod Cæsar illa die peragi voluit, quæ aliquando etiam sub Carolo V. Electoralem dignitatē Mauritio Saxoniæ Duci concesserat. Forma autem feudatariæ acceptionis solemnis, hæc fuit. Cæsar Regalibus indutus, prælatisq; Imperatoriæ Maiestatis insignibus, sceptro, sphæra, corona, ac gladio per eos, ad quos illud de iure spectabat coram Electore Moguntino, Coloniensi, & Treuerensis Electoris plenipotētibus Legatis, Archiepiscopo Salisburgensi, Episcopo Ratisbonensi, duobus Principibus Hassiæ, perorante Vicecancellario Vlma de delictis illius Comitis Palatini, qui antea Elector Imperij dicebatur, ob quæ lege commissaria talis

Finalis sententia Cæsaris.

Electoratus datur Bau. Duci. pro interim.

Post obitū Bauariæ Ducis ad aliquem agnatorum.

Mens Cæsaris publicè declaratur.

dignitas erat ad Cæsarem deuoluta, per eundem Vicecancellarium declarauit se Duci Bauariæ Maximiliano, eoquod insignem nauarit operam contra rebelles Cæsaris, dignitatem Electoralem contulisse, atq; tunc velle eam cum omni solemnitate sessione, suffragio, & iure Electorali, coram vniuerso Imperio conferre.

Ad quæ verba statim Comes Ioannes ab Hogenzolleren Aulæ Bauariæ Ducis supremus Præfectus, & duo alij eiusdē Aulæ præcipui ministri repetita propositione eam, sese Duci referre velle asseruerunt. secedentes itaq; ad proximum conclaue, vbi Dux exitum propositionis expectabat, postquam ei mentem Cæsaris indicarunt; reuersi sunt cum gratiarum actione nomine sui Ducis Electoralem dignitatem acceptantis; dixeruntq; illum coram Sua Maiestate sistere, ac solemne sacramentum præstare paratum esse. itaquè paulò post Dux per Vicecancellarium euocatus inter Archiepiscopum Salisburgensem, & Albertum fratrem medius comparuit, & mox Cæsareis pedibus aduolutus, audita mente Suæ Maiestatis, quam idem Vicecancellarius altius repetit, exagerando Cæsaris officium consistere in castigatione delictorum, & præmotione bonorum; proinde dixit Cæsarem ex plenitudine potestatis ipsum Maximilianum Sacri Roman. Imperij Electorum Archidapiferum declarare, eumquè modo velle ad dicendum sacramentum solitum admittere. Dux actis gratijs fidem dare paratus, accepto Electorali pileo, & pallio, tactis Euangelijs, prælectum iuramentum fidelitatis repetijt, & exosculato ense Cæsareo, actisquè gratijs, vna cum Cæsare porrecta manu nouæ dignitati ad gratulante; ordine suo in arcanum conclaue Cæsareum se recepit. vbi strata mensa, officio Archidapiferi defunctus, primam lancem assidenti Cæsari apposuit, deinde mensæ assidens eiusdem conuiuio exceptus fuit. Multa potuissent, & forsitan debuissent referri circa istud negocium translationis Electoratus, quæ & alibi, & in ipso Conuentu Electorali Ratisbonensi euenerunt: attamen secreta Regis abscondere bonum est; opera autem Dei reuelare, & confiteri honorificum.

Refertur gratia Cæsaris ad Bau.

Dux dicit Cæsari sacramentum.

Fungitur officio Archidapiferi.

Supradictis cæremonijs peractis, dũ Principes Electores varijs Imperij negotijs intenderent;ego impetrata à Bauariæ Electore Bibliotheca Heidelbergensi, quæ & copia librorũ, & raritate manuscriptorum omnibus alijs in Germania,& forsan in Europa bibliothecis antecellebat, Romam transmittendam curaui;Sacris deinde vacare,& cœnobia quædã nobilitate fulgentissima visitare constitui;ac primo S.Emerami, Ratisbonæ, & Superioris, & inferioris Munsteri sacras ędes,in quibus remissa aliquantulum disciplina,media visitatione,correctis,quæ corrigenda erant;reparata fuit,singulari omnium voluptate.Quod cnm paulò antequam Viennã mouissem in celeberrimo monasterio Closterneoburgensi tentassem semel atquè iterum monitum Prælatum refractarium sensi,tùm quia insolitum quid erat, vt inquiebat à Nuntijs visitari, tum quia fauore magnatum sese exẽptum fore sperabat;verũ eisdem de causis animum sumpsi; & ne longa desuetudine periret ius Apostolicum,quod tum in cœnobium,tum in ipsum Episcopum exerceri potest,patrocinante Maiestate Cæsarea iusta authoritate,ac bona intẽtione,visitationem intimaui,& renitentem Prępositum pręmissis monitionibus, ne in contemptum veniret Ecclesiastica,ac Romana iurisdictio,censuris innodaui, & postea formalem visitationem institui. Quæ iuris controuersia tanti momenti fuit,vt deinceps cętera cœnobia in hæreditarijs regionibus Cæsareis obsequentissima habuerim,in quibus alioquin auctoritas Sedis Apostolicæ periclitabatur. Hinc deinceps electionibus Abbatum interesse,ac præesse volui, sacrosq;Canones ad vnguem obseruari præcepi, vt in celeberrima Melnicensis Abbatis electione, satis apparuit.

Visitatio Monasteriorum instituta.

Initio huius anni 1623. per obitum Abbatis vacauit Abbatia Fuldensis, quam inhiabat Landgrauius Mauritius Hassiæ præ ceteris hæreticis,eo quod esset opulentissima, & territorium ferè haberet mixtum;præter quamquod in illis turbis aliquid audebat sperare; maximè si Elector Saxoniæ, & Principes interioris districtus ob translationem Electoratus,minus cum Cæsare conuenirent.Maturè tamen etiam transmissis ex Aula Cæsarea Commissarijs,qui electionem

Ca-

Catholici promouerunt, periculo ꝑuentum fuit, & tertio menſe ſuffectus Ioannes Bernardus Sckenckius à Sehuinſberg vir ad tuendam dignitatem aptiſſimus, qui & à Romano Pontifice, & à Cæſare confirmationem impetrauit. Hoc ergo periculo liberati, in maius ratione translationis Electoratus incidimus; nam Elector Brandeburgicus, Saxo, Brunſuicenſis, & Pomeranus ſatis apertè translationem factam improbabant; ſummeq; dolebant monita ſua aliquoties per Legatos inculcata locum non habuiſſe, cum illa in legibus fundamentalibus Imperij fuiſſent, vt arbitrabantur, fundatiſſima; quæ ſi tacerentur ab ipſis, non putabant ſe poſſe apud poſteritatem excuſari. Querebantur itaq; quod Palatinus punitus fuiſſet, antequã ſatis eſſet auditus; & quidẽ ab illis, penes quos non erat tamgraue contra excelſam perſonam iudicium. moderationem etiam Cæſaris, qua filijs, & agnatis conſulebat, non ſufficientem eſſe, neque ſatis fundatam arguebant; cum agnatorum iura hoc pacto controuerterentur, & incerto diſceptationis euentui committerentur; quæ tamen innocentibus clara eſſe teſtabantur; & ratione quorum ingentes tumultus metuebant tum Cæſari, tum patriæ, ſuiſq; ditionibus, de quarum tutela ſolliciti iam à ſubditis moniti, de milite cogitabant. Quod reſponſum magnas curas Cæſari, omnibuſquè Catholicis, & Principibus iniecit; maximè quia tunc innotuerat, Mansfeldium reparato exercitu in Friſia Orientali, quæ ad Imperium ſpectat, immaniter graſſari, & Chriſtianum Halberſtadienſem, ſimili tyrannide ſæuitiam exercere in Epiſcopatu Oſnaburgenſi, & vna ſimul ſollicitantes inferioris Saxonię Principes ad rebellionem; per Landgrauij Haſſię Mauritij ditiones impetum in Palatinatum pro reſtituendo Palatino minitabantur. Cui periculo vt Cæſar occurreret, euocato Ratiſbonam Tillio, quem ibidem in conſpectu Principum titulo Comitis ornauit, de defenſione Electoratus agi cœpit. Mihi incumbebat Sanctiſſimo Domino decurſum translationis ſignificare, & additos quinque mille milites ad illius defenſionem vrgere. Principes congregati primò Saxonię Electorem placandum duxerunt, in quem finem nomine

Offenſa Brãdeburgici, & Saxonis.

Mansfeldius in Friſia Orientalis.

omniũ ad illum missus fuit Ludouicus Landgrauius Dermstadiensis illi gratissimus, cui Cæsar vt tanto fideliorem operam nauaret, paulò ante Marpurgensem successionem dudum inter ipsum & cognatum Mauritium ventilatam, seruata iustitia secundum leges Imperij adiudicauerat, cum condemnatione Mauritij, quod præuaricasset testamentum sui patrui; & quod teneretur restituere omnes fructus, & cōmoda à tempore contrauentionis, destinaueratquè Cæsar suos delegatos, Electores Coloniensem, & Saxonē, vt subditis Marpurgensibus, alijsq; illarum ditionum fidem, & iusiurandum remitterent, & ad fidem Ludouico dandam hortarentur.

Sententia de Marburgēsi ditione pro Ludouico Dermstadiensi.

Nè autem Sua Maiestas, vel Principes Catholici à Mansfeldio, Halberstadio, alijsquè electoratus translationem minimè approbantibus præuenirentur; commissum fuit Tillio, vt quàm citissimè copias omnes in Palatinatu hibernantes, relictis tamen necessarijs præsidijs, in Vetterauiam conduceret, & illas cum Anholtini copijs contra Mansfeldium, & Halberstadium pugnantibus coniungeret. Sic enim Mauritij Hassiæ ditiones pro Cæsare securæ reddebantur, ne ille, vel deficeret, vel locum hostibus præberet. In huius consilij celerrima exequutione non parua fuit difficultas; nam statim illi se opposuit Mauritius, qui nullo modo Tillij militem admittere volebat, cum tamen alias promptissimè Halberstadij copias, in Moguntinensem diæcesim irrūpētes admisisset; Quare eis Cęsareis maximā suspitionē de collusione cū Halberstadio, & Māsfeldio ingessit. Verū Tillius non segnis in imperata sibi statione adipiscēda, Herberstorfium Heidelberga euocatum octomillia equitum, & peditum conscribere iussit; ac cum illo collectis alijs præsidijs, assumptisquè aliquot tormentis partim Hannouię, partim Francofurti asseruatis, in Hassiæ ditionem perrupit; atq; mox ad limitem Brunsuicensis ditionis castrametatus est, monito Brunsuicensi, se nihil hostile moliturum: Anholtinus verò cum Corduba castris Mansfeldij Vvldhusium occupantis, & Monasteriensem ciuitatem cum tota diœcesi ambientis, se opposuerunt; vtq; aliquid melius agerent, Lip-

Copiæ Tillij in Vetterauiā, & Hassiam.

Tillius Castra metatur apud Brunsuicensē.

stadium

stadium obsederunt, atquè inde circum circa regionem ab incursionibus Mansfeldij, & Halberstadiensis tutati sunt.

Cæsar interim relicta Ratisbona, ac dimissa Augustissima Imperatrice, secundo Danubio Viennam per superiorẽ Palatinatum à Bauariæ Duce deductus Pragam properauit, quem semper vna die ob commoditatem hospitiorum præuenire debui, considerans maiori opportunitate non sine sensu doloris ditiones illas profundissimæ hæresi immersas, in quibus nè vnũ quidẽ Catholicũ inueni, donec aliquandiu per Syluam Ercimiam in Bohemiã progressus, ad Bischoffbeinium deueni, vbi Archidiaconum illius loci obuiam habui plenum querimonijs de occupatis pagis à prædicantibus, qui plerunquè durante ista controuersia inter Cæsarem, & Saxoniæ Electorem, redierant, & maximè in limitibus Bohemiæ hærebant, & in locis, ex quibus prædicantes exulauerãt, nondum Catholici Sacerdotes fuerant substituti; nam & integra Bohemia Sacerdotum penuria laborabat, & regnũ destitutum Archiepiscopo, qui ante aliquot menses è viuis decesserat, nec Episcopum, nec Suffraganeum, qui ordines conferret, aut desolatos tueretur pastores cum gregibus, Pastorem habebat. Cæsar post non longam deliberationem, applaudentibus Bohemis, Herneſtum Haracchium Principem, virum summę prudentiæ, pietatis, & morum candore insignissimum ad Archiepiscopatum nominauit. verum cum ille adhuc Romæ subsisteret aliquandiu quasi officio Suffraganei in conferendis Ordinibus defungi debui.

Cæsar in Bohemiã progreditur.

Archiepiscopus Pragensis designatur.

In itinere obtulit sese seniculus nonaginta annorum Virginum Ordinis Pręmonstratensium Prępositus, qui aliquoties ad martyrium pręparatus, ligatis oculis lictori ceruicẽ præbuerat, quem diligẽtissimè inter medios hæreticos clausurã arctè obseruantẽ suspexi, & consolatione plenũ demisi. Nihil illo sanctius, nihil modestius, ac simplicius; nã me in habitu Ecclesiastico, & Prælati quidem violacea clamyde inter medios cappellanos, aliosquè oblongis vestibus incedẽtem, aliquandiù pro Legato Regis Hispaniæ habuit, multaquè de sui Regis laude, militia, ac patrocinio addidit. verùm vt Sanctissimi Pontificis Nuntium me intellexit, in genua

Præpositus Coetisouiensis iuxta Pilsnam.

prouolutus, nunquam se in istis regionibus Nuntium à septuaginta annis, quibus vixerat, vidisse referebat, suoq; Sacerdotio congratulatus, cum Simeone Canticum Nunc dimittis, cantabat, inquiens, se satis vixisse quando in illis regionibus desperatis Legatos Pontificis vidisset.

Pilsnensis vrbis status. Pilsnam eadem die appuli, vbi desolationem Mansfeldij, restaurationem Ferdinandi Cæsaris plusquàm alibi notaui in suburbijs enim amplissimis nulla domus remanserat. plures in vrbe domus præforatæ, ecclesiæ deiectæ, & monasteria Dominicanorum, ac Franciscanorum ferè desolata, sed quod in tantis malis me solabatur, omnes ciues Catholicos, & nè vnum quidem hæreticum (quod mirum erat, cum Mansfeldius vrbem illam biennió, & amplius tenuisset, & Ecclesiam concionibus Lutheranorum violari curasset) inueni; ex quo cognoui verum fuisse, quod mihi fuerat dictum, hanc ciuitatem, eo quod semper in omnibus præcedentibus tumultibus antiquis, & modernis occasione hæresum Fidem catholicam acriter seruauerit; per speciale Breue à S. M. Gregorij XIII. susceptam fuisse in præcipuam Sedis Apostolicæ protectionem; quem honorem Gregorius XV. me suggerente, per aliud breue confirmauit Vice versa in *Rokizzaniomnes hæretici.* proximo oppido Rokizzani præter Parochum recenter institutum, atq; ab omnibus contemptum, vix vnum Catholicum vidi; nec deinceps Parochos, aut Catholicos Pragam vsquè, reperi deuastatas ecclesias, incensa oppida, vicos, & ruinas quamplurimas. ad læuam monstratum mihi fuit ca- *Arx sbirouiensis.* strum Sbiroff. sexto ab vrbe Pragensi lapide, vbi proceres Bohemiæ rebelles vita donati detinebantur, quorum consãguinei aduentum Cæsaris, vt liberationem impetrarent, nõ procul inde expectabant. Altera die locum fęlicissimæ victoriæ Pragensis pertransiens non sine lacrymis, loco benedixi diutius considerans commoditatem hostium in editiori loco castra habentium, munimenta, & vallum præparatum, cuius adhuc vestigia extabant, hortum voluptuarium, stellæ, atq; non procul inde monasterium S. Margaritæ cum pago vsq; ad ciuitatem Pragensem extenso, quæ omnia, quia non profuerant, meritò Diuinę potentiæ victoriam adscribi, iudicaui.

Tan-

Tandem tertia feria hebdomatis Sanctæ Pragam adueni, & vrbem expectatione maiorem vidi, frequenti solum Clero destitutam, quē in sacris Paschatis festis, tā in Cathedrali, quam in collegijs animaduerti, (si monasteria excipiam) vix duodecimum numerum implentem. Tunc prius animū sumpserunt sacerd. munus aliquot Parochiarum suscipiēdi, præsente Cęsare, ad quarum administrationem multos inertes cogere debui. Religiosi Ordinis S. Mariæ de Carmelo Discalceatorum aliquandiù pro sua admissione in vrbem institerant; neque illud facile erat, tum Bohemis etiam Catholicis, qui exteros difficulter admittebant, tum nonnullis Religiosis, qui suæ viciniæ metuebant, se opponentibus. maior erat de loco difficultas; nam vnam ex ecclesijs nouis de quibus, vt retulimus fuit principalis controuersia, ab hæreticis splendidissimè ædificatam ambiebant; de qua tamen dudum disceptabatur, an quia impendijs hæreticorum ædificata, esset destruenda; vel si integra esset seruanda; an Præmonstratensibus, in quorum fundo ædificata dubitabatur, concedenda esset. Alij ciues minoris partis eo quod amplissimo cemiterio condecorata esset, quod sepulturæ incolarū deseruire posset, illam in Parochialem conuerti, postulabant. Sed memoria Pragensis victoriæ, cui P. Dominicus à S. Maria interfuerat, Cæsarem etiam ad nostram intercessionem de ecclesiæ illius dispositione mouit, vt inibi Ordo Carmelitarum fundaretur. illam itaquè loco multarum ecclesiarum per hæreticos destructarum, integram seruari, & præfatis Patribus consignari mandauit. Opposuerunt sese statim Patres Dominicani è regione ad S. M. Magdalenam habitantes, & non leues difficultates in Bullis SS. Pontificum fundatas produxerunt; sed illa omnia Romæ ventilata, tandem pro patribus Carmelitanis lata fuit sententia. Paulò post Patribus Ordinis Sancti Francisci de Paula alia ecclesia hæreticorum Vrbis veteris donata fuit ad erigendum ibidem illius Ordinis Monasterium in compensationem eorum, quæ quondam rabies Hussitica perdiderat. subdam rem memoratu dignam obseruatam à pijs curiosis, quod in ecclesia, & in omnibus ianuis domus

PP. Carmelitę admissi Pragā

Datur illis Ecclesia hæretico rū parua par tis.

Ecclesia altera PP S. Frācisci de Paula donatur.

V eccle-

ecclesiæ adiunctæ, in qua prædicantes habitabant, & postea dicti fratres Minimi successerant, erat insculptum: Quod mi nimis meis fecistis, mihi fecistis. Certè hæreticis propheta̅tibus ecclesiam, & domum futuram esse præfatorum Religiosorum Minimorum. Preterea ex præcipuis Hussitarum ecclesijs Parochialis vna fuit S. Galli, quæ Carmelitanis Conuētualib⁹ sicut & alia S. Vvenceslai Patribus Ordinis Discalceatorum S. Augustini, altera S. Michaelis, Patribus Ordinis Seruorum B. Mariæ ad commendationem nostram fuerūt assignatę.

Alij Ordines Praga admittuntur.

Ne autem tot Religiosi sine studijs virtutē excitantibus diutius sordescerent, vel inedia interirent; nouellis istis Ordinibus occupatarum ecclesiarū redditus, qui in S. Vvenceslao, S. Michaele, S. Gallo, & S. Saluatore non exigui fuerunt; assignati sunt: Patribus verò Dominicanis, Franciscanis Conuentualibus, & Augustinianis ad S. Thomam ex ærario regio seminaria fundata fuere satis liberali reddito annuo, qui duodecim, vel quindecim Religiosis in studijs philosophicis, ac Theologicis alendis sufficerent. collegium Carolinū, quod celebre erat Hussitis, vbi suos errores profitebātur, & gradus male doctis conferebant; vnà cum omnibus collegijs, seu seminarijs inde dependentibus, PP. Societatis Iesu pro erectione Vniuersitatis Catholicæ donatū fuit, dūmodo consensus Apostolicus accederet. Ac tandem ne quid deesset sæculari Clero Canonicę portiones mirum in modū à Cęsare auctę; Archiepiscopatus, Dignitates, Decanatus, Prępositurae, quasi de nouo erectæ fuere. Imò iam de Clero in

Augentur redditus Cleri Canonicorū, Decani, &c.

vniuersum contempto, ac quasi ad opprobriū, & abiectionē deducto, ad pristinū statū, ex quo ante ducentos annos exciderat, reducendo, vt inter Ordines regni numeraretur, & primū locum obtineret, actum fuit. verū hoc initio maioris molis, quā putaueramus repertū est; nihilominus fundamēta tunc iacta sunt, quibus postea insistendū fuit. præterea, q̄ in vsu Calicis, ex indulto quodā à f. r. Pij Papę IV. regno Bohemię finitimisq; regionibus cōcesso laicis sub certa forma, & cōdictionibus pro pacandis pręfatis regionibus permisso; debitus, ac statutus ordo nō seruabatur, seu à cōmunicātibus

non

non implebatur, quin potius variæ sectæ, & hæreses sub illa communione tegebantur. itaut nec honor Dei, nec pax regni Bohemiæ, neque etiam ipsa Religio Catholica (cuius alias augendæ gratia illa concessio introducta fuerat) vllo pacto promouebantur, ex ordine Sanctissimi Domini de voto DD. S.R.E. Cardinalium Generalium Inquisitorum, quibus de supradictis relationem feceram; Calicis vsum laicis Bohemis, & alijs vicinarum prouinciarum inhibui, contradicentibus nonnullis ex primioribus viris, spe inani deceptis vberioris fructus in Religione Catholica, si de nouo concederetur.

In Morauia, me suggerente, Cæsar per particulare diploma prohibuit excursionē hæreticorum ad concionatores hęreticos; recuperauit iurapatronatus ab hæreticis Baronibus occupata, ab Eminētissimo pariter Cardinali Deitrichstain, & ab alijs Religiosis viris, & Baronibus Catholicis fuit summopere laboratum pro conuersione hæreticorū ad Catholicam Religionē. quare non solū multi nobiles, sed ciuitates integræ; vt Polnensis, & aliæ ad gremium S. Ecclesiæ Catholicæ redierunt, ad quod multum conduxit expulsio prædicantium à Zenoima; & quod Deus voluerit ostendere signa suæ pietatis, cum ob intercessionem S. Paulinæ Virg. & Marticulus reliquiæ corporis paulò ante fuerunt dono datæ à Gregorio XV. Collegio Olomucensi, pestis sæuissima in eadem ciuitate hoc tempore fuit extincta.

Interim in inferiori Saxonia de translatione Electoratus, quę multis sūmè displicuerat, seriò apud Ordines deliberatū est; & quia Tillius non procul à Brunsuicensi ditione cum exercitu sedem fixerat; sub specie districtum illū tuendi à milite tā Tillij, quam Mansfeldij adhuc in Frisia hærentis; inter Regē Danię, Electorē Brandeburgensē, Ducē Brunsuicensē, Ducē Holstatiæ, & Michelburgensem, ciuitates Bremā, Lubecā, Hamburgū, Luneburgum, & alias arcanum fœdus initum fuit, cui Christianus, Dux Brunsuicensis sese cum Imperio Præfectum præbuit, verùm cum tantum ad defensionē diceretur seruituræ copiæ, Dux Luneburgēsis, qui iā à triginta circiter annis pfecturā ordinariā Circuli sustinuerat,

Fœdus Arcanum pro restitut. Palatini.

hoc sui muneris fore existimans, collectis aliquot copijs nomine totius Prouinciæ moderata præsidia dispoluit, magnaq; modestia vim deprecatus fuit. Alij tamen præfato Christiano Brunsuicensi clam copias suas commiserunt, eumq; bellico apparatu promouerunt, qui in proximam Vvestphaliam aliquandiù secedens, ac cum Mansfeldio tractans plenis exercitibus in fratris sui ditionem, & in Halberstadiensem Diœcesim reuertens, proprijs conciuibus metũ incussit indignatusq; Duci Luneburgensi, quod alias tàm frigidè arma illius districtus mouisset; & quod non ita pridem contra illius parentem Comitatum Grubenhagensem à Cæsareis Delegatis impetrasset, non modicè ei, & Cæsari offendebatur; neque iam aliquis dubitabat, quin contra Cæsarem tàm validum exercitum instruxisset, tum vt Palatinũ cognatum suum restitueret; tùm vt confirmationem secularem sui Episcopatus Halberstadiensis obtineret, & impunè leges latas ab illius Capitulo, nec non ab ipso confirmatas, sacramentaquè de nouo exacta in præiudicium Catholicorum Canonicorum stabiliret. nihilominus illius frater Vlricus Dux Brunsuicensis, qui & ipse non parum Cæsari offendebatur, eo quod ad nostram instantiam inuestituram Ducatus Brunsuicensis ad instar parentis sui obtinere non potuisset propter bona occupata à suis prædecessoribus tempore Caroli V. Episcopatui Hildesheijmensi pendente lite in Camera Spirensi, iram dissimulans, Tillio, & per eum Cæsari persuadere nitebatur, Christianum fratrem nihil hostilitatis contra Cæsarem velle mouere, atquè ideo velle Mãsfeldium equitatum dimittere, sibi Duci militare, nec in aliquo Circulum inferioris Saxoniæ, aut alium vicinum offendere, nisi prius lacesseretur. quare etiam Tillium rogabat, vt quietis amans, nihil contra inferiorem districtum moueret; verum hæc tantum eo fine dicebantur, vt Christianus impunè meliora loca occuparet, aciem maturè instrueret, & aditum sibi in Bohemiam aperiret. nam eo ipso tempore à Saxoniæ Electore trãsitus in Bohemiã petebatur, ab Eisfléĩsibus collatio non exiguæ summæ pecuniariæ impetrabatur, & copiæ multo maiores, quam opus esset, conscribebantur;

Modestia Ducis Luneburgensis.

Dissimulatio Brunsuicensis.

tur;iamquè Christianus cum Mansfeldio copias vnire studebat.Imo Fredericus,& Mansfeldius Bethlemum Gaborē ad mouendum eodem tempore exercitum in Morauiam, & Bohemiam vrgebant; tractatusquè à Rege Angliæ cum Hispanis institutos,se inuitis omnem pacem eiurantib.profectos esse testabātur.nec desinebāt Christianus,ac Mansfeldius ditionem Vvestphalicam deuastare,arcem Rectelianā inuadere,aliaq;loca,iam non sua,vt aditus Tillio præscinderetur præsidijs munire.Quare Tillius tum coactus fuit Brūsuicensem Ducem fratrem Christiani Halberstadiensis de mala fide,ac violentia arguere ; & castra sua Hirsfeldiam, necnon in Eisfeldiam ad occurrendum violentijs Christiani promouere.Ibi cum aliquandiù substitisset,diribitorium occupata Elechuuega,Allendorfio, & Vvissenhusio instituit.ac nonnunquam cum Christiani Brunsuicensis militibus velitationes,quæ tamen insolentiæ militum potius adscribebantur,permisit,Bis Christianus Cęsareos milites primo insolentes aggressus,semel Francisci Alberti Lauuēburgensis Ducis legionem in viarum angustias coniectam afflixit,eiquè omnia impedimenta ademit.Alias Einatensis Tribuni legionę opprimere tentauit; sed ipse aliquot signa satis magna clade suorum amisit.

Cum Bethlemo conspirantur.

Alberstadius primo aggredi tur Cæsareos.

Cum interim hæ clades,& pericula Cæsari adhuc Pragę hærenti renunciarentur;iamquè fama percrebuisset de Bethlemij Gaboris apparatu;inconsultam iudicans loco minus tuto diutius hærere, Viennam festinauit,vbi mihi cæterum Bohemiæ,nec non partem Morauiæ videre licuit, sicut & aliam partem omninò desolatam;&,quod maximè deflebā, totaliter hæresi infectam,è qua non ita pridem pręcicantes hęreticorum migrauerant,& populus nunc à Religioso Polono,aut Germano in defectum Bohemorum sobriè satis instruebatur; tum ob defectum scientię,probę vitę, parui respectus,paupertatis,diffidētię, tū vel maximè ob obstinatā voluntatē incolarū, quod patienter dissimulandū fuit, donec adesset in tāta messe maior maturitas , & operariorum abundantia. interim tamen vt à teneris assuescerent Catholicæ Religioni;in singulis locis scholis pręfici curaui

Cęsar habitum Pragę parantur.

Cle-

Clericum Catholicum, cui etiam necesse erat, in absentia Sacerdotum nonnunquam ad tres, quatuor, vel plures leucas distantium, necessarium Baptismi Sacramentum ministrare, & Cathechismum diebus Dominicis loco concionis, ac Sacri perlegere. Antequam Praga discessissem de restauranda principali Abbatia Hirsfeldensi, nouissimè à Tillio recuperata deliberare, cœpi; illã enim inter hæreditaria sua bona numerabat Mauritius Landgrauius Hassiæ, qui eam filio suo secundo genito iurepatronatus, vel potius summa iniuria donauerat, neq; vnquam à Cęsare, vel à Sanctissima Sede tantæ Prælaturæ Ecclesiasticæ confirmationem acceperat, ac nihilominus integris fructibus fruebatur. Commẽdaui tunc Sanctissimo PP. Gregorio XV. Archiepiscopum, & Electorem Moguntinum, cuius in Germania ob Cancellariatus officium est maxima auctoritas, quem etiam vti illi loco vicinum Principem, ac zelo Dei peritum, iudicaui facilius ad possessionem admittendum, iuraq; è Cancellaria Imperij eruta, quam commodissimè posse restaurare; prout ipse Sanctissimus Dominus optimè considerauit, ac tanto beneficio, iure deuolutionis ad ipsam Sanctam Sedem spectante præfatum Moguntinensem Electorem cõdecorauit. Et insuper nè deficiente Archiepiscopo Electore, iterum Abbatia occuparetur ab eodem Landgrauio, Coadiutorem in eadem cum futura successione instituendum curaui Archiducem Carolum, vt cum sua, & suæ domus potentia illã tueretur.

Abbatia Hirsfeldensis dispositio.

Decretum de Religione in Bohemia.

Cæsar etiam antequam è Bohemia decederet; singulariter opus restaurandæ Religionis Domino Archiepiscopo commendauit; mandans suo relicto Legato, vt solius Diuinę bonitatis, ac iustitiæ intuitu, nulli indulgeret, sed in omnibus, & per omnia Catholicæ disciplinæ præsentem manũ adhiberet. Exemplo suo doctrinam, ac mandatum voluit stabilire: bis enim miraculosam B. Virginis ædem Brandisij, tertio ab vrbe lapide voluit visitare, atque liberali dono aliquot millium ducatorum (quod multum erat in tanta egestate, nè dicam necessitate) ecclesiæ illius structurã promouere. Alterum decretum antequam abscederet in fauorem

Cleri

Cleri penè exciderat de restituendis bonis ecclesiasticis; nā cum passim fortunæ reorum venderentur, essentquè inter illas, quæ ad sacrum Ordinem quondam spectauerant, relictos Vicarios monuit, ne similes venderentur, vel iam vendita alio beneficio non inæquali compensarentur. Hinc non ità post quoslibet totius Bohemiæ Prælatos requiri voluit, vt scripto consignarent, quod, quale, quantum, quando, à quo fuissent bona Ecclesiæ ablata, & à quo tunc detinerentur, vt suo tempore posset Prorex à venditione talium abstinere, vel simili beneficio compensare.

Decretum de restit bonorum Ecclesiæ.

Duodecimo post decessum die modicis itineribus Cæsar Viennam deuenit, vbi mox memor quanto incommodo, & periculo vitæ, suarumquè fortunarum in Bohemia, nec non in Germania eum viuere contingisset ob vnam hæresim, quæ tantam excitauerat inter subditos, & hæreditarium Dominum diffidentiam, vt vix Dominus securus, & vix subditus quietè dies suos posset transigere; de restauranda Religione saltem in hæreditarijs Prouincijs, seriò deliberauit, hortatusquè est, eos ad, quos cura ecclesiarum spectabat, vt non minus doctos, quam probos animarum curiones, animabus præficerent. Deinde inquisitione facta, an in locis non priuilegiatis, qualia erant oppida Austriæ, & maiores vici Cæsarei, alicubi esset exercitium sectarium; vbi intellexit adhuc in Grauuenuuerdt, Langéloise, & Forthoff dissimulatum fuisse exercitium hęreticos; statim Andreæ à Stadl. Casparo à Nienhaus, & libero Baroni Ioanni Ioachimo ab Aspan. respectiuè illorum locorum iure oppignorationis dominis, omne exercitium sectarum interdixit; imò de facto Doctorem Schafflerum vna cum Patribus Societatis Iesu è Collegio Cremsensi Langeloisium mitti voluit, ciuibus seueris mandatis præcipiens, vt instructi statim Catholicam Religionem complecterentur; quia nunquam concessa fuerat Religionis libertas quarto ordini plebeio in minoribus oppidis, ac vicis, sed solum nobilitati in proprijs arcibus, domibus, villis, & molendinis, aut in alijs locis proprio vsui destinatis.

Cæsar in Austriam red.

Diuersæ prohibitiones hæretici exercitij.

Hinc ad minora oppida Cæsar conuersus, omnes ciues,

aut

Coguntur ad Religionẽ Catholicam incolæ Austriæ.

aut incolas Catholicæ Religioni nomen dare voluit, incipiẽs ab Entzestorfensibus, Præterstorfensibus, Modlingensibus, Badensibus, ac DrasKirchijs, quibus in locis ius ciuium obstinatis in hæresi denegari mandauit. Nec minus de Styria Carinthia, & Carniola sollicitus Episcopo Lauantino restaurationem disciplinæ Catholicæ commendauit, eamq; vt satageret desertis verbis præcepit. Et quia Iaurinenses tã præsidiarij, quàm institores plerumquè erant turpi hæresis labe infecti, à quibus tamen tanti momenti contra Turcas repaguli conseruatio dependebat, seriò de restitutione Catholicæ Religionis ibidem agi voluit, mandans nisi id obtineretur, locum Catholicis præsidiarijs committi.

Bellum in Saxonia inferiori

Sæuiebat interim bellum in inferiori Saxonia, vbi Halberstadiensis miles acriter sese Tillianis opponebat; iamquè passim vicanis data fuerunt arma, vt milites pabulatores expedirent; & Tilliani vice versa incendio aliquot pagos castigarant. deinde arces duas in ditione Brunsuicensis Ducis intercéperant, quas & munire, ibidemquè castrametari cœperant; tanto cõfluxu copiarum, vt Ordines inferioris Saxoniæ diem Luneburgi indixerint ad restinguendum incendium, quod alioquin, vt prudenter prospeculabantur, integram viciniam erat peruasurum.

Comitia Luneburgentia.

Scripserat Cæsar ad præfatos Ordines congregatos, eosq; rogauerat, vt Christianum Brunsuicensem intra modestiæ limites continerent, & ad acceptandam Suæ Maiestatis gratiam iam pridem oblatam perducerent, vel omninò eliminarent, cum tam pernicioso illius exercitu; ne cogeretur præter suam mentem contrarijs copijs illum prosequi, ac fidos sibi socios à tot ruinis vindicando, etiam ipsis obesse. Quod cum Ordines Christiano proposuissent, nequè adhuc (aliter sentiente Luneburgico) illi adhærere decreuissent, absquè cunctatione Christianus exercitum suum Visurgim transduxit per pontem Hammelensem; Comitatumquè Lippensem cum infestare cœpit, incenso prius in Eiflia insigni monasterio Gerodiensi, quod ad Electorem Moguntinensem attinebat. Cæsaris verò oblatam gratiam respuens, cum nondum conciliari voluisset, multa, quæ sugillaret, inuenit.

Halberst. Cæsaris gratiam respuitur.

quare

quare illa minime contentus vlteriorem veniam pro se, & pro omnibus illi militantibus, nec non ijs, & sibi secundum illa omnia, quæ Daniæ Rex in nouissima Viennensi Legatione à Cæsare petierat, satisfieri postulauit. Quibus verbis tecto nomine Palatini causam agens, illũ ex integro dignitati, & fortunis omnibus restitui, & de alijs tàm suis, quàm fratris sui nondum ad inuestituram Brunsuicensis Ducatus absolutè admissi, ob bona, de quibus diximus, Ecclesiæ Hildesemiensi adempta; pacisci volebat sicquè Cæsarem in ordinem redigere, atquè alia postmodum suæ familiæ, & sibi ratione Halberstadiensis Episcopatus impetrare cogitabat; ita vt sine pugna victor diceretur Cæsaris; & plus commercio, quam armis profecisse cognosceretur. Quæ cum præter Cæsareæ Maiestatis dignitatem postularentur, essetq; periculum, nè illa similibus commercijs degradaretur; Cæsar prudentissimè postulata distinxit; & singulariter ipsi Christiano, eiusq; militibus præsentibus, cuiuscunq; tandem conditionis essent; gratiosè veniam indulgere promisit; hac sola reseruata condictione, vt qui ex hæreditarijs prouincijs contra Suã Maiestatẽ militassent; deinceps ex eisdem prouincijs excederent, & oblata gratia infra octiduũ à die publicationis vterentur, in cæteris prudenter dissimulauit absq; alicuius personæ, causæ, aut occasionis explicatione.

Cæsaris gratia oblata respuitur.

Verũ Christianus, qui nunq̃ paci animum applicuerat; his non contẽtus, insanire perrexit, & exprobrato prius vniuerso Circulo Saxonico, qui illius audaciæ particeps esse noluerat, illũq; extra limitem reiecerat; quã socorditer causam suæ patriæ otiosi defenderẽt, & quanto periculo Cęsari, lõgè altiora cõtra ditionẽ illam cogitanti, se suàq; stolidè cõcrederent; exercitũ suum in ditionẽ Monasteriensem, deinde Coloniensem, atq; ita in Belgium Hispanicum abducere cogitauit, Quò tandem spoliatis illis regionibus, & præciso neruo Hispanico, in Belgiũ militem Burgundicum ex Palatinatu reuocaret, suiquè brachij amissionem vindicaret; ac tandem per illam viam Palatinum proscriptum patriæ suæ regnoq; Bohemię restitueret. Ast Tillius cum suo exercitu fugientis vestigia præmere cõstituerat, & vt alicubi primas

Intentio Halberstadiensis.

copias detineret; Anoltinum euocauerat cum aliquot copijs Burgundicis, quo vires coniungerent ad prælium, si sese occasio ferret in eundem, antequam Halberstadius Rhenum attingeret, & Hollandorum copijs, prout disposuerat, suas vniret Fauit Deus bonæ intentioni Tillij, qui 31. Iulij Horem appulit, & prima Augusti per patentissimum campum Samen copias suas in ditionem Rauenspurgensem transtulit, ac tandem quarta die Anholtini copias in Greue suis coniunxit; cum paulò ante Halberstadiensis etiam suas Embrsã traduxisset. Intellexerat tunc Tillius Halberstadiensem prope Sternuordam consistere, suosq; ibidem in aciem constituisse; quare quò certior de ordine, loco, numero, & castris fieret; Tribunum Auandanium cum legione equitum aliquot Croatis exploratoribus adiunxit; ipsemet verò cum toto exercitu optimè dispofito subsequutus est. reperit, iam hostem primos ordines Auandanij inuasisse, quibus continuo 500 sclopetarios submisit, quorum virtute hostis retrocedere coactus est, non tamẽ ordines dissoluit; nocte autẽ succedente, data fuit vtrimquè quies, sed Halberstadiẽsis tenebrarũ beneficio vsus, vsq; ad syluam prope Statloo deuenit inter aquas, & vallum, vbi sibi tutum fore refugium arbitrabatur. sed Tillius circa meridiem locum prospeculatus die 6. Augusti (quo Romæ Sanctiss. D. Vrbanus VIII. Pontifex ad maximum Vrbis, & Orbis bonũ electus fuerat) Equitatũ Duci Adophi de Holstain, & Tribuni Herberstorfij præcedere iussit, illisq; succedere legionem Iunioris Tillij; equitatum legionibus peditum Schonbergij; Furstenbergij Ducis Henrici Iulij Lauuenburgensis, & Eruuitij, suffulsit; quibus rursus opposuit equitatum Linattenij, Lindloi, & Nucẽhaimij. deinde ipsemet in medio totius exercitus cum cæteris legionibus consistens, signum pugnæ dedit, ac mox spatio duarum horarum totum exercitum Halberstadiensis, qui triginta circiter millibus armatis constabat, adeo dissipauit, vt 6000. in ipso loco sint cęsa, quatuor mille sese dederint, cęteri captiui, læsi, ac fugati fuerint. Inter captiuos numerati sunt tres Duces, quatuor Comites, sex Tribuni, & facile cẽtum Capitanei cum ducentis signiferis,

Prælium ad Stadlao contra Brunsuicensem.

Fugit Halberstadiensis.

Numerus occisorum, & captiuorum.

feris; ac magni hominis ministris. Halberstadius ipse fuga sibi consuluit cum duabus equitum turmis, amissis duodecim tormentis bellicis, totoquè exercitus bellico apparatu.

Accidit autem hoc tempore, quod Religiosus quidam reformatę Religionis(cuius nomini parco)indiscreto zęlo cō iuncto cū summa propensione in domū Bauaricā (licet inscio Electore) transmiserit sociū suū eiusdē Religionis ad Regem Anglię,illiq; in sciptis offerre iusserit talem propositionem.

Propositio ad Regē Brittanię à Religioso quodam.

Duplicem viam magnæ Brittaniæ Rex habet, vt negotiū Palatini,& suorum filiorum terminet, vtquè rem sui regni consolidet.Prima quidem est cum Protestantibus se vnire, cumquè ijs, qui Protestantes sequuntur.Secunda verò cum Catholicis bene conuenire. Ambæ quidem maximorum euentuū capita esse possunt: quoniam ambæ potentes sunt, & sicuti Protestantes auxiliari possunt,quippe qui amici sūt, sic etiam alij nocere possunt,quia inimici existimātur.Quęritur nunc,vtra harum viarum magis conferat ad easdem dissentiones componendas, regnumq;firmandū, an vt S M. cum Protestantibus se vniat, an potius cum Catholicis benè conueniat.

Huius quæsiti veritas,ex qua bonum, aut malum regni dependere potest,ex tribus dependet.primò ex auxilijs, quæ Protestantes afferre possunt.secundo ex damnis, quæ in eos à Catholicis inferri possunt.tertio ex securitate, quæ haberi ab ijs Catholicis potest.

De primorum auxilijs loqui possumus vel de facto,vel de possibili.

De possibili quidem multa esse, ac formidabilia affirmo, quoniam totus penè Septentrio posset S. Maiestati fauere. Daniæ Rex,Saxo,Brandeburgicus,Hollandi,Vgonotti,Galliæ,Gabor,& Vngaria,& sic videtur quod Angliarum Rex ex omnibus mundi partibus ipso immoto manente, motus excitare posset.Et cum ipse sese mouere vellet,sui regni viribus contra quemlibet potentem Principem bellum gerere posset.De possibili ergo magna sunt auxilia.

Quoniam vero argumentum de possibili ad esse minimè concludit, & in rebus publicis, & præcipuè in rebus bellicis multos Principes in errores intolerabiles ingessit, proinde videndum, qualia sint auxilia de facto.

Ex quiete ad motum longior cursus, quam ex motu ad motũ. Catholici profecto sunt in motu belli, & quod maximum est, belli, cui plaudit victoria. Qui auxilium ferre possunt, adhuc moti non sunt, ac maiori impendio fiet ab ipsis, & maiori apparatu se ad bellum promouendum accingent, quam inimici ad bellum prosequendum. constat quantum dispendij fuerit in militia componenda, quæ hinc in Palatinatum missa fuit.

Hinc aliquis fortasse dicet in eo casu magis conferre Regi, quoniam eius arma recentia forent, aliorum verò omninò fatigata, at respondetur minimè fatigata esse, vel etiam si fatigata essent, in hoc præualent, quòd victricia sunt. Quare aduersę parti opus erit extraordinario conatu, supposito quod Catholici velint dimicare tanquam possessores ad simplicem defensionem.

Verum quod magni refert, quippe victores volent etiã offensiuum bellum inferre, & ideo de facto non concurrẽt multi eorum Principum, qui principalia auxilia possent subministrare, & quorum momentum maximi faciendum est, tanquam maximè intrinseci; ijquè sunt Germaniæ Principes, quoniam præterquam, quod sunt viribus exhausti, territi sunt etiam eorum exemplo, qui contra Catholicos inuecti sunt, non obstante quod illis temporibus Catholici nec possessores erant, nec victores. immò viribus longè inferiores, & tamen in quem statum deducti sint, ignorat nemo. Quamobrem tãquam propriæ quietis amatores in indifferentia stare volent. immò eorum nonnulli; propter res priuatas contrarij efficientur, sicuti visum est, & adhuc etiam videtur. Sed his omnibus datis, & concessis, prudens sane Princeps maximè in belli materia, in qua non minus timore, quàm spe vtendum est: nunquam fundamẽtũ ponet in alieno auxilio, sed necesse est, cũ bonũ ærario ręagere magis in re, quàm in spe. et hac de causa Palatinus male

lè consultus, peiorique adminiculo fultus, cum propter defectum pinguis ærarij illo conatu, quo cœpit, prosequi non potuerit,in eum statum,in quo cernitur, redactus est. Nunc an regnum habeat plenum ærarium ad multos annos (certum enim est ad multos annos bellum gerendum esse) immò an regnum ad multos annos subministrare queat illa auxilia, quæ supponuntur, qui benè nouit huius regni perfectiones; nec non defectus, iure optimo potest abnuere. Addo etiam bellicosum Caput deficere, itemquè vnio,quæ adeo necessaria est inter Consiliarios,& regni Primates,non reperitur.Deficientia ergo, & valde periculosa sunt auxilia per istam viam.

De damnis secundorum pariter loqui possumus de facto,vel de possibili.

De facto videtur illos bellum in Germania abstulisse, & in vnum angulum propè mare illud constrinxisse,cum alieno statu potiti fuerint. Tali ratione præcipuos bellatores suos hostes adeo humiliauerũt,vt non possint,amplius hi caput extollere. Et stantibus rebus, prout stant, talia hæc damna sunt; vt ad ijs medendum, tametsi omnia auxilia, quæ de possibili sunt, haberent; adhuc anceps res esset.

Et optimè considerandum est istos inimicos Catholicos esse defensiuî belli magis, quàm offensiui,magisquè vi, quã electione.De possibili igitur bellum geri potest offensiuum, & per electionem.Nec tamen possibilitas ista à facto distabit,quoniam ingrediens Rex primam viam necessariò contra Catholicos bellum includit;quoniam fit statim de Religione bellum; multi Catholici Principes vnientur, ac Papa ipse primus erit. Nunc damna,quæ intulerit hæreticis,cum contra eos bellum actum est de Religione, quidquè suas exerens vires, Papa potuerit; qui historia callet, optimè nouit.

Verùm in quem statum redacti sint Protestantes inimici,eorumquè sequaces,cum contra ipsos Catholici vniti fuerint;videri potest. Nam Palatinus proprijs regionibus Cæsarem pœnè priuauerat,ac eum Viennæ aggressus fuerat,in

quá quidem vrbe plures habebat inimicos Cæsar, quàm amicos. Verùm cum aliqui ex Catholicis Principibus simul vnà cōspirāruntq; eū & ex ijs, quas abstulerat prouincijs reiecerūt, & ijs, quas iā proprias habebat, spoliauerunt. Quare quē admodum magna sunt damna, quæ à Catholicis Regi illata sunt in re Palatini; maiora esse possunt, cum non benè cum eisdem Catholicis conueniat. Maiora, inquam (& hæc deberent à S.M. & præuideri, & magis quam alia timeri) & cum Palatinus sua non habeat oppida ea existimans ob Regis defectum se non recuperasse (vt perpetuò dicent, ac de facto omnes eius amici deblaterarāt, ac præcipuè regni Puritani in Regem, ac Principem malè affecti, ac adeo in eius amorē propendentes, vt eos non pudeat palam proferre à se in illo regno eum desiderari) nunquam illud regnum internis dissidijs agitari desinet, propter magnam correspondentiam, quam ille ibi retinet, quæ in Regis Principis, ac regni perniciem tristem aliquam tragœdiam poterunt excitare.

Ex duabus istis igitur hoc est ex debilibus auxilijs, quæ à Protestantibus habebuntur, & ex multis damnis, quæ à Catholicis inferentur, quasi ex duabus præmissis potest absque vlla dubitatione concludi, potius Regem cum Catholicis benè conuenire, quam se cum Protestantibus vnire debere.

Sed quia tota vis consistit in hoc; quantum Rex poterit se Catholicis credere, tanquam inimicis existimatis?

Dicitur tandem tertio, & vltimo loco duo Catholicorū genera existere. Aliqui Maiestatem Suam auxilio sustentare possunt, sed possunt pariter in eam zelotipiam inijcere in re maximè dominatui annexa. Alij vero Regi fauere, & auxiliari possunt directè, & indirectè; zelotipiam vero in eum inijcere non possunt. si S.M. volet cum primis conuenire, facere id poterit, poterit enim magna inde auxilia obtinere, omninò verò illis se credere non poterit. Si verò cum secundis benè conuenerit, quales sunt Catholici Principes Germaniæ, alijque libertati Imperij adhærentes; dico Maiestatem S. debere omni ratione; si finem excitatis dissentionibus velit imponere, resque sui regni consolidare, cum his

benè

benè conuenire; neque alia sine periculo iniri poterit via. nam si se Protestantibus adiunget, eorumque asseclis, vel omnino, vel magna ex parte, bene cum Catholicis conuenire, ac ab ipsis auxilia recipere non poterit. Sed si bene conueniat cum Catholicis; non tamen ideo cogeretur à Protestantibus dissentire, cum possint vna omnes coire.

Declarauit postea oretenus bonus iste Religiosus tam Regi, quàm suis Consiliarijs. quod caput illorum minorum Principum Germaniæ quandoquè erat Dux Maximilianus Bauariæ; cum illo deberet tractari vnio, & compositio de negotio Palatini promouendo, licet inscio Cæsare, promittens reconciliationem Cæsaream, dummodo Palatinus filio vellet dignitatem cedere, vel post obitum Ducis Maximiliani officium Electoris concredere, & ad totam rem componendam, Cæsaream certis pactis conditionibus de Catholica Religione afferenda, Archiducissam filiam Minorendè filio Palatini desponsuram, qui educari deberet in Aula Bauarica, vel alterius Principis Catholici in Germania, & dum adolesceret; ipsemet Fredericus Palatinus totum Palatinatū gubernaret, & regeret tutoris nomine. Ista tractatio fuit instituta, & producta per aliquot hebdomadas, sed euanuit priusquam deuenisset ad notitiam Cæsaris, & Regis Catholici; & si habuisset optatum finem, qui erat stabilire dignitatem Bauari quoquomodo poterat cum vnione eiusdem Bauari cum inimicis Cæsaris, etiam si S. M. & Domus Austriaca noluisset; vtiq; origo fuisset discordiarum inter Domum Austriacam, & Bauaricam, & ruinæ vtriusquè, quod semper procurarunt, & procurabunt hæretici; cùm vnio istarum duarum familiarum, sit vnum ex principalibus fundamentis conseruationis Religionis Catholicæ in Germania. sed sperandum est, quod bonitas diuina dirumpet in futurum consilia impiorum, quemadmodum dirupit tractationem istam excæcando intellectum Regis, & Palatini, nè vellent consentire, præter alia, vt eiusdem Palatini filius educaretur in Aula Bauarica.

Bethlemius interim, vt addixerat, victoriæ ignarus arma in Vngaria mouerat, vna cum Turcis, & Tartaris, quos fidei

datæ oblitus magna summa sibi coemerat; ideo Cæsar copias,quæ in Bohemia,ac Morauia erant sub Hieronymo Carafa Marchione de Montenegro,ad resistendum tanto exercitui quàm celerrimè collegit; conduxitq; sex Cosaccorum millia,quæ prius in Morauia exauctorata fuerant. quem exercitum in Morauiam progredi iussit, sed iam Bethlemius occupato oppido S. Andreæ, & accensis suburbijs Fillechensibus,Epporisium, Tirnauiam,multaquè alia loca in suam potestatem redegerat,trucidatis quàm miserrimè militibus,qui ad eorundem locorum præsidia ex legione Tiefenbarsij excubabant.Excurrerat eodem impetu pars vna illius exercitus in suburbium Possenienſe, vt in Austriam perruaderet;illamq;prouinciam more suo incendijs vastaret, sed Neuselium,& Commorra,quam plurimum procedentem retardauit alia vero pars aditus omnes in Morauiam occuparat,quò postmodum integer hostilis exercitus,deuastata Vngaria, se recepit; vt simili calde Morauiam affligeret, vixquè tunc erat, qui tantis copijs se auderet opponere.

Motus Bethlemij in Vngaria

Quamobrem Bohemia,& Morauia timor maximus populos inuaserat,qui passim Pragam deferentes locis tutioribus se, suasquè fortunas credebant,tanto strepitu,& plausu hæreticorum, vt iam esset,qui auderet Catholicam Religionem eiurare,irridere,ac rursus Lutheranam,ac Caluinianam pestem sibi promittere. Sic suos conciues consolabantur exules Bohemi,sic conabantur persuadere suis confederatis hereticis,qui in Palatinatu superiori in Franconia, & in Germania dispersi, in oppidis, ac ciuitatibus Imperialibus hærebant;sibiquè de Mansfeldij,Halberstadiensis, & Bethlemij aduentu congratulabantur. Cæsar Viennæ sollicitus de tanta irruptione, & tali hostium apparatu per singulas ecclesias preces indici petijt,& vota Deo, necnon Gloriosissimæ Virgini Mariæ obtulit: prout in huiusmodi rebus mos eius erat,maximè cum Cæsareus exercitus impar hostibus illis se non auderet opponere,sed cogeretur latere, & impunè latrocinia, incendia, deuastationes, & cædes tolerare. Prudentissimè tamen tunc Cæsaris exercitus selecto loco

Pragenses, & Palatiniani gaudeant.

Ghe-

Ghedinensi se inclusit, quo commeatum sufficientem, & non spernendum belli apparatum contulerat. tumultuario etiam opere sese ibidem munierat, vt hostem in Morauiam, & Bohemiam procedētem subsequens intercluderet, vel redeuntem exciperet. quod animaduertens Bethlemius in initio Morauiæ substitit, & quasi victor condictiones pacis superbissimas Cæsari præscripsit, pacem stabiliturus si Cæsar præter duos Principatus Silesiæ, omnes ciuitates montanas Vngariæ illi cederet, si illum Vngariæ Palatinum crearet, si belli sumptus resarciret; & horum sufficientem cautionem præstaret. cum autem haud ei pro voto responderetur, velletque potius Cæsar, vt quantocyus tota Vngaria excederet, damna sarciret, & nexos omnes Christianos solueret; Cæsareum exercitum Ghedini inclusum maximis copijs Turcarum, & Tartarorum quæ ad 60. millia ascendebant, obsedit. Verùm Cæsarei prudenter annonam diuidentes, & validè tormentis sese contra obsidētes propugnātes; fortissimè obsidionem sustinuerunt; atq; interim Cæsar Tilliū cum aliquot legionibus ex inferiori Germania euocauerat, vt suos obsessos, & iā inediam sūmopere tollerantes liberaret. Bethlemius, vt aduenire subsidiarias copias intellexit, & obsidionē diutius ex cōposito protrahi cognouit. pertesus instante iam hyeme de solutione eiusdem deliberauit. Deliberantem, & nonnunquam graui dāno impetum facientem ad obsidionis solutionem coegerunt Turcæ, ac Tartari, qui impatientes frigoris, ac pluuiarum, etiā non obtenta facultate Bethlemij, imò maxima illius indignatione cāstra deseruerūt: quorum magna pars in manus Comitis Esterhasij stationem Neuhuselianam constanter defendentis, cecidit; & prędam adductam, quæ non exigua fuit, vnà cū vita plurimorū amisit. secunda, & tertia die Esterhasius contra hos elabētes vnà cum præsidiarijs Commorensibus excurrit, & abrupto ponte ad Neutram plusquam 300. Turcas in fluuium adegit, qui frigore rigētes, & aquis haustis perierunt, præter 1200. captiuos liberatos, adeptos octo camelos prætiosissimo panno Turcico, & argēteis vasis onustos, Prætorium vexillum, & Vexilliferum vna cum pluribus nobilibus, inter quos

Cæsaris exercitus Ghedini.

Obsidetur Ghedinum.

Soluitur obsidio Ghedinensis.

duo erant Budensis Bassæ, alteriusquè purpurati filij, tanto cum Turcarum terrore; vt fugientes per ignotam sibi viam, in manus Preineriorum militum sese ipsos præcipitauerint. Quod idem cum Bethlemius sibi vereretur, & contigisset, maximè si obsessi tergis fugientium institissent; latius duxit cum obsessis, ac Cęsareis inducias pacisci, quę tanto facilius admissę sunt, quanto illi maiori inedia premebantur, nam vix per aliquot dies arctum panem, & aquam breuem, vt dici solet, habuerant. Neq; multũ Bethlemius postea à pace constituenda abhorrebat, nam & Turcas, & Tartaros spe sua frustratos infestos habuit, illiq; non semel obijciebant lanienam, ad quam fuerant conducti; quã nõ minus Vngari exprobrabant, & Poloni vindictam illaturi; omnem occasionem quærentes, solum Cæsaris mandatum expectabant.

In inferiori Saxonia cum Tillius magnam partem exercitus adduxisset, iamquè limites Bohemiæ attigisset, noua consilia contra Cæsarem cudebantur; Daniæ Rex, qui paulò ante celebrem, de qua diximus, victoriam, milites aliquot superato Albi in districtum Saxonicum deduxerat & Altenam, vbi Catholici Hamburgenses suis exercitijs intenti diuina celebrabant; per suos cum oppressione eorundem Catholicorum expugnauerat; nouam Legationem ad Cæsarem adornandam duxit, vt eum vel ad moderate vtendum victoria hortaretur, vel ad serium bellum prouocaret. Displicebat summopere Regi, quod miles Cæsareus peracto prælio Lipstadium serio obsedisset, & locum tam munitum expugnasset; sed magis, quod totam illam viciniam Spurenburgum, Herfordum, Rauenspurgum aliaquè loca versus Paterbornensem, & Hildesemiensem diæcesim occupasset, imò maximè quod miles omnis in hyberna, Hassiam ad limitem inferioris Saxoniæ deduceretur, quare non parum sibi, suisquè, quos pro filijs prensauerat, Episcopatibus, metuebat; iamquè non contentus Ferdensi, Halberstadiensem, Bremensem, Lubecensem, ac Osnaburgensem, vt tantò commodius constitueret suum regnum Interamnisticum, ambiebat. Hinc transmisso Comite Oldem-

Daniæ Regis consilia.

Legatio Oldeburgici.

Oldemburgensi ad Cæsarem, qui veniam Palatino impetraret, ipsemet Rex ad Ducem Brunsuicensem excurrit, & Magdeburgensem pseudadministratorem primò, deinde alios illius districtus Regulos, præpotentes ciuitates ad arma cogenda sub alio prætextu prouocauit.

Quæ dum præpararentur non feriabatur Mansfeldius in Frisia orientali apud Endam (quem locum sibi pro refugio delegerat) Emdenses exercere; ab illis enim magnam pecuniæ summam exigebat; quam vt impetrare non potuit loca pleraque, vnitis Ordinibus Ollandiæ, oppignorauit, & cum illis agens de vniendo suo milite Saxonicis infelicioribus varias deliberationes Imperio noxias instituit, quibus posset fortuna Christiani Brunsuicensis restitui; verùm, proprius accederis, dum illas ex Monasteriensi diœcesi putasset executioni demandare; iamque in eum finem ter millia peditum, & mille equites tàm ex suis, quam ex reliquijs exercitus Christiani Brunsuicensis collectis in Vvestphaliam deduxisset, à Comite de Anholt, & Eruuitio non procul à Vvarendorfio inuasus amissis quindecim vexillis, prostratisque quingentis equitibus, & fugatis cæteris omni pene militia exutus est; itaut cum paucis Lacunas Emdensium debuerit repetere; ibidemque donec aspiraret aura fœlicior, quæ illum in Hollandiam, Angliam, & Galliam deueheret, latitare. Eruitius interim cùm commissa sibi parte exercitus Comitatum Hoiensem, pro hybernis delumpsit, maioremque metum Daniæ Regi incussit.

Tot vnius anni victoriæ, ac victorijs præmissa pericula, quibus tota Bohemia, Morauia, Vngaria, Austria, totúq; deniq; Imperium occupatum trepidabat; aliquâtum Religionis Catholicæ progressum vbiq; retardarunt; inter arma etenim ambigua feriabantur leges, nec quisquam audebat quicquam innouare, aut sua maiori impetu pertentare. Paucis ex Imperio per sententiam obtigerat bonorum Ecclesiasticorum restitutio adiudicata, vt Præposito Elunacensi contra Oppidum Dagenfeldt ratione concionatoris hæretici in Eybac; quem iussit Cæsar auocari, & substituto

Mansfeldius in Frisia orientali.

Remora reformationi facta.

Catholico curione, ritus antiquatos restitui. Quod etiam in fauorem Episcopi Augustani, Abbatis Campidonensis, & Decani Gronenbacensis, Volfango Christoforo Apoppenheim detinenti bona omnia Collegiatæ Ecclesiæ Gronnenbacensis præceptum fuerat cum obligatione restitutionis Catholicæ Religionis, vt olim paulò post pacem Religionis fuerat. et pariter in fauorem Episcopi Eistatensis contra Marchionem de Onolsbach occupãtem Ecclesiam de Galleroneuetz cum omnibus decimis, prouentibus, mobilibus, & immobilibus ordinatum fuerat. verùm hæc, vti & alia in fauorem Equitum S. Ioannis contra Comites de Hanou ciuitatis de DincKelspull, contra Comitem de Oetinghen passim intrudentem prædicantes, & antiquantem Catholicam Religionem; contra Comites de Stolberg pro restitutione monasterij de Vvassersloss, à Cæsare decreta; postquã Cæsareus miles ex Imperio fuisset auocatus, serius executioni demandata fuerunt; immò aliqui horum neque isto, nec sequenti anno in sua iura vendicare potuerunt.

Sententiæ diuersæ contra hæreticos

Pariter sufflaminatum fuit per Bethlemij tumultuarias irruptiones id, quod Cæsar ad promouendam Catholicam Religionem, & ad extirpandam hæresim ordinauerat in Morauia per eiectionem Anabaptistarum, seriò Cardinali à Dietrichstain, & Principi de Liechstain commendatam; solum ea, quæ Episcopo Labacensi pro restauratione Catholicæ Religionis in Carniola scripta fuerant, quamuis adhuc sobriè ob viciniam turbatam, locum habuerunt. In Bohemia, vbi multi inceperant apud suos subditos Catholicæ Religionis instaurationem, cum substitutione Catholicorum, quibus templa fuerant aliquibus in locis consignata; vix Catholici Sacerdotes securi poterant officijs Ecclesiasticis defungi, tum ob vicanorum insolentias ad nomen Mansfeldij, Halberstadij, Bethlemij, aliorumq; exultantium; tum ob trepidationem Catholicorum, passim cum prætiosioribus emigrantium.

Differtur eiectio Anabaptist.

Reformatio in Carniola.

Neque Catholicæ Religioni multo fęlicior fuit annus subsequens, 1624. quamuis tunc à grauissimis bellis Germania, & Bohemia vacaret, quæ plerumquè in Belgium in-

Al-

Alpes,& vltra illas in Galliam videbantur adducta; nam tacitus quidam metus omnium animos inuaſerat,quod miles in hyberna deductus, primo verè inſolentiór vbiquè per Bohemiam,& Morauiam ſtipendia efflagitaturus; atquè nō ab ſimilem ruinam ipſe amicus miles, quàm hoſtis alias inuſſerat eſſet inuſſurus. Attamen in Bohemia Archiepiſcopus non ſolum ſua ſumma vigilantia,& prudentia, ſed etiā præſtantiſſimorum virorum,opera ſpecialiter P. Valeriani Magni ex ſtrictiori Ordine Cappuccinorum, vere viri magni,verbo opere, & corpore, quod hæreſis fomes erat, extinguere cœpit. nam facultatem liberos hæreticos imprimēdi & vendendi ſubſtulit bibliothecas Pragenſium viſitari,& ſcrutari per certos doctos viros mandauit; Decanis, Parochis, Rectoribus,& alijs curam animarum habentibus, vt à funeribus hæreticorum celebrandis omnino abſtinerent indixit.Per totam Archidiœceſim ſuam ordinauit,& conſtituit præclaros,& ſelectos commiſſarios,quos cum ampliſſima facultate,& ſeuerioribus mandatis per amplum regnū Bohemiæ miſit, qui omnes,ac ſingulas totius regni eccleſias eorumquè miniſtros, Archidioceſi Pragenſi ſubiectos; perſonaliter viſitarent,admonerent,corrigerent,& Clerum, quo ad fieri poterat,priſtinæ morum grauitati,& ſanctimoniæ reſtituerent; laborarēt præterea, vt omnium Parochiarum iura, bona,redditus inuentarium,& theſaurum eccleſiæ referrent, vt in archiuio Archiepiſcopali potuiſſent deponi; inſuper quod vacantibus Eccleſijs,ex quibus prædicātes Huſſitæ,Caluiniſtæ,& Lutherani,ſeu alij per publicum decretum Cæſareum fuerant expulſi,& proſcripti, Catholicis Parochis,ſeu alijs Regularibus perſonis impoſitis optimè conſulerent;aſſignantes pro neceſſitate adminiſtrandorum Sacramentorum,vni viro Eccleſiaſtico docto, & pio plurium Parochiarum exercenda munia Eccleſiaſtica; quæ commiſſio, vſquè ad annum 1625. incluſiuè protracta fuit.quare ad ſupplendam iſtam penuriam Parochorū quantum fieri potuit obtinui à Sanctiſſimo Domino, & ab Eminentiſſimis Cardinalibus Sacræ Congregationis de propaganda Fide,vt mandaretur omnibus Generalibus Regula-

Inſolentia militis Cæſarei.

gula-

gularium, vt transmitterent personas idoneas ad excolendã vineam Domini in tam amplo regno, vt postea factum est, & sic Regulares monasteria olim ab hæreticis ablata recuperarunt, & multæ Parochiæ Pragēses quarum ius ad S. Maiestatem Cæsaream deuolutum erat, in monasteria conuersa fuere.

Ex tota Morauia Cæsar mandauit per publicum decretum, vt eijcerentur omnes prædicantes hæretici, prout ex Iglauia, & ex multis alijs ciuitatibus, & locis fuerat executum. Duo Collegia Societatis Iesu fuerunt de nouo constituta, alterum Znoimæ, alterum Iglauiæ, fundatore Comite Adolfo ab Altheim, viro nobilitate, & pietate præclarissimo, maximè ob institutionem cum alijs duobus Principibus Religionis militiæ Christianæ. Hoc eodem anno Imperator seminarium Olumucense condidit, quod Ferdinandeũ vocauit, in quo alerentur trecenti iuuenes nobiles, sed egeni, qui ad Sacerdotium aspirarent.

In Imperio aliquantulum audaciores Ecclesiastici executionem præcedenti anno omissam promouerunt. Archiepiscopus Moguntinus propter decreta facta à S. M. in Conuentu Ratisbonensi ad nostras preces, & beneficio Hispaniarum copiarum Stradam montanam, quam olim antecessores illius Palatinis oppignorauerant, & recenter Regis exercitus inuaserat, recuperauit, moxque in illa exercitium Catholicæ Religionis magno animo instaurauit; idem fecit Episcopus Spirensis in aliquot oppidis paulò ante recuperatis, & Herbipolensis Episcopus contra Comitem de Hanoo apud Cæsarem restitutionem aliquot monasteriorũ isto interim impetrauit. Roma mihi Breue Apostolicum venerat ad Cæsarem, quo Sanctissimus D. Suæ Maiestatis brachium implorabat ad tuenda iura Sedis Apostolicæ in Præpositura Ecclesiæ Halberstadiensis, quam contra iura Sedis Apostolicæ, & concordata Germaniæ Rex Daniæ filio suo etiam emptis votis sacrilege addixerat, admotaque vt propugnaret studebat. cuius violentiæ cum Cæsarem monuissem, magna diligentia Tillio imperauit, vt satageret iura Ecclesiæ Romanæ; & licet multos parati exercitus inferioris Saxoniæ

Moguntinus recuperat stradam montanã.

deter-

deterrerent; non deterruerunt tamen Cæsarem, neque Tillium, qui officij sui memor sedulò rem Catholicam promouit. & Cæsar non solum Regem, vt à concepto beneficio desisteret, monuit; sed Legato ipsius in Conuentu, non ita post Vlmæ celebrando iuxta Electorum, aliorumq; Principum mentem, omnia sedanda promisit; & nè videretur timuisse inferioris Circuli minas, Halberstadiensi Capitulo reuocationem temerarij decreti imperans; Canonicos, ac Propositum propter tale decretum reiectos admitti mandauit; Religiosos S. Francisci Halberstadii monasterio suo restitui voluit, ac tandem Pseudarchiepiscopum Magdeburgensem ad restituendam Præposituram in Altenbaldensleben, eijciendumq; intrusum condemnauit, & Abbatissam ibidem in Catholica Religione vnà cum toto virginum cœnobio seruandam, nihilq; innouandum strictissimè præcipit.

Non ita post, ex decreto tamen Cæsaris exequutioni demandata fuit sententia, alias contra Landgrauium Mauritium ratione Marpurgensis ditionis lata, contradicente, ac intercedente, quantum poterat Lãdgrauio Guillelmo Mauritij filio, in quem pater (qui iam tunc in Hollandiam abierat) discedens dominium transtulerat; in quo tantum cõpendii Catholica Religio fecit, quod ditiones illæ statim à Caluinismo ad Lutheranismum deuenerint, vix vllo se opponente; ita enim facili Germani de Religione Principibus suis cedunt, cum non agitur de assumenda Pontificia, quã maximè hoc nomine, quod Pontificia sit, odio prosequuntur; non ita abhorrentes doctrinam, quam vti non valde profundè scrutantur, ita non multum curare videntur.

Mutatio sectæ Marpurgi in Hassia.

Magno bono Germaniæ sequenti mense Sleusingæ conuenerunt Elector Saxoniæ, Elector Moguntinus, Landgrauius, Ludouicus, & nomine Electoris Bauariæ Tillius cum aliquot familiæ Saxoniæ Principibus; à quibus cum seriò pericula Germaniæ examinata, & nonnullæ diffidentiæ ob Electoratus translationem in Bauariæ Ducem a Moguntino remotæ fuissent; confirmatus est Saxoniæ Elector in obsequio Cæsaris, vt non solum Bauarum in Electoralis

Elector Bauariæ admittitur à Saxonia.

Con-

Collegii fratrem, ac socium admitteret, sed deinceps ad conseruandam Cæsareæ Maiestatis auctoritatem operam suam addiceret. Hanc vt Cæsar rependeret, Fredericum Saxoniæ Ducem Altenburgicum, & Guillelmum etiam Saxoniç Ducem Vinariensem, vnà cum Christiano Principe Analtino læsæ Maiestatis reos clementissimè in gratiam recepit, duosque alios Saxoniæ Duces è Neostadiano carcere liberatos, eidem Electori gratis remisit.

Liberantur captiui.

Bellum Germaniæ, vt diximus totum in Belgium deriuatum fuit; ibi magni nominis ciuitas Bredana à Marchione Spinola obsidebatur, quamvt propugnarent Hollandi, vndiq; copias euocarunt. Huc Mauritius Hollandici exercitus præfectus descenderat, suaque castra castris Hispanorum opposuerat, itaut vix medio miliari à se inuicem distarent. Sed quia serius venerat, excitatis iam circum circa munimentis Hispanicis; illa peruadere non potuit, vt obsessos liberaret, quare obsidentibus incommodare, commeatum arcere, subsidia præpedire sategit, sed frustra; ita etiam impetu quodam castra Hispanorum dissoluere conatus, cùm incassum successisset, vndique postea in auxilijs conquirendis laborauit. Importunè paulò ante Rex Angliæ telam Matrimonij per aliquot annos inter filium illius, & Regis Hispaniæ germanam tractati abruperat, postquam de restitutione Palatini desperasset. quare inito nouo fœdere cum Rege Galliæ, (cuius Regis sororem, pro filio ambiebat,) & cum Hollandis de oppugnando Rege Hispaniæ, vel saltem de restituendo Palatino deliberauit; nunc Mansfeldi, nunc Regis Daniæ, & quotquot Domui Austriacæ officere poterant auxilia, imploraturus. quæ tamen facilius, tùm à Cæsare, tum à Rege Hispanæ tolerat, quia in sequentem annum reiecta fuere. nam Rex in Italia impeditus Vallem Tellinam propugnabat, suamque Bredam, nisi cum summo dedecore deserere non audebat. Hinc ne præpediretur à Copijs Germanicis Spinola, Henricus Bergensum Comitem arma in Marcam circumferre iusserat, & ipso interim in restagnantibus aquis coercendis, & in militibus, ac commeatibus acquirendis, hostibusque omnibus vijs insidiantibus repel-

Obsidio Bredana.

Fœdus inter Angliam. & Galliam.

repellendis, à quibus plurimum negotij præbebatur; summa industria, ac solertia se exercuit; Mauritius vallum suorū castrorum ferè vsq; ad castra Spinolæ promouit; eaq; magnis operibus muniuit Rasennthalij, quo etiā Mansfeldium euocauerat; quē cum Spinola negligeret, in Angliam ad sollicitanda auxilia transmisit, & vt diuergijs ab obsidione ipsū Spinolā deterreret, stratagēmate industrioso Antuerpiā tentauit; missis eò aliquot peditum copijs, quæ intempesta nocte lembos in fossam arcis subduxerunt, & inusitatis instrumentis bellicis mænia penè defensoribus vacua, inuadere nisi sunt. quod stratagēma cum non successisset ob ventū vehementius flantem, atquè scaphas vno loco consistere nō patiētē; alias artes, sed frustra excogitauit. ex Anglia etenim, Gallia, & Hollandia copias in partē Flandricā apud portum Calesensem disposuit; quas Rex Angliæ in Palatinatū, ad occupandum FrancKandalliam, vbi induciarum terminus expirasset, mittendas curauit. verum & illæ copię, partim à tempestate afflictæ, partim inter se non satis conuenientes, ibidē renitentibus indigenis parum effecerunt. Ne tamen alias aliquid efficerent, Belgarum Infans, à Cæsare aliquot legiones peditum, & equitum impetrauit; quæ in Bohemia, & Morauia dispersæ, tardè quidem motæ, sequenti tamen anno Belgium ab inuasione hostium securum reddiderunt.

Antuerpia tentata.

Cæsaris copiæ

Proficiebat interim Cęsar tam in Bohemia, quam in Morauia contra hæreticos edictis; nam proscriptos prædicātes, tamen in Bohemia latitantes, seriò per Principem de Liechtenstein ad nostram instantiā perquiri, & arceri iussit. Archiepiscopus Pragensis in singulis districtibus alios reformationis Commissarios instituit, qui euocatis in sinodum Parochis, singulorum grauamina adnotarunt, subdolè latitantes pseudoministros detexerunt, loca propinquiora inter se pro administrandis Sacramentis saltem ad tempus distinxerūt, & modum reformandi discutientes, eundem cōmodissimum suggesserunt. vix scio districtū fuisse, in quo tres, vel quatuor ministri diabolici ad mētem eiurata hæresi non redierint. Præter hęc spiritualia auxilia, quoniam sic tempus requirebat, ad temporalia magis sensi-

Nouis litteris vrgetur proscriptorum exilium.

bilia cõfugimus, & à Cæsare alia prẹter supradicta rigidiora decreta impetrauimus, quibus Principi de Lichtenstein mãdauit, nè deinceps in Regis Bohemiæ oppidis aliquẽ ciuẽ nõ Catholicum adscriberet. Deinde, vt vbiq; Catholici soli, vel vbi aliter fieri nõ poterat, saltem modestiores hæretici in Senatũ ciuitatũ adsciscerentur. & quia in Morauia, necnon in nonnullis etiã Bohemiæ locis prædicantes à sæcularibus dominis defendebantur; vixq; erat, qui auderet, illis inuitis, tales Pseudeuangelij ministros arcere; Cardinali de Dietrichstein 27. Decembris præceptum fuit, vt, non habita ratione quorũcunq; prẹdicantes omnes arceret, & recalcitrantes per militarem manum (quam iussus est Maximilianus à Lichtenstein Cardinali præbere) ad perpetuæ emigrationis tristè, sed iustum officium compelleret.

Decreta Cæsarea proficua.

Maximus tunc in Morauia strepitus fuit contra Anabaptistas, quos paulò ante Cæsar assignatis aliquot terminis proscripserat; cum plusquã vigintimillia illa labe infecti reperirentur, dominis suis in œconomia, in curandis agris, in matrimonijs, officijs hospitijs, & opera manuũ valde vtiles; quare grauatim illos dimittebant, præcipuè qui patriæ imperabant. Verũ Cæsar constanter etiam ipsis Principibus, nisi parerent, & suos Anabaptistas statim dimitterent, suæ indignationis comminationẽ indixit; quod vt Anabaptistæ viderũt, dum difficulter à patrijs bonis, & ab officijs diuellerentur; plusquam decem mille Catholicæ Religionis sese submiserunt. cœteri in Vngariam, in Transyluaniam, Vallachiã, & ad Siculos perrexerunt, pauci ad Polonos peruenerunt, ibiq; minus grati nouo exilio mulctati manserunt.

Arcetur Anabaptista.

Admirans laudaui hoc ipso anno feruentem Cæsaris in Austria reducenda zelum; in quo tñ nequaquã modestia desiderabatur nã; per ordinarios Magistratus, monitis prius ciuibus, vt qui Religioni Catholicæ nollent adscribi, liberè solũ verterẽt; prædicantes hæreticos arceri voluit, q̃bus ipse alias nõnullis in locis more maiorũ securitatẽ p̃buerat; tunc verò ob nouas insolẽtias diutius tolerare nõ poterat. Itaq; de tacito Cęsaris cõsẽsu, Senatus vrbis Viẽnẽsis in ipsa vrbe, sub specie q̃stionis Parochorũ, q̃bus emolumẽta ad sustẽtãdã di-

Prohibentur prædicãtes intrare Viẽnam.

gni-

gnitatem Sacerdotalem neceſſaria detrahebantur, & ciues corrumpebantur, prædicantibus Lutheranis exercitium Sacramentorum interdixit, ſolebant enim non procul à ciuitate commorantes in ipſa vrbe hæreticos baptizare, matrimonijs intereſſe, & alia ſua putatiua Sacramenta ſecreto infirmis adminiſtrare. Deinde ne ad ciuitatem etiam ſine miſterio venirent; militibus ad ſingulas portas conſtitutis, cautum fuit, illiſquè mandatum, vt aduigilarent in tam perniciosas perſonas, eaſquè vel reijcerent, vel ad ſuperiores deferrent.

Seuerius Cæſar in Auſtria ſuperiori, armis Ducis Bauariæ iam dudum recuperata, & etiam tunc pignoris loco detenta; cum prædicantibus egit, bonis etenim mandatis 30. Auguſti, & 4. Octobris Viennæ editis, omnes Pleudeuangelij miniſtros e tota pronincia eliminari iuſſit abſque maiori dilatione, non aliam cauſam addens, quam quod priſtinæ, ac nouiſſimæ rebellionis non parum anſã præbuiſſent quapropter ordinati fuere nouæ diſciplinæ Catholicæ inſtauratores D. Abbas Gotuicenſis, & Doct. Spinlerus.

Tranſmiſerat Cæſar præterito anno Legatum ſuum D. Iacobũ Curtium ad portã Ottomanicam cũ ſolemni Legatione, ac ſolitis muneribus ad pacem ſtabiliendã; contra quã, quia nihilominus Bethlemius recenter adhuc Turcarũ auxilia impetrauerat, habens tñ Cæſar hoc anno nouas Sultani excuſationes, & incitamenta, condeſcẽdit, certos Legatos in Vngariã tranſmittere; quibus cõmiſit, vt vna cum deſtinatis ab eodẽ Sultano in locũ vnũ conuenirent, illis indicarent Rom. Imperatorẽ aliquam cauſam habuiſſe, & quidẽ adhuc habere mouendi bellũ contra Ottomanum; cum iá ſæpè ſæpius ſiuè illius, ſiue alterius culpa deluſus, & à militibus præſidiarijs Budenſibus, & Strigonienſibus, alijſuè, ipſius regiones præter induciarũ articulos fuiſsẽt iniquè ſatis deuaſtatæ, atq; in extremã ferè perniciẽ deductæ; nihilominus S. M. declarare ꝑ innata ſua bonitate nõ parũ ſe ad pacẽ affici, nõ vt noua aliqua pax conduceretur, ſed vt illa quæ an. 1606. in Sithuuarock fuerat concluſa, & anno 1616. explicata, ac confirmata, rurſus ratificaretur; modo tamen conditiones

Cõmercia varia cũ Turcis tẽp. induciarũ.

diligenter obseruarentur, & nonnullæ clarius interpretarẽtur,& corrigerentur cum hactenus in eorundem obseruantia fuisset peccatum.

Instructio pro Legatis Cæsaris.

Querebatur enim Cæsar de transgressione pactorũ circa pagos deditios, de diuastationib⁹ de captiuis,de iurepatronatus Transyluaniæ, de subsidijs præstitis rebellibus,ac denique, quod Vazziuna vi fuisset occupatum. quibus omnibus per contrarios articulos, & iustam compensationem Cæsarei deinceps mederi postularunt. Sed tractatio ista in aliud tempus dilata, sæpius interrupta,ac rursus anno sequẽti concepta,non nisi tertio ab hinc anno stabilita fuit; nam Turcæ semper difficiliores se præbuerunt, quã anno 1624. quando Ottomannicum Imperium quorundam Consiliariorum imprudentia in præsentissimum periculum conjectum fuit strangulato Imperatore Osmãno, & reassumpto, ac rursus octauo mense destituto Mustafa, & euecto Achimat.& eiecto Mehometto Giraio qui Caffæ,quæ est Regia Tartarorum sedes,rerum potiebatur, ac suffecto nouo ibidem Rege,quem frater Mehometis,occiso Turcico Præfecto,seu Vesirio,fugere cogerat.Quæ inter Turcas seditiones rem Christianam hoc anno 1624. & 1625. non parum quietam reddiderunt,donec compositis istis turbis, & auctis Christianorum bellis, rursus Turcæ difficiliores sese erga Christianos præbuerunt,vt postea recensebimus.

Turcarum mutatio.

Nec minus feriantibus in Germania armis,Cæsar res suę familiæ Austriacæ constituere lategit;diuisa inter fratres hęreditate à Deo post obitum omnium filiorum Maximiliani Cæsaris ad filios Caroli deuoluta; omissa etenim cessione Regis Hispaniæ in iure Bohemico ad solum Ferdinandum, eiusquè filios masculos pertinentes(de qua forte adhuc inter iurisconsultos fuisset quæstio)omissis etiam iuribus Ferdinandi,iam ante firmatis in prouincijs Tiriæ, Carinthiæ, Corniolæ,& Friuli, nec non in Archiducatu Austrię; totus Comitatus Tirolensis,Landgrauiatus Alsatię, prouincia Bursgouię, & alię circumcirca ibidem adiacentes ditiones in tres partes fuerunt diuisę, quarum vna Ferdinando Cęsari,altera Archiduci Leopoldo, tertia Archiduci Carolo ob

tigit

tigit. qui tamen sacro voto obstrictus nullo modo de ineũdo matrimonio cogitans hoc suum ius postea reliquit Cæsari, contentus Marchionatu de Burgaus, & nonnullis alijs dominijs in Morauia,& Silesia, dũ viueret, prçter annuam pensionem multorum millium florenorum. Cçsar etiam pro sua innata liberalitate,& animi magnitudine addixit liberè hanc donationem Caroli eidem Leopoldo,suisquè ex sui corporis hæredibus,& successoribus, eumquè constituit Gubernatorem,dum viueret alterius portionis, quç sibi obtigerat. Pacta autem huius conuentionis fuerunt prçter alia vt vna parte inuasa,eidem opitularetur; eam exponere, oppignorare,& pro sustinenda familiç dignitate vendere, si necesse foret cogerentur.insuper ad maiorem natu familiç, non extante alia prole mascula,deuolueretur.Non omittam addere quod tunc temporis in Curia Cçsarea mirum fuit tá grauis tractationis prius fuisse detectam conclusionem,quá aliquam discrepãtiam ob dexteritatem,& summam prudẽtiam Ioannis Vlrici Ducis Cromauij Principis de Echemberg Directoris secreti Consilij Cçsarei, adiuuante Ioanne Baptista Verde libero Barone de Vvertemberg,&c.per quos solos fuit directum,& conclusum tam arduum negotium. quare hac occasione sumpta,liberè liceat mihi affirmare, tãquam testi oculato(cui multa fuerunt cognita per octeniũ tamquam Nuntio Sedis Apostolicæ; etsi alijs ignota) Principem quemlibet in tota Europa(quæ potissima pars est Orbis)ministros pietatis,prudentiæ,sapientiæ, & experientiæ, meliores his duobus non posse habere,similes vix, & cum summa difficultate. Horum potissimum industriæ (nequè tamen aliorum laboribus derogo) Sedes Apostolica, & Germanicũ Imperium euentus fçlices negotiorum politicorum, & Religionis post Deum, & Cæsarem debent vna cum posteritate tribuere.

Difficilis omnino annus fuit Cæsari 1625. cuius nunc descriptionem aggredior, maximè si illius finem consideremus; initium enim non nisi in instaurationibus corruptç disciplinæ peractum fuit:nam Cæsar de instauratione Religionis consilia initurus,me audito, & euocatis Antonio

Abba-

Abbate Chrinphaniense, Doctore Schaflero, Spindlero, alijsq; præcipui nominis Consiliarijs mandauit Præfecto Austriæ superioris (monito prius Maximiliano Bauariæ Duce illarum ditionum detentore) reformationē Religionis in tota prouincia, monitis prius omnibus incolis, vt maturè sese ad illam disponerent vel patrium solum verterent. quare vt reformatio melius suum sortiretur effectum non ita post diœcesis Passauiensis Ordinario, eiusquè substitutis Vicarijs significauit, vt amotis Pseudeuangelij seminatoribus; alios magis idoneos sufficerent. Deinde Lintziensi Gubernatori Comiti de Herberstorf iniunxit, vt abrogato magistratu hæretico, omnino Catholicum institueret, imponens Prælato in Gotuuirs Georgio Falbio V. I. D. vt serio prouinciam sibi suisquè commilitonibus impositam aggrederetur; in qua dum vicani, & oppidani tergiuersarentur, & in longum suam reductionem vna cum instructione necessaria differri rogarent; alia sese incommoda obtulerunt, quæ Cæsarem etiam quamuis auidissimum nouæ disciplinæ, detinuerunt.

Præcipitur reformatio in Austria superiori.

Bohemicam reformationem huius anni plurimum impediuit contagionis morbus adeo in illo regno vehemens, vt post hominum memoriam nunquam vehementior, fuerit, ob quem fere toto anno paucis primis mensibus exceptis, Prælati, & præcipui Proceres è Bohemia excesserunt. varia tamen media ante contagionis malum ad extirpationem hæreseos adhibita fuerant; inter quæ primum erat interdictum matrimonium non Catholicis, & interdictæ bonorum permutationes, emptiones, & contractus commerciorum, ijs, qui obstinatè Catholicam Fidem reijcerent, sed inuenta lege, inuenta fuit malitia; notatumquè fuit plures matrimonia clandestina contraxisse; alios scortum aluisse, vel fecisse; itaut neque hoc remedium sufficere visum est. Profecerat tamen in aliquibus alicuius nominis Bohemis, qui vt ad matrimonia honestiora pertingerēt, aut filias suas elocarent grauioribus personis, Catholicam Religionem admiserunt. Magis profuit bonorum per Cæsarem venditio, quæ non nisi Catholicis vendebantur, & si forte possessor,

Pestis in Bohemia.

Prohibentur matrimonia.

aut

aut præuaricator ad Catholicam Religionem poſthabito errore reuerteretur; pœnarum, & mulctarum imminutio. His etenim legibus nonnulli, vt bona ſua ſeruarent, & mulctam euaderent Catholicam Religionem amplexi ſunt; vt vidimus in Bohemja, vbi tertia pars regni fiſco adiudicata non niſi ad Catholicorum manus peruenit; quæ ratio politica rem Catholicam vehementer auxit; ſed in reducendis ſubditis plebeis, proletarijs, & ciuibus maximè opificibus, maxima fuit difficultas, illi enim ſine ſolo, ambulones ſolam ſuam artem circumferentes obſtinatiſſimi, rigidioribus mandatis preſſi, vrbes vacuas dominis ſuis reliquerunt; vt non ſemel, neque vno in loco accidit, nonnulli etenim incenſis proprijs ædibus, cum vxoribus, & liberis in ſyluas ſe receperunt, alij verò ſcipionem manu geſtantes, ſolum verterunt. Non procul à finibus Saxoniæ in vico Marquesdorf vicani omnes aliquot pagorum ferè ſexcenti numero, dum illorum dominus Henricus Ottho à Vvartenberg rigidius introductioni Catholicæ Religionis inſiſteret, & alioqui ob alias cauſas ſuos ſubditos infenſos haberet, ex condicto ipſa die SS. Simonis, & Iudæ caſtrum inuaſerunt, & eum cum paulò ante Sacro interfuiſſet vna cum Domina à libera Baronũ de Gloſen Bauarica familia aggreſſi nocte tota arctiſſimè obſederunt; mane vero vi facta irrumpentes illum vna cum vxore ex propria arce extrahentes ad fimarium, palis, contis, & fuſtibus miſerrimè trucidarunt, nequè propterea quiſquam illorum locum deſeruit, ſed mox alios pagos tentantes, an idem ſuis Dominis vellent præſtare; ferè ad duos menſes obſtinatiſſimè præſtiterunt, donec Cæſareus miles à Tribuno Prainero conductus vicum circumdedit, & ſimul omnes delicti reos intercepit; ex his poſtea viginti coriphæi capti, alijs diſperſis crudeliſſimas ſupplicij pœnas Pragæ ſubierunt: ciues verò emigrantes in Saxoniam, vel in ciuitates Imperiales ſe receperũt, & ſic perijt expectatus fructus animarum, auctumquè malum alibi non facilè ſuperandum, quod cum in multis Cõgregationibus de regni reformatione inſtitutis, animaduertiſſemus, adhuc aliquandiù ſuperſedendum duximus, & Cathechiſtas ſingulis locis inſti

Bona venduntur ſolis Catholicis.

Deſperatio Bohemorum.

Tumultus ruſticor: in Bohemia.

inſtituimus donec fælicior aura opportune rem veheret.

Obitus Sereniſſimi Caroli.

Calamitatum illarum partium additamentum fuit inopinata mors Caroli Archiducis, fratris Cęſaris, Epiſcopi Brixinenſis, & Vratislauienſis, qui etiam poſt obitum Archiducis Maximiliani Ordinem Equitum Teutonicorũ Germanię titulo Magni Magiſtri gubernauit. is cum in Hiſpaniam fuiſſet euocatus, vt Luſitaniæ regno præeſſet, aliquando in Belgio ſubſtituendus; primis diebus, quib. in Hiſpaniam appulit infirmat⁹, piè deceſſit. vacarunt itaquè poſt illius obitũ Epiſcopatus præfati, & Generalatus Teutonicorum Equitũ, de quo non leuis inter Equites fuit controuerſia; Domus enim Auſtriaca plerumquè illo Magiſterio vſa ob magnas expenſas pro liberatione Pruſſiæ, & conſeruatione bonorũ illius Ordinis, aliaquè beneficia præſtita, non libenter talem dignitatem ſibi eripi patiebatur; fueratq; Archidux Carolus nonnunquam illius mentis, vt ſibi nepotem Archiducẽ Leopoldum Guillelmum in coadiutorem adſciſceret. quod tamen propter ætatis defectum omiſſum fuerat. vacante ergo Magiſterio, Ordini Equitũ liberam electionem Cæſar reliquit, non tamen omninò filium excludi cupiens, & ideo ad obtemperandum S. M. deſiderio quidã, ex Ordine propoſuerunt Magiſterium cuiquam benemerito poſſe cõferri; Archiduci vero quotannis penſionem duodecim millia florenorum inde ſolui vſquè ad annum ætatis decimum octauum, quo electus, ſi ſuperſtes foret, locum Archiduci cederet, & tantundem pro ſui ſuſtentatione ab eodem Archiduce reciperet. Ordo itaquè matura deliberatione præhabita, conſentientibus ſuffragijs, Dominum à Vveſternach alias Ordinis Vicarium ad Principatum euexit. & ille non ita poſt clauo aſſidens, multa bona Ordinis reſtaurauit; ſingulariter notaui in huius Archiducis deceſſu Cæſaris modeſtiam; non ſolum quando æquiſſimè mortem fratris, & quidem fratris chariſſimi pluſquam patienter tulit; ſed quãdo Ordini Teutonico repetenti bona mobilia Ordinis, defunctiquè Archiducis; ea omnia conceſſit, quæ Cruce Ordinis ſignata reperta ſunt quam diſtinctionem tum in arce Neuſtadienſi, tum in Epiſcopatu Vratislauienſi, Niſſæ, & in

Ordinis Teutonici Magiſterium.

in Burgauico Marchionatu, vbi suas sedes habuerat Archidux, clementissimè admisit.

Non exigua fuit difficultas ratione Episcopatus Vratislauiensis, quem Canonici, ad quos libera spectabat electio, non illibenter Archiduci Leopoldo Guillelmo detulissent, ea spe firmati, quod ipsius patrocinio tuti in Silesia possent instantes tumultus euadere, & præteritas clades resarcire, erat etiam; qui illam dignitatem tenuiori Canonico addicere volebat, quod ciuibus Vratislauiensibus hæreticis, & egregie superbis, non parum placebat; vt tanto liberius virgam Episcopi, quę adhuc exiguè illos premit, possent excutere, vnà cum instauratione disciplinæ Ecclesiasticæ, si forte imperaretur, iamquè non semel Canonici tantę dignitatis auidi conuenerant, socioquè subarrhauerant: verùm Cæsar seposito priuato commodo, per Legatum Federicum à Tallemberg Dicasterij Bohemici Præsidē, difficultates iurispatronatus, aliasquè non exiguas ingerens, etiam ad mentem Summi Pontificis talem dignitatem filio Regis Poloniæ Carolo Ferd. deferri maluit, dissuadentibus etiam hoc idem nonullis Consiliarijs, qui ex tali possessione posse innouari iura Polonica, quondam in Silesios habita, verebantur. Aegrius etiam hanc promotionem ferebant Silesitę cū Vratislauiensibus tanti Regis splēdorem extimescentibus, cui difficulter potest resistere Silesia, si semel vti inceperat, manum restaurationi Catholicæ disciplinæ admoueret; quod vti frequenter monui, successisset; nisi Mansfeldij miles pertinacior, & postea Cæsareus, vt alterum repelleret, (de quibus postea latius) adeo illas prouincias infestasset.

Episcopatus Vratislauiensis.

De Episcopatu Brixinensi leuior fuit difficultas, illius enim vt extra periculum electio Dominis Canonicis relicta, non ità post pacificè valde successit; fuitq; illa dignitas vni Canonico ex Capitularibus iam pridem Collegij Decano consensientibus suffragijs collata; cuius confirmationem Romæ nos ipsi procurauimus.

Vix res Vratislauienses compositæ fuerant, quando certo nobis constitit obitus Cardin. de Hogenzolre Osnaburgi

Obitus Card. Hogenzolre.

quem adeo immaturè ereptum Cæsar, & Imperij Principes grauissimè tulerunt; nam vix in toto Imperio fuerat Princeps rebus tractandis aptior, & in rebus Imperatoris, Catholicique fœderis magis exercitatus. Amisit illa Ecclesia præcipue optimum Pastorem, cuius opera paulò ante, Nobilitate excepta, ad gremium Sanctæ Matris Ecclesiæ redierat; absque vllo strepitu; quod non parum fuit in meditullio Imperij, seu Circuli Vestphalici, ad oram Circuli Saxonici, & in oculis ferè Hollandorum frequentissimè excurrentium. acerbam hanc mortem; paulò post sensit diœcesis, quando Sede vacante à Mansfeldij militem sub fine Augusti hoc eodem anno inuasa, graui mulcta damnata fuit, & aliquot Canonicos nobiles, ac ciues abductos deplorauit. Magis tamen, quando quarto mense in electione noui Prælati schisma locum habere cœpit inter Canonicos eligentes, pars enim Metropolitano Archiepiscopo obsequens Franciscum Guilelmum Comitem à Vvartemberg, Ferdinandi fratris Guglielmi Bauariæ Ducis filium elegerat. Pars verò nequè infima eundem, quia nondum capitularem, repudiarat, quare tū apud Cæsarem, tū apud Sedem Apostolicā: hæc cōtrouersia decidi debuit, & nō nisi auxilio armorū Comitis Tillij decisa, quietē accepit nō sine periculo ne Daniæ Rex, qui Episcopatū illum pro filio ambierat, obtineret.

Mansfeldij irruptio.

Controuersia de Episcopo inter Electores Canonicas.

Alia controuersia.

Eodem mense Imperator, cum tota curia ob sæuissimam pestem, quæ Viennæ grassabatur, Neustadiū se contulit; vbi paulò post propè portam quæ Styriam respicit, cum accēsus in quadam parua domo fuisset ignis mox mirātibus omnibus, ante horam, totam medietatem ciuitatis ex parte dextera ab ingressu portæ Viennensis combussit; causam tā magni, ac repentini incendij nonnulli ventis validè flantibus tribuerunt; alij perfidiæ hæreticorum; cum eodem momento temporis fuerit accensus ignis in quatuor multū inter se distantibus locis ciuitatis, præsertim in domo Episcopali, in qua ego inhabitabam; sed illa combusta aliquot tallarorum millia de meis mobilibus deperdidi, meamq; vicem se doluisse ex benignitate, & mente Sanctissimi D. N. Vrbani postea Eminentissimus Cardinalis Barbarinus, literis significauit.

Illo

Isto interim operã dedi, vt omninò Lutheranæ sectæ exercitiũ Viennæ intercideretur; nam postquam vrbe prohibiti fuerant prædicantes illi animarum seductores; noua sese obtulerat occasio, illorum exercitium perturbandi. habebant enim illi vno miliari Italico circiter ab vrbe, in loco Hernols, qui vicus ad Helmhardum Iergerum in istis rebellionibus ferè primarium rebellem, spectabat; de cuius causa, ac delictis, cum dudum disceptatum fuisset; tandem illo mortis sententia damnato, sed postea vitæ gratia impetrata, bona omnia fisco adiudicata, subditiq; de mense Aprilis huius anni in fidem, tutelamquè Cæsaris recepti fuerant. Tunc subito concionatoribus Lutheranis iniunctum fuit, vt loco cederent, illaquè dinastia paulò post Cathedralis ecclesiæ Viennensis Canonicis ad S. Stephanum tradita fuit, qui statim ibidem Religionem mutarunt, subditosq; omnes illorũ locorum ad Catholicam Religionem perduxerunt. Quoad hæreticorum exercitium, omnes decepti fuimus. nam illi deliberantes de loco sui exercitij, proximum vrbi pagum, triplo tamen distantiorem ab vrbe Viennensi, ad alium Baronem hæreticum, non reum alioquin spectãtem, perniciosissimum illud transtulerunt, verum est locum fuisse tali exercitio dignum. nam proximum habebat vrbis Viennensis patibulum, quod loco imminebat, & quod præteriri non poterat, talem sinagogam frequentare volentibus. Hoc tamẽ opprobrium non deterrebat, quominus singulis Dominicis diebus mille, & aliquando plures eò confluerent. quod nõ sine cordis anxietate vidimus, & ingemuimus frequenter remediũ quærentes, & non inueniẽtes, nondũ maturo flagello, quod sibi ipsis hæretici tandẽ tali suo zelo ꝑpararũt.

Adimitur beneucis Hernols.

Hæretici transferunt suum exercitium in Enzersdorf.

Senatus interim Viennensis in nullo suis subditis obligatus, cum animaduertisset ex decreto alias facto non paucos ciues loco cessisse, plures etiam ad maturandum discessum, in præcinctu esse; nullũ deinceps a præstito iuramẽto absoluere voluerunt: sed aliã viam ineundam arbitrantes, omnibus alienæ Fidei professoribus iniunxerunt, vt eum vxoribus, liberis, & domesticis suis, conciones Catholicorum, eorũq; templa frequẽtarent; absentibus verò primo Dominico

Decreta Senatus de frequentandis Ecclesiis.

con-

constitutam pęnam, secundo duplicem, & tertio iterum duplicem indixęrunt, quæ mulctæ non paruum tumultum, ac odium seditioni proximum frequenter excitarunt; dum hi excusationes, illi absentias, & rursus isti præsentiam in diuersis ecclesijs allegarent alij vero, vt bruta animalia sese concionatoribus, & ecclesijs magis ad offendiculum, quam ad fructum offerebant,

In Styria, Carinthia, & Carniola multo fęlicius reformationes successerunt; illarum etenim regionum Episcopis Gurcensi Lauantino, Labacensi, Seccouiensi, nec non Archiepiscopo Salisburgensi, ferè eodem tempore, cum Austriaci, Bohemi, & Moraui durius resisterent; calcar additũ fuit, vt diligentissimè reformationem suatum diœcesium promouerent; eaquè omnia quæ ad sæculare etiam officium spectarẽt, promotione Catholicæ Religionis adhiberent. Insuper Cæsar suis Legatis Gretzij relictis, seriò imperauit, vt diligentissimè, ac promptissimè manum, tam sancto operi auxiliatricem præstarent, & quia tam in illis partibus, quam ferè in vniuersa Germania plus sæculari potestati propter violentiam, & potentiam hæreticorum, etiam in Religionis negotio defertur, ipse Cæsar qui alias dum adhuc Archiducis tantum titulo illis ditionibus imperaret, euulsa hæresi, Catholicam Religionem plantauerat, suosquè subditos ad suscipiendam Religionem armata manu adegerat; etiam modo irrepentes hæreticos, ac præcipuè in nobilium Dynastarum, ac Baronum regionibus, apud quos Episcopi minus audiebantur, profligare debuit. Hinc solemni scripto 26. Aprilis huius anni edito in Styria, & Carinthia Reformatores ordinauit Leonardum Episcopum Leuantinum, Christophanum Vrsenleeckium, & Ioannem Baptistã Vilcherum, quibus etiam normam in expurgandis ditionibus præscripsit, ad quam Magistratus vrbium, aduocatos, procuratores, curiales. opifices, fœminas, tutores, pupillos, scholas, discipulos, ac pueros reducerent. Per illos iuxta Cæsaris præscriptum mandatum, de libris prohibitis, de festorum obseruantia, & ieiuniorum, de abstinentia ciborum, de ecclesiarum conseruationibus, de hospitalibus, Xenodochijs

Reformationes in Styria, & Carinthia.

Puncta reformanda à Cæsare præscribuntur.

chijs,de bonis Ecclesiasticis, de Collegiorum fundationibus, de Parochijs,de Confessionibus, & Communione circa festum Paschatis, de reuocatione adolescentum,qui in partibus suspectis, aut hæreticis litteris operam nauabant, aut seruiebant;ac tandem de collaturis,& feudatarijs actum fuit singulisq;iuxta ordinationes Ecclesiæ Catholicæ, & maximè Concilij Tridentini,vt ipse examinaui,prouisum fuit, tanto Imperatoris optimi zelo,quantounquam in primitiua Ecclesia Constantini,Theodosij,Iustiniani, aut Caroli Magni sanctissimas leges sancientium. Insuper vt rem Catholicam promoueret Cæsar adhortatus est Episcopos Bambergensem & Herbipolensem;qui nonnullos dinastias in Styria,& Carinthia obtinet;in quibus plerumquè solebant vulpeculæ delitescere,vt etiam ipsi sua loca expurgarent,& vna manu lollium eijcerent.

Zelus Cæsaris

Reformatio Religionis, hisce annis eum in Vngaria fęlicitatis cursum,quem in alijs prouincijs tenere non potuit. nam concessio libertatis Religionis promissionibus, ac diplomatibus regijs roborata perfringi non potuit. Nequè enim Vngaria armis reducta,sed incolarum consensu,dictā Religionis libertatem præferentium, ad obsequium Regis accessit. quoniam ferè singulis annis à 1619. vsquè ad præsentem Vngaria ipsa à Gabrielis,Bethlemij armis subacta fuit. ibiquè tanta persecutionis procella Ecclesiasticos, ac Catholicam Religionem pressit; vt quamplures Sacerdotes vel gladijs,ac tormentis, vel fame, & frigore in montibus interierint;sicquè Ministrorum ecclesiæ numerus mirum in modum fuerit imminutus.Et quoniam scholę Catholicę toto hoc tempore sublatæ fuerāt,nè quidem suberescere potuerunt,qui Sacerdotio idonei essent,atquè hæc vna res fuit, quæ maximas,atquè arduas in progressu Religionis difficultates obiecit. tantum enim abfuit, vt ad loca hæresibus infecta Sacerdotes mitti potuissent,vt nè quidem in locis Catholicis decima quæque Parochia Curatos haberet. sed vel vnus Sacerdos subinde huc, illucq;discurrerit, vel scholares sæculares postillas vernacula lingua perlegendo,& baptizādo;Catholicos in Fide conseruarunt; idq; ex Ordinariorum

Excusantur Vngari.

licen-

licentia, vnde Licentiatorum nomen habuerunt. Inter tot tamen. & tantas Religionis clades diuina bonitas supra omne humanam spem magna suppeditauit auxilia, quibus Religio Catholica in regno subleuata fuit. Nam in primis magnorum virorum facta est ad Catholicam Fidem accessio, in quorum amplissimis dominijs Sacerdotes Catholici collocati fuerunt, expulsis hæresum seminatoribus; adeò vt solus Comes Georgius Zrim in locum plusquam viginti hæreticorum prædicantium Catholicos Parochos collocauit. Similiter Nicolaus Forgach, Comes Georgius Erdeordij, tota familia Iakosich, Andreas Balassa, & complures alij ex primis Comitum, & Baronum familijs ad Catholicismũ redacti, suas partes strenuè pstitere. Deindè effectũ est, vt omnia maiora offi ia, & regni Magistratus administrarẽtur per Catholicos, qui & ipsi Religionis rem potenter promouerũt. Ad hæc cũ antea in Vngaria Academiæ, & scholę nullæ, immò nè mediocres litterarum exercitationes reperirentur; hisce annis aliquot introductæ sunt. Petrus enim Pasmanus Archiepiscopus Strigoniensis, nunc Cardinalis Eminentissimus, vir pietate, litteris, & prudentia nemini in tota Europa secundus Collęgium, Tirnauiense, in quo plus quam mille scholastici numerantur (prout egomet præsens vidi) fundauit, tribus millibus Vngaricis tallaris attributis. Instituit præterea in eadem ciuitate Seminarium nobilium puerorum Vngarici regni, qui in Catholica Religione erudirentur. Contubernium quoque ibidem erexit pro pauperibus studiosis, scholas R. PP. è Societates Iesu frequentantibus, quibus ad numerum viginti quinque, tunc ascendentibus, alimoniam præstabat. Præter hæc Collegium Passouiense sub ipsorum Iesuitarum disciplina, ab eodem Cardinali, ac vero Vngariæ Apostolo fundatum est, depositis Viẽnæ quinquaginta millibus florenis ad censum perpetuum, è quibus singulis annis tria millia Collegio tribuuntur. Domus insuper, quæ fuerat Sancti Adalberti, primi Strigonensis Archiepiscopi, à quo D. Stefanus Vngariæ Rex baptismate initiatus est. pauperum Vngariæ studiosorum habitationi ab Eminẽtissimo eodẽ in pdicta vrbe addicata est.

Petrus Cardinalis Strigoniẽsis funda iones

Sed

Sed integræ nobilium, ac pauperum simul educationi; ac disciplinæ, se prouidisse Eminentissimo eidem satis non fuisset; nisi etiam Sacerdotum inopiæ subuenisset, ac proinde Viennæ Clericorum Collegium instituit; eique partim in censu, partim in donis centum triginta millia florenorum in perpetuum dedit. in hoc quadraginta circiter Clerici aluntur, & iam annis singulis noui Sacerdotes submitti solent. In loco limitaneo præsidio, nempè Iauaricensi, vulgo Rab Dominus de dalos Episcopus eiusdem ciuitatis Collegium PP. Societatis Iesu erexit, applicatis inter alia etiam bonis deserti cuiusdam in finibus Turcicis monasterij monialiũ. vbi monasterium etiam fratrum Minorum Sancti Francisci constructum fuit. Duo quoquè alia fundanda Collegia præ manibus sunt; nimirum Scepusiense ex diuersis Ecclesiasticis bonis à sæcularibus recuperatis, & Humanaiense per bellicos tumultus interruptum; verùm hoc, vt diù mecum egit Comes Humanatus non solum perficiendum, sed in eo, quod iam factum est, reparari, ac reædificari debet. Talibus incrementis status Ecclesiasticus notabiliter corroboratus est. sed nec minus, cùm multa beneficia Ecclesiastica, sicut Abbatia Lelcensis, & Præpositura veteris Budæ, quæ longum tempus in sæcularium manibus occupata permanserat, recuperata sunt, & in dies aliæ recuperatur. Nec Imperatoris pietas non maximam pretulit in Ecclesiasticæ rei promotionẽ. multa enim, & pergrauia onera Ecclesiastici status sustulit, me precante, & cum antea bona Ecclesiastica à fisco passim hypotecarentur; sua Maiestas suo, ac successorum nomine promisit, nunquam in posterum beneficia vlla oppignoranda. Ac pariter perniciosa consuetudo, quæ ab annis sexaginta irrepserat, vt mortuo Prælato, Fiscus omnia mobilia ad se raperet. Cæsar sustulit, ac vt seminarijs erigendis mobilia huiusmodi applicarentur mandauit. Insuper cum recenti, sed tantundem intolerabili grauamine Reges abstrinxissent Prçlatos ad certum militum numerum eorum sumptu in cõfinijs alendum. quo facto omnes redditus Ecclesiarum in milite alendo impendebantur, nec vlla Ecclesias iuuandi facultas remane-

Cæsaris piissimæ concessiones.

manebat. hoc quoque inconueniens per Cæsaream pietatē sublatum est. Denique cum aliquas obuentiones Prælatorū Camera sibi vsurpasset; eas Sua Maiestas remittens, nominatim supradicto Cardinali, tamquam Archiepiscopo Strigoniensi, redditus consignauit ex cussione monetæ debitos, qui vocantur Pisetum, quod est quadragesima octaua pars cussionis monetæ aureæ, vel argenteę in mineralibus Vngariæ locis.

Affectus Vngarorum erga Cæsarem.

Ex his alijsque multis Cæsaris erga regnum Vngaricum beneficijs natus fuit illius nationis erga suam Maiestatem summus affectus; itaut viuo adhuc, & vegete illo; de substituendo in Regem successorem Vngarię filio Ferdinando III. primò Ecclesiastici sponte sua, deinde sęculares Catholici, nec non politici à Catholicis, & Clero inducti cogitauerint; eáque admissionem adhuc hoc anno perficere maturauerunt, vt suo loco dicemus, postquam de bellis huius anni, quæ maximè extra hæreditaria Cæsaris regna, singulari tamen beneficio Catholicę Religionis plusquam sperauerā. gesta sunt; diuina magis, quàm humana gratia tot calamitatibus Germaniæ, per hæresim dissipatæ, finem fortiter præparante. Pręteritis etenim bellis Italiæ Vallis Tellinæ, Sabaudiæ, & Liguriæ; quæ ad nostrum institutum parum faciunt; non parum tamen progressum bellorum Germaniæ detinuerunt. Belgicorum, quæ etiam ab exercitibus regijs, & Cæsareis gesta sunt; libet meminisse. Nam Legiones Saxonicæ Henrici Iulij, Nassouicæ, Collalti, & Holsteynij in Belgium euocatæ, sub initium huius anni appulerunt. Inibi verò singulari vsui fuerunt ad repellendas Angliæ, Daniæ, Regum, & Ordinum Hollandiæ copias, ad liberandam Bredam, & irruendum in Palatinatum submissas; quibus, vt victoria non successit, mortuo iam Comite Mauritio, & ferè eodem mense Iacobo Rege Angliæ, Iunior Rex Carolus desponsata sibi sorore Regis Galliæ, nouum fœdus, prout fama erat, cum Galliæ, & Daniæ Rege, & cum Ordinibus fœderatis Belgij sanciuit ad restituendum Palatinum, & impugnādum Regem Hispaniæ. quod fœdus, vt validius esset, separatum fœdus maritimum inter Angliæ Regem, & prę-

Legationes Cæsaris in Belgiū

Fœdus inter Galliā Angliā, & Hollādis

fatos

fatos Ordines Hollandiæ initum fuit; quo integra armatorum classis communibus expensis ordinata fuit, quæ Regem Hispaniæ in ipsa Hispania, aut Lusitania inuaderet, illiusquè vires vnà cum viris consumeret. Sic statim instructa fuit classis centum, & triginta nauium, commeatu, rebusquè omnibus ad irruptionem necessarijs refertissima, quam vt exciperet Rex Hispaniæ, quamuis in Italia graui bello implicatus, & in Belgio, nec non in Germania, immò quarto in Indijs detenctus maritima loca suorū regnorū firmis extructis propugnaculis, excitatisquè præsidijs, ac finitimis populis muniri mādauit. sed Deus ipse pro Rege, & Religione pugnare visus est; nā vix classis adornata littus exierat, quādo iterum portum petere coacta est, ventorum verbere repercussa, vbi naues inter se collisæ inæstimabile damnum dominis intulerunt.

Quatuor in locis Rex Hispaniæ bella habet.

Terra Rex Daniæ cum subsidio aliorum Regum, & auxilio totius districtus Saxoniæ inferioris, cautè ad hoc bellum perducendæ, Palatinum in locū, quo exciderat reponere decreuit. Hinc indictis illius districtus Comitijs, varijs per suos, quos seduxerat, grauaminibus dissimulatis, cum semper causam Palatini, & aliam, quæ propriæ ambitioni seruiebat, Ordinibus proposuisset; ostendit, quàm graui iugo Cæsar decreuisset illum districtum sibi subijcere, visitationes instituere, Catholicam Religionem introducere, Episcopatus non Catholicis adimere; imò feudatarios more maiorum ab inuestitura excludere, aliaquè in non leue præiudicium illius districtus perficere. prolixo insuper sermone ipse Rex Daniæ hoc ipsum alias Tillium voluisse, quando in Brunsuicensem ditionem irruperat, testatus est, ac deinde à præcipuis Ordinibus, se in Præfectum Circuli eligi voluit, destituto seniore Duce Luneburgensi, tanquam ad defensionem Circuli non idoneo. quod cum successisset, quo magis intensio illus celaretur, Legatione ad Cæsarem omissa, Tillio non procul ab illo limite excubanti significauit, præfati districtus Ordines, ac Principes velle in Cæsareæ Maiestatis deuotione,

Regis Daniæ apparatus.

Causæ belli inanes.

 & ob-

& obsequio constanter perseuerare, nec contrarias præparationes bellicas admittere: quare obtestatus est eundem Tillium, ne aliquam vim inferret, qua tam deuotorum Principum arma prouocaret. Interea vero ipse in ipsa Dania præparationes bellicas fecit, & annuentibus Ordinibus inferioris Saxoniæ, plurimas copias collegit, quæ etiam ne strepitum facerent; partim in Holsatia, partim vltra mare in Dania asseruabantur. Euocauerat etiam ille Christianum Brunsuicensem, ac Mansfeldium, adhuc quidem in Brædanæ vrbis liberatione impeditos, sed illos sibi arrha veluti mâciparat; vt liberata, vel deserta vrbe in Saxoniam accelerarent. Interim vt non tantum Tillio, sed & Cæsari imponeret; ad Cæsarem litteras dedit, quibus præparata Comitia Electorum Vlmam improbabat, & restitutis illis, qui Bohemiæ tragediæ auctores fuerant; etiam deceptum Palatinum pristino loco restitui optabat; vt sic Romanum Imperum quieti restitueretur, & clementia Cæsaris semper apud Palatini gentiles, affines, & consanguineos, laudaretur. subiunxit paulò post alias litteras, quibus significabat Ordines inferioris Saxoniæ ipsum vti Ducem Holsatiæ, ac membrum illius Circuli in Præfectum, & belli Ducem elegisse; nihil autem se velle moliri, quod Cæsareæ auctoritati officeret, sed solum Ordines suos, illumquè districtum à tot incursionibus, & deuastationibus, quas nonnulli minitabantur, velle defendere, maximè à Tillio, quem viderat, nec petitione Principum vicinorum, nec Cæsaris mandatis locum vllum intactum reliquisse; adeoquè suis per ludibrium respondisse Cæsarianum militem aere viuere non posse. ad quas litteras Regis primo Tillius respondit, maiores belli præparationes, numerosum militem contra leges Imperij, inscio Cæsare regnante, conscriptum; & cæterorum Ordinum legatos, suspicionem iniecisse longe maioris momenti, quam esse illarum prouinciarum defensio, quibus tum Cæsar, cum ipse vellet assistere; si contingeret prouinciam à quolibet hostiliter inuadi, rogans, vt ab alijs expeditionibus non satis prudenter,

Decipula Tillio paratur.

Reuocatur Mansfeldius.

Regis Daniæ litteræ ad Cæsarem.

& cum

& cum maximo prouinciarum detrimento susceptis abstineret. Cæsar verò illius nouam miratus dignitatem rogauit, & auctoritate, qua valebat in Germania, mandauit, vt in so tam externis Regibus dignitatē Præfecturæ Circuli deponeret, eamquè curam Duci Luneburgensi, qui eam multis annis optimè administrauerat, committeret: verum hæc frustra fuere apud illum, qui bellum adornabat; quare statim nomine totius inferioris Saxonici districtus, quorum Legati Brunsuigam conuenerant ad superioris Saxonici Circuli Electores Principes, & Ordines scripsit, eorumquè operam in repellendis Cosaccis implorauit, quos in Poloniæ limite conuenisse, & per illas ditiones velle irrumpere finxit. quod eo fine fecit, vt etiam illum Circulum in belli societatem pertraheret, & ipsis Ordinibus superioris Saxoniæ metum externorum militum incuteret, & suos Ordines nullo alio fine bellum gerere, neque alterius culpæ participes se reddere asserebat. sed Saxoniæ Elector, illiusquè prouinciæ Ordines melius moniti, suam quidem prouinciam seruare promiserunt; ipsumq; Regem Daniæ hortati sunt, vt idem faceret, & a vi contra Cæsarem abstineret. Bello hoc ingruente ad solamen Cæsaris, & Catholicorum pax Turcica mense Maio huius anni stabilita fuit in aperto campo propè Gyarmatam, septem articulos comprehendens. & quia hi postea semel, atquè iterum fuerūt corrupti, & rursus correpti, melius infra recensentur. nunc vero sufficiat dixisse hanc pacem non parum saltem ad famam Cæsari profuisse; cum à nouis exercitibus oppeteretur; præterquam quod non nisi anno sequenti Turcarum inuasionem senserit, quare hec pax verè plurimum rebus Cæsareis conduxit.

Cæsaris responsum.

Pax Turcica

Soluta interim per deditionem vrbis Bredanæ obsidione, & obsidentibus hinc inde dispersis; etiam defendentes vrbem cum exercitu Hollandorum, qui frustra liberationem procurauerant, dimissi sunt. quare Mansfeldius cum magna parte exercitus ad Regem Daniæ profecturus, duodecim mille pedites, & mille equites Gennppæ Mosam transiens ad Cliuiam deduxit, deinde propè Emmericam nauibus Rhenum traiciens, ibidem aliquandiù inter Resam, & Ve-

Breda deditur

Iter, & expeditio Mansfeldij

saliam substitit, vbi Christianus Halberstadiensis cum equitibus obambulans integram patriam diœcesis Coloniensis, exactionibus infestauit; donec Anholtinus cum octo equitum, peditumquè millibus prædones insequutus; eos fugauit. qui dilabentibus hinc, inde suis militibus, cum octo circiter millibus versus Monasterium, & Osnaburgam se receperunt. Cæsaris interim copiæ non minus, quàm Regis Daniæ auctæ sunt; nam non solum legiones, quæ in Belgio fuerant, redierunt; sed Anoltinus, & Tillius ex Hassia Veterauia, & Paterbornensi ditione in proximam Visurgi stationem deuenerunt; vt hostilibus copijs si ita necesse foret, sese opponerent. imò ne præuenirentur, Hoxteram, & Holtzmūdam, qui insignes sunt vltra Visurgim aditus occuparunt, incolasque arma deponere coegerunt. quod vt Danus intellexit; Hāmelium, & Mindam suum exercitum deduxit; ibiquè aliquandiù subsistens, vt Tillij molimen expectaret; Hammeli inter lustrandas noctu excubias ex crepidine mœniorum in fossam cum equo lapsus, non exiguum vitæ periculum subijt; quare postea, tàm Hammeliam, quam Mindam deserens, vt maiores copias expectaret, in Verdensem diœcesim secessit. Tillius vero desertam Hammeliam occupans, Mindam, exiguo præsidio trecentorum tantum militum immisso, sui juris fecit; illamq; vrbem postea magis, ac magis muniuit. cum vero Danicus exercitus in dies exerescerer, constaretquè; iam ex Anglia magnam vim pecuniæ fuisse subministratam; eiquè præter Mansfeldij, & Christiani Halberstadiensis copias in proxima Osnaburgensi ditione grassantes; Vinariensis Ducis ter mille equites, quorum *Legatus* erat Fuchsius, item Obertrautij Equitū Magistri duas legiones accessisse; moxquè maiores copias ab Hollandia, & Gallia expectari. voluit Cæsar etiam altero exercitu Tillio multis præsidijs extenuato, succurrere; Vvallesteinio, itaquè Principi curam dedit, vt nouas copias conscriberet, illisquè militem veteranum ex Bohemia, & Morauia in formam integri exercitus vniret. quod quā citissimè exequutus, spatio duorum mensium exercitum viginti trium millium ad limitem Bohemiæ propè Aegram dedu-

Lapsus Regis.

Noua copiæ Vvallesteinij.

deduxit; illoquè ibidem lustrato, mox relicta ad leuam Norimberga in Franconiam opt.mo ordine perrexit, sextilquè castris Magdeburgentium, & Brunsuicensium fines attigit. occurrit huic exercitui in viarum angustijs difficillimis Dux Brunsuicensis euocata Nobilitate, & vicanis quàplurimis militibus mixtis, per quos aliquantulum repulsus Vvallesteinius ad Gottingham otriduo subsistere coactus fuit; donec aduenientе Tillij milite, ad sex millia, & viam sternente tutiorem, aditum inuenit. Tunc superatis semel syluis, & anfractibus, plenis gressibus in inferiorem Saxoniam, non ab ea parte, qua Tillius castra fixerat, sed versus Halberstadium irrupit; atquè non ita post Halberstadium, Halam, & totam Magdeburgensem ditionem inuasit.

Resistit Dux Brunsuicensis.

Interim Tillius maiori securitate, postquam frustra Nicemburgum oppugnasset, & Regi Daniæ negotium facessere non destitisset; in suis expeditionibus progrediebatur, hoste non parum metuente nouum exercitum, Iamq; semel Tillius satis magna clade afflictus, non solum cum Gardum, & Grottum Ducum Legatos amisisset; sed cum sequientes rustici aliquot turmas Croatorum, & Vvallorum dissipassent; sese debuerat subducere, verum ad Vvallesteini accessum rursus irrumpens insignem victoriam non procul ab Hannobria 4. Nouemb. retulit; quando in conflictu cecidit Fredericus Dux Saxoniæ Altenburgensis perfidus, qui dudum Neostadij captus, Cæsariquè conciliatus sanctè spoponderat, se non amplius contra Suam Maiestatem militaturum; & Oberntrautius Danici exercitus inter equites Tribunus præcipuus, cuius obitu non parum Danici consternati, pacis mentionem fecerunt; quæ tamen, vt patuit ex decursu non nisi ad colligendas vires, tempusquè extrahendum ordinata fuit.

Tillius caditur

Cadit hostem.

Consolabatur Regem Daniç Conuentus propediem in Hollandia instituendus Legatorum Regum Angliæ, Suetiæ Bethlemij, ipsorum Ordinum Hollandiæ, & aliorum inimicorum Domus Austriacæ, qui omnes in Palatini restitutionem erant conspiraturi. Liceat mihi hoc loco subiũgere id, quod vulgo dicebatur de Christianissimo Rege, (quam

verè

vere alij viderint,nam me horum sententiæ non subscribo) dicebant enim ipsius Legatum apud Hollandos egisse, ne novæ induciæ inter Hollandos,& Hispanos, de quibus iam aliqua fama fuerat, locum haberent; in quem finem etiam Regem Hollandis submisisse quinquaginta mille libras flandricas, aliasquè promisisse in tractatu Compimensi; quod si ita non sufficerent pro eorundem sociorum conservatione,multa plura obtulisse.Dicebatur insuper quod Rex per eundem suum Legatum Dominum Despesse monuerat Hollandos,vt curarent diligenter 80000. aureos solui à Rege Angliæ pro Mansfeldicis copijs quatuor mensium, cũ firma sponsione, se ad dictam summam pro eorundem mensium stipendio subministraturum. poterat enim dubitari,quod si Danus desereretur,& addicta stipendia statuto tempore non repræsentarentur cum Cæsare conueniret, & Cæsari cederet loca omnia inferioris Saxoniæ; quod non nisi, cum periculo reliqui Orbis fieri posse existimabatur.

Conventus fœderis. Eadem ratio postea in Conuentu præfatorum Principũ proposita fuit,atque ideo Cæsar reprimendus, & ne potentia Austriacorum cresceret,in ordinem redigendus iudicatum.nihilominus adhuc in illo Conuentu mense Decembri instituto, nihil concludi potuit; Bethlemij enim Legatus sine sufficientibus mandatis comparuerat, alia tamen expectabat Suecus,nec dum aduenerant Legati aliorum inimicorum Principum Domus Austriacæ.Interim conditiones fœderis sanciendi perpendebant; & quia remotiores minoribus periculis,ac odijs suberant, minoraquè commoda expectabant,hinc minoribus sumptibus grauari volebant.Alij etiam in fœdere faciendo segniores eo tempore, quo adhuc dubitabatur de commercio districtus Saxonici, Bransuici instituto,manum cohibuerant;& rem communem paratiori animo tractandam in subsequentem Martium remiserãt. Interea Angli susceperunt Legationem ad Regem Galliæ; & Daniæ ad Saxonicũ, & Brandeburgicum Electores; Hollandi ad ciuitates Hansiaticas, Cammerarius ab exule Palatino ad Regem Sueciæ; & cuncti in vigesimum diem Mar-

Martij cum paratissimis mandatis ad feriendũ fœdus comparere debebant.

Dum hęc in inferiori Saxonia varia adhuc fortuna agerentur,& viderentur magis Cæsari fore propitia, quam aduersa;Cæsar suæ Austriæ non oblitus conceptam aliquando instaurationem disciplinæ Catholicæ seriò promouẽndam duxit,euocato itaquè, D.Georgio Falbio Gottuuicensium Abbate viro præstantissimo, & meo amicissimo, alijsquè Commissarijs ad reformationem Superioris Austriæ constitutis; eosdem progredi voluit.ne autem in tam difficili opera titubarent, diploma diligenter à me, alijsquè Ecclesiasticis examinatum, superioribus Austriæ populis transmissum,& 10 Octobris Lintzij publicatum fuit.Cuius longè prolixior à Gubernatore,& Reformàtoribus nomine Cę̄sareo talis facta est publicatio.

Reformatio Superioris Austriæ.

Cum omnibus satis, semperquè notum sit, quo pacto maxima pars trium Ordinum, virorum illustrium, Equitum, & ciuitatum Archiducatus Austriæ supra Onasum, nulla ipsis data occasione, grauiter deliquerint, & in recenti hæreditariorum regnorum,ac prouinciarum suæ Cæs.Maiestatis rebellione, omnis generis hostalitates, sumptis armis, contra naturalem hæreditarium suum Dominum, ac Principem exercere non sint veriti,In primis autem fidem ipsi dare,neglectis amplissimis legationibus, paternisquè admonitionibus, & exortationibus insolenter,& proteruè detractarint; ius administrandi prouinciã cum rebellibus, & hostibus iniuerint,edita,& mandata pro arbitrio publicarint, itinera, domos, & arces occuparint. Infra Onasum Rapplstenij præsidium imposuerint. MelcKam Deo dicatam domum obsederint,& tormentis quassarint. Aisium diripuerint,multas ædes Parochiales expilarint,rebellibus Bohemis,& Morauis, vt copijs Cæsareis tanto melius resistere, immò illas oppugnare possent; Legionem ter mille peditum,& aliquot alas equitum tradiderint, quibusdam rebellibus Ordinibus infra Onasum permiserint, vt apertè militem conscriberent,arma,pecuniam,hospitia, & diribitoria in prouincia illis concesserint;magnam pecuniæ summam

con-

contra Suam Cæſaream Maieſtatem commodarint: rebellibus in Bohemia commeatum, & annonã militarẽ ſubmiſerint à Principe Trãſiluaniæ auxilium,& militẽ cõtra Cæſarẽ petierint,eumq;inſtigarint, vt regnum Vngariç,& Styriam, Cæſaris prouinciã hæreditariã occuparet;Legatos ad Hũgaricam electionẽ miſerint electo putatiuo,ſicut & ante nouo Regi in Bohemia gratulati erãt; in omnibus rebelliũ cõſultationibus Pragç, Paſſonij,Prunnæ,Hornæ,Rele, Neuuenſolij,& alibi legatos habuerint; cum fœderatis Oratorẽ ad Turcicam portam miſerint, integrum Ordinem in Archiducatu ſupra Onaſum extirparint,imo alium dominum adſciſcere conati ſunt. quod non tantum in ſuæ Cæſareæ Maieſtatis,totiuſquè inclytæ Domus Auſtriacæ detrimentũ vertebatur,ſed etiam in omnium vicinorum Electorũ Principum,& prouinciarum cum magna ipſorum inquietudine, ſumptibus, curis, & moleſtijs, ac totius Romani Imperij perniciem, cum ſumma perturbatione multorũ millium Chriſtianorum cçde, & pernicie, & vniuerſi Orbis Chriſtiani perículoſa concuſſione, vaſtatione, ac ruina,vertebatur. ob quam cauſam in pœnam lçſæ Maieſtatis, & amiſſionis omnium priuilegiorum, vitæ, ac fortunarum incurrerint. Cæſarem ad conſeruandum ſibi à Deo demandatum Archiducatum ſupra Onaſum, & tuendam inclytæ Domus Auſtriacæ dignitatem, & exiſtimationem commotum fuiſſe, vt Illuſtriſſimo,& Excellentiſſimo Principi Maximiliano,Comiti Palatino ad Rhenum,Duci ſuperioris, & inferioris Bauariæ,Sacri Romani Imperij Archidaphifero dilecto ſuo cognato, affini, & Electori mandata dederit, eumquè iuſſerit peruicaces illos refractarios ſubigere, & ad obedientiam ſibi debitam reducere: quod etiam ipſe Elector,& Dux Bauariæ perfecerit,& exequutus ſit.

Inſuper non obſcurum eſſe ſupradictæ rebellionis,& cõtumaciæ non poſtremam cauſam fuiſſe prædicantes, & qui hinc inde in prouincia calumnioſis,& ſeditioſis ſuis concionibus populum excitauerint, & animos auditorum contra ſuum magiſtratum exacerbarint, à quibus tribunitijs,concionibus, nec dum ſibi temperare, ſed audacter non ceſ-

ſare

sare sacramenta salutiferam Religionem exagitare, & traducere.

Quoniam igitur officij, & conscientiæ ratione Cæsar huiusmodi auctores,& inuentores turbarum in hæreditaria sua prouincia, & Archiducatu supra Onasum diutius tolerare, nec, si id fecerit,eius rationem Deo reddere possit; suã Cæsaream Maiestatem grauibus de causis ad stabiliendum tutum quietum, & firmum regimen, omnes, & singulos supradictos concionatores ex tota prouincia supra Onasum eijcere,& Religionis ipsorum exercitium prorsus abrogare, & intercludere constituisse.

In quem finem Suam Cæsaream Maiestatem omnibus, & singulis prouinciæ,incolis, cuiuscunq; dignitatis, status, & condictionis sint,apud quos supradicti cõcionatores siue in arcibus, vrbibus,oppidis,pagis,siue in agris,& villis commorentur jniungere, & seriò mandare, vt intra proximos octo dies post publicatum hoc generale decretum omnes, & singulos concionatores, eorumq; ludimagistros dimittant,qui etiam confestim cum suis facultatibus certo,& infallibiliter ex prouincia migrabunt, neq; vnquam in eã sub pœnam carceris,alijsq;certis pœnis, reuertentur. Illustri vero Adamo,Comiti Herbersdorff Sac.Cæs.Maiestatis dilecto, & fideli Consiliario & Cubiculario,nec non Electoris Bauariæ equitum Tribuno,atq; hoc tẽpore Lintzij Præfecto, plena potestas confertur, quæ etiam hoc publico diplomate, & Cæsareæ Archiducalis potestatis plenitudine,& certa sciẽtia ipsi datur,vt hoc mandatum omni obsequio obseruandum curet,& eos,qui ei nõ paruerint, nec concionatores, & ludimagistros dimiserint, vel aliquid, etsi minimum contra illud mandatũ tẽtauerint,pro re cõperta, & qualitate delicti,in horrorẽ, & exẽplũ aliorũ,nullius personæ habita rõe vitæ,fortunarũ pœna afficiat. q; vnusquisq; sibi dictũ putet.

Huius decreti publicatio multum diuersorum animos torsit,qui in dies consilia inierunt,vt Cæsaris animum omninò constantem euerterẽt.quare aduenientibus reformatoribus omnem lapidem mouerunt;vt rem impedirent, ac tandem adulta hyeme illos audiuerunt, vbi iam de bello Saxonicô,

& de aduentu Bethlemij desperassent; sed parum ex auditu profecerunt, nam aures, vt aspides surdæ obturauerunt, suosque concionatores in annum sequentem remiserunt.

Comitia Vngarica.

Propositiones Comitiorum.

Plurimû vniuersæ Ecclesiæ, & causæ familiæ Austriacæ profuerunt tunc Comitia in Vngaria habita, ad quæ Cæsar sese præparauerat, & Ordines Vngariæ in mensem Septembris, ac postea in 13. Octobris conuocauerat, vt de imminentibus Vngariæ periculis de Cæsareis mandatis impostervm promouendis, eorumq; violatoribus puniendis de poligamia matrimonium dehonestante de Turcicis Canisiésis præsidiis excursionibus refrenandis, de prædonibus castigandis, de Arrabonis fluuio purgando, aliisq; regno necessariis consulerent. Cum autem Neostadii nuncium de Saxoniæ inferioris exercitu percepisset, & de Gabrielis Bethlemii bellicis apparatib. varius hactenus rumor fuisset, de quo pauci dubitabant; cum constaret, eum à Regibus, ac Rebuspub. ad arma contra Austriacorum Domum sumenda fuisse sollicitatum, Cæsar vndiquè copias ad tuendam Suam Maiestatem conscribi voluit, inter cætera Bethlemij animum tam de Comitijs, quàm de belli societate iam suspecta tentare placuit, atquè ideo Georgium Nozzatoth, Legatum misit, qui in illius ditionibus nomine Cæsaris facultatem, militem conscribendi, peteret, eumquè ad Comitia conuocaret. Ad quæ Bethlemius Cæsari adhuc Neostadij hærenti æquè cautè respondit, amplissimis verbis gratias agens pro titulo Serenissimi recenter oblato, datis etiam non solum dictam facultatem militem conscribendi, sed mandans Generali militiæ suæ Præfecto, vt Cæsareis Ministris in conscriptione militum omnem operam præstaret. Comitia indicta eodem contextu, opportune fuisse indicta testatus, seque suos Commissarios iuxta pristinam regni Consuetudinem transmissurum promisit. Ferebatur Bethlemius paulò ante Cæsaris filiam in Matrimonium ambiuisse, tecto quidem nomine, ita tamen, vt non deesset, qui ambitionem notaret; nam per Legatum Cæsari significauerat, se iam statuisse secundas nuptias inire, atque ideo se rogare Maiestatem Suam, vt dignaretur illi aliquam, ex Imperij

Prin-

Principibus inuenire. cum vero Cæsar dubitaret, erga quã inclinaret, litteras ad Electorem Brandeburgicum impetrauit, vnà cum facultate illius sororẽ liberè per Imperij limitẽ conducendi, ex quibus tantorum verborũ ornamentis pleriq; sibi omnia sincera pollicebantur, prudentiores tamẽ aliquoties decepti, nihil non sinistri latere augurabantur.

Interim Cæsar in dicta die vna cum Augustissima Imperatrice filijs, & filiabus, totaquè Aula Neostadio mouens, Sopronium versus iter instituit, habens pro custodia præter Prætorianos equites, ac pedites, mille Cathaphractos, & Legionem integram Germanorum. exceptus autem fuit ab vniuersa nobilitate Vngarica lętissimo aspectu; quæ media ferè hora antequam Sopronium attigisset, Suæ Maiestati occurrit, vbi Cardinalis Pasmanus Archiepiscopus Strigoniẽsis elegantissima oratione latina fęlicissimum aduentum Suæ Maiestatis nomine totius regni adgratulatus; communem omnium plausum expressit, rogauitq; dignaretur hũc occursum regni, loco deuotæ subiectionis recipere, & ciuitatem suam attingere, vniuersamquè Vngariam splendore suæ Maiestatis recreare.

Cæsar Sopronium proficiscitur.

Occursus Vngarorum.

Ad quæ cùm Cæsar gratissima voce respondisset conscẽso equo præcedentem nobilitatem, solemniter incedentem sũma grauitate subsequutus est. præmissis pretiosioribus equis, Ephebis, nobilibus, Baronibus, Consiliarijs, Principibus, me, & Legatis Hispanico, & Florẽtino, & penes nos erãt feciales singulorum regnorum trabeis suis, tunicisq; signatis, & singularibus cuiuslibet regni insignijs, quos sequebatur Aulæ Mariscalcus cum denudato gladio iustitiam repręsentante, qui immediatè præcedebat Archiducem Ferdinandum Ernestum; & penes eum Cæsar ipse eques, nec non Imperatrix cum Archiduce Leopoldo Guglielmo, & vtraq; filia in splendida Rheda, quam sequebantur quinquaginta aliæ cũ mũdo muliebri, & penes illas Prætoriana cohors.

Cæsaris ingressus Sopronium

Ad portã vrbis Magistratus ciuitatis rursus Cæsarẽ perhonorificia oratione excepit, cui cum S.M. respondisset; vrbẽ ingressus, ad ecclesiam Patrũ S. Francisci de obseruantia descẽdit, dictoq; laudis cantico DD. Ambrosij, & Augustini;

Comitiorum Propositio.

ornatum palatium subijt, in quo die sequenti coram Ordinibus regni post inuocatam gratiam Spiritus sancti, Supremus Aulæ Cancellarius Ordinibus præposuit: Sacratissimã Rom. Cæsaream Vngariæ, Bohemiæquè Maiestatẽ Dominum clementissimũ omnino sibi persuadere, inter tot vniuersi penè Imperij factiones, destructis regnis, & ditionibus Maiestatis suæ hęreditarijs per grauissima bella ciuilia; nihil esse quò opportunis remedium adferri posset ad conciliandam turbatæ reipublicæ tranquillitatem; quam Comitia indicere, quæ cum vbiquè habuerit, maximè tamen sollicitudinem, curas, & cogitationes, omnesquè tractatus, & consilia sua eo direxisse, vt inclytum, sibiquè carissimum Vngariæ regnum Orbis Christiani antemurale, tot annorum sæuis, & intestinis contentionibus agitatum, quocunq; modo respirare; inde[?]què solidis, & in multos annos duraturę pacis fundamentis, stabiliri posset. Quem in finem nequè sumptũ, nequè laborum dispendia subterfugiens Sua Maiestas, etiam temporum, in quæ inciderat, calamitati indulgens, factas olim inducias cum Turcarum Imperatore fęliciter renouauit; motus, cum extremo Vngariæ periculo excitatos, composuit; & sincero, serioquè affectu ad pacem restituendm adlaborauit. Nunc verò eisdem sollicitudinibus insistens, ne quid ad regni Vngarici conseruationem pertinens, desideraretur; fidelibus Ordinibus generalem regni conuentum in hac vrbe Soproniensi indixit clementissimè confidens, futurum, vt quemadmodum Ordines illhuc promptè confluxerant; ita quoque de negotijs ad securitatem, & incolumitatem publicam spectantibus, prout patriæ, & posteritatis suæ amantes ciues decet; quàm maximè necessariam, & salutarem deliberationem instituerent; vt nihil dissidijs, simultatibus, vel id genus animi affectionibus tribuentes, quin potius sincerè, & candidè solum Deũ, & regni conseruationem præ oculis habentes, circa strepitus, & pretiosissimi temporis iacturam ad ea, quæ necessaria essent, non modo consilia, sed etiam opem, operamque suam libenter impenderent.

Cæsaris liberalis indulgẽtia.

Et prius quidem hebita consideratione, quod in regno

Vn-

Vngariæ peculiari fortaſſis infęlicitate hactenus rariſſimè pax ſemel facta, diù conſeruata fuerit, nullumquè ſatis firmum, validumquè videretur habere fundamentum, quibus modis eadem conſeruari poſſet, actum eſt; ne tam facile ab excurſionibus, infeſtationibus, depredationibus, alijſq; eius generis calamitatibus turbaretur. ex quo poſtea regnicolæ dum ſæcula aurea ſibi pollicentur, improuiſo opprimi ſolent. quod annis proximè ſuperioribus luctuoſus docuit euentus. Ideo ſtatus, & Ordines regni maturas rationes diſquirerent. atquè Maieſtati ſuæ ſuggererent quomodo à perpetua formidine, damno, & periculis regno ſufficienter caueri, & aduerſus turbatores pacis publicæ ſtabilem ſicuritatem parari poſſe exiſtimarent. nihil viciſim eorum, quę ad hūc finem aſſequendum videbuntur opportuna, Maieſtatem Cæſ. Regiamquè ſua ex parte intermiſſuram.

Primum punctū inobedientia

Ante omnia vero, primo per quam neceſſarium iudicare, vt auctoritatis, & mandatorum regiorum accuratior, quam hactenus à nonullis factum ſit, ratio haberetur; & acerrimæ pœnæ contra præuaricatores decernerentur, de præſidijs etiam Caniſſa excurrentibus, vnde Turcarum infeſtationes ſiuè induciarum, ſiue belli tempore cohiberi poſſent; probe recordari Suam Maieſtatem Cæſ. Regiamquè, quod ſtatus anni 1618. ſua ex parte ſeſe facturos promiſerint. ac proinde confidere ea omnia, quæ ablegatus commiſſarius, vt oculatus teſtis de loci, ſitu, & opportunitate retulerit. illos citra moram operis laboribus, ac ſumptibus neceſſarijs proſpectis, eſſe facturos. cum verò vniuerſa regni ſalus in eo ſita eſſet, vt arcibus limitaneis; & confinario milite de ſumptibus in reſtauratione, de commeatu, ſtipendijs, alijſquè neceſſarijs debito modo, & tempore prouideretur, & cum in hos à tempore ſuſcepti regiminis Sua Maieſtas Cæſarea vltra ditionum ſuarum ſubſidia cùm ordinaria, tū extraordinaria, ex propriæ Cameræ, Menſęquè ſuæ redditibus, ingentes pecuniarum ſummas affectu paterno erogarit; clementiſſimè requirere, vt Status, & Ordines, deſcriptis, liberiſquè furtunis ſuis liberalem contributionem vſque ad futura Comitia inſtituerent. ita de frumento, alijſquè commea-

Auctoritas Regia ſtabilienda.

Annona prouiſio.

mea-

meatibus in aliméta confiniorũ prouiderent ordinarét etiã labores ad reparanda,& munienda confinia, ante hac quidẽ limitata, ſed neglecta. quare & pœnas contra eos ponerent, qui hoc in fraudem auderent, ſupradictorumquè annorum decreta innouarent.

Additum etiã,vſu compertum eſſe nimiam familiaritatẽ regnicolarum cum Turcis,ex qua correſpondentia, tractatus,machinationes iniri ſolerent; regno plerumquè fuiſſe perniciosam. quare articulum alias conditum aduerſus illius farinæ homines non modo renouari, ſed & cõtra tranſgreſſores certam pœnam ſuperaddi, ſuſpectoſquè inquiri, & reos repertos acriter puniri publicè intereſſe.

Familiaritas Turcica vitanda.

Nec minus conſtare vagabundos,& prædones,qui in cõfinijs, totoquè regno rapinas exercebant, & latrocinijs vias, & itinera reddebant infeſta;quotidianis querelis, & ſubinde etiam ipſis Turcis ſpecioſi prætextus occaſionem præbere, quaſi illorum iniurijs laceſſiti in vltionem meritò exurgerent.ex quo facillimè fieri poterat, vt tanto labore, ac ſtudio concluſæ induciæ tempore importuniſſimo diſſoluerentur; cogitare igitur debere Status,& Ordines de rigoroſis pœnis ac medijs quemadmodum alias quoquè fuit ſancitum, & vt contra illos, qui poſt vltimas factas inducias hac in parte noxij fuerãnt depræhenſi, in aliorum terrorem procederetur.

Prædones coercendi.

Quò commodius,& minori cum diſpendio arcibus, & præſidijs limitaneis de puluere tormentareo, qui plerumq; ex Imperio magnis ſumptibus,& ob itinera non ſatis ſecura haud abſquè periculo curari deberet; impoſterum per Maieſtatem Suam Cæſaream,Regiamquè poſſet prouideri. benigniſſimè poſtulare, vt articuli alias conditi de ſalnitro, cuius regnum ferax eſt, nequaquam extrahendo,ſed in vſus regni imponendo;renouarentur.

Puluis miratus.

Obſtructus fluuij Rabæ alueus propter diuerſa molendina aggeribus congeſtis,ab aliquot annis in eodem erecta, cum maximo præſidijs Iaurinenſi incommodo,necnon pagorum, è quibus ſolebat Iaurinenſibus de commeatu proſpici;nunc in Paludes redactorum,neceſſario debere inſpici,

Fluuius Arrabonus purgandus.

ea remedium adhiberi, sicut alias fuerat decretum; hinc Suam Maiestatem postulare, vt aliquis serius ad medelam tantorum malorum ordinaretur, eique de modo, & medijs prospiceretur, vt aggeres destruerentur, quo constantem, & antiquũ suum alueum fluuius haberet, & tum beneficio pagorum, tùm etiam præsidio tanti loci consuleretur.

Adlaborandum etiam esse, vt articuli alias conditi contra eos, qui varijs collusionibus trigesimorum prouentus defraudare satagebant, renouarentur, & in effectum deducerentur. Multum præterea incommodi emersisse ex dicatoribus Communitatum, quorum nonnulli tardius comparebant, alij segnius munus suum absoluebant, vel omninò negligebant. Hinc videri, & illis terminum indicendum iuxta articulum anni 1542. videlicet, vt ex prima statim die post Dietam in Comitatu celebrandam, omni dilatione semota, dicatores emitterẽtur, proinde supradicti articuli renouationem, & obseruationem videri quam maximè necessariam.

Vectigalia integrè seruãda.

Itinerum & viarum securitatem, quę plurimum conferebat emolumenti, tùm commercijs, tùm commeatibus trigesimis, alijsq; prouentibus, spectare ad officium supremorũ Comitum, vel illorum Vicecomitum, quemadmodum ea cura sæpius per regni decreta, est commissa; nihilominus tamen experientia quotidiana constare, prædones passim debacchantes itinerantium mercatorum fortunis, & sanguini insidiari, quod causa erat, vt periculis hisce absterriti, ab omni negatione abstinere, vel in alias regiones mercimonia sua transferre cogerentur, cum ingenti iactura prouentuum regiorum. Proinde articulos in hac re sancitos, non modo repetendos, verum etiam contra præuaricatores pœnas exequutioni mandandas.

Securitate commerciorum cõsulendum.

Porrò Sacratissimam Cæs. Maiestatem clementer nonnullas adhuc regni constitutiones superiori Dieta sancitas, quas ad effectum deduci licebat, pro satisfactione regnicolarum magnopere considerare; quia tamen varia intercesserant impedimenta, motus in regno excitari, tractatus cum Turca de pace cobstituenda, occupationes in Imperio, Com

missa-

missariorum defectus, multaq; alia idcirco hisce in Comitijs præsentem Suam Maiestatem benignè prouisuram, omniaquè, quam citissimè expedituram. Eoquè magis confidere fideles regni huius Status, & Ordines officio suo facturos satis, prædicta omnia prudenter expensuros, & se nihil neglecturum, quod ad commodum regni fore cognouerit.

Grauamina.

Dum his de rebus Ordines diuisis inter se partibus, ac factionibus consulebant; exigua quædam grauamina à nonnullis proposita fuere, quæ potius particulares personas, militum licentiam, iniqua tempora, Bethlemij infidam vicinitatem, & Turcarum proteruam libidinem; quam Cæsaris officium inculpabant; quibus tamen omnibus Cæsar quantum fieri potuit, pro innatæ suæ clementiæ bonitate, & prudentia ad votum ipsorum Vngarorum prouidit, maxima omnium etiam eorum, qui aliquando auersi fuerant satisfactione, vt nihil in Sua Maiestate amplius desideraretur.

Vngari aliqui filium Cæsaris in Regem postulant.

Optabant vice versa Ordines Cæsari in omnibus satisfacere, & quia per paucos proponebatur successio Archiducis Ferdinandi Ernesti (quam solus Archiepiscopus Strigoniensis, Episcopus Quinqueecclesiensis Vngariæ Cancellarius, & Comes Esterhasius Cæsari placere intellexerant) multi hanc successionem (repugnantibus omninò hæreticis) maioris molis, ac difficultatis fore arbitrabantur. Non enim Catholici omnes aduenerant, & hæretici pares, aut superiores in votis facilè propositionem reiecissent. Legati etiam Bethlemij subodorantes simile quid esse præ manibus apertè tali electioni se opposuerunt, multosquè in suam sententiam etiam vsque ad strepitum, & minas pertraxerunt. submiserat etiam Bethlemius præter illos destinatos ad Comitia solemnem legationem, vnà cum Secretario, vt Principes viros omnes, & procerum præcipuos ad instantia suarum nuptiarum solemnia inuitaret, per hos itaquè extra ordinē singulis electionem Ferdinandi dissuadens, correspōdentibus suis, ac hæreticis suggessit, hoc fore contra regni iura, contra libertatem voti, & contra decorum, singulis Polonorum

Legati Bethlemij se opponūt

Ee 2 nórum

norum exemplum quasi speculum apponebat, vt inibi fortunam suam periclitantem intuerentur. Illi etenim, vt ferebat, rigidissimi sui iuris obseruantes, quamuis quarto requisiti à Rege pro filij promotione viuente Rege, semper eius postulata, & Vladislai electionem repudiauerant, ne libertati, & suæ fortunæ cederent, quam forte post obitum parentis in filio non reperirent. Hæc inquiebant Legati Bethlemij est vestræ fortunæ imago, nunc ad oculum seruientes, adorabitis, quem postea adorasse pœnitebit, quando adultior, & defuncto parente, non vestris votis, sed parenti suo electionem se debere arbitrabitur. Accedebat & alia non minor difficultas ratione Legatorum Comitatuum, & ditionum, penes quos erat votum, sed restrictum ad propositionem; cum autem hæc electio propositioni non fuisset inserta, neque delegantibus significata, non poterant delegati suam auctoritatem maioris expendere. quare plures ob has, aliasq; rationes de electione Archiducis desperabát, Cæsar ipse quasi horum omnium ignarus, promotionem filij prudentissimè dissimulabat.

Exemplum Polonorum adducitur.

Legatorũ insufficiens auctoritas ad votandum.

Laborabant tñ in illa Archiepiscopus Strigoniensis, Cancellarius Vngariæ, & Esterhasius, qui apud suos iá de successu electionis desperantes, viuis rõnibus necessitaté imminété, periculũ euidés, & decentissimá actionem electionis promouebát, ne defuncto Rege, periculosũ interregnũ nemini nisi his, qui cõmodũ è tumultibus q̃rebant vtile cõtingeret, ne Bethlemius aliquádo aspiraret, vel Turca minus potenté inuaderet. Quæ omnia quá maximè regno cauenda prolixè differebant, eadéq; opera contraria arguméta soluebát. Neq; enim, vt benè illi inquiebant, eadem est ratio regni Poloniç, atquè Vngariç cum nunquam in Polonia viuente patre, filiũ coronatum acceperimus; quod frequenter in Vngaria contigisse constabat. Addidisset alius longe maiorem esse libertatem electionis Poloniæ, quam sit Vngariæ, cum hçc ad proximum sanguinis, si aptus fuerit, & si aliquis è Domo Austriaca extiterit, vigore pactorum, & meritorum restringeretur; illa etiam externum, Gallum, Belgam, Germanum, Vngarum aut Transyluanum, & Bohemum, aut alium

Conatus Catholicorum.

Differentia inter Polonicam & Vngaricam coronam. quemlibet complecti poterat. Quod attinebat ad Legatorũ Comitatuũ commissionem, ea multorum iudicio sufficientissima videbatur: nam præter propositionis responsa, quilibet ex vi generalis clausulæ cõmissioni insertæ poterat vnà cum alijs suffragari rebus in vtilitatem regni tendentibus. cum autem hæc electio in euidentẽm regni vtilitatẽ foret, ad sopiendas aliquando enasci turas difficultates, nullus non se auctoritate munitum ad tam sanctum opus electionis arbitrabatur, quod facillimè sibi Catholici omnes persuadebant, & modestiores hæretici non contradicebant. Crescebat omnibus ad electionem animus; iamq; audebant propalam de illa sibi aliquid certi promittere, quando destinati regnorum Sclauoniæ, Croatiæ, & Dalmatiæ Catholici ferè omnes accesserunt; itaut Cæsariani fortiores plurimis votis alias renitentes superarent. Nihilominus quia res erat summi momenti, ex qua fere integra Cæsaris auctoritas dependebat; non videbatur expedire absq; maiori cautione fortunã experiri in Archiduce; sed prudentiores electionem Palatini præmittendam censebant firmam spem concipientes, si ad placitum Cæsaris Palatinus eligeretur, longe certius regiã electionem Archiduci Ferdinando obuenturam. *Electio Palatini.*

In experimentum itaquè grauioris electionis proponebatur Ordinibus Palatinus eligẽdus vnus quidẽ ex quatuor nominatis. nominauerat n. Cæsar duos Catholicos, & duos hæreticos iuxta cõstitutiones, & cõsuetudines inuiolabiles regni, cõmendaueratq; ex Catholicis vnũ præcipue Comitem Esterhasiũ cui facto scrutinio, cesserunt centũ, & quinquaginta vota propitia, sexaginta vero contraria. Hinc securius de electione regis licuit cõijcere; quæ tñ, vt securius obueniret in re tanta, maiori nixu curatũ fuit à nõnullis, vt etiã ex istis sexaginta, nõnulli (certa aliqua diligẽtia adhibita) ĩpetrarent, ꝙ successit, itaut nullꝰ ãplius electioni futurę diffideret

Soli Bethlemiani cum paucis alijs sese opponebant, & ꝙ mireris, audaci fronte fęmina Budeani quondã vidua, & Iunioris Budeani mater; vtq; præcipiti rotę baculum inijceret, Augustissimæ Imperatrici periculũ priuatæ suæ causæ suggessit: si hæc electio admitteretur decideret Sua Maiestas *Budeani vidua oppositio.*

à suo

à suo iure regio, ac regiminis, quo alioquin poterat gaudere vidua vsquè ad noui Regis coronationem, ac confirmationé si post obitum Cæsaris superfuisset. verum Imperatrix prudentissima in hoc, sicut & in alijs, habitis gratijs pro benignissimo affectu, post Cæsarem nolle viuere, multo minus regnare, totumq; illud filijs Cæsareæ Maiestatis se velle conferre asseruit, ac de facto contulit.

Electione igitur in animis eligentium firmata, & iã, vt apparebat, certissima, tamen differri debuit ad aliquot dies; nã inter arcanos Cæsaris ministros non satis conuenit de coronatione Regis, electioni indubiè addenda. nam aliqui differendã, alij maturandam censebant vocatiq; fuere ad huius difficultatis discussioné pręter arcani Cósilij præcipuos, Archiepiscopus Strigoniensis, Cãcellari⁹ Vngariæ, Esterhasius recéter factus Palatinus, Legatus Hispaniæ, & ego Sedis Apostol. Nũtius, quia arguméta pleraq; Religioné concernebãt, neq; illa deerant in vtrãq; parté, quibus suaderetur ꝓmotio coronę, & quibus eadem dissuaderetur; Consiliarij qui coronationem immediatè adijciendam dicebant; existimabant, illa omissa, Archiducem nó secure Regem fore. illam enim ob causam Bethlemo Gaborio regiũ titulum fuisse detractũ nam quamuis electus, nunquam tamen Rex coronatus fuerat. apud Vngaros enim inconstantes multum proderat coronatio, iuramentũ, & externa illa pompa animis hominum longè profundius infixa. addebant hi coronationem proficuã fore Archiduci si forte ad Comitia Imperialia deueniretur; deinde ad ineundum matrimoniũ cum infanta Hispaniæ videbatur coronatio necessaria, vt illa non electo Regi, sed coronato desponsaretur. Imò electus Regis titulus Austriacis Principibus hæreditariè regnum sibi adscribentibus non parum displicebat; ne quod iuris esset, gratiæ adscriberetur. alij tamen aliter sentiebant; nam præproperam istam pompam oderant, non quod inuiderent debitum hũc honorem Regi. aut Cæsari; sed quod Religioni Catholicę timerent non enim admisissent Ordines Regem ad coronam nisi eadem priuilegia, iura, immunitates, ac Religionis præstitutæ libertates iurasset, quas parens sa-

Discutitur Regis coronatio.

Argumẽta pro coronatione.

Arguméta cõtra coronationem.

cramento suo firmauerat illo tempore, cum in maximis versaretur periculis, quando necessitate quadam cōpulsus coactus fuit maioris boni ergo, aliquo modo cedere grauiora urgentibus, ad quæ adeo enormia, nunc nulla ad id necessitas filium adigebat, superabant in dies, vel per obitum Bethlemij, vel per continuatas victorias meliora tempora successura, & sic expunctis ijs, quæ Catholicam Religionem præpediebant, posse aliquando mitius iuramentum præstari, neque certè aliquis illorum audebat, tam teneram consciētiam adolescentis tàm fœdo vinculo adulteratæ Religionis irretire, quo perpetuò irretitus, forte aliquando suspirasset, & suę ætatis Consiliarijs culpam prostitutæ libertatis adscripsisset. Qui ærario præerant coronationem ob ingentes sumptus erogandos, & ampliorem Aulā, quæ Coronatū Regem decebat, deinceps alendam, differri volebant, maximè instātibus iam Comitijs Vlmensibus, quæ si à coronato Rege frequentarentur, ingentem summam requirebant; verum hæc Cæsari semper liberali exigua videbantur, suamque Maiestatem solum vrgebat res conscientiæ, quam [illegible] nullo modo grauari volens, omninò coronationem pro nunc omittendam fore indixit, atquè ita per Palatinum Ordinibus regni solam electionem filij concedendam insinuauit. Ast Ordines regni, vel consilium animaduertētes, vel forte casu prout magis credidimus, electionem fecerunt cum ista conditione, vt ab Archiduce promissa, ac iuramento firmata fuissent regni priuilegia tàm sacra, quam profana; cum tamen iuramentum istud soleret fieri in coronatione Regis. Itaquè ex arena Cōcilium desumendum fuit, periclitabatur enim non solum electio, sed multorum etiam bonorum auersio; qui priuilegia, sua tenaciter satagentes potius electionem, & regnum, quam iura amisissent. imò iam aliqui potius ad Bethlemum, & quemlibet alium; quam ad terg[i]uersantem Ferdinandum conuerti volebant. quare omnium sententia iudicata fuit necessaria priuilegiorum iurata stipulatio. Illam tamen in communi factam minimè Regem obligaturum sperabant, Palatinus ipse omnem nobis anxietatem in rebus Religionis exēmit, asserens etiam iuratos

Argumentum Cameral[e].

O[mni]ū Vngariæ sententia.

Palatini Vngariæ votum.

tos regni articulos, seruatis seruandis posse euerti; si Rex vnà cum regnicolis mutationi decretorum assentiretur. In speciali inquiebat, res Religionis facilè corrigendas, si plures Catholici hærent,& vna cum Rege Religionis incommoda,aut dedecora abrogarent,quod non tam facile fieret in ciuilibus priuilegijs quorum conseruationi omnes inhiabant;dum numquam proprium commodum exuebant.His rationibus permotus Cæsar non solum in electionem, sed in coronationem (quæ pondus addit auctoritati,multumq; mouet ad constantiam Vngarorum animos,dum Regē suū vident corona S.Stephani redimitum) præmissa priuilegiorum confirmatione non secus à filio, quam à patre facienda,consensit.Quare Ordines die S.Catherinæ sacro frequentes Cæsarē adierunt,consiliumquè suum de successore (post tamen obitum Suę Maiestatis) eligendo exposuerunt.quod minimè absurdum videri debere asseruit Archiepiscopus Strigoniensis, cum mors æquo pede pulset pauperum tabernas,regumquè turres, hoc ad totius regni tranquillitatem spectare,si certum,ac designatum successorem haberet regnum. Itaquè Cæsar gratias agens Ordinibus, pro ea beneuolentia, qua filium in patre,& patrem in filio prosequebātur;sibi hanc Ordinum mentem non displicere ostendit;ratumq; habuit,quicquid in hoc disponerent, dūmodo filius, non nisi defuncto, aut lassato parente, regni gubernacula assumeret.Postero itaquè die proceres,& Ordines in Curia, magna frequentia congregati,postquā per Archiepiscopū Collocensem Serenissimo Ferdinando Archiduci denunciatum fuisset, quo illum Ordines prosequerentur affectu, quo desiderabant illius patrocinium, ac tutelā regia corona insignire;& Archidux ipse inuictissimo Patri morem gerere decreuisset; peractisquè gratijs Ordinibus,tàm propitiā in se voluntatem agnouisset.consensientibus votis illū in Vngariæ Regem elegerunt,simulquè ante publicatam, peractamquè electionem,reuersaleslitteras ab eadem de seruandis eorū priuilegijs receperunt;quem postea populo Regem proposuerunt ingeminatis vocibus,viuat Rex,Rex viuat.quas voces deinde bombardarum strepitus, tormentorum

Offertur Cæsari electio filij.

rum

rum,& tympanorum ſonus, gratiſſimusquè totius populi clamor excepit.

Hoc ſtrepitu non nihil remiſſo Ordines, præeunte ſemper Archiepiſcopo Strigonienſi, Cæſarem ſub tribunali ſedentem ſalutarunt, coram Archiduce adhuc in pedes ante parentem conſiſtente;dixeruntquè Ordinibus Vngariæ complacuiſſe S.C.Maieſtatis filium Ferdinandum Erneſtum Archiducem in Regem ſuum eligere,quod ſi placeret Cæſareç Maieſtati,eidem vellent hoc ſignificare. Id cum Cæſar annuiſſet, Archiepiſcopus conuerſus ad Archiducem, altius exorſus eſt telam electionis ab Ordinibus in fauorem illius factam exponere, rogans vt tali electioni pro bono patriæ, pro fęlici regimine, & familiæ augmento vellet conſensũ præbere. quo habito Archiepiſcopus Archiducem primo Regem nominauit,& grandibus verbis omnia fauſta nouo Regi ſuo comprecatus eſt,quod idem præſtiterunt nobiles omnes,ac Barones.Rex verò ſuum patrocinium,& fauorem omnibus deferens,non minori humanitate,quàm præparata eloquentia, vitam longiſſimam Auguſtiſſimo ſuo parenti,& deuotam eidem obedientiam,vt vtriuſquè Spiritus ſancti aſſiſtentiam ad regendum in pace populos ſibi à Deo commiſſos,comprecatus; ſolium ſibi præparatum apprahẽdit, & tunc prius ſupremus regni Cancellarius Vngarico idiomate totam electionis,promotionis, & obtenti conſenſus decurſum Ordinibus vniuerſis,nobilitati, & populo explicauit.Accurrerunt poſtea ſingulari ſtudio omnes, vt dexteram Regiam exoſcularentur,quæ ceremonia in longam noctem protracta fuiſſet; niſi Auguſtiſſima Imperatrix cũ Archiduce Leopoldo Guglielmo ſuperueniens,& nouo Regi fęlicia præcans; turbam ab illo ſeparaſſet, eundemque vna cum Cæſare ad proximam eccleſiam deduxiſſet. In illa ſolemni pompa Deo actæ ſunt gratiæ, choreis muſicorum, tympanis,tubis,& organis mira harmonia reſonantibus.Reboarunt poſtea ſingula oppida,ac ciuitates magno tormentorum ſtrepitu;& vbiquè ſolemniter extructi fuere ignes lętitiæ indices itaut viderentur omnia tali electioni applaudere,& præ gaudio nouos dies exilire. Fama autem huius electionis

Electionis denunciatio.

Plauſus populi.

Laudes Diuinæ.

ctionis Strigoniam,& Budam vsquè perlata, vbi Turcis nō minor,quam Bethlenio inuidia,& indignatione laborantibus,animus desidit.

Viēna mox,& alijs è locis,quæ ad coronationem faciebāt, allata sunt: missi quoque e præcipuis proceribus, qui regiū Diadema cum regalibus insignijs Possonio asportarent,quę omnia solemnissimo ritu Sopronium vltimo Nouemb.illata sunt.Tuncq;primum mihi videre licuit mirabilem illam coronam,quam Benedictus VII. Pontifex Romæ pro Mescone,seu Menceslao Poloniæ Principe præparauerat,sed diuino monitu Stephano Principi Vngariæ, primo ibidem Regi Christiano transmiserat,qua idem Stephanus postea propter vitæ innocentiam Cathalogo sanctorum adscriptus perpetuo vsus fuerat.Miratus fui in illa corona non artem, quæ rudis est,sed gemmatum aurum, varijsquè pauci pretij carbunculis miro artificio distinctum, & quod omnibus admirationę est,coronæ additum est paludamentū regium byssinis, aureisquè filis intertextum,ab annis septingentis adhuc integerrimum;sceptrum insuper, gladius, & globus,quæ omnia D.Stephano anno 960.seruierunt,& tūc Ferdinando Ernesto consignanda delata sunt, Toti agmini deferentium regalia insignia præcedebant Germani tubicines,harmoniam facientes; sequebātur Baro Aurspergius, Lebelius,& alij equitum Magistri cum suis signis cataphractorum. deinde Vngaricorum procerum præcipui cum magno nobilium comitatu. quos sequebantur tres gubernatores regnorum Dalmatiæ,Croatiæ,& Sclauoniæ,qui Bāni dicuntur.inde equitabant quinquaginta circiter e Palatini Vngarici ministris, leopardorum, tigrium, aliorumq; animalium pellibus tecti. Palatinus deinde ipse medius inter Germanicos,atquè Vngaricos Barones,Consiliarios, & Principes. Post hos corona regia,currui Cæsareo imposita, & à custodibus asseruata,vehebatur, quam quadraginta Reges iam gestarant, tanta grauitate; ac si Rex ipse rhedæ insedisset.Agmen claudebant rhedæ quinquaginta, partim ad solam pompam vacuæ,partim Prælatorum vectioni seruientes,vnà cum Prætoriano milite,& perpetuò, custodiæ coro-

Corona delatio.

Coronę descriptio.

Ordo præcedentium.

coronaei... assignato præsidio, & tres aliæ turmæ cataphractorum Germanorum.

Dies octauus Decēbris, qui Gloriosiss. Dei Matri Virgini sine labe conceptæ sacer est, destinatus fuit coronationi Regis publicato prius edicto sub pœna capitis, omnibus, ac singulis, vt tumultus euitarent, & quilibet suo officio intēderet. eius diei sūmo mane, dato signo maiori tormēto, omnis nobilitas conuenit, regem inaugurandum comitatura ad ipsā. Regiam. Imperator, Imperatrix, & filia vna cum solito famulitio, quos comitabātur ego, Legatiq; Regis Catholici, & Magni Ducis Etruriæ, descenderunt in templum solemni ritu deducti à fęcialibus Imperij, Bohemiæ, Austriæ, singulisq; ministris cum Imperatorijs, ac regijs insignijs. postquam vero Cæsar corona Cæsarea redimitus cum Imperatrice coronata sub Vranisco consederunt ad sinistram chori partē; accessit Rex inaugurandus cum sua quàm maxima pompa ad thronum in dextera parte chori præparatum; diuisis hinc inde nobilibus, ac geniceo ministris Imperatori seruientibus penes Suam Maiestatem Cæsaream manentibus. Venerunt distincti ministri regij, qui soli hoc die ministerium suum exercere solent. præcedebat fecialis Vngaricus, & decem vexilliferi decem regnorum Vngariæ incorporatorū præferentes insignia, vexillis impressa; penes hos Comes Zrinius nudatum ensem, Terschetius Francipani Crucē, Allegius sceptrum, Nadastius gladium S. Stephani, Palfius pomum regium gestantes; quos sequutus est Esterasius Palatinus regni, totius actionis supremus director; postea rex, quē venientem mox Archiepiscopus Colocensis, & Episcopus Agriensis excepturi occurrerunt in habitu Ecclesiastico, & ad fores Ecclesiæ data aqua benedicta illum attaljca veste Vngarorum more indutum, exceperunt; eumquè ad præparatum thronum deduxerunt, inde post paululum quietis dum singuli ornamenta regia altari imponerent; rursus Regem ad altare çoram Archiepiscopo Strigoniensi Episcopalibus ornamentis induto, & Prælatis ministrantibus circundato, deduxerunt; rogantes clariori voce Archiepiscopū, vt hunc in Regem regni Vngarici coram vniuersis regni Ordi-

Regis coronatio.

Rex presentatur cōsecrati.

Ordi-

Ordinibus cōsacraret. Quereti verò Archiepiscopo, an Principem oblatū idoneum agnoscerent, atq; ita fieri vellent; omnibus acclamantibus se velle; Archiepiscopus surgens Sacrū celebrauit, sub quo solitis cæremonijs. vt Pontificale Romanum illas exprimit, Rex inauguratus fuit; extra has cæremonias Rex ipse ascendens primum altaris gradum, gladium S. Stephani euaginauit, & Palatinus ante coronæ impositionē ad cornu Euangelij consistens, coronamq; de manu Archiepiscopi accipiens; ad populum cōuersus, Vngarico idiomate tertiò stentoria voce clamauit: ò regnum inclytum, ò Vngari, quotquot estis; vultis ne Sereniss. Ferdinandum Ernestum Archiducem Austriæ sacra corona S. Stephani solemniter inaugurare? respondentibus omnibus constantissima voce, volumus. omnis nobilitas dixit; amen, viuat Rex. viuat Rex. & Archiepiscopus coronam recipiens de manu Palatini illam. Regio capiti imposuit, Rex vero clamidatus, coronatus, cœterisquè regalibus insignis redimitus nō procul à sede Maiestatis Cæsareæ secessit ad aliam sedem, quæ maiorem aram respiciebat pro offertorio, oblata magna quantitate auri, exosculataque manu Archiepiscopi; ibiquè toto tempore solemnis Sacrificijs mansit. vbi etiam deuotissimè Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento sub vna specie absq; ablutione, ne forte aliquis aliud sibi persuaderet, refectus fuit; & paulò post Christo plenus versa sede ad populū viginti quatuor equites quemlibet ter pecutiendo cum gladio S. Stephani creauit.

Rex inauguratur.

Absolutis omnibus sacris cæremonijs, totaq; pōpa eodē ordine è templo egressa, nouus Rex regio adhuc ornatu condecoratus, extra oppidum in cliuum, qui à dextera parte est proximior rectæ viæ, qua itur Viennam; equum adegit. vbi educto gladio, vt illi genti Vngariæ mos est quatuor ictibus versus quatuor mundi plagas auram diuerberans; suæ dignitatis, ac conseruationis regni speciem dedit, & in signum liberalitatis futuræ pecuniam recenter suo nomine cusam trutinaquè, ac verbis iustitiæ, & æquitatis inscriptam in populum frequentissimum aliquoties per duos suos ministros sparsit; In palatium deinde regressus regali conuiuio vniuersam aulam excepit; quod

Cæremonia Vngarica.

non pigebit hic adſcribere, vt & ſeſſionis ordo, & ſobria frugalitas cum liberalitate notetur.

Seſſionis ordo.

In maiori aula Palatij ſub vraniſco erat oblonga mẽſa cuius ſola prima pars vraniſco tegebatur, caput mẽſæ occupabat Imperator cũ Imperatrice, ad latus dextrũ ipſe Rex adhuc ſub vraniſco ab eadẽ parte tñ extra tegumentum vraniſci, ſed paruo interuallo mihi locus fuit aſſignatus; vacuũ autem ab alia parte locum implebat Baro Vngarus dapibus Cæſari, ac Regi ſcindendis deſtinatus, qualẽ etiam habebã ſubtus ad latus dexterum noſtrę menſæ deſeruiturum deinde ſedebant Archiepiſcopus Strigonienſis, & Colocenſis, ab alia vero parte menſæ iuxta Baronem Architiclinum mihi è regione erat Legatus Hiſpaniæ, & Legatus Magni Ducis Etruriæ cum Palatino Vngariæ, Rex clamide Regia indutus, & corona ornatus veſcebatur, ſed ad primum hauſtum coronam Regiam pateri impoſuit, eamq; ad dexteram ſuã toto tempore conuiui ſeruauit. miniſtrabant, & aſſiſtebant menſæ Cæſareæ, Regiæ, ac noſtræ præcipui Barones Vngariæ. in alia aula minori excepti fuere cæteri Ordines Vngariæ, qui voto ſua Comitia ornauerant; multiquè ex illis vxores conduxerant vna cum alijs Germanicis; reliquaq; aula in quinquaginta menſis extra ordinem præparatis apes opiparæ magnificè ornatę præbitæ ſunt, plerumq; tamen Vngarico modo excultæ, ac tali ordine diſpoſitæ, vt vix patenæ mappam alicubi vacuam relinquerent, ſed ſibi inuicẽ duplici gradu ſuper impoſitæ; & tertio mutatæ, totã menſã tegerẽt ſoloq; ferè odore hominẽ explerent. Aues non niſi cẽtũ quinquaginta diuerſi generis; rara tñ ſobrietate vinũ guſtabatur ab omnibus, ſexquihoræ ſpatio, quo ſuauiſſimo cõcẽtu paucarũ vocũ elegantia magis, quã ciborum varietate, q̃ tñ nõ deerat, recreati ſumus. Excepit conuiuium ſplendidiſſimum de nocte tripudium ab octo equitibus, totidemquè nobilibus, quę Imperatrici in cubiculo ſeruiebant, rubra holoſerica veſte indutis, ab omnibus alijs diſtinctis, inſtitutum, quod ad multam noctem productum eſt.

Muſica in conuiuio.

Octiduo poſt peractis, ad quæ veneramus Viennam, adulta iam hieme, per niues rediimus. Gratias Deo in Chriſti

Na-

Natalitijs persoluētes de Comitijs pacificè peractis,quod cũ rarissimũ esset, singulariter Diuino Numini adscripsimus, nam ab annis sexaginta vix vlla Comitia habita fuerant;in quibus non Ordines inter se digladiati, tum ministri Germanici cum Vngaricis decertantes, non aliquot vita priuassent,vel vitam ibidem amisissent.

Comitia pacifica.

Enituit præcipuè hoc anno in Morauia pietas Cardinalis à Dietrichstain,cum illius opera ciues omnes Olomucenses præter vnum tãtum ad Catholicam Religionem redierint; sicut etiam ciues multarum aliarum ciuitatum,& locorum particularium dominorum;ex ciuitate verò Sterberga, quæ est sub dominio Principis Munsterbergensis(licet Lutherani,& de progenie Regis Bohemiæ Poccibracci)fuerunt eiecti omnes prædicantes hæretici;Præterea ad augendam pietatem, & Religionem Catholicam in populis illis, tam ampli Marchionatus idem Eminentissimus Cardinalis ædificari fecit eodem anno , in ciuitate sua Nicolsburgensi sacellũ ædificijs,picturis,& mensuris simillimum Sacrosancto Sacello Lauretano,obtinuitq;à Sanctiss.D.N.Vrbano Indulgẽtias in forma Iubilei,quas ij omnes consequerẽtur,qui deuotè illã visitassent in festo eiusdẽ Matris Dei in Cœlos Assumptæ,quare conuolarũt ad illã ex Vngaria,ex Austria, Morauia,& ex alijs remotis partibus innumeri populi,omnes ciuitates Morauiæ,& in vicinia sitæ prælatis Crucibus, vexillisq;venerunt;pagi itidem viciq;insignibus,agminibusq, discreti, alij nudis pedibus,alij explicatis brachijs incesserunt, omnes Deo,& Beatiss.Deiparæ non sine symphonia, laudes, & carmina canentes. in quibusdã etiã agminibus ; multi flagris nuda,& cruenta sibi terga verberarũt numerus iniri non potuit:initus tñ est vtcũq;numerus eorum,qui ad Sacrã Mensã accesserũt,fuitq;decẽ millia hominũ,Quę pietas imo illis insedit pectore,ex illo etenim cęperunt Nicolsburgũ cõfluere tãto numero,vt nec ciuitas,nec suburbia eos caperent pręsertim in diebus Beatiss.Virgin.sacris septẽ , octo , nouẽ, nonnunquam etiam decem integræ ciuitates, labaris sacris splendentibus venerunt;tantoq;pietatis sensu modulati fuere,vt multorũ ex oculis, prout ipse vidi lacrimę spirituales

iubili testes vbertim fluerent, nec modo venerunt, quos vel fortuna, vel natura suis opibus cumulauit vt cumquè; sed Principes ipsi Imperator, & Imperatrix; prole Augusta comitante. Frequentiam, & celebritatem auxerunt miracula; multi enim, quorũ vita desperata iã erat implorata Beatissima Virgine Lauretana Nicolburgensi, conualuerunt, Virginis etiam opem sensere, alij varijs calamitatibus implicati; infans mortuus vitam, & spiritum recepit, statim vt mater vouit, se filio rediuiuo, Nicolsburgum Beatissimam Virginem salutandi causa venturam. Omitto cætera, quæ à viris præstantissimis, & doctissimis veteri more diligenter examinata candido calculo approbata sunt, nam publicis literarum monumentis ab alijs mandabuntur.

Rex Daniæ occupat Stolzenauium.

Sed ex Morauia in inferiorem Saxoniam properandum est, vbi sub niue, ardẽtibus bellis, vt supra tetigimus; Rex Daniæ Stolzenauium recuperauerat, magna Tillianorũ clade; qua victoria insolentior; euasit maximè vbi intellexit, Mansfeldium Stadensem ciuitatem attigisse, atquè ibi multorum tormentorum bellicorum apparatu instructum copias velle cum suis coniungere, cum tamen Tillius, impetrato Kalembergio, ac tunc Hannoueram ambiens; magno conatu studebat præpedire. q Danus animaduertens, Hannouerã præsidio sex millium firmans, ipsum Mansfeldium in agrũ Bremensem cum decem milibus hyberna molientem expectauit. Habebatur interim Conuentus Ordinum Brunsuici, quo Saxoniæ elector, nec non Brandeburgensis, & Pomeranus suos Legatos miserant, vt Ordinibus inferioris Saxoniæ, maiora bella adornãtibus pacem persuaderent; quam cum difficile foret apud bello incensos animos; vndiquè tympana pulsabantur. Magdeburgenses ciuitatem suam festinatis operibus munierunt, & commeatum sufficientem ad annum integrum collegerunt, duorumquè millium præsidiũ conscripserunt; quo insolescente, ac nonnunquam comminante. Cæsaris multoties velitationes, militari potius licentia, quàm ex hostilitate contigerunt. Ne autem tamdiù Magdeburgensium fides dubia Cæsareis incommodaret, Cæsar fecialem Magdeburgum transmisit, ac per eum mo-

Magdeburgenses monentur à Cæsare.

neri

neri iussit Magistratum suæ fidei,& officij,vel omnino hostilitatem publicari mandauit.ciues verò ad fecialem, & adiunctorum tubicinum aduentum consternati,Cęsaris deuotioni sese commiserunt; nihilquè hostibus subsidij ab ipsis præbendũ fore sanctè addixerunt.Multum detrahebatur Cęsaris exercitui per vicanos in Hertzcinia sylua, qui integras equitum turmas prosternauerant, & iam militibus similes, professiquè militum hostes formidandi, non nisi legionibus aliquot poterant compesci, quare tam Cæsarei à vicanis afflicti,quã Regis Daniæ. atquè Ordinum inferioris Saxoniæ milites,à Cæsareis,& Bauaricis,omnem regionem infestantibus perterriti; ad pacem, vel ad inducias aliquas cogebantur.

Insolentia rusticorum in Hartz.

In illarum constitutione laborabant Legati Brandeburgici, ac Saxonici; nequè iam multum ab illis abhorrebat (quantum colligi poterat)instante hyeme Rex Daniæ; qui vt rebus Danicis,propter illius absentiam periclitantibus,cõsuleret,in Daniam,& Hollatiam properare volebat quapropter non ità post in inducias quindecim dierum ad tractandum de longioribus inducijs consensit;postea vero induciæ trium mensium constitui debebant,in quibus coram Brandeburgicis,& Saxonicis Legatis tota ditionis inferioris Saxoniæ cõtrouersia discutienda,& cum voto Saxonici Ducis,& Brandeburgici (consensu tamen partium)terminanda erat, verum has Mansfeldius totam ferè Luneburgensem ditionem fęliciter occupans,præpediuit;benignitate tamen Cæsaris postea reparata est.

Tractatio de pace.

Magna interim auxiliaRex Daniæ ab Hollandis, Anglis & Gallis expectabat; dubius postea de eorũ fide Legatos expediuit; apud illos tamen tarda erant omnia, Rex Galliæ quidem pecuniam aliquam per Epesseum Legatum suum, prout fama vulgatum fuerat,transmiserat; sed Angliæ, & Hollandiæ Ordines tergiuersabantur, nã infęliciter Anglicana classis cum decem mille peditibus,& aliquot equitibus in centum,& quinquaginta nauibus insolitis instrumentis bene instructa, & in Hispaniã ad portum Caletẽsem delata, ibidemquè exposita,male pugnauerat; acriter stationem sibi

Rex Daniæ sollicita auxilia.

sibi commissam defendente D.Ferdinando de Giron, cuius industria,& fortitudine in vno prælio octingenti Angli, & 300.equi interierant,acquisitis octo tormentis bellicis;postquam victoriam fere totidem dispersi milites in terra profugi perierant: cæteri verò exiguo satis numero in reditu, tempestatis iniuria perculsi,& commeatu destituti,infirmiquè in Angliam sub finem huius anni redierant, nullo omnino fructu suæ expeditionis collecto.quare postea non modica regni,Ordinum,& particularium mercatorum, partẽ in hac expeditione habẽtium lis orta fuit;quam vt Rex sedaret;suos aliquandiù domi continere,vt vires resumerẽt,omnino debuit.Ex hac etiam infęlici expeditione non parua inter Anglię Regem, & Hollandiæ Ordines controuersia, diffidentiaquè nata est; quam excrescentem aliquoties Rex Daniæ,& Galliæ voluerunt componere,vt fęlicius fœdus cõtra Cæsarem initum pro restitutione Palatini,succederet,sed serius illa composita fuerunt.& Rex Daniæ tanto faciljus in præparatas inducias consensit. pactis inducijs miles Cæsareus partim in Hirtsfeldensem, partim in Hassiæ hyberna deductus fuit, vt commeatum sufficientem obtineret. Rex verò Daniæ suos ad iustam disciplinam militarem 140. articulis complexam constrinxit,& nulla habita ratione induciarum,eos ad Lauuenburgensem ditionem perduxit. Halberstadius verò,& Mansfeldius lustratis suis copijs de aggrediendis Vvallesteinianis deliberarunt; & paulatim cum essent Lubecensibus oneri,non aliter quam si hostis districtũ ciuitatis grassaretur Lubecenses occisione aliquorum hostilitatem mulctarunt.

Infęlix expeditio classis Anglicanæ.

Pacis tractatio.

In pacis autem trattatione strenuissimè laborabant Saxonici,& Brandeburgici Legati, Brunsuici vtriusque partis Legatos sufficienter instructos examinantes, & audientes: proposuerãt enim inferioris Saxoniæ Prouinciales alia media ad stabiliendam pacem, petentes,vt Comes Tillius exercitum ex Saxoniæ interioris locis occupatis abduceret,dãna illata resarciret, prouincias illas ab armorum metu etiam inposterum liberaret, atque harum rerum idoneam cautionem præstaret, quare voluerant, vt Tillius nomine Cæsaris

ris promitteret, quod in Principatibus ſuis tàm hæreditarijs, quàm libera electione acquiſitis, contra Imperij de pace Religionis, aliaſquè conſtitutiones; in primis circa liberum exercitium Auguſtanæ Confeſſionis Principes non perturbarentur. quare non ſolum Bauaricum, & Fridlandicum exercitum abduci, ſed in electionibus, poſtulationibus, ac decretis ſuis liberi, atquè à Cæſareis ſententijs, pœnalibuſq; clauſulis immunes in causa Religionis eſſe. Voluerāt enim, vt à monaſteriorum viſitationibus per peregrinos Abbates aliquando factis ſine conſenſu, . ac præſcitu Principum liberarentur, & vt in male poſſeſſis prouincijs, ac regionibus Eccleſiaſtici iuris ſtabilirētur, Quæ omnia ſi Tillius præſtiſſet ſpondebant ſe exercitum ſuum dimiſſuros; ſed hæc vt valdè iniqua poſtulata, vt diſcuterentur, inducias concedere detrectabant, immo potius eadem imperare præſumebant, verum cum illa poſtulata prima fronte multis acerbiora viderentur, vt Saxoniæ Dux ipſe iudicauerat, (& vere ſi Cæſar illa concedere voluiſſet, iam victas manus præbuiſſet, & Cæſareæ auctoritati quamplurimum detraxiſſet,) tam Cæſar, quam Saxoniæ Dux tali petitioni irridentes, alias pacis propoſitiones fieri, & ſufficientes inducias conſtitui paſtularunt. quas vt Saxoniæ, & Brandeburgici electores auidè pararent, Cęſar ampliſſima ipſis mandata conceſſit, quæ vt intimata fuerunt, vtrinquè à prima Decembris in dies quatuordecim proximos, deinde in tres menſes fuerunt conſtitutæ. poſtea quaſi alijs pacis articulis editis, petierunt, vt conſtitutis die, nocteque inducijs, nulla inuaſione, aut oppreſſione violandis; nullæ etiam exactiones fierent, nullas anteà iam debitas exigerent, nulla præſidia inueherent, nullas hoſtilitates exercerent, deprędationes, & depopulationes viarum vitarent, præuaricatores punirētur, & in principali cauſa articulos alios propoſitos, rurſus produxerunt, & vrſerunt. Cæſarei è contra ægreferentes articulorum arrogantiam, poſtularunt, vt Regis Daniæ, Ordinūq; inferioris Saxoniæ copias exauctorarentur minimè Manſfeldio, aut Chriſtiano Brunſuicenſi, alijsquè contra Cæſarem, arma ferre geſtientibus, traderetur cautio, quod deinceps

Poſtulata ordinum inferioris Saxoniæ.

Articuli induciarum.

Poſtulata Cæſaris.

ceps nunquam Imperialis Aquilæ patrocinium ſubterfuge rent,neque quicquam contra illam agitarent. Nulli etiam milites abſque expreſſa Cæſaris licentia conſcriberentur,nulli exercitui ſuppeditaretur contra Cæſarem commeatus,annona,aut tranſitus.Præterea vt damna Cæſareę Maieſtati,& Principibus eius Imperium venerantibus illata refunderent; maximè, quæ Chriſtiano Seniori Duci Luneburgenſi illata fuerant.Tandem vt occupatos Comitatus Hoienſem, Diepholtzanum BrucKherſanum, aliaſquè vrbes, & arces reſtituerent, præſidia impoſita demitterent, ac paci Religionis conformiter viuentes, ſerio obtemperarent.ſed de hoc poſteriori puncto, vti de prioribus ferè omnibus, non leuis orta fuit quæſtio, quæ nā pro pacis Religionis obſeruātia intelligi deberet. Cæſarei enim ad iura ſeſe referentes, facillimè ſe ab iſta quęſtione explicabant.Danici verò,& inferioris Saxoniæ Ordines in abuſibus conſiſtentes, vti hactenus conſueuerant,tutos, & immunes in omnibus ſibidinibus ſeſe fore putabant.idoneam deinde cautionem à Cæſare de non vexanda amplius prouincia, exigentes; & Mansfeldij ſocietatem diſſimulantes, defenſionis prouinciæ modum ſibi reſeruare præſumebant. neque vnquam promiſſione Tillij,aut Vvalleſteinij,aut ipſius Cæſaris verbalis ſpōſione contenti eſſe voluerunt, quod cum indignè tuliſſent Cæſariani, nullo modo copias ſuas primo è prouincia abducere ſtatuerunt,nec ante Mindam, vel Hoxteram reſtituere,niſi prius Rex Daniæ militem ſuum abduxiſſet. damnarunt etiam Principes,& Ordines Saxoniæ,quod nunquā ad articulum illorum principalem de iuramentis Halberſtadii,& alibi contra iura,& leges editis,reſpondere voluiſſent; ac tandem omnē compoſitionem deſperantes Mindam,& Hocſteram,tanquam extra Saxoniæ ditionis diſtrictum oppida,reſtituere noluerunt, neque aliam cautionem Cæſaris dare potuerunt,præter eam,quæ Imperialem Maieſtatem deceret.imò clarè reſpondentes, nihil Principibus inferioris Saxoniæ in cauſis Epiſcopatuum, Collegiorum, Capitulorum promittere voluerunt,& ea omnia in antiquis terminis Duci Brunſuicēſi minus addicti, Cæſari reſeruarūt.

Diſceptatio de pace Religionis.

Renitentia Cæſareanorum.

Poſtulata Principum.

E con-

E contrario verò Principes liberum Religionis exercitium, & iurisdictionem in suis ditionibus tàm hæreditarijs quàm acquisitis,salua libertate Germanica, iuxta pristinum statum pertinaciter postularunt. quare sperata pax obtineri non potuit,& quilibet peracta ferè hyeme,arma præparauit.Daniæ Rex maiori spe fultus nihil audebat,(nam peractum erat fœdus,de quo supra diximus inter Anglos,Batauos, Suuedos, & alios ad reprimendam Domus Austriacę potentiam; in quo singuli sua subsidia pecuniæ,militum, & instrumentorum addixerant. in hoc fœdere expectatus fuit Legatus Bethlemij cum amplioribus mandatis; sed is non nisi tertio mense postea aduenit. & Rex quo securior esset de fœdere, & de Brunsuicensi ditione, loco ad belli impetũ sustinendum delecto,suspectum Ducem Vlricum Fridericum Brunsuicensem maiorem natu,ad se in Holsatiam euocatum ditione propria spoliauit; eiquè animosiorem Christianum Halberstadiensem Pseudepiscopum substituit non sine Ordinum Ducatus Brunsuicensis aliqua indignatione; eo quod non Christiano,sed Vlrico sacramentum dixissent; neq; facilè ludum istum pilæ instar admitterent;sed Rex factum ex necessitate,& ad tempus tantum, cui seruire oporteret,excusauit.

Cæsar interim quo hoc commercium fuit institutum, rebus suæ familiæ intentus,postquam iam dudum ante de Archiducis Leopoldi matrimonio ad propagationem prolis deliberatum fuisset;demisso Archiduce Romam;vt necessarias Pontificis dispensationes obtineret,& sponsam Florentiæ præparatam deduceret; factis iam ante renunciationibus Episcopatus Pataniensis, & Argentinensis, nec non Præpositurae Constantiensis; quàm liberè ad manus Pontificis in fauorem filij Alberti Bauariæ Ducis deposuerat; de Episcopatibus Patauiensi, & Argentinensi pro Leopoldo Guillelmo, vna cum capitulis Cathedralibus vtriusq;Ecclesiæ agere cœpit. neq; enim inuitus Canonicis electoribus Cæsar filio dignitatem aliquam pacisci cogitabat; sed proposita necessitate Ecclesiarũ, ære alieno grauatarum,& periculorum in medijs Germaniæ turbis in dies

magis, ac magis excrescentibus, necnon congruentijs, quæ maximè locum pro Austriaco Principe in diœcesi Passauiensi habebant; Canonicorum vota præsentabat, eaq; à Canonicis honestatem, decentiam, & necessitatem suarum Ecclesiarum expendentibus obtinuit; itaut paulo post in vtraquè Ecclesia Leopoldus, Guillelmus Episcopus electus fuerit, vt Cæsar apud ipsas Ecclesias promeretur cum vtroquè Capitulo conuenit, vt stante minorennitate filij vsquè ad annum decimum octauum ætatis (decimum tertium enim tunc agebat) omnes Ecclesiarum redditus ad extinctionem debitorum applicarentur, & Capitulum interim gubernaret, quaque ad promotionem essent Ecclesiarum, satageret. Passauiensis Episcopatus administratio demandata fuit Marquardo Suuendio; Argentinensis verò Comiti Hermano à Solms, illius Episcopatus iam pridem contra Mansfeldium, & Brunsuicensem conseruatori.

Resignatio Leopoldi, & promotio Guillelmi Leopol.

Cæsar etiam, vt proximiorem Ecclesiā Patauiensem promoueret sub initium anni 1626. intermissam aliquantulū instaurationem disciplinæ Fidei Catholicæ ob Vngarciam coronationem, & grauiores belli tumultus; vrgere perseuerauit nouis litteris compellans Abbatem Gotuicensē, aliosq; reformationi destinatos, vt sedulam manum operi reformationis adhiberent; quæ vt facilior esset rursus sub initium Februarij Ordinibus Politicis scripsit; vt reformationi quę tā proficua paci, ac necessaria saluti animarū morē, est gererēt, ac prioribus decretis serio factis promptè obedirent, quæ cū Prouinciales solitis suis excusationibus protrahere voluissēt, atquè sub initium Martij longiorem pro instructione termini dilationem postularent, eundem omninò præscidit, quod Bauariæ Duci, adhuc Austriā loco pignoris obtinenti, eiusq; ministris Austriam superiorem regentibus, necnon designatis reformatoribus significauit, ne quouis modo in officio incepto præpedirentur, vel hæretici spe longioris dilationis luctarentur.

Reformatio Austriæ superioris.

In Austria vero inferiori Cæsar non minus de Religione sollicitus, minorū oppidorum ciues ferè omnes ad Catholicam Religionē perductos, à suis Magistratibus tā Politicis, quam

Austriæ inferioris reformatio.

quam sacris in eadem Religione · seruari iussit. quare Viennensi vniuersitati serio imperauit, vt expunctis ijs, qui hæresim sapiebant, vniuersitatem ex solis Catholicis membris constituerent. nam præter iuristas aliquot, & pragmaticos plusquam viginti erant in ciuitate Viennensi Medicinæ Doctores, qui Lutheranam doctrinam profitebantur, quorum nonnulli in consilijs vniuersitatis votum habebant, & non infrequenter bacillum Rectoris Magnifici, aut Decani munus in suo Collegio gerebāt. Hæc vt totaliter deinceps cauerentur, Sua Maiestas vniuersitatem cum omnibus Collegijs hoc anno Collegio Patrum Societatis Iesu vniuit, solas duas professionis Theologicæ lectiones, Ordinibus mendicantibus S. Dominici, & S. Francisci reliquit. de Collegio Austriaco Patribus Dominicanis annexo, ac ferè in ipso Monasterij fundo ædificato, atquè hactenus ab ipsis Patribus Dominicanis, quasi pedagogis gubernato non leuis fuit difficultas, maior erat ratione officij Cancellariatus, quod Ordinario Viennensi hactenus debebatur, illudquè validè propugnabat, sed qui Cancellariatum obtinere non potuerunt, Vicarium munus reportarunt. Ex his contentionibus nata fuerat alia controuersia ambitioni proxima, quæ in omnibus locis membra vniuersitatis, alijs omnibus quamuis eruditissimis, antiquissimis, religiosissimis, ac dignissimis præferebat ita, ut non solum in actibus vniuersitatis, sed etiam in alijs exercitijs alibi etiam in Ecclesijs aliquando habendis, cūcti & litterarum professores postremo vniuersitatis membro debuissent cedere, ex quo iurgia, contentiones, inuidiæ, simultates, & scandala oriebantur eo periculosiora, quo inter doctiores, qui se inuicem poterant sugillare, & ingenium aliquando in perniciem Christianæ charitatis exercere. Sed hoc decretum reuocaui, & mandaui, vt singuli locum suæ professionis, ac Ordinis extra actus vniuersitatis nullo habito respectu eiusdem seruarent; quod etiam publico edicto in singulis Monasteriorum Archiuijs perpetuo asseruando nomine Sanctissimi Domini Nostri Papæ Vrbani VIII. declaraui.

Vniuersitatis reforma.

Lites vniuersitatis.

Saniori consilio etiam hoc ipso anno laborarunt in ipsa vrbe Viénensi pro sua admissione Patres, ac Fratres S. Francisci de Paula summo rigore singularium Ordinis sui abstinentiam seruantes, quorum admissioni non vnus, nequè infimus se opposuit; quare nec vno in loco debui eorundem protectionem assumere, quos sciebam, & Cæsareæ Maiestati gratos, & Ecclesiæ Dei proficuos fore. Locus itaq; illis obtigit extra portam Italiæ in celebriori suburbio, vbi anno subsequenti fundamenta Ecclesiæ fodit ipsa sua Maiestas Cęsarea, & Regia Vngariæ, & nunc celebre monasterium exædificatur.

Admissio minimorum.

In Bohemia hic annus Religioni Catholicæ fuisset longè fęlicior, nisi bellla proxima, de quibus infra, iustas moras iniecissent; nam & Archiepiscopus illius regni Ernestus Adalbertus ab Harracch primis diebus anni 1626. ad Cardinalitiam dignitatem euectus, diligentissimam operam Ecclesiæ suæ impendere decreuerat; in quem finem Theologorum Congregationem singulis hebdomadis coram ipso habendam instituerat; & aliunde non sine expensis viros animarum saluti præficiendos impetrauerat; verum vicinorũ in Austria rebellio, & Silesiorum, Morauorumq; ab alia parte Bohemiæ oppressio, medios Bohemos deterruit, strictamquè reformationem in aliud tempus reiecit. In eadem tamen Bohemia tũc cæteris animosior Magnus Prior equitum Melitensium, omnes suos subditos, quorum non pauci erant in ciuitate Pragensi, ad Fidem Catholicam perduxit, duobus exceptis, quos etiam à suo fundo eliminauit. paulo ante idem fecerat Abbas Strohuiensis, & ad illius imitationem nonnulli alij Religiosi. sed hoc cũ extra ciuitatem attétasset in Benissauij vicinia Comes Paulus Michna, vix honditiones vnà cum vita, exorta periculosissima seditione, omisit.

Promotio Cardinalis de Harrach.

Imperium procul ab istis turbis aliquantulum pacatiori tempore non parum in Religione Catholica profecit, præeunte; & minoribus regulis animum faciente sereniss. Bauariæ Electore in Palatinatu Heidelbergensi; vbi post duorum annorum tolerantiam, castigata iam satis ciuium fortuna,

Reformatio Palatinatus.

Ca-

Catholicę Religionis professionem, primo diligenti instructione seductorum, deinde minis, propositione immunitatis, præpositis pręmijs, deniq; obstinatorum eiectione; postliminio reuocauit; Bauarię Electorem imitari voluit Comes Ioannes de Nassau in Belgica Regis Hispanię militia educatus, ibidemquè Principis Lignaici gener factus, non procul à Moguntia Principatum obtinens hęreditarium, per decessum sui parentis Caluiniana, hęresi, infecti verum constantia bonę voluntati deerat, & nimius metus bono Principi oberat, animum itaquè non semel volenti addidi, & à Cęsare aliquoties litteras tum ad Principem talia imperia anhelantem; tùm ad subditos à mutatione Religionis abhorrentes: procuraui; quibus tandem effectum fuit, vt omnes illius subditi ad Religionem Catholicam deuenerint, lepidè quidem, sed verè; Princeps enim is Catholicus, suos ex Caluinismo ad Lutheranismum pro tunc perducere moliebatur, aut saltem se hoc moliri fingebat; ne, inquit, tam procul abessent à suo Catholico ritu, & vt Religioni in Imperio admissę obtemperarent cum spe, & minis, se alias faciliori modo Catholicam Religionem inducturum. Quod cum à subditis intelligeretur, ipsimet pertesi tam frequentē mutationē, potius ad Catholicam Religionem, tūc transferri desiderarunt; ne prout dicebant, infra paucos annos iterum cogamur Religionem mutare, & semper pueri esse. quam gratiam à Comite Catholico facillimè impetrarunt, paucosq; dissentientes ipsimet in vicinam Galliam eiecerunt.

Reformatio ditionū Comitis de Nassau.

Præfertur Catholica Religio Lutheranismo

Hortabatur eadem opera Cęsar Comitē de MarcKa Ordinis Theutonici Magistrū, & plures alios Principes Catholicos, vt animosius, & feruentius de instauranda Religione cogitarent, illo tēpore, quo fęlicior, & facilior fieret progressus; si non ab vno, sed à pluribus opus tàm arduum promoueretur. Ipse Cæsar, vt suis exemplo esset, quamuis vndiquę bellicorum tumultuum mole pressus, hoc tempore affligeretur; iustitię tamen, & Religionis curam non deponens, nouam Concilij aulici faciem, & ordinationem instituit, & Consiliarios ad Catholicam Religionem, paucissimis exceptis, qui

ob

ob libertatem Imperij tolerabantur perduxit. Hinc conuersio D. Melandri Vvendolij, & aliorum.

Magnam constantiam multis indidit victoria Vvallesteiniana à Deo ipsa D. Marci festiuitate ad pontem Dessauiensem concessa, Postquam enim, vt supra retulimus, pacis commercium inter Daniæ Regem, & Cæsarem euanuisset, Rex nouis Hollandorum, Mansfeldij, & Halberstadij copijs auctus; sexaginta millia militum in suo exercitu numerabat; illosquè in tres turmas tribus exercitibus similes diuisit. vnā Halberstadius regebat, & cum illa Episcopatum Olnaburgē sem, Hildesemiensem, Mindensem, aliosquè infestabat, vt commeatum, & pecuniam extorqueret, alterā Rex ipse iuxta Vveseram gubernabat, quæ Tillio ibidem progredienti opponebatur; eratquè illa inter duas alias media, vt cæteris laborantibus consilio, & auxilio adesset. tertia turma viginti millium Mansfeldio commissa fuerat ad Albim, triginta habens tormenta bellica, & quingentos currus annonæ, cū qua castrametatus fuerat deserto Lauuēburgo, & Agelsberga, totumq; tractum Albis fere Magdeburgū vsque occupapauerat, vt Vvallesteinium e tota Magdeburgensi ditione pelleret; & Silesiam ad euocationem Bethlemij contenderet. Summopere autem illius intentioni oberat munimentum Vvallesteinij ad Dessauium, vbi pontem per quem commodè posset transmitti exercitus, Cæsarei muniuerant. Quare postquam Sandauium, Rathenauium, & Brandeburgum transijsset, totamquè illam ditionem Ducis Megapolitani, atquè Electoris Brandeburgici miserè deuastasset; ad præfatum pontis munimentum exercitum applicuit, occupato prius Serbstio, quod Analtini Principis erat. Duos dies in oppugnatione munimenti insumpsit, & frustra quidem sexcentos tormentorum ictus explosit, strenuè munitionem Dassauiensem defendente Ioanne Aldringero; ipsa verò Paschatis die, reuersus oppugnationem vrsit, tertio locum illum summo impetu aggressus. Quæ cum à Vvallesteinio Fridlandiæ Duce perciperentur, Comitem SlicKium cum turmis aliquot equitum ad præfatum Aldringherum ablegauit, demandans vniuersis copijs, vt 25. Aprilis iuxta pontē

Prælium ad Dessauium.

Oppugnatur munimentum.

conue-

conuenirent, &pontem tela linea tentorijs deseruienti obnubilari præcipiens, vt si quæ copiæ traducerentur, nec numerari, nec cognosci possent. Mansfeldius verò 25. Aprilis summo conatu pontem aggressus Cæsarianos omni ex parte oppugnauit, sed fortiter resistentibus præsidiarijs, omnis oppugnatio irrita fuit; ita vt occiso Hollandicarum copiarũ Præfecto Nienhouio, & magna clade exercitus accepta; oppugnationem deserere cogerentur. Quare Vvallesteinius hora matutina, non expectatis reliquis copijs, cum ijs tantũ, quæ aduenerant summo silentio, pontem traduxit, & munitionem, quam Mansfeldius tantopere oppugnauerat, egressus, aciem instruxit, præparatamquè Mansfeldij aciem adorsus; eum locum deserere coegit. restaurare nisus est Mansfeldius turbatos ordines, sed equites simul cum ipso in fugam versi, & pedestres copias omnes turpiter deserentes, (quæ omnes fuerunt cęsæ,) victoriam Cæsarianis insignem reliquerunt; trucidatis viginti tribus turmarum Præfectis, & signis militaribus triginta quatuor, tribus equestribus, tormentis sex, & impedimentis omnibus omissis.

Dissipatur Mãsfeldius.

Hac tam celebri victoria incensi Vvallesteiniani, subito ciuitatem Seruestanam sibi dedi postularunt, eamquè parũ renitentibus ciuibus, fugientibus duabus equitum turmis, ibidem pro præsidio relictis obtinuerunt. Inter captiuos fuere Kniphusius cum vigiliarum Præfecto, & duobus Bohemis Michalotuitz, Chukouulskio, qui alias Cæsareas partes deseruerant; signa autem cum Questembergio Viennam Cæsari transmissa sũt. Interim Comes Anholtinus, & Lindlous, Bauaricarum copiarum Præfecti Osnaburgum cum suis copijs profecti, vt inde Christianum Halberstadensem fugarent; Vvindeburgum strenuè oppugnarunt; quo reddito, nihil de Osnaburgo erat dubitandum; verum non tantundem Christianus expectauit, sed fuga sibi consulens, etiam istam ditionem egregiè afflictam reliquit. Suas vero copias Regis Daniæ copijs coniunxit, vt Horcheimiensem ciuitatem obsessam liberarent, Gottingã annonam inferrẽt, & Tillij copijs resisterent. quod dum molirentur, monasterium Steinherims diœcesis Moguntinensis, & nobilium

Osnabruk recuperanda

Damna danorum.

cæno-

cænobium Hochlein Hassiæ ditionis. oppidum etiam cum arce Naumburg Altstalter,aliaquè loca omnia vsquè Vvisurgim incenderunt. parumquè absuisset,quin magnam partem exercitus Tilliani rupto ponte ad Vvisurgim perdidissent,nisi Tillius beneficio vicani cuiusdam vado reperto copias suas insigni equitatu stipasset. Mansfeldio fugitiuo sese coniunxit administrator Hallensis, seu Pseudarchiepiscopus,Magdeburgensis cum non contemnendis copijs,qui nouum exercitum instruxerat, & dispersas copias collegerat Brandeburgi,atquè in tota Brandeburgensi Marchia additi sunt preterea Mansfeldio ter mille pedites, qui paulo ante Nauburgum, appulerant; & equitatus tribuni Fuchsij; itaut vnius mensis spatio rursus exercitum quindecim millium collegerit,quo rursus fortunam Seruesti, & Dassauij tentare decreuerat,sed tantus tremor adhuc equites detinebat, vt ab illis locis abhorrentes,aliò se cõuertere maluerint,quod animaduertens Mansfeldius, & ipse consternatus erecta munitione ad Tagermundã, versus Hauelsbergã duxit; totamquè ditionem Mechelburgensem, & Brandeburgensem Marchiam depopulatus,vires sui militis reparauit. Hærente autem Mansfeldio diutius in ditione Brandeburgensi,cũctis infesto deprędatorè,& æqualiter hoste,Elector Brandeburgicus copias suas ministerio Præfecti Kracssen Brandeburgum, Stendelã, Garbelium, & alia in loca introduxit:vt copias eiusdem Mansfeldij protũderet,voluissentquè,incolæ vltionem spirantes,fortunas suas deperditas vindicare,verum renuente Præfecto omnes impuniti manserunt,sic non in paruam suspicionem temerariæ collusionis Elector incurrit: quam Legatio Regis Daniæ ad ipsum Electorem Bethlemii cognatum auxit, maximè vbi nonnulli ex illius copijs ad Mansfeldios accesserunt,& passim eisdẽ tutum iter,cum abundanti commeatu in Silesiam progredientibus,Rotemburgij ad Tuberam, & per totam Marchiam præbitum fuit.

Mansfeldius instaurat exercitum.

Diximus supra,quomodo Rex Daniæ destituto Vlrico Frederico Principe, ac Duce Brunsuicense iuniorem fratrẽ in præcipua arce Vvolfenbutehana substituerit, vt tempori

ser-

seruiret, quod factum præterquam, quod Ordinibus displicuerat, etiam Deo visum fuit displicuisse, nam Christianus subitituus licet initio more suo feruidus in Hassia militem conscripsisset; ex quo rursus Mauritius Hassius, & Hassiaci perfidia notati sunt, nihilominus secundo sui dominij mense infirmitate percussus, inter extremos dolores tyrannis iconoclastis sacrilegis Ecclesiam Dei infestantibus familiares, ex hac vita desperabundus, decessit; euiscerato corpore, præter maculata intestina vermis inuentus fuit in corpore viuus aliquot vulnarum; qui in illo anno, nec ex vna causa prognatus vitam adolescentis vix vigesimum nonum ætatis annum attingentis præmaturæ absumpsit, cæterisquè Ecclesiam Dei sacra, Lipsana, & sacras fortunas infestantibus horrorem incussit.

Obitus Alberstadiensis pseudepiscopi.

Aduenerat paulò ante expectatus Bethlemij Legatus, qui ad diem vigesimam Martij adesse debuerat, & tunc soluto Conuentu Regum, ac Principum, ad Regem Daniæ, Ducem Christianum, Ordinumquè inferioris Saxoniæ delectos, admissus eleganti oratione subsidia præcipuè peditum aliquot legiones, ingentem pecuniæ summam, & Legationem nomine omnium ad portam Ottomannicam, superbè non minus, quam pro Christianis impiè postulauit, quibus habitis insignem Cæsari cladem non in Imperio, sed in hæreditarijs prouincijs Austriæ Morauiæ, Bohæmiæ, & Styriæ inferendam pollicebatur. Hæc cum Rex Daniæ, cæteriquè Principes, & Ordines inferioris districtus non parum probassent Legatum cum oratore ad Ordines Batauiæ, & ad Regem Angliæ dimiserunt; ipsi verò interim Mansfeldio iter in Silesiam imposuerunt. Quæ omnia cum sint Christiano nomini probrosa dedecora, vt melius intelligantur libet eandem orationem Legati Bethlemij hic de verbo ad verbum correctam, non vitiatam, qualis illa fuit, inserere.

Bethlemij Legatus.

Illustrissimi, ac prępotentes Confęderati Belgij Ordines Domini Obseruandissimi. A quo Serenis. Sac. Roman. Imperij, ac regni Transyluaniæ Princeps Dominus meus

clementisſimus ad hoſt ſublime regiumquè faſtigium à Deo euectus eſt, nihil quicquam prius, nihil antiquius habuit, quam vt languenti Reipublicæ Chriſtianæ inſeruire, oppresſis, ac ſub iugum miſerè redactis ſubſidio, & auxilio eſſe posſit. Maiores enim ipſius cum ex libero populo oriundi, ſua Serenisſima etiam Celſitudo in libero regno nata, & educata ſit ab ipso ſupremo Numine natura, ac ſanguine maiorum ebibit libertatis amorem, vt hinc earum gentium vices non posſit non dolere; imo pro viribus eas ope, & conſilio iuuare, quæ patrum, ac maiorum laboribus acquiſita, in libertate moleſtiam, & iniuriam indignè pati coguntur. Cuius eximiæ voluntatis ipſa facta, diuerſçquè in hunc finem ſuſcepiæ ipſius, ac notæ expeditiones teſtimonium perhibere poterunt. Præſentem itaquè Europæ ſtatum cum ſæpius animo reuoluat, vniuſquè regnatricis Domus aſtu, & ambitione tam varijs caſibus plenum, prælijs atrocem, ſeditionibus diſcordem ipſa etiam pace ſæuum animaduertere; & omnia hoc fine, vt Regibus, Principibus, cæteriſquè liberis populis ſub iugum intolerandum misſis, illa vniuerſalem, quam tandiù in animo concepit, in familia ſua tandem conſtituat Monarchiam. Initio nunc facto, ſi fas eſt dicere ab ipſo Sacr. Roman. Germaniæ Imperio.

Huius enim pro dolor, quæ eſt facies? quis regionum habitus? quis procerum, Principumquè ſtatus? liberæ ditiones, & prouinciæ, quamplurimæ vni Domui Auſtriacæ ſubiugatæ, plurimæ depopulationibus, & incendijs deuaſtatæ, reliquæ calliditate, & inſidioſæ pacis, ocijque libertate captæ ad libidinem, & ſeruitutem paratæ; proceresq; alij bonis, & ditionibus exuti, in exilium misſi; alij belli iniuria ad extrema redacti, cæteri, qui vel tempeſtatis inclementiam, ſubiugationiſquè ſæuitiam, & ſi paucisſimi effugeré; ita illius potentiæ metu, & terrore ſunt tracti, vt vix hiſcere audeant. Vt iam nihil præter antiquæ libertatis, Imperijque iurium, & Maieſtatis varia nomina, & omnium eorum vmbram

bram statibus, & Imperij columnis sit reliquum. Et hoc quidem in nouo Principatu prudenter ad exemplum Augusti, & Tiberij astutia, & Iberica calliditate imitatum. Verum cum adoleuerit, erumpet, & nemine aduersante paulatim insurget, & quicquid hactenus intactum, munia Senatus, & Magistratuum, legum, Principum, & Electorum in se palam trahere, & victam armis libertatem in dominationem vertere non intermittet. Subacta autem Germania, conuulso hoc Imperio, & tanto rubore auctæ Austriæ vires, quid Galliæ? quid Britanniæ? quid Daniæ regnis? quid cœteris vicinis? quid denique, & in primis vestræ inclytæ Reipublicæ discriminis id illaturum putamus? certè hæc tantorum annorum virtute, & industria maiorum coalita compages, conuelli, vel sub vnius absoluto dominatu redigi sine vicinorum exitio non potest. Hunc itaquè concussi Orbis motum, Imperijquè ruinam, & ex hac omnium vicinorum certum periculum, cum Serenissima sua Celsitudo secum considerat, & imminenti tanto malo remedium cum requirit, nullam aptius; salubriusquè inueniri, adhiberiquè posse existimat, quam vt omnes, qui in immensum vnius crescentis potentiam meritò suspectam habent, exemplum Hispani, Austriacorum imitantes consilia, vires, & opes consocient, & sese in sui, suorumquè amicorum, & oppressorum mutuam defensionem inuiolabili fœdere, ac nexu colligent; commune periculum, communem hostem concordia, communibusquè viribus submoueant. singuli enim vt hactenus dum pugnant, omnes victos in nullum esse dubium. Et in hunc finem Serenissimus Princeps meus cum huic communi negotio vt sua etiam ope assistere velit, sæpius esset interpellatus me præterito anno ad Serenissimos Bohemiæ, Daniæ; Succiæ Reges, & Brandeburgicum Electorem allegauerat inscius tamen. quod in hoc salutari consilio à dictis Regibus cogitationes ipsius essent præuentæ, & Conuentum ob id Hagæ Comitum indictum. Itaquè ex relatione mea, & mandato à Se-

reniss. Regum, Illustrissimorúq; vestrorũ Ordinũ Legatis, & deputatis hic Hagæ tunc temporis mihi dato; summam omnium beneuolentiam, singulare studium, confidentiam, & in se affectum, quo coniunctionem, fœdusquè cum Serenissima sua Celsitudine inire, & propositis tunc à me conditionibus confœderationem illam recipere desiderabant. grato admodum animo percepit. Cum autem tum ob vtriusquè partis mandatorum, plenipotentiæquè tabularũ defectus; tùm propter Ioannis Rurgelchi, Serenissimi Regis Sueciæ Residentis, ex hac vita discessum; negotium ad optatum finem perduci non potuisset. Et hisce, alijsq; de causis nouum Conuentus diem nimirum 20. elapsi mensis Martij eodem in loco indicere necessarium dicti Legati existimauerint; Serenissimam etiam Celsitudinem eius, vt Legatum sufficienti cum mandato, & instructione, quo cum agi, concludiquè omnia possint, eò ablegare vellet; petierũt. Id Serenissima sua Celsitudo gratè agnouit, indequè, quanti personam eius confœderati faciant diiudicans, summas cũ cæteris, tùm vobis, Illustriss. ac potentes vnitarum prouinciarum Belgij Ordines, pro hac vestra in Serenitatem suam propensa voluntate gratias habet; suaquè studia, & sinceri animi reciprocam voluntatem cum propensissimis in Rempub vestram, remquè communem officijs, per me vobis offert. valde sibi gratulans, ac partem suæ fęlicitatis existimans, hac tempestate tam propitiam commoditatem, occasionemquè sibi oblatam, qua cupiti sui, votiquè diù desiderati compotem se fieri posse videat; vt cum inclytæ, ac totius Orbis facilè celeberrimæ Reipublicæ prudentissimis Senatoribus, & Statibus notitiam, & amicitiam inire, fœdusquè, tractare possit. Nihilq; magis desiderauit sua Serenitas, quam vt statuto tempore quispiam è suis huc redire potuisset, verum tùm nuptiarum solemnia, multaq; suæ Serenitatis negotia; tùm ingens locorum, terrarumq; distantia, & euidens interceptionis periculum, moram hanc iniecere coegerunt, & ad dictum diem redeundi non sat temporis dedere. Ne tamen quidquam in se Serenissima sua Celsitudo desiderari pateretur, & præclarum in rem communem

totius

totius Orbis Chriſtiani affectum, ſingularemq; ſuam ea in re voluntatem palam teſtaretur; haud prætermittendum putauit, perſonam meam cum ſufficienti mandato ad vos Illuſtriſſimi Ordines ablegare; vt ſi quid deliberationes, & publica conſilia iuuare poſſet, quilibet ſuæ Serenitatis pro ſalute communi, extrema etiam obeundi promptitudinem re ipſa depræhenderet. Quòd etiam eò euidētius apparet, quod licet Sereniſſimam Celſit. ſuam ab hac confęderatione præterita tempora, & ſucceſſus, cæteraquè incommoda, plurimę etiam, æquitisſimęquè rationes maximè, & meritò abſterrere poſſent, quas hic enarrare ſuperuacuum duco. & quis quis ſtatus Tranſyluaniæ moderari non ignarus, neutiquā inficiabitur; ita vt Sereniſſima ſua Celſitudo alta pace in florentiſſimo ſuo regno, cæteriſq; prouincijs fruens (Deo in primis, & tanto Monarcha, quem qui viribus hiſce noſtris temporibus æquet, reperiatur nemo; protectoribus) horum bellorum finem, & exitum expectare quietè poſſet. In primis etiam, cum ex hac coniunctione parum vtilitatis, & ſecuritatis, tam in ſuam perſonam, quam in ditiones redundare poſſit; vtpote confęderatis maximo terrarum, mariſq; ſpatio à ſua Serenitate, prouincijſq; remotis, periculo aliquā do imminente, quod hoc fœdere neceſſario in ſe, ſuaſquè ditiones prouocat; eidem vel ſerio, vel nunquam auxilio eſſe poſſint. Tamen ne vnius Domus inſolentia, & faſtu ſumma imis, diuina humanis confundantur; pro communi Orbis Chriſtiani ſalute, & libertate, amicorumq; oppreſſorum defenſione, omnibus incommodis, proprijſq; periculis poſtpoſitis, minimè illis defuturum; ſed ſe operam ſuam, & vires libentiſſimo animo Reip. cauſa impenſurum, promittit, & pollicetur, admiſſis eis: quæ antea à me propoſitæ fuerunt, conditionibus. Quibus vt etiam ***Sereniſſima ſua Celſitudo inhæreat, tum rationes æquiſſimæ, tum maxima, plurimaq; rerum incommoda ſuadent; & primo vt hoc inito fundamento, aliquorum ſcilicet potentiſſimorum Europæ Regum, & Principum Rerumpublicarum, belli tam inferendi, quam ſuſtinendi confœderatione, res tanti momenti, & periculi aggrediatur; perſuadendi cauſas nullas eſſe putat,

ſed

sed commune periculum communibus viribus propulsandum arbitratur. Itaquè vltra modo confœderatos, etiam Christianiss. Galliarum Regem, Serenissimum Sabaudiæ Ducé, Venetorumquè Rempub. huic fœderi vt se iungant, milite, & pecunia in communi collata ad hoc publicum commodum pro viribus promouendum; seriò inuitandos esse, aut illud facere si grauentur; saltem eò inducendos, vt in Italia bellum continuent, nequè hosticum vires inde egredi patiātur. In primis etiam illa, quæ nuper de solemni confœderatorum Legatione ad Portam Ottomanicam instituenda, Imperatoremq; in partes nostras omni conatu, & viribus protrahendo; vt confœderatis proponerem, Serenissima sua Celsitudo in mandatis mihi dederat. nunc vt denuo repeterem, serio mihi iniungere pro singulari suo in Rempub. ardore, & vigilantia præterire nullo modo potuit. Vt si vnquam vtilem, & necessariam illam Legationem iudicauerint, nūc vtilissimam, summequè necessariam iudicent. Etenim cum suæ Serenitati per homines secretos, ac fide dignos tam Vienna, quàm Constantinopoli iteratis vicib. innotuerit, Domum Austriacam Hispanicam, considerata imminentium periculorum magnitudine, modis omnibus anniti, vt potentissimam gentem Ottomanicam in partes suas pertrahant, & si venales Vizirios mira calliditate ad libidines suos dispo nant. nunc etsi Serenissima sua Celsitudo non omni aura moueatur, leuibusquè rumusculis fidem adhibeat, diligentius tamen inuestigans, & considerans, quos sub hac coniunctione, Domus Austriaca sibi fines præscriptura, quot partiū nostrarum Regib. mala procreatura sit, de ipsa Germania, totiusquè Christiani Orbis destructione non iniusta sollicitudo mentem eius subijt. Nam cum nostris temporibus nemo reperiatur, qui Turcam viribus æquet, ac tam numeroso milite, alijsquè ad bella necessarijs Austriacorum fines po tentius inuadere, aut etiam Regum nostrorum conatus impedire, et vt adiunctus socius, vel aduersus, grande momentum rebus afferre possit. nullum est dubium, quin Domus Austriaca validum Principem arctiori amicitia, ac fœdere sibi deuincire velit, vt regna semper ferro, flammisque exposita

posita

posita à tam potente hoste tuta reddat, ipsiusq; tela in suos aduersarios vibret, ac detorqueat. Nec à vero quidquam abhorret, Cæsarem Catholicum, & afflicti Orbis Christiani caput tali modo crudeliter in propria membra desæuire. Cum toti mundo constet, quàm grauiter non ita pridem de clandestinis Ferdinandi cum Domo Ottomanica, cósilijs regni Bohemiæ status conquesti sunt. Cui accedit quod ante paucos menses, fama percrebruit, etiam Hispaniarum Regem hactenus de sanctitate sua, & acerrimo cótra infideles odio magnifica iactare solitum, cum Musulmanis, nunc in communis Euangelicæ rei exitum tractare, pacemq; emendicare. Quod eò credebilius est; quo gentis Ibericæ vsu probatú axioma clarius innotuit: Nihil turpe, si conseruandæ dominationi conducat, Imperijq; molem sustentet. Præterquam quod Pontificijs Principibus alias solemne sit, vt in extrema necessitate paganorum auxilium promptè admodum implorent, qđ Arragones, & Sforzas, & alios fecisse liquido cóstat. vnde in primis necessarium est, vt emolumenta, quæ ex inito cum Turcis fœdere ad Austriacam Domum redundant; accuratè ponderemus, & tàm publici discriminis magnitudinem metiri, quàm periculi nostri causas inuestigare non prætermittamus. Nam apud peritos rerum extra dubium est, pace inter Cæsarem, & Ottomanicam gentem stabilita, Vngariam, vtramq; Austriam, Carinthiam, Stiriam, Carniolam, Bohemiam, item Morauiam, & Silesiam semper tutas, ac pacatas; simulq; bello in regnis nostris accendendo fomitem, alendo materiam fore, cum e contra turbato statu ipsa Vienna, cor, ac sedes Cæsaris parum secura, & magna auri copia, ingens militum numerus, ac omnis consiliorum, actionumq; vis contra Turcas vertenda, & proprio Austriacorum patrimonio hostis adeò potens, & immanis arcendus sit; vt prætereamus, quod Musulmanorum gens Romano Imperio, cæterisquè Regibus, & Principibus tot horrendis factionibus diuisis, præstare non valeat præsertim si fato promittente, Austriaci nobiscum aliquando infeliciter pugnarent, & appropinquante, tam diuturnæ dominationis periodo, finem, ac interitum familiæ suæ ante

oculos

oculos haberent, & sic in desperationem acti, ruinæ suæ totius Orbis Christiani exitio parentare velint. Qua ipsa rabie Hungariæ regnum maiori ex parte amissum, & Trapezuntini Imperij magnitudo tandem prostrata. Accedit ad hæc quod prudenter animaduertendum pacta confęderatione cum Domo Ottomanica, inclytæ vnionis fœdus ex parte cōcessū iri. dubio enim procul Veneta tunc Respub. ab amicitia nostra abstinere, ac Serenissimum Transyluaniæ Principem ab hac coniunctione dehortari non intermittet. Hispanorum quoq; littora sua classe infestare desinet, maritimisq; viribus vos oppugnabit. Quibus omnibus accuratè obseruatis nullum aliud tanti mali remedium esse sua Serenitas putat, quam vt Austriacos consilij celeritate præueniamus, eosquè, qui in porta Ottomanica, ad clauum verum sedent, quā maxime nobis addictos reddamus, & sic fędus, quo aduersarij partibus nostris exitium intētare student, legitimo modo præoccupemus, ac in propriam ipsorum perniciem vertamus. Et licet bello Assiatico hoc tempore Turcam occupatum esse negari non possit; attamen ijs viribus, quas in Europam educere consueuit, minimè est exhaustus, sed numerosę ab ipso in Europa copiæ domi relictæ; itaut sufficiētes vires in campum educere quàm commodissimè possit. In primis cum Tartarorum gens numerosa, quæ ad minimum centum millia equitum efficere potest, ipsius auspicia sequatur, & vna cum Rege circa mare hoc etiam tempore excubet. Fœdus igitur amplectendum, non vt in viscera nostra aliorum ferro ipsi crudeles simus, sed quo alienas fraudes promptius, celeriusquè confundamus, eò hac ratione parta, consilio, seueritate, publicis ceruicibus imminens exitium prudenter, & fortiter amoliamur; cum in primis occasione data hostium voluntas certa, nostrum periculum graue, & modus tam sæuos conatus impediendi, expeditus sit. et posito, quod domus Austriaca, quæ ante actis temporibus sub imagine pietatis, & fama belli Turcici, Germaniā grauissimis exactionibus crebrò diuexarat, & posthabita Christiani nominis reuerentia, aucto terrore infidelium patriàm exhaurire non erubuit, hoc fœdere ficta potius sanctitate,

ctitate alijsquè de causis,quàm voluntate,abstinuit. præter ipsam tamen necessitatem,infinitæ sunt rationes, illæq; piæ, & sanctæ,ob quas confęderati omnibus modis annuere debent,vt certo pacto,seu fędere Ottomanicum Imperatorem solemni etiã adhoc missa Legatione, partibus suis obligare possint. Hic enim quò potentior,& cæteris vicinior, eo magis hosti formidabilior futurus erit, & maximum commodum huic nostro fœderi accedet. verum præmanibus opus est,& omni conatu agendum, vt quantò citius Legatio talis decernatur,quam tantam apud Turcicum Imperatorem auctoritatem, & pondus habituram,sua Serenissima Celsitudo promittit;vt certo sperandum sit eum facilè in hoc fędus consensurum,in quem finem sua Serenitas Legatum esset expeditura.& quoniam hoc negotium tanti momenti esse animaduertit, vt absq; maximo Reip.incommodo,& rerum agendarum impedimento prætermitti nequaquam debeat,intermittere etiam Serenissima sua Celsit. non potuit,quin certum hominem ad Budensem Præfectum transmitteret,per quem voluntatem eius in hac re tentaret, & ꝓ captu illorum hominum rationes bellicas illi inculcaret,qui in dies rediturus erat:quod si nunc sua Serenitas de confędератorũ hac in re voluntate certior fieri posset;idem etiam Constantinopoli apud præcipuum Aulæ Turcicæ hoc tempore Moderatorem per fidos homines,quàm commodissimè actura esset,vt hoc pacto & consilia explorata habere, & voluntates etiam eorum in tempore præparare, & disponere posset.atq;ita negotium hoc optatum finem sortiturũ minimè dubitandum esse,sua Serenitas putat; dummodo confœderati tàm salubri, & præsentissimo consilio aures, voluntatesquè præbere non dedignentur. interim tamen si in hoc præsenti negotio suæ Serenitatis ope,vti confœderati desiderant,ante omnia inceptum fœdus ad finem producatur,tabulæquè,quibus & sua Serenitas directè comprehédatur,quanto citius conficiantur,& erigantur; hęc afflicta Resp.& periculum cum exigat,tum Seren. sua Celsitudo, propter ingentem locorum distantiam, itinerumquè pericula, quæ forsan vlteriorem Legatorum expeditionem

Hh impe-

impedire possent, valde rogat. secundo cum hæc in Imperio bella, statumquè totius rei altius secum Serenissima Celsitud. perpenderit; & quid magis vtile, & hosti maioris incõmodi esse possit, secum consideraret; longam rerum istarũ experientiam edocta, & consultissimum, certissimumquè esse iudicat, vt vbi præcipua belli causa, eo etiam omnis vis transferatur. quandiù enim in longinquioribus à Serenitate sua regionibus, & in ipsis Romani Imp. visceribus bellum alatur, non ideo Cæsari noceri, quam intentioni eius, vt scilicet omnes Imperij Principes, ac vniti funditus intereant inseruiri palam, ac manifestum esse. quid enim bella illa proximè hisce annis in Imperio Romano gesta effecerint? quid tanti sumptus expensi valuerint? quid denique tot fortissimarum gentium auxilia profecerint? ipsam experientiam docere pulcherrimas ciuitates, opulenta oppida, & florentissimas, omniumquè Imperij prouinciarum ditissimas regiones expilatas, dirutas incendio, flammisque consumptas, & confectas esse, Principum, & Statuum plurimos eo angustiarum, & miseriarum redactos, vt ferè familiari vix iam quotidiani sumptus supersint. & ita qui rem communem adiuuare debebant, ipsi auxilio egeant. exteros, sua quæquè priuata maiori ex parte prosequendo, remquè in longum trahi animaduertentes; ad continuanda, & præstanda auxilia languescere. Ad hæc cum loca pleraquè, & ditiones in Imperio ab hostibus occupatæ, validissimisquè copijs munitæ sint: Duces etiam expertissimi, & longa militia in Imperio inueterati, multi beneuoli, & Cæsaris partibus addicti minimè desint; haud facile factu esse videtur, vt absquè maiori virium conatu inde expelli, deijciquè possint, quamdiù præsertim domi illius vires pacatæ, & subsidia supersint. illud igitur præ omnibus agendum, & vt maiorem, facilioremquè exitum sortiatur necessarium; sua Serenitas existimat, vt quantocius copiæ aliquæ educantur, atque ipsum bellum in visceribus hostium geri aggrediatur. quod eo etiam commodius, vtiliusquè futurum putat, cum isti populi maxime oppressi, & omissa omni libertate indignissimis modis,

hacte-

hactenus tractati fuerint, visis iustis copijs, statim res nouas moliri, & grauissimum iugum excutere incipient, modo miles ab exercenda in eos insolentia contineatur. & hoc pacto ex voluntarijs ijs, qui causæ nostræ fauent, exercitum, copiasquè nostras augeri maiorem belli molem transferri, & hostes maximè consternari, viribusquè destitui videbimus. in Imperio autem, Statibus, & Principibus spiritum resumendi, vires recolligendi, & sese cum fructu, & effectu aliquo fœderi coniungendi spatium dabitur. Accedit huc quod inter Sereniss. suam Celsitudinem, & cęteros confœderatos amplæ regiones hostium Imperio subiectæ interiaceant. vires autem distractę; & alterius auxilio destitutę, periculo, & incommodis haud careant. quare & hic subueniendum, in primis vero cum istarum gentium vires, omnisquè militia in equitatu consistant; & peditatu, cui non vti hæ nationes student, destituantur: in hac autem coniunctione, & expeditione eiusmodi peditatum phalanges sua Serenitas admodum necesse habet; ita si huic communi negotio in auxilium venire debet; omninò eo laborandum erit, vt exercitus aliquis iustus proprius istis regionibus admoueatur, quo equitatui suo robur Germanorum peditum adiungere, illiusquè præsidio omnia aggredi, & effectum illum, quem optamus consequi sua Serenissima Celsitudo possit. & quamquam in hunc finem à Serenissimo Daniæ Rege, pro temporis, & exercitus eius statu copias obtinuerim, quæ sub Generalis Mansfeldij, & Principis Ioanis Ernesti Saxoniæ Ducis ductu, & regimine eo viam ingressæ sint: attamen an numerus istarum, vel ad fallendum hostem, vel ad penetrandum aptus, dies docebit. interim iteratis vicibus ad Serenissimam suam Celsitudinē à me proscriptum, vt ille 20. Mensis Iulij in Silesia, aduentū eius Serenitatis præstolātibus occurrat. itaq; admodum submissè rogare, vt ne vlla cunctatione sua discrimen, vel periculum hisce rebus obijci possit; properare dignaretur fidemquè meam reddere, cæterisquè etiam conditionibus postulatis satisfacere. Quod cum nunc Serenitatem suam summo etiam cū suo periculo, & incommodo nequicquā

neglecturum sciam, ita eo magis etiam mihi sollicitandum; & inclytis confœderatis annitendum erit, ne frustra hoc tãtum iter suscipiat, & ante tempus absquè vllo Reipub. fructu se hosti prodat, & si tam parua manu per hostes vadere non possit, validiore vt prorumpant, cum etiam, vt suis exercitibus hostium copijs, terra, mariq; se opponant, atquè in eo pro viribus laborent, ne à tergo in istas regiones destinatum exercitum aggredi, & ab incepto reuocare possent. vtquè ita hostes pluribus validissimarum gentium, potentissimorumq; Orbis Christiani Regum, & Principum viribus distracti, in vnum suas conferre nequaquam poterunt. Serenissima etiam sua Celsit. postea quam omnia ita constituta animaduerterent, maiori alacritate conatus suos promouere suscipiet. Tertio cum regiones suæ Serenitatis pecunijs, & belli sumptibus non adeò nunc abundent, vt tanto exercitui alendo per se sufficiant; sua Serenitas etiam ferè quinquennis belli sumptus sola, omnium auxilijs destituta sustinuerit; vt hac ratione ærarium eius magna ex parte defecerit, fateri cogitur, se necessaria ad hoc bellum pecunia minimè prouisam. Itaquè subsidium aliquod à confœderatis, nempe 40. milliũ tallerorum Imperial. singulis mensibus durante bello, vt sibi præstetur. petere coactum esse, quod non ita magnum, vel multum cuiquam videri posse putat, si considerauerit, quod ad minus 40. millia Hũgarorum militum, modo tuto hoc bellum susciperet sua Serenitas, vellet conscribere, & continuò alere. Regiones enim illę cum ab hisce satis remotæ, & vndequaquè hostibus, & maleuolis sint cinctæ, ex ijs in persona cum ipso exercitus flore exire; illumquè per tot inimicorum locorum spatia, inuias vias, per asperos, & angustos aditus in hostile solum deducere; statum, patriamquè post tergum militaribus hominibus nudatam relinquere opinione sanè grauius esse, quis non videt? Itaq; ea media necessario exquiri debent, quibus illarum regionum indemnitati consuli, & ex illis publicè omnium vtilitati occurri possit. Quod alia ratione fieri non potest, quàm vt sua Serenitas præter dictum exercitum, cum quo ipsamet ire contendit, tres alios haud minores finium custo-

dien-

diendorum gratia constituat,illosq;circa Cassouiam partim contra Polonum,partim in inferiori Hungaria contra Generalatum nouæ arcis Archiepiscopalis, & Hungaros circa Tyrnauiam,partim contra Cæsarianos Viennenses disponat.ex quibus facile quisquis diiudicare poterit,quanto milite opus habeat,quosque sumptus vltra petitum subsidium facere sua Serenitas debeat. verum & in primis nulli magnum videbitur, si commodum, & fructum,quem ex hac suæ Serenitatis confœderatione vniti,& Reip.Christianæ,& sibi promittere possunt maximum, certissimumquè;qui secum ponderauerit.Nemo enim hac tempestate propter locorum, Regionumq; situm,infinitasquè alias commoditates,maiores vires,& robur sua Serenitate (pace aliorum dixerim) habet ad mortale Domui Austriæ infligendum vulnus,vt taceam prudentiam,animi magnitudinem,alacritatem,notissimumq;illius,& summum rei communis studiū, vt hinc spes non possit esse, nisi certa magni alicuius boni. Cum autem absquè sumptibus nihil ardui, & in bellis præsertim effici possit,rogat sua Serenissima Celsit.vt de his,ipsi prouideatur.& cum propter maximam locorum distantiā, ita commodè singulis mensibus transmissio illa, siue solutio fieri non possit;ne ab eius defectu periculum aliquod incurrere,& irrecuperabile damnum pati necesse sit confœderatos; peramicè rogat, vt trimestre stipendium, hoc est, 120.milla tallerorum per cambium in vrbe Alba Græca, vel Constantinopoli deponātur, quæ per Oratores,& Legatos Christianorum Regum,& Rerumpub. ordinariè ibi residentes absquè vllo defectu persoluantur,& nunc mihi rationehuius trimestris cambij litteras assignare dignentur. Hæc nisi fiant tum propter ipsam pecuniæ inopiam, tum propter rationes supradictas; parum, vel nihil Serenissimam suam Celsitudinem facere posse existimandum est.

Cum itaquè, ex hisce Illustrisssimi, ac præpotentes confœderati Belgij Ordines Serenissimi Principis mei consiliū, mens,& promptum, ac singulare Remp.iuuandi studium, æquissimeq; cōdictiōnes appareant, Serenissimus etiam, ac Potentissimus Daniæ Rex nihil quicquam salutari magis con-

consilio suscipi posse existimet, quam vt pro communi causa coniunctio quanto citius perficiatur, cœteri inuitentur. Itaq; quicquid hac ratione in communis rei, labentisq; Christianæ Reipub. commodum, & emolumentum cum Serenissima sua Celsit. reliqui confœderati tractaturi, concluturiq; sint, ijs acquieturum, ac ratum habiturum, pro certo habeo quantum etiam ad Legationem ad portam Ottomanicam mittendam, à cœteris minimè se separaturum sub sigillo regio promisit, cæterisq; etiam conditiones, quoad suam Serenissimam Regiæ Maiestatis personam attinet, quantum fieri potest adimplere studebit, vt Illustrissimi D. Ordines ex litteris Regijs videre possunt. Nullum igitur est dubiū, quin & vos, inclytæ huius Belgarum Reipub. Status pro summo vestro in rem communem zelo, & singulari, totiquè Orbi cognita prudentia, tùm amicè, & promptè pro communi Orbis Christiani salute, & libertate (cui & vestram coniunctam scitis) se, suaq; offerenti Principi satisfieri vt possit, omni spe sitis annixuri; & hac concepta spe vestram conuenientem, amicamq; animi promptitudinem, expectat, Illustrissimi, ac præpotentes confœderati Belgij Ordines; vos interim officiosè colens Gabriel Bethlemius.

Hæc oratio cùm coram Ordinibus Hollandiæ in Hagæ Comitis recitata placuisset, cæteris confœderatorum Legatis adhuc Hagæ subsistentibus communicata fuit. mox collatione instituta, certa summa Norimbergæ pro Bethlemio fuit destinata, legationem vero pro tunc visum fuit per Ordinarios Angliæ, Galliæ, Batauorum, aliorumq; Constātinopoli residentes supplere, donec vel maior necessitas, vel euidentior vtilitas singulorum aliquam Legationem requireret.

Legatio suppletur.

Placebat omnibus, quod iam Mansfeldius itineri accinctus, indictam diem seruare statuisset in Silesia, ne frustra Bethlemius ad excipiendum socium accederet. quare etiam Legatum festinatis itineribus redire voluerunt, quo singularis omnium intentio, & constantissima mens Bethlemio innotesceret. Mansfeldius etiam non expectato reditu Legati,

Mansfeldius in Silesiā proficiscitur.

gati, assumpto socio itineris, & expeditionis Ioanne Ernesto Duce Saxoniæ Vinariensi, loco Fucsij Magistri equitum (cum quo non satis Mansfeldius conueniebat) iter ingressus est versus Silesiam, numerans sub suis signis viginti mille milites, inter quos erat Palatinus à Birckẽfelt cum mille equitibus, & pleriq; exules Bohemiæ, ac Morauiæ ad restitutionem patriæ anhelantes, quibus Rotembergam perductis, & constituta, attributaq; cuilibet duorũ dierum annona, magni itineris biduum fuit indictum, cum spe vlterioris quietis peracto triduo obtinendæ. illo itaque biduo miles fere viginti miliaria conficiens, Grossensem Ducatum, qui limitaneus, & fęudus est Silesiæ, fœliciter attigit, eumquè vacuum inuenit. Nam Vvallesteinius cum iter Mansfeldij in Silesiam percepisset, Tribunum Pechmannum cum tribus fere millibus equitibus submiserat: sed is modicis itineribus incedens à Mansfeldio præuentus fuit; & cum postea maximè in locorum angustijs, eos potuisset deprehendere, peditatu destitutus, itinerantibus, locum cedere debuit. Ad primum motum Mansfeldij, vel conceptum, vel intellectum, vicani in Austria superiori se mouerunt; & cum acrius ad Religionem cogerentur, obedientiæ, iugum excusserunt; primum in posteriori parte, quæ Bohemiam spectat, qui octo mille simul incedentes, arces obuias inuaserunt, Præfectos captiuarunt, & arma vndiquè colligerunt; Danubiũ deinde transeuntes, eam partem, quæ Passauio proxima est, ad similem rebellionem prouocarunt, & nobiles quosdam ad sumenda arma pro defensiune patriæ, quam dicebant tot decretis, tot exactionibus, & imperijs contaminatam, adegerunt. Præfectus ditionis Comes ab Herberstorf; vt insanientes rusticos vidit, adiuncto sibi carnifice, e primaria vrbe Lintziaca, egressus est cũ aliquali militia vrbis pręsidio destinata. sed vix non deprehensus insidijs, in vrbem profligatus, redijt; moxquè tanto facinore audaciores, cœteras ferè arces omnes minora oppida, & limitaneas domus occuparunt; Vvelsium, Styram, Lambachiacum vi adhibita, statim sui iuris fecerunt; frustra Cæsare de vi facta, & iniuria illata protestante per quatuor è Consiliarijs Ensium, ac

Rebellio Rusticorum in Austria.

Conatus Gubernatoris.

Lintzium

Lintzium destinatos,vt turbatam patriam sedarent, quo vicani ex Cremphaniensi Monasterio paulò ante inuaso venientes interceperunt,& Eberbegam,ac postea Styram abduxerunt.

Legati Caesaris captiuantur.

Mirabilis certè erat vbique rerum facies,quando nec Caesaris Legati à furore populi sese eximere potuerunt. inter caeteros legatos erat Reu. D. Ignatius, Abbas Vallis liliorũ, qui non paruum vitae discrimen adijt, quando accusatus de fortunis Iergeri coemptis,rationem sui ambitus reddere, & vitam foecundissimis verbis deprecari coactus fuit.Sacri Ordinis interim aliqui caesi fuerunt à vicanis Praefecti nobiliũ profligati,primarij Ordinis adducti,& tota colluuies rusticorum contis, fustibus,hastis,bipennibus, alijsquè noui generis instrumentis armata,multa tormenta maiora ex diuersis arcibus nobilium in vsum belli futuri collegit.

Disciplina rusticorum.

Credebatur esse inter illos,multos equestris, & militaris ordinis viros;nam vno fere tenore barba rasi,& ad certam normam capillos inflexerant,multisq; pullam vestem iniecerant. certum est,quod primo rebellionis mense,transitus omnes munierint, Danubij ostia occluserint , & viatores quoscunque ad bellandum aptos armauerint, tanta disciplina,vt non rustici, sed milites exercitati viderentur summum Praefectum sibi delegerunt Stephanum Feidingher illinc oriundum opificio pilearium, qui Abbatia praecipua Cremphaniensi subsistens, ibidem sibi Praetorium constituerat,& cubicula quondam Caesaris Matthiae hospitio destinata;inhabitauit,sequè iam Caesarem arbitrabatur, idq; non vnquam se decere gloriatus.

Ducem creant

Cum Caesar Delegatos submisisset,ipsi detentis illis sex alios non e suis,sed ex vicinia exoratos,Viennam ad Caesarẽ miserunt,vt grauamina deferrent,& poenitentiam à Caesare extorquerent, querebâtur enim,Gubernatorem prouinciae reformationem exercitij Religionis instituisse; & verbi Diuini ministros(sic suos blaterones appellabant) aliosq;Euãgelicos è prouincia exigisse,pro defunctorum suorum corporibus tumulandis magnas à Catholicis summas fuisse exactas,eiectis è prouincia grauissimas exactiones fuisse impo-

Querele rusticorum plerũq; falsa.

impoſitas, multos è ſubditis ob Religionis Auguſtanæ Confeſſionem fuiſſe demiſſos, & metuendum ne poſitis armis plures demitterentur. prouinciam menſtruis exactionibus fuiſſe grauatam; milites præſidiarios excurſionibus prouinciam grauaſſe, iumenta abduxiſſe, & pecunias quàplurimas imperaſſe. hinc per ſubmiſſos Legatos volebant, quantocius ſibi Auguſtanæ Confeſſionis Paſtores, & ſcholarum præfectos reſtitui; milites è prouincia abduci; nullos alios ſubmitti; exactiones menſtruas tolli; atquè ſeditionis factæ indulgentiam non fucatam, ſed ſeriam tam à Bauariæ Duce, quam à Cæſare data deſuper cautione omnibus, publicari. Quibus obtentis in omnibus, & legitimis caſibus Cæſareæ Maieſtati ſe ſubiectiſſimos ad extremum vitæ ſpiritum permanſuros, promittebant. aliquin extrema minabantur. Quæ vt optimo ordine ab omnibus ſtudioſè peragerentur, ad defenſionem ſuæ prouinciæ, regionem omnem in quatuor partes diuiſerunt; & indicto Generali Conuentu in ſingulis partibus contra vicinos Styrios, Bauaros, Bohemos, & Auſtricos inferiores, loca Congregationis, numerum accurrentium, arma, ſigna, & modum præſcripſerunt; neque iam ſua prouincia contenti, in inferiori Auſtria exploratores, & ſubdolos inſtigatores habuerunt, qui plebem contra dominos, ac Magiſtratus incitarent.

Facies Auſtriæ miſerabilis.

In grauiſſimis iſto interim verſabamur periculis; expectabatur in Sileſia Mansfeldius; armabat ſuos Tranſyluanos Bethlemius; pruriebant ad arma Vngari otioſi; & in ipſa Auſtria inferiori parum ſecuri viuebamus; Cæſar arma plebeis, ac ruſticis non audebat imperare, metu ne & ipſi deficerent; militem omnem habebat in inferiori Saxonia; miles in prouincia reliquus à longo tempore non exercitus, neqnè in tanto numero, vt præſidijs ſufficeret: nam & Turcæ ſua præſidia auxerant, ac propediem cum Bethlemio dicebantur limitibus ſuis egreſſuri. in Bohemia etiam, & in vicina Morauia trepidabatur magna Magiſtratus cura, ne vicani exacerbati ob comminatam,

Bohemia turbata.

& nonnullis in locis rigidius inceptam reformationem Religionis, ſum ptis armis, deficerent. vt non ſemel modò iuxta Kuttenbergam, modò ad Litomericum, & in valle Ioachimi, quæ Saxoniam reſpicit cæptum fuerat; quibus in locis ſeditio pullulabat, quæ alibi abſcondita latebat, & alibi æſtuabat.

Decreta Cæſaris. Inter has anguſtias Cæſar rurſus ad preces conuerſus, diuina auxilia imploraturus, habita diligenti cura ciuitatis Viennenſis, & Neoſtadieſis, vigilias oculatas Vngaris fidelibus præcepit. in Auſtria inferiori rigidis decretis conuenticula ruſticorum indixit. vias omnes à milite patrio, cui Cathclici Ordines ſub Mariſchalco Auſtriæ viritim imperauerant, obſeruari voluit; maximè nè ambulones, aut externi vicani internis miſcerentur; moxquè; miſſis aliquot turmis equitum, aliquot è ſeditioſis ruſticis Viennam perduci curauit; quos catenis innexos, cœteris ad exemplum foſſis vrbis incluſos, operibus onerauit, mortiquè non ita poſt addicendos ſparſit. quorum exemplo cœteri vicani in officio ſatis retenti ſunt, Bohemiam compeſcuit miles præſidiarius Pragenſis; ciues Pilnenſes, Crumlouienſes, Buduicenſes, Regiogregenſes, & alij, qui iam pleriquè ad Catholicam Religionem proue&ti, ſaltem vigilantes Magiſtratus obtinuerunt, maximè tamen proceres Catholici, ante biennium arcibus impoſiti, quorum prudens cura ruſticorum ſæuitiam temperauit.

Expugnatur Minda. Interim fęliciora nuntia ex inferiori Saxonia aduenerunt, vbi Tillius ciuitatem Mindenſem ad Vveſſeram iam pridem obſidione cin&tam, ac fortiter reſiſtentem non ſine ſtrage ſuorum in tribus caſtris obſtinate mænia oppugnantium inuaſerat, trucidatis, ferè omnibus, quà ciuibus, quà militibus, nullo modo deditionem facientibus; itaut tota area ciuitatis corporibus mortuis oppleta fuerit, quæ poſtea plauſtris vicinorum ſepulturæ tranſmiſſa ſunt. Cæſaris etiam exercitus ſub Vvalleſteinio iuxta Magdeburgum excubans, habito prius mitiori Magdeburgentium reſpōſo, quod caduceator Cæſareus ſolemni habitu, cum duodecim

æneato-

æneatoribus vrbem ingressus,Cæsarisque mandata publicans,à Magistratu, & ciuibus exasperat;in Brandeburgensem ditionem se mouere cœpit,vt ibidem si quę insidiæ laterent, quibus vel Bethlemij, vel Regis Daniæ expeditiones promoueri possent;detegerentur,& impedirentur. Harum autem copiarum intuitu Elector Brandeburgicus misit è suis,qui Cæsaris exercitum hospitio exciperent, & vim deprecarentur cum certa verbali,atque scripturali cautione, se in fide Cæsaris permansurum,quod vt magis Cæsar crederet,hactenus dilatum assensum ad promotionem Electoratus Ducis Bauariæ,tunc perlibenter submisit,seque in omnibus Cæsari cum Electore Saxoniæ pariturum sanctè promisit.Hinc tanto securius Vvallesteinius legiones peditum proficiscienti Mansfeldio subsequentes,dimisit; quæ eundem in Silesia detinerent,& equitib. adiunctæ in formam exercitus, illam prouinciam tuerentur, verum serius illæ appulerunt; nam Mansfeldius Vratislauiam transierat, imparatumque Pechmannum dum peditatu careret,quamuis non sine amissione multorum,eluserat. In qua expeditione multi non parum fidem Vratislauiensium, aliorumque Silesiorum plus Mansfeldio, quàm Cæsari addictorum desiderarunt, quæ si constantior erga Cæsaris obsequium fuisset;solis sclopetarijs patriæ euocatis,neque Mansfeldium admisissent, neque Cæsaris equitatum, tam turpiter deseruissent. rependit tamen propitij affectus mercedem ipse Mansfeldius, qui passim minores vrbes, & oppida diuastauit. In vrbe Gurensi erant abundantes nundinæ, eas Mansfeldius cum suo milite frequentare voluit; sed ciuibus, & mercatoribus, de quorum fortuna agebatur, acriter se defendentibus; & inter cœteros duos equitum præfectos occidentibus, vehementior impressio facta fuit, vrbs vero expugnationem verita,de Lytro 30000. florenorum conuenit,eoque persoluto,ne dum deprędationem euasit. simili casu perculsa fuit Gloggonia, Suinstzuim, Oppauia, & fere vniuersa Silesia; quem initio facillimè præcauere potuissent, si grassantibus se opposuissent.

Tyrannis Mansfeldij.

Obsessio Gottinga.

Obsidebat interim Tillius, castigata iam Mindensi ciuitatem Gottingam, perductis ad illam oppugnandam viginti duobus tormentis bellicis, vineis, vallo, & munimentis ad vrbem vsquè erectis; è quibus nonnunquam per præsidia erumpentia eiectus fuit, magna vtriusquè partis occisione; quam tamen Tillius tormentorum explosione fortiter vindicauit; ac tandem deditionem impetrauit, ea conditione; vt milites, & Duces cum expansis signis vrbe egrederentur, saluis impedimentis, modo illa cum fortunis ciuium non permiscerentur, neq; transfugæ inter alios occultarentur, hos .n. Tillius puniendos depoposcit. Daniæ interim Rex, vt obsessos liberaret Vvolfenbultelo mouens viginti millia circumduxit Fuchsij turmas expectans; quæ circa Calembergam illius loci obsidionem frustra attentauerant, sed ante illius aduentum iam Gottingenses præsidiarij deserto loco alia statiua quæsiuerant, & Tillius de Northeimiensi obsidione deliberans; illi quidem sufficiens videbatur, sed Regis Daniæ copias multo numerosiores, non parum verebatur, maximè eo tempore, quo Vvallesteinius totum suum exercitum excepto octò millibus, qui in præsidijs Halberstadiensium, & Magdeburgensium remanserát, duplici via in Silesiam deduxerat. illius enim exercitus pars ex Brandeburgensi Marchia, pars vero Zeruasto directè in Bohemiam, vt faciliorem annonam inuenirent, & Bohemiã tuerentur; incesserat; non tam propter Mansfeldianos, quàm propter Austriacos rebelles, de quibus iam fama erat, quod Mansfeldium per Morauiam aditu patefacto expectarent; quodque in illius occursum summo impetu contenderent, nequè omnino vanus fuerat rumor. nam Regis Daniæ Legati nonnulli in Austriam profecti, prænsationibus, & assiduis concionibus eosdem ad seditionem continuandam animauerant, vt reiectis conditionibus, Cæsarem indesinenter oppugnarent.

Rex Daniæ cũ exercitu.

Tres legiones Vvallest. in Bohemiam mittũtur.

Dudum ergo in biuio Mansfeldius in Silesia, & apud Tescinium erecto vallo hærens; stetit expectaturus occursum Bethlemij promissum, sed illo dilato, de fide illius dubitans, plura munimenta erexit, & non semel de inuadenda Morauia,

uia,attingendaquè Austria consilium habuit: verum insequentes copiæ,& collaterales in Bohemiam delatæ, metum, inijcientes, illum ab huiusmodi inuasionibus cõtinuerunt; sicquè diutius tergiuersantem Morauia,& Silesia ingratum hospitem magno onere sustinuit.

Ne Polonia Silesijs, aut Cæsari succurreret eodem tempore;Suuedus ex composito Polonis ad Dantiscum bellum intulit,& Bethlemius per Poloniam in Silesiam irruere decreuit; vt medius inter Mansfeldium , & Suuedum Polonos occuparet,factoq;impetu in Bohemiam, Palatinum ditionibus deperditis restitueret: quæ consilia non ita post,intercepto Legato, à Cæsareis intellecta, ac præpedita,longe aliam mentem Bethlemio ingesserunt;eumquè in Vngariã detinuerunt.Rustici interea in sua Austria occupabantur in obsidione Lintziana,summo ardore, ac numero triginta octo millium obsidentium aliquandiù continuata,vbi iam Præfectus jllorum glande plumbea interfectus obierat,& loco illius sutorem quendam Achatium Vvellingherum substituerant, sicquè obsidionem vsq, ad trigesimum mensis Augusti protraxerant,obsessosq;quotidianis oppugnationibus exercuerant , & ferè extrema penuria laborantes expugnauerant;ciues tuebatur Adamus ab Herberdorf,ad quos, vti ad Ordines comminatorias litteras dederant rebelles rustici, minitantes,quod nisi infra paucos dies designatos, oppidum traderent;ferro, & igne omnes consumpturi essent, quod verentes ij,qui ex Ordinibus in vrbe erant, Gubernatorẽ supplicarunt,vt conditionibus ageret,& suæ, suorumq; vitæ consuleret, verum Gubernator maiori. quàm vnquam animo,obsidionem sustinere cogitans; Ordines omnes in arce asseruauit , & nisi obsidentes desisterent ab oppugnatione, illos primo loco ad excipiendos hostiles ictus exponere promisit.exinde stratagemate quodam,per nauem cõmeatus aliqualis in vrbem delatus fuit ; & Loebelius cum aliquot equitum turmis rusticos prope Enzium statiua habentes aggressus, magna virtute 900. occidit,duodecim millibus fuga dilapsis, tantoquè terrore ex hac clade correptis,vt Ducis sui imperium aspernari,& domum suam redire

Suedus Polonos affligit.

Obsidio Lintziana.

Stratagemma Herberstadij.

re

Freystadium occupatur. re velle viderentur.verum ab alia parte Danubij Freystadij occupatio illos adhuc cõtinuit; illic enim mortuo Præfecto vrbis Catholico, hæretici cõnspirantes proditore quodam lanione; Rusticos ad vrbem admiserunt, vt vero se à direptione seruarent, singulis fenestris hæreticorum inscijs Catholicis linteum candidum apposuerunt, atque ita furorem eualerunt.vrbis Magistratus custodiæ traditus fuit. duo Sodales Cappuccinorum arctæ custodiæ mancipati sunt. vnus illorum naso mutilatus, & in stabulum ferinum reiectus; Consul vero oppidi spoliata domo interfectus, & arx Comitis Elfridij Meggauij suppellectile priuata, Ecclesiaq; prætiosioribus omnibus denudata fuit.

Daniæ interim Rex contra Tillium Northeimium obsidentem proficiscens, primò per Fucsium aliquot loca Halberstadiensis ditionis recuperauerat, qui Fucsius postea in Præfecturam Hotensleuem arcem Schlaen, Sommersburgum, & in plures similes admissus, Regi se coniunxerat. Tillius verò adhuc Northemiensem oppugnationẽ admittens, aliquot legiones Comiti de Furstemberg, non procul à Calembergo periculum patienti, submisit, iussitq; Dominum de Four, & Eruittium cum octo equitum turmis suis, decemquè alijs cataphractorum, quas Schonburgicus ducebat, subsequi. sed Dani virtuti suę diffidentes, pedibus salutẽ crediderunt: fugientes tamen in vltimas turmas Cronenbergicas inciderunt, à quibus dum oppeterentur, superuenientes reliquæ phalanges præter militum Tribunum, Feyrtugium, sex præfectos, & octingentos equites perimerunt, cæteri in arcem Guelphorum (quæ Vvolfenbuttela dicitur) deuenerunt.

Fucsius recuperat loca Halberstadiensium.

Caeduntur Danica copia.

Præsagium fuit hæc victoria longe maioris eodem mense successuræ, de qua antequam scribamus, libet Mansfeldiũ prius in Vngariam deducere; post longam enim deliberationem, in qua non parum de fide Bethlemij non comparẽtis, ut addixerat, dubitans; cum dudum Teschij securus hæsisset, inter Marckam, & Vuagam munitionibus inclusus; iamquè aliquot legiones Cæsareæ Pechmanni Isolani, & Comitis Zrinij sese non procul ab illius copijs addidissent,

Mansfeldius in Vngariam.

moxquè

moxquè expectarentur copiæ Vvällesteinij, cum toto exercitu;vt nullus amplius dubitaret, quin ipse vndiquè conclusus,deberet vel fame interire,vel proficuis Cæsari conditionibus sese cum suis dedere; obtento ab Eliasharzio Comite nunquam Cæsari satis fideli, etiam tunc & patriæ suæ infido, ad Trenschinium saltum Vngaricum aditu dolosè, nunc pacem fingens,nunc Silesiam repetere se velle simulans;vna nocte,strato pôte,per Vvagensem fluuium ad môtem,& syluam,quæ Vngariam à Morauia separat, festinatis itineribus contendit.ne vero Cæsarei,nihil minus cogitantes illius vestigia sequerētur ponti ignem iniecit; & eo tempore, quo illi sibi de lignis ad transducendum exercitum, prouidebant;iam montes attingerat, in quibus delitescens, mox syluam, per quam transierat,occlusit;ibidemq;donec venirent Bethlemica,& Turcia auxilia, quorũm opera è manibus Vngarorum eripi debebat,vires reparauit; semper de loco,per quem Vngariam intrauerat,sollicitus, vt per eundem, Silesiam repeteret, in quem finem ibidem in præsidijs decem millia reliquerat,facultatemq;plures,quæ in dies concessa liberiori præda,se offerebant; copias scribendi suis Legatis mandauerat; qui paulò post Rati boriã, & Oppellium inuaserũt,vt spolijs aliquot Principatuum ditescerent. quare cum Silesiæ Gubernator publico ædicto auxiliares rusticos patrios euocasset, illi talibus hospitibus delectati obsequium detrectarunt,& potius Mansfeldianis, quàm Cæsarianis iterumadhærere voluerunt,

Mansfeldius deiectu, & ascē dit pontem

Tillius interim liberatis copijs ad Calemburgum,dum Rex Daniæ destructas colligeret propè arcem Guelphorũ, & Duderstadium;Northeimium obsidere cœpit, at priusquam instructum esset vallum, & admota tormenta ad securiora loca recedere debuit ob aduentum Regis, qui vrbē ab obsidione liberauit,illamquè instrumentis bellicis,& annona necessaria muniuit postea in Eisfeldium,quod Electoris Moguntini ditione comprehenditur, suum exercitum deduxit,vt in Turingiam Electoris Saxonici, & in alias ditiones Principum,Cæsari fidelium,deueniret.mox tamen illius itineris deliberationem reuocans, & Duderstadiam retroce-

Tillius versus Northeimium proficiscitur.

trocedens in Bruuſuicenſem ditionem regreſſus eſt. Tillius autem euocatis copijs Cæſareis,ad illius ſubſidium relictis, legionibus ſcilicet equitum Saxonicorum de Four, Huyſmam, & ſex turmis Croatorum; legionibus inſuper peditum duabus, quæ ſimul octo millibus conſtabant; Regis Daniæ veſtigia eſt inſequutus triduo, poſteriora agmina, & nonnunquam per emiſſarios lateralia attentans. at ille fugienti ſimilis ſemel ad Seeſenſem vicum conſiſtens;ſed loco diffiſus rurſus recedens, & collem quendam paruulum, & vallem tranſiens; tandem prælij aleam expectare decreuit iuxta montes Barenbergenſes, non procul à munito caſtro Luherenſi. ibi commodum locum ſiſtendi pedem nactum ſe ratus, dum ab vna parte montes,ab alia riuulum, & ſpongioſam terram inueniſſet;ſuos in aciem diſpoſuit, tormenta bellica in editiore loco collocauit;ibidemq; horis aliquot quieuit. Tillius verò eo ordine, quo pridie aciē diſpoſuerat, ſubſequutus;non procul inde ſuos ad pugnandum animauit:ſed adhuc longius diſtabat vterquè exercitus, quam vt poſſent ſeſe inuicem offendere. nihilominus Rex confiſus loci commoditate poſt meridiem paululum, montes deſerens contra Tillium aciem iuſtruxit at ille ad aliquot paſſus procedens,pariter inſtructa acie occurrentem excepit, dubia certè victoria,quæ initio poſt tormentorum exploſionem aliquandiù ad partes Regis inclinauit, nam adeo fortē impreſſionem equitatus Danicus fecerat,vt ſecundo Tilliani retrocedere coacti ſint,penes ſpongioſum quendam locū conſiſtentes, hic cum vlterius non poſſent ex neceſſitate vim fecerūt,& reintegratā fortuna non nihil ad dexterā declinantes,in leuiores alas equitum inciderunt, quæ retrocedentes proximos hoſtiles ordines turbarunt, quod cum vidiſſent pedites legionis Lehoſanæ, Lindlauij, & Kaſſij,ſtatim ſtationem ſibi concreditam rupto ordine deſeruerunt; & perfugium in arce Lutherenſi inuenerunt, alij etiam ex ſtrepitu fugientium conterriti,partim in ſyluis, partim in abditis locis latibulum quæſierunt; ita vt pedites fere omnes vel occiſi,vel diſperſi,equites quamplurimi in loco conflictus occubuerint, inter quos Generalis equitū Magiſter

Pugna ad Luteram.

Turbantur Ordines.

Fucſius

Fuchsius, tribunus Bersabeç, Pentzius, Philippus, Landgrauij Hassiæ filius, & totius exercitus annonæ Præfectus Poyuuitz. captiui facti sunt tribuni septem cum capitaneis viginti,& capitaneorum Legatis,necnon vexilliferis sexaginta; quorum non nulli sese ipsos cum arce Lutherana vitam pacti dediderunt;alij vulnerati, & inter præliandum capti, victas manus præbuerunt. Rex inter pugnandum penes vltimos ordines visus est consistere, diciturquè ter equum mutasse, bis pugnam restituisse,atque ad sudorem, & raucedinem vsque fortiter dimicasse; cum paucis tamen euasit versus arcem Guelphonis, vbi minus gratus Vlrico Friderico Duci Brunsuicensi aliquandiu delituit,ac postmodum in ditionem Lauuenburgensem,vt vicinior suæ Holsatiæ contendit.

Post tantam victoriam Tillius statim victorem exercitum transmittens Northeimium,Daderstadium,Pintzium, Gulzensium,& ad alia loca,quę à consternatis absq.grauioribus pactis facillimè obtinuit.

Alia loca à Filio occupātur.

Mansfeldius tunc temporis hærēs inter montana Vngariæ;Bethlemij,& Turcarum copias pro sui liberatione habuit: nam Bethlemius ter mille equites sub ductu fratris sui,& Stephani Charuuotti transmisit; & Turca, Christianis impeditis,præter mille hastatos submissos, spretis conditionibus pacis ante annum pactis, Neutriā cum suo districtu,accensis viginti circiter pagis,depopulatus; Damassum inuasit,& Nouigradum obsedit,verum vix obsidione posita Vvallesteinius,cui occlusum fuerat iter Syluarum, aliunde in Vngariam penetrans, & illùc contendens,relicto tantisper Mansfeldio in locis montanis, periclitantem ciuitatem liberauit. Illa liberata, Turcarum copiæ sese Bethlemicis coniunxerunt. Vvallesteinius autem infęliciore quam vnquam forte, cum maximo exercitu militans, non solum à Turcis, Bethlemicis, & Mansfeldianis, verum etiam ab Vngaris Cæsari addictis, sibi cauere coactus fuit. etenim illi militem externum exosi, si non fuerit sub illorum imperio, nequè sufficientem annonam subministrare, nequè suis copijs milites

Nouigradum obsidet Turca.

Vvallesteinij infortunia.

Cæsareos tueri, nec satis patienter pabulatores ferre voluerunt. Hinc Vvallesteinio superuenit alius casus captiuitatis sui Legati Generalis Slickij, & Laurentij de Magistris Tribuni, aliorumquè quos exploratum hostium molitiones emiserat; cum idoneos Vngaros, quibus potuisset confidere non haberet. ex quo nata est diffidentia, & tanta quidem; vt Vngari nullum locum, vbi Vvallesteinius esset, vellent frequentare, nec ipsius copijs se adiungere. propterea ex inedia, locorumque inidoneorum angustia orta fuit in exercitu Vvallesteiniano summa militū infirmitas ad instar contagionis, qua gregarij plerique, turmatim castra deseruerunt, vel mortui consumptiq. fuerūt. paulo minor fuit cōfusio in castris Bethlemij, & Mansfeldij; hic enim ciuitates montanas deserere noluit præ timore; ille verò quamuis Turcis vnitus, ita ad præsentiam Valleteinij trepidauit, vt non procul ab exercitu Cæsareo consistens cum æqualibus, aut maioribus copijs inducias vnius noctis deprecatus sit; illisquè obtentis, imò inter ipsa commercia relictis impedimentis, euasit; neq. vnquam amplius se illi ausus est concredere.

Militum infirmitas.

Metus Bethlemij.

Rustici superioris Austriæ non nihil placati, postquam Lintzij parum effecerunt, & plusquam quatuor millia ex suis perdiderunt; Delegatos à Cæsare ad reconciliationem D. Abbatem Chremphaniensem, & Comitem Eltridum à Meckauo præstantissimos viros, idemquè prudentissimos petierunt, eosque, (quibus plurimum confidebant, quia integras suas fortunas inter illos habebant) quasi minus suspectos adulto iam Septembre audire voluerunt. sed nihil dissimulationis in Religione obtinentes, rursus ad antiquam seditionem desperabundi, quamuis iam semel conuenissent, & culpam suam deprecari voluissent, redierunt. quod inconstantiæ vitium, multi in rusticos, plures in Bauaricos, & longè plures in Cæsareos milites, feruentiores ipso tempore pacifici commercij coniecerunt. Nam cum rustici per destinatos suos ad diem reconciliationis coram præfatis Commissarijs conuenissent, obtulissentquè se domum ad labores redituros,

Cum rusticis tractatur.

ac Cæ-

ac Cæsari duodecim ex suis in habitu pœnitentis, fune ad collum ligato destinaturos; essentq. in eo pararij, vt cœteris æqualia ista pacta referrent. Bauarici milites, supra Passauium excubantes,& legio Holsteiniana à Sueuicis partibus recẽter conscripta,à metatoribus hospitium propè Hauerzzellam Heokirckij habens,morẽ militari liberiores genio, crapulæ,ac clamoribus prima nocte indulsere, quare rustici inde fugati,sociorum operam inuocãtes, eorumquè auxilijs aucti,sub crepusculum venientes,milites inermes, semisopitos,nudos,adhuc in palea extensos inuenerunt; eosquè ferè omnes, ablatis paratioribus, occiderunt. pauci vna cum Duce, omnem suam supellectilem deferente, beneficio aliquot nauigiorum, quibus pridiè venerant, quæq tunc à littore subduxerant,vitam redemerunt,rustici vero,vt sese apud alios de violentia militibus illata excusarent, insolentiam,libidinem,& crudelitatem militibus istis adscripserũt, istaquè omnia dolo Cæsarianorum de pace tractantium, atquè interim patriam occupantium,facta fuisse interpretati sunt: alij tamen obstinationi rusticorum, minima victoria obtenta sæuientium, & facillimè pacem corrumpentiũ, irritam pacem attribuerunt. Non deerat etiam, qui Bauaris magis ad hanc expeditionem belli, quàm ad pacem anhelantibus, bellorum vlteriorem decursum adscriberet, scilicet dudum Bauariæ Electorem potuisse vicanos istos compescere, si modo voluisset sine priuato commodo, operam suam huic expeditioni impendere. cur autem hoc vicino Cæsari præstare voluisset, facilius erat conijcere, quam referre. huic obmurmurationi dederat causam Helleborgerus Tribunus;nam obtulerat Cæsari nomine Electoris nouam Austriæ recuperationem, si Cæsareis sumptibus,pristino credito adiungendis, eam facere potuisset. hoc cum Cæsar noluisset, nè Austria perpetuo pignori subiaceret; culpa omnis in Legatum, & male intellectum mandatum coniecta fuit. Bauarię vero Elector postea, vt se purgaret,suumquè candidum ostenderet animum, nonnullas copias, Cæsaris tamen stipendio, Cæsareis coniunxit, & seriò rusticorum seditiones, Cæsarisquè

Cæduntur Holsteiniani à rusticis

Excusant se rustici.

Bauariæ Ducis excusatio.

iura copiosiori, quam vnquam effuso rusticorum sanguine fęliciter vindicauit. initium fecit Hubnerus, & Mauritius Smeltzerius ad montem Succari, vbi ducentos rusticos prostrauerunt; sed mox octomille accurentes ipsum Tribunũ Hubnerum cum octingentis Bauaricis castigarunt, inter quos octo fuere Capitanei, quos rursus Lindlous fortiore eruptione puniuit.

Fęlicius etiam in inferiori Saxonia post eam insignem victoriam ad Lutram res Cæsaris gerebantur; nam Danus difficulter nouum militem, vt instauraret exercitum, & repararet amissum bellatoris nomen, colligebat; quamuis multum Lauuenburgi, & in ditione Mechelburgensi liberaliter aliquot mensium stipendia inter suos diuidens, laboraret, non parum illum solatus est Hallensis Administrator, qui vt alias infęlicem Mansfeldij fortunam, sic nunc casum Regis suis copijs sex mille peditum, & mille equitum auxit, nouas ad Hamburgum, & Lubeccam in fauorem eiusdem conscribens. e contra ei summè displicuit, quod Ordines, & equites Brunsuicenses vnà cum Brunsuicensi, ac Luneburgensi Ducibus coram Tillio, fidem & obsequium ipsius eiurassent, & in posterũ semper Cæsari adhærere, eũq. defendere, eique in omnibus parere decreuissent sub pœnis amissionis honoris, dignitatis, beneficiorum, & regalium, si vel in minimo Suam Maiestatem deinceps offenderent, ideoq. iussissent Brunsuicenses, ac Luneburgenses, vt ille suas copias è ditionibus præfatorum Ducũ reuocaret quapropter Rex Vlricum Fredericum, Brunsuicensem Ducem non solũ ab illa sententia dehortatus est, verum etiam militare sacramentum, alias ab ipso præsidiarijs datum, soluere noluit; imò illum à Vvolfenbuttelio, & è proprijs locis repellens totum Brunsuicensem Ducatum occupauit. facilius tamen Tillius in occupatione locorum, reconciliata regione, processit. quare paulo pòst Steinbruckium, munitissimum, alioquin munimentum post sex dierum oppugnationem, deditione impetrauit; cęterumque Luneburgensis ditionis absq. graui cura possedit. Hinc etiam natum fuit Gorgij Ducis Luneburgensis obsequium, quod post hunc diem apertissimè

Danus recuperat vires.

Brunsuicensis Dux cum Ordinibus reuertitur ad obsequium Cæsaris

Luneburgẽsis Dux pro Cæsare militat.

tissimè, cum integra legiône suis impendiis conscripta, Cæsari non minus liberaliter, quam constantissimè impendit.

Similem pœnitentiam Cæsar paulo ante impetrauerat à Georgio Landgrauio Hassiæ, Mauritij filio, hactenus seditioso, & nolenti parere sententiæ, ante biennium datæ in fauorem Ludouici patruelis præfati Mauritij, quoad restitutionem Marpurgensis ditionis, quam executores sententiæ Cæsareæ sub initiū Augusti proximè præteriti, per subdelegatos conati fuerant executioni demandare; sed renitentes aliquot præfectos inuenerant, præcipuè Reinfelsianæ arcis, qui pertinaciter arcem tradere recusauerat. Quare Electoris Coloniensis milites partim à Tillio, partim à Rege Hispaniæ mutuati S. Goarini oppidum è regione arcis obsederāt; ac postea actis cuniculis, explosisq. ignitis globis, cum nullā amplius haberent spem liberationis obsessi, ipsam arcem certis pactis dediderant, illo tempore, quo Ludouicus Landgrauius homo Lutheranus, sed pacificus, & Cæsari fidelis Princeps è viuis decessit. pariterquè Elector Moguntinus Joannes Suicardius à Crontaburg, qui septuagesimo quinto suæ ætatis anno, & vigesimo tertio Electoratus magno omnium luctu expirauit Ascaffenburgi, cuius opera plures similes controuersiæ frequenter in Imperio fuerant compositæ; eo quod Electorum omnium senior, & dignitate officij Archicancellarij, & ingenio, comitate, nec non prudentia etiam à Lutheranis Principibus appretiata, omnibus antecelleret. quare postea in multis occasionibus desiderata est maximè in restauratione disciplinæ Ecclesiasticæ, quæ multis in locis frequentissima fuit;

Exequutio cōtra Landgrauium.

Obitus Electoris Moguntini

Parta enim victoria postrema contra Danum, & exterrito Bethlemio, omnes Imperij Principes, paulatim sese submiserunt, & Imperator in restitutionem Religionis Catholicæ propensissimus post superatos inferioris Saxoniæ Regulos, ad causam Religionis contra transactionem Passauiēsem perperam defendentes, quasi à longo somno excitatus, animum adiecit, atq. ad totam Germaniam ad initam quondam pacem Religionis conducendam, quasi liberatus magno metu, quo hactenus tam ipse, quam ipsius antecessores

Fructus victoria ad Lutrā.

Cæsa-

Cæsares coacti fuerant, dum bellum effugere satagebant, in longe grauissimis causis dissimulare; liberalissimum in sententijs fractæ pacis se ostendit; ad instantiam enim Episcopi Augustani, non ita post victoriam mandauit Comiti Ludouico de Oectinga, vt possessionem Monasterij de Mülerott, dudum ab illo possessi, cum omnibus emolumentis, clenodijs, paramentis, parata pecunia, vniuersaque suppellectile Catholica promptè restitueret, sub pœna proscriptionis. Insuper ad instantiam Episcopi Constantiensis decretum edixit contra Magistratum Vlmensem ad comparendum, & videndum, illos incidisse in pœnam fractæ pacis, cum expresso præcepto, vt desisteret ab omni regimine Ecclesiarū, Monasteriorum, ac piarum fundationum; cui annexa fuit sententia condemnationis in quinquaginta marcas auri ob recenter impeditum sacramentorum vsum oppidanis Monasterij de Vangen, qnos non tantum ob Catholicæ Religionis habitum exercitium, à celebratione festorum, ab erigendis scholis, sed à fundanda Catholicis propria sepoltura, temerariè excluserant. Immò Cæsar vlterius procedens, Comiti à Suartzenburg restaurationem Catholicæ Religionis optanti, mandatum liberrimè concessit contra tutores Marchionis Onalsbacensis vicini, & in aliquot locis cohæredis, ne reformationem impedirent, sed in omnibus, & per omnia pacem Germaniæ Passauij initam, ad vnguem obseruarent. contra Norimbergenses plura similia decreta instā te Episcopo Bamberbengi, & Eystadiensi prolata sunt, vt iā vbiquè noua spes restituendæ Religionis appareret, quam anno sequenti omnes Protestantes summè vereri demostrarunt.

Diuersa præcepta Cæsaris cō tra fractā pacē

Hanc Catholicæ Religionis restaurationem, non amplius bello, sed callida versütia corrumpere, & illius splendore tenebras offendere ingenti summa pecuniç Ordines Sueuiæ, bonis Ecclesiasticis vsurpatis, nisi sunt; quando non solū proficienti Vvallesteinio Norimbergā, aliquot centena millia talerorum numerarunt, sed Cæsari ingentem summam pecuniæ contra irrumpentes Turcas submiserunt; sed dolus recidit in dolosos; nam hac via semel aperta in Germania,

Dolus in Protestantium liberalitate.

non

non fuit Cæsari amplius opus, celebrare periculosa non minus, quam sumptuosa Comitia, in quibus semper cogi solebat, ab Ordinibus Germaniæ magna concessione priuilegiorum, atquè imminutione propriæ auctoritatis, subsidia etiam iustissima ignauo quodam stylo emendicare; sed postea potuit solis mandatis papyraceis exactiones impetrare, & imperare. Quare cum Cæsar hac pecunia ad opprimendos Protestantes, & Turcas repellendos liberè vteretur; nequè mandatis contra Principes possidentes bona Ecclesiæ desisteret; in tantum augeri cæpit sua auctoritas, & fortuna, vt etiam apud amicissimos aliquos Germaniæ Principes inuidiam subiuerit; fuerintq. qui fœdus quoddam solemne inter Catholicos, Germanos, & cœteros Principes ad cōtinendam fortunam Domus Austriacę vouerint; & ad illud in effectum deducendum, nonnullos Reges sollicitarint; hoc fœdus, multaq. alia contra Cęsarem machinamenta præpediuit recens exorta inter Anglos, & Gallos diffidentia ob Reginam Angliæ, quæ ante annum nupserat, & nondum integram dotem à fratre Rege Galliæ obtinuerat, quęq. in matrimonio male habebatur à marito Catholicam Religionē in regno minus tolerante, atquè ideo familiam Catholicam Reginæ inter pacta sponsalia concessam dimittente; cui accessit commerciorum quædam difficultas, primum inter primates exorta; deinde ad publicum vtriusquè regni bonum deriuata. quam vt sopirent Galli, frequenter Anglis scripserunt; & cum nihil benignè responderetur, iure suo naues mercatorum sexaginta in Galliæ portubus detinuerunt. quam iniuriam vt Rex Angliç vindicaretur; pari violentia naues omnes Gallorum non solum in suis portubus sisti, sed etiam alias Oceano excurrentes in Angliam deduci præcepit; quæ cum rursus à Gallis repeterentur, semina belli iacta sunt domi, itaut externorum vel obliuiscerentur, vel minus in illa inclinarent, multasq. inuidias Principum præterire deberent.

Inuidia non nullorum.

His inuidijs dissimulatis, Cæsar in reducendis ad officium vicanis Austiacis progressus est, in quem finem copias Bohemiæ existentes euocauit; & Præinerum cum

Loche.

Loebelio, aliasquè Vallesteinij ex Vngaria mutuatas conduxit,quod ne solus faceret Bauariæ Dux (summa etiam dissimulatione alterius cogitati fœderis) Pappenheimium suum cum octo millibus submisit, qui sub fine Octobris, vnitis viribus rusticos aggressi; tribus prælijs prostrauerũt; vno tamen maxime insigni ad S.Annæ montem,in quo ter mille occubuerunt,cæteri postea separatim Cæsaris clemẽtiam implorarunt.Primi,qui socios deserere,atquè ideo mitius à Cæsare habiti sunt fuerunt Cremphaniensis Cœnobij subditi,qui durius habiti à rusticis socijs, ad pristinos dominos suspirabant. contra illos postea rebelles rustici quidẽ arma mouerunt;sed à Cæsareis adiuti fortiter eos repulerunt,cum paulo ante ijdem Cæsarei milites à pœnitentibus rusticis in Langueol catenam ferream,qua Danubium occluserant, violenter extorsissent,& resistentes rusticos in quatuor nauibus congestos Viennam misissent, quos Cæsar partim ad operas Viennenses, partim vero ad Iaurinensem, & Commorensem arcem condemnauit. interim Loebeliani milites Monasterium Lambacense recuperarunt, & in illa expugnatione plusquam septingentos rusticos occiderunt,cæteri verò quatuor mille certis munimentis defensi, eadem deserentes,Gemundum fugerunt, ac rursus in Papponneianos inciderunt; itaut tandem illis seditionem pertæsis,duæ partes Austriæ sese omnino Cæsaris clementiæ submiserint; quamuis aliæ,quæ Passauium, & Bauariam attingunt adhuc fortiter restiterint.

Rustici superantur.

Lãbacense monasterium recuperantur.

Interim vigesimà Octobris Moguntiæ noui Electoris electio à capitularibus,qui aderant solemni ritu celebrata fuit,& communi consensu D.Georgius Fredericus antiquissimæ,nobilissimæq. prosapiæ Greiffenclamensis, à Voltatz, qui iam Episcopus Vuormaciensis erat in Archiepiscopum Moguntinum,& S.R.I. Electorem electus fuit, atquè à Capituli Decano è Sikingorum familia, è Choro templi Cathredalis renunciatus,& post factam promulgationem Altari impositus, symphoniacis Te Deum Laudamus concinentibus, & toto Capitulo,Nuntio Apostolico Petro Aloysio Carafa Episcopo Tricarichensi, & Cæsareis Legatis ipsi

gratu-

gratulantibus,ex templo in arcem,quæ S. Martini Castellū appellatur,curru vectus,atq. eleganti ordine deductus fuit, vespere artificiosis ignib,alijsq.quid generis ludis concepta è noua electione gaudia declarata sunt.

In Morauia,licet inimico,& amico milite propter crudelitatem in incolas exercitam impediente,creuit tamen Religio,tāquam semen hominū animis commixtū: etenim Cæsar me suggerente plurima mandauit, vt Religio Catholica in dicto Marchionatu æternum admitteretur.nam duobus dominijs assignatis, domus probationis Societatis Iesu Brunæ erecta est,& Collegiū Olomucense lectione Scholasticæ Theologiæ ornatum pariter, magnificentia optimi Imperatoris mirabiliter locupletatum,Collegium Znoymæ,Collegium Iglauiæ,vtrumq.quasi firmamen,& stabilimē Catholicæ Religionis;habitat enim in illis Societas Iesu, magistra morum,hæresum vindex,vitiorū expultrix, præceptrix virtutis,iuuentutis nutrix.Præter Seminarium Olomucense in ijsdem ciuitatibus Olomutij,Brunæ,& Iglauiæ,fuerunt à C. M. destinatæ domus,in quibus adolescentes pauperes alerentur,nimirum etiam in illis aliquid, quale prisca illa sæcula viderunt,& etiam nostra ætate desideramus, credimus euasurum; Znoymæ monasterium Patrum Cappuccinorum incepium fuit ædificari, eorumdem Olomutij templum, & monasterium funditus deiectum,funditus reædificatum . ita etiam Nicolsburgi Patribus Franciscanis, ad ædificia restauranda numerata pecunia; Cartusianis, & Præmonstratensibus circa Brunam multum opis allatum est. sicut & alijs Religiosis in alijs ciuitatibus,vno verbo Ferdinandus Imperator tanquam sol omnibus illuxit,nec fuit qui se absconderet à calore eius.

Proficiũt Vuinariẽsis Ducis milites in Silesia.

Proficiebatur interim à Cæsareis hostibus in Silesia;illi .n. quos Mansfeldius ibi reliquerat,Opelium, Troppauiam, & Iagendorfiū Teschium occupantes,libero transitu se in Vngariā extenderunt.Missi fuerunt aduersus illos prę:er legionē à Dona,& legionē Coloreti,&Henrici Hercebij,ac septēdecim turmas equitū,quatuor mille Poloni Cosacci, qui prima velitatione vano timore correpti, scissis turmis euale-

runt,Cæsarisq. militem in non leue periculum coniecerunt, nam hoste passim totam Silesiam deuastante, & iam Nissensi ciuitati inhiante, vix erat, qui tot illius copijs posset resistere,nisi Saxoniæ Dux Silesiæ miseratus, quatuor mille sclopetarios sub Comite Vvolfango Mansfeldio illarum copiarum præfecto submisisset;quorum deinde opera,& Donauij non parum excursiones repressæ sunt; obsidiones tamen ob ingruentem hyemem in proximam æstatem differri debuerunt;nam quamprimum illi Vinarienses, seu Mãsfeldici locum aliquem occupabant,taliter eum muniebant agesta terra ad normam recentissimæ disciplinæ, vt non, nisi integro exercitu esset expugnandus. sic munita fuit Troppauia,Leipdnilziũ,Iagendorfiũ,& alia loca,quæ nõ nisi sequenti anno cũ integro exercitu fuerunt expugnata.

Saxoniæ Ducis auxilia.

Fęliciter in eo erat nonnihil Vngaria, in qua quamuis Cæsaris miles morbo grauatus miserrimè viueret, ac non infrequenter turmatim diffugeret; tamen Mansfeldius, & Vinariensis non audebant, ciuitatibus montanis egredi, ne vel in Ducis Fridlandij, vel in Vngarorum manus inciderent; qui duo exercitus distincti Cæsari militantes, si coniunctis animis, & integris viribus hostem oppetijssent, Turcam in conspectu Bethlemij,& Mansfeldij Constantinopolim vsquè profligassent. Obfuit itaquè non solum militum grauissima contagio,sed dissidium,inter Vngaros, & Germanos longe maximum, propter quod Vngari libertati assueti, illiusquè amantes, & verentes Turcicum bellum, cui perpetuò deberent subesse, non semel pugnam detrectarunt,commeatum Vvallesteiniano militi denegarunt,& si occasio fuisset, Vvallestiniana castra inuasissent. è contrario Vvallesteinius ne inedia interiret, obuia quæque rapuit, & duritiem Vngarorum nonunquam castigauit, & nè grauior esset, à Cæsare ex Austria panis, ac vini commeatum secundo nauigio impetrauit, atque ita diutius inter hostes, infidos amicos,frigora,pluuias,morbos,pericula, & mille incommoditates ad stuporem omnium diutius perstitit.

Incõmoda Cæsaris exercitus in Vngaria.

Verum est,quòd similes etiam dissentiones castra hostiũ deti-

Dissidia hostium.

detinuerunt, neq.enim Mansfeldio benè conueniebat cum Vinariensi,nec illi multum fidebat Bethlemius, multo minus Turcæ, nam quilibet rem suam agens, & socio diffidebat. Displicebat Bethlemio, & Mansfeldio,quod Turcæ Vngariæ vim inferebant.Turcis quod non amplius Trã sylvaniæ dominus;ipsis confideret; & vtrisquè,quod Mansfeldius, ac Vinariensis, non amplius ipsis sincera fide adhæreret,imo inter Mansfeldium, & Vinariensem certa diffidentia, instigante Bethlemio (vt ab euocatis liberaretur) exorta; non paruum vtrisquè metum inijciebat, quæ iam Mansfeldium ad infirmitatem cogeret, & Vinariensem ad omnia minus aptum redderet; illi enim miles conductus difficulter parebat sine stipendio, & rapinarum libertate, quæ duo militi in solo externo à rigidioribus Vngaris non permittebantur. quare nec è ciuitatibus montanis migrare, nec pugnare volentes ad reditum aspirabant; quem tamen Vinariensis Dux denegabat, nisi à Bethlemio stipendia penderentur.Inter hæc adolescente hyeme Turcę aliquoties à Comite Zrinio grauiter castigati,inter se ipsos à Duce suo dissentientes, incensis aliquot pagis, & abductis captiuis elapsi sunt, miles Cæsareus in præsidium Scuttanæ insulæ multis calamitatibus afflictus deductus est; & Bethlemius in suam Transiluaniam recessit. immo tam Mansfeldius,quam Turcas pertęsus pacem exoptans, nequis de mente eius dubitaret, longe meliores conditiones obtulit, quam vnquam obtulerat. Mansfeldius interim ad turmas Vngaricas curandus delatus,Budæ partim Turcas, partim milites suos in hæredes impedimentorum scripsit. in quo pessimo statu salutis(prout mihi ex Vngaria,tunc temporis fuit scriptum) conuenit illum Muffti Budensis, qui est ibidem supremus Machumettanæ sectæ Antistes, & consolatus est eum,deferendo illi cartã Turcicis literis scriptam in forma (prout vulgo dicitur) passaportus ad Machumettum, vt introduceret illum in Cœlum, quamuis non esset Musulanus, ob multa merita ipsius in sectam Machumettatanam; res ridicola, sed certè lacrimabilis pro homine Christiano.

Bethlemius dicebatur causa diffidionis.

Pax offertur à Bethlemio.

Daniæ Rex paulo ante Mansfeldium, & Vinariensem etiam consolatus fuerat; scripseratq. se copias suas restaurasse, & nouam expeditionem moliri, ad quam non parum, vt inquiebat, prodesse poterant Silesiæ, & Vngaricæ copiæ, si Cæsar ibidem detineretur, vinceretur, vel ad iniquas aliquas conditiones, etiam Saxonicos complectentes adigeretur. Quod de restauratis copijs scripsit, ita fuit; Hollandi, enim Angli, & Galli sub fine æstatis octo mille submiserant pedites, quibus filius ipsius Regis ex Holsatia, & Dania quinque mille transmiserat; qui vna cũ copijs pseudadministratoris Hallensis; statim post victoriam coniunctis, exercitum quindecim millium efficiebant, cum quo Rex Hoyam oppugnare decreuerat; nec hoc difficile erat; nam tribunum Lenebachium adhuc in vicinia Neoburgum benè præsidiatum Oppidum retinens, se eidem cum sexcentis expeditis coniunxerat. quare decimo quarto die Rex oppidum Hoyense expugnauit, vbi non leue periculum adijt, sclopeto in sinistro humero petitus. filius autem ipsius duobus in locis vulneratus in Holsatiam deportari debuit. Obsidere nitebatur etiam tunc Rex Ferdam cum pluribus adiacentibus locis, quæ ita spe deuorauerat, vt videretur adhuc ante hyemem magnam partem ditionis Ferdensis, & Episcopatus Mindensis recuperaturus. verum Tillius quatuor legionibus ex Hassia iam in Hyberna deductis, euocatis; strenuam operam in illo reijciendo præstitit. quare Rex mox spe sua frustratus, suas copias in Bremensi Archidiœcesi hybernaturas, demisit; & Tillius, cum suis Neoburgum obsedit, & Cæsarei Vvinariensem ditionem inuaserunt, vt illam præsidijs munirent; verum paulo post eò ex Vngaria Ducis cadauer deportatum est.

Danus de Silesiis sollicitus.

Expugnatur Hoyēse castrū.

Grauiter illo tempore torquebantur Magdeburgenses Ecclesiastici, inter se summopere diuisi in tres, seu quatuor factiones; Catholici quidẽ paucissimi, sed Lutherani partim, partim feruẽtiores Caluinistæ; & inter hos nonnulli Administratori addicti, alij verò minus illius causæ affecti, optimè iudicabant illum magna iniuria Cæsarem prosequi, quare quo tuti redderentur, celebratis Hallæ Comitijs dudum de

Magdeburgensium dissidia.

ipsius

ipsius armis contra Cæsarem assumptis deliberarunt,& quia noluit resipiscere, fidē pseudarchiepiscopo datā, renunciarunt;deinde publicè ipsius obsequium detractarunt, & Cæsareos, aut omninò neutros se declararunt. Altera dissidij causa orta fuit,tam inter Canonicos, quam inter Magistratuum Ordines ob sacra lipsana D. Norimberti Archiepiscopi Magdeburgensis, & Ordinis Præmonstratensis fundatoris,quæ inibi anno Domini MCXLV. recondita vilipendebantur,atquè nunc ab Ordine Præmonstratensi, per Abbatem Pragensis vrbis Strohofiensem Cæsareis litteris instructum repetebantur. In illarum concessionem non paucię Senatu, plures è Canonicis consensiebant;nam & Lutherani libenter illis ossibus carebant, & Catholici maiorē honorem D.Norimberto non inuidebant.Qui ex plebe rogabantur,nonnulli hæretici oppressionem vrbis subsequuturam, si talibus ossibus priuarentur, conijciebant, illudq adhuc traditione spargi ferebant;sed his inanibus plerique grauiores, & iniquiores hęretici ridebant, & potius metuebant,ne ex tali concessione Catholicorum alibi superstitiosa,vt loquebantur,& stulta pietas augeretur;atquè ideo scrupulosè ossa ista abscondenda, aut igni tradenda iudicabant. Terrebat omnes(ne hoc agerent) Cæsaris gladius, & in proximo miles;qui sæuam vindictam minitabatur,ni precibus Cæsareis locus daretur,& sacra Lipsana integrè consignarētur,nequè enim(vt bene Magistratus plebeios corrigebat) ad vllum spectabat, leges Catholicis præscribere, quomodo Sanctos suos venerari deberent; solum ad illos spectabat cō modo suæ vrbis prouidere, quod per amissionem paucorū ossium, sordidæq.pellis in puluerem redactæ, nihil pateretur,itaq illa vicit sententia,quæ Lipsana tradenda sensiebat, ad sacrum ergo sepulchrum inuitatus, & tertio euocatus Abbas 3.Decembris comparuit;à sodalibus tamen loci hæreticis prædicantibus inquam(nam illis monasterium Sanctæ Mariæ, vbi sacratissimæ reliquiæ seruabantur,iam pridem cesserat)nō libenter admissus est: verebantur enim illi pseudadministratoris minas, quas postea Magistratus ciuicus in se suscepit. Destinatis igitur duobus, qui adessent, Abbas

D.Norimberti Lipsana.

Disceptatio de illarum dimissione.

Abbas Strohouienſis.D.Gaſparus à Queſtemberg,vna cum D.Criſpino Fuckio eiuſdem Ordinis Præpoſito Doxanenſi, necnon D. Martino Stricerio, & Rudolpho de Sbroia-uack militiæ Cæſareæ Hallæ præfecto, aſſumpto famulitio, ac nonnullis cæmentarijs,pauciſquè admiſſis, vt curioſitati ſatisfacerent; templum B.Mariæ Virginis ingreſſi ſunt, & altare S.Crucis ſub quo ſacrum corpus latebat, demoliri cęperunt,ac in profundo ſatis loco lapideum ſacrophagum, inuenientes lapide latiore tectum,illumq; depoſuentes, ſanctiſſimum corpus repererunt integrum,ſi ſitum, & compagem ſpectemus;quod tamen vbi moueri cæpit, conſumptis tendoribus, illico in partes concidit,fueruntq partes ordine debito notatæ,ac ſuper oblongam menſam ſacra mappa tectam loco ſuo depoſitæ,& poſtea in ſimilis lõgitudinis capſam mundiſſima ſyndone ornatam collocatæ,bonaquè Magiſtratus venia in Bohemiam delata fuerunt, & primo in Monaſterio Doxanenſi, quod eiuſdem Ordinis eſt celebre virginum cænobium non procul à Litomeritio, per ſex ferè menſes magna deuotione venerata ſunt; donec decentiſſimus locus Pragæ in monaſterio montis Sion, & ſolemnes ornatus ſacratiſſimæ translationi, præpararetur, quod ſuo loco recenſebimus.

Locus ſepulturæ.

Daniæ interim Rex in Holſatia Ordinum Conuentum indixerat,ſatiſq; exiguam ſummam tanto bello reliquo impetrarat. quare Legatos ſuos in Hollandiam, Angliam, & Galliam ablegarat, vt in proximam æſtatem ſubſidia pro inſtaurando bello decernerentur, videbaturq; maior ſpes eſſe: nam Angli,& Galli recenter conuenerant ſopitis differentijs ratione Reginæ alias exortis.verum minus animosè Galli concurrerunt;nam & miles,& pecunia illis in incepto bello neceſſaria erat. quare Roſen Kranizium Regis Danię Legatum vix non vacuum dimiſerunt, propinquius aliquod bellum cupientes.Inuenerat illius belli modum Rex Angliæ,qui Marchionem Durlacenſem ſeniorem ſubornauerat,vt Anglicana, & Gallicana pecunia exercitum in Alſatia conſcriberet ex Gallis, & Heluetijs, cum quo partes Rheni inuadere, & Palatinatum priſtino domino aſſerere

Conuentus Ordinum in Holſatia.

tene-

tenebatur. coniunxerat sese Marchioni Durlacensi ciuitas Basileensis, (vbi iam domicilium fixerat) & tympanum pulsauerat; eratquè, qui vereretur, ne vniuersi Heluetij tali bello implicarentur, quamobrem Cæsar transmissis in Alsatiam aliquot legionibus peditum, & equitum, Leopoldum illuc migrare voluit; & Basileenses moneri, nè contrarium militem in Alsatia maturè conscriberent. propter quæ tale molimen citissimè euanuit; maiori tamen fundamento Rex Daniæ circa idem tempus copijs in Silesia pecuniam submiserat, illasquè instaurari desiderabat, vt Cæsar quam maximè in Vngaria, ac Silesia affligeretur. Hinc subsidium trium legionum clam in Pomerania, & Mechelburgensi ditione detinenda, constituerat cum mille equitibus; quæ per Brandeburgensem ditionem Silesiæ immitteret, atquè Vngaros ad nouam seditionem prouocaret. sed huic expeditioni summè oberat præcipitata mors Mansfeldij miserabili modo, dum ex Vngaria per Turcarum ditiones in Dalmatiam, Venetias versus contenderet. quam non ita post sequuta est mors Ioannis Ernesti Ducis Saxoniæ Vinariensis inter ciuitates Montanas expirãtis, ac militem Germanum in Vngaria deserentis, ob quas duorum Ducum mortes, Cæsari fortunatissimas, miles Vngariam deseruit, & in Silesiam contendit. oberat etiam Silesiticæ expeditionis subsidiarijs, per Mechelburgẽsem ditionem submittendis, occupatio fluuij Hauellensis, Aldringero, & Duci Luneburgensi imperata; ita ut inexpectata occupatio ciuitatis Auelbergensis, Brandeburgensis, & Francofurtanæ ad Oederam, per Cæsarẽ adulta hyeme maturata, conscriptas copias impediret, ne in Silesiam perrumperent. Silesiacas verò Daniæ Regis copias sub diuersis Ducibus Carpezzono, Palatino Birckenfeldio, Sbobna, alijsq. incommodabat hyems, & Cæsareus miles etiam ex Vngaria in Silesiam conductus; quamuis etiam illo præsente, aliquot loca, vt Kosellam, Heburgum, aliaq; ob infidam Cæsarianorum custodiam impetrassent, & sub ni aibus plusquam Cæsarei prose. issent.

Durlacensi non usu expeditio cõtra Cæsarem.

Silesiæ copiæ.

Cæsaris miles in dubione Brãdeburgensi.

Annum 1626. claudo, cum sæpius desiderata, procurata, & sem-

Reformatio in Austria.

& semper impedita reformatione Austriæ superioris, quam Cæsar intermissam, victis iam rusticis, atque in carcerem compactis; ferè septuaginta ex corypheis, omninò prosequẽdam duxit; atquè ideo sub fine anni per ministros Episcopi Passauiensis, aliosquè destinatos ad restaurandam Catholicã Fidem indesinenter progredi voluit sine aliquo alicuius intuitu, quod non difficulter à vicanis reliquis, quorum ferè octomillia in isto sex mensium tumultu occubuerant; impetrauit. nam illi postremo bello egregiè castigati, extenuati, sibiquè metuentes, vt gratiam obtinerent; nihil non obtulerunt, verum in nobilibus erat difficultas, pauci enim, aut nulli ex illis huic postremæ seditioni sese immisuerant, quare solis plebeis præfectis aliquot, & vno prædicantium, à quo nonnunquam fuerant instigati idiotæ, extremo supplicio condemnati, existimabant proceres, se libertatem Religionis conseruaturos. Sed Cæsar aliquandiù quidem rigorem differre, eumquè temperare, nullo tamen modo illum omittere voluit.

Hyberna militum præsidia nunc in Hassiam, nunc in Franconiam ad Rhenum, & fere per vniuersam bellum iam pertesam Germaniam deducta cum oppressione multorũ Electorum, aliorumquè Principum animos exacerbauerãt; vt serio de pace aliquali modo constituenda deliberare decreuerint. Hinc Electores, & Principes fœderis Catholici sibi ipsis diem Herbipoli indixerunt, vt opportuno consilio maximis incommodis occurreretur. In eo primum (prout vulgatũ fuit, licet certi nihil affirmare potuerit ob secretissima, quæ in isto Conuentu fuerunt instituta comercia) ventilata fuit Cæsaris fortuna, & auctoritas nimium potens, quæ vni Vvallesteinio commissa singulis fere Germanicis prouincijs ad nutum imperabat. quod cum omnibus displiceret, tum vel maxime his, qui non nihil sibi, suæq. familiæ detrahi existimabant; nec tamen omnino huic potestati audebant sese opponere: nam non parum res Catholica videbatur promouenda, si victoriæ iam obtentæ possent continuari. De modo ergo continuationis actum fuit; nec iste omnibus occurrit vniformiter. aliquos enim proprius affectus

Conuentus deputatorum ab electoribus Herbipoli.

Discutiuntur Comitia.

ctus transferebat ad particulare commodum. aliis Comitia Generalia Imperij placebant, quæ rursus alij iudicabant cõuocari non posse; cum nec Imperator illa postulasset; neque præsens Imperij status illa pateretur, videreturq. iam Cæsar plus armis, quam legibus non ab omnibus admittendis, aut obseruandis posse proficere. quare in præfato Conuentu Deputatorum parum in publicis deliberationibus visum est effectum fuisse, nisi quod Legati ad Cæsarem destinati sunt Meltherniehius Electoris Moguntini, & Cursius Electoris Bauarici Consiliarij; qui querelas de militum exactionibus, grauaminibus, & corrupta disciplina instituerent. Præparatorius tamen fuit hic Conuentus alterius post aliquot menses Mulhusium euocati, in quo Electores personaliter debebant adesse, & Cæsarem rogare, vt & ipse suos destinaret, qui de Imperio in commune consulerent. re vera tamẽ secreto, & principaliter, vt potentiam Cæsaris deprimerent, & illorum, aliorumq. Principum Imperij libertas, & priuilegia non solum conseruarentur, sed augerentur; contrarium tamen accidit, vt postea dicemus; sed is Conuentus aliquoties dilatus, non nisi in principio hyemis habitus fuit. paulo post hunc Conuentum Deputatorum Rex Daniæ per Comitem de Oldenburg solemnes conditiones pacis proposuit Cæsari; obtulitq. se velle in Daniã retrocedere, si Maiestas Cæsarea è diuerso, locis omnibus occupatis in inferiori Circulo Saxoniæ cederet, & pristino statui cuncta restitueret, aut saltẽ illũ immunem in omnibus redderet, seruato iure suo, suorũq. filiorũ ad Episcopatus prætensos. hæc vbi obtinere non potuit, se suasq. controuersias Electorũ Collegio dejudicandas proposuit; cũ vero nec ista succederent, & Vvallesteinius illi nomine Cæsaris lõgè alias cõditiones proposuisset, quę solũ regnũ Danicũ ipsi relinquerẽt, & eidẽ totũ ius in Imperiũ abrogarẽt expensas restituere, & perpetuo Episcopatibus prætensis cedere iuberent; in dictis nouis sui regni, ditionumq. Comitijs multò violentius sese ad arma præparauit.

Indicitur Conuentus Mulhusii.

Pax à Dano proposita.

Conditiones Cæsaris.

Palatinus inter illa perpetuò exul infęlicitatem suam metuens de reconciliatione cogitauit, & aliquas conditiones componens, rogauit Ducem Lotharingiæ, nec

Palatini consilia Colmariæ.

non Ducem Vvittenbergensem, vt suas vices in reconciliatione interponerent; dicta igitur fuit dies Colmariæ, ad quam Legati Palatini cum plena commissione parendi adesse debebant, verum cum satis diffideret suæ causæ, in tradendis plenipotentiarijs litteris, non exigua fuit difficultas, quæ in plures menses extracta fuit; ita vt multi dolo illam adscripserint, iudicarintquè Palatinum tantum voluisse mentionem reconciliationis inijcere, atquè interim euentū Silesiorum militum, nec non pacis Bethlemianæ opperiri.

Pax Bethlemiana.

Illa primis hebdomadis anni 1627. per Palatinum, & Archiepiscopum Strigoniensem ex parte Cæsaris, per Miconem Firentium, & Sigismundum Lomaij ex parte Bethlemij, præmissis inducijs paucorum dierum, nec ita difficulter coalescebat, nam nec insolentes conditiones præter eas, quas alias obtinuerat, impetrabat, in fauorem Cæsaris spondebat Bethlemius, sicut alias spoponderat, se nunquam amplius, cōtra Cæsarem arma moturum; Tartari amicitijs valedicturum; copias demissurum; ciuitates montanas restituturum; Mansfeldij copias turmatim demissurum, ita tamen, vt Cæsaris hostibus non coniungerentur. Ad ipsum Bethlemium etiam spectabat cum Turcis agere, vt Damassum paulo ante occupatum desererent; captiuos restituerent; imò vt de nouo incolæ omnium locorum ad vitam Bethlemij concessorum, ad iuramentum innouandum cogerentur. Cæsari pariter nonnullorum ciuium maleuolorum castigatio reseruabatur, cæteris tamen, qui hinc inde militauerant vtrinque indulgebatur; & alia omnia transactionis Nicolusburgensis membra seruanda ordinabantur.

Conditiones pacis.

De horum tamen stabili fide etiam tunc, vti semper dubitatum fuit. imò sub ipsis initijs non valde scrupulosè singula à Bethlemio obseruabantur, mortuo etenim Mansfeldio, & Vinariensi Duce, ipsorum copiæ præter pacta Cæsaris hostibus additæ sunt; & quod magis fuit aliquot millia Vngarorum, qui Bethlemio militauerant sub Herbet Georgio in Silesiam transierant, cæterisque copijs hostium sese coniunxerant, quare etiā ipsorum auxilio paulo post ingressum

Progressus Regis in Silesia.

sum in Morauiam arx Stembergica cum oppido inuasa fuit. Regis Daniæ copijs Olmutzium vsq. grassantibus, atque in dies loca plura, vel oppugnabantibus, vel attentantibus. Quod animaduertens Vvallesteinius inita pace Turcica, integrum exercitum in Silesiam transtulit, singulasquè legiones in singulis Principatibus, cum debitis equitum turmis, etiam inuitis Silesiticis Principibus hospitio excipi præcepit, vt primo vere temere ibi consistentes Danicas copias expelleret. Illę vero è contrario egregiè sese vbique munierunt, sperantes, se posse Cæsaris militiæ resistere, si vel ab infido Bethlemio, vel ab exercitu Regis Daniæ Pomeraniá penetrante sperata auxilia obtinerent.

Exercitus Cæsaris in Silesiã

In hunc finem Rex celebratis Comitijs in Holsatia, ab Ordinibus bis mille equites, & sex mille pedites obtinens Ducem Megapolitanum vnà cum tota sua ditione in ipsius obsequium nouo sacramento fidelitatis, & societatis frustra aliter monente Cæsare adegit. Verum est Megapolitanum aliquando dubium fuisse, & non infrequenter præsagijsse tum suas ditiones, tum Hollaticas periculum subituras, sed in Suueciæ Regem omnem spem collocans, aliquot naues bellicas ad Vvismariensem portum custodiẽdum petierat, & illius præsidia libenter intromiserat. Hollandi eodem tempore Legatos ad eundem Regem Daniæ miserunt, vt pro re male gesta aliter res sui exercitus ordinaret, assumptis Hollandorum aliquot militiæ præfectis, & Anglorum, Scottorum, Hollandorumquè copijs, ac præcipuè consiliarijs, sine quibus vix putabant posse rem suam restituere. Inter alia consilia illorum mens erat, vt Rex solum bellum defensiuum gereret, & portubus suis, arcibusquè securus, Cæsaris militem inopia stipendij laborantem, ac proprias prouincias destruentem consumeret, cui consilio acquiescebant, Ordines Hollatiæ, qui recenter loca suæ ditionis munierant, & iam præsidia ibidem detinenda præpararant, viritim pro conseruatione suarum fortunarum pugnaturi. Verum Rex impatientissimus post habita Comitia, Coppenhagæ in Dania, & in Slesuikia rursus

Rex Daniæ vrget Holsatos & Mechelburgicos ad societatem.

Hollandorum consilia.

Kilæ in inferiori Holſatia, & Renburgi in ſuperiori Conuē tum agere voluit, cognitaq. tanta ſuorum liberalitate fines ſuos egredi; Lauuemburgum etiam inuito Duce propugnare, omnia loca ad Albim vſque inuadere; & Mechelburgenſem Ducatum ſuis armis vnire ſategit. quare populi illi miſerrimi, quamuis alias Henrico Vlano Cæſaris Conſiliario, & Legato pluries, per ſuos Mareſcalcos Reſtocchij congregatos ſignificaſſent, ſe omnia obedientiæ, ſubiectionis, & fidelitatis officia S. Cæſ. Maieſtati deferre: nihilominus turbulentis conſilijs, & perſuaſionibus Regis ceſſerunt; Cæſareq. ſuis contributionibus, ſubſidijs, aduerſarijſquè auxilijs oppugnarunt. miro certe Dei iudicio, vt populi Aquilonares qui alioquin nunquam ad fidem Catholicam perueniſſent, profundius ſeſe rebellioni immergerent, atque ita Cæſari occaſionem expugnationis, ac reparandæ Religionis præberent. Sic alias fecerunt Bohemi, qui ſi initio regiminis S. Maieſtatis ſeſe compoſuiſſent; om̄ia ſua priuilegia, etiam quæ ſecundum litteras Maieſtatis Religionem inuoluebant, confirmata habuiſſent; at poſtea vi ad officium perducti; non niſi parere imperanti debuerunt, quorum quidem reformatio in hunc vſque annum ſæpius tentata, & fere ſingulis annis per internum, aut externum militem, præſenſquè periculum impedita ſuſpenſa fuit; quam tamen etiam tunc fere Sileſiaticæ turbæ præpediuiſſent; niſi Cæſaris exercitus potentiſſimus, ſibi certam victoriam promiſiſſet, & reductionis Sileſiæ, ſicut & Bohemiæ ſpem inieciſſet. quare poſtquam totis ſex annis, quibus Bohemia fuit recuperata, diuerſæ fuiſſent adhibitæ ad inſtaurandam Catholicam Religionem normæ; tandem Cæſar pio zelo ad repurgationem regni videns, ſe apud duros Bohemos parum profecere, multo minus loci ordinarium, alioſque Eccleſiaſticos exhortationibus, obſecrationibus, increpationibus effeciſſe; illos ad Religionem fortiori manu (vtpote quia iuriſdictio Eccleſiaſtica non erat ſufficiens contra potentiam, et violentiam hæreticorum) compellendos duxit, atquè ideo præter Eminentiſſimū Cardinalem Erneſtum ab Harrach ciuitatis Pragenſis, totiuſquè regni Archiepiſcopum, etiam Iarotlaum Bor-

Michelburgenſes deficiunt.

Reformatio Bohemiæ.

Reformationis commiſſarij.

Borzitam Comitem de Martinitz supremum Prouincialem, Camerarium Fredericum de Tallemberg supremum Prouincialem Iudicem, & Christophorum Vratislaum supremum regni Scribam in commissarios Cæsareos, & seculares reformatores regni Bohemiæ delegit illisq. mandauit, vt omni cura in omnibus prouincijs hæreditarij regni Bohemiæ solam saluificam Religionem Catholicam toleratã in pristinum statum restitui, & subditos omnes ad rectam viam reduci curarent, vt ab iniectis multiplicibus erroribus regnum expurgaretur, & sub vno Rege, Lege, & Deo vno, maiori pace, quam hactenus, posset gubernari.

Itaquè statutum fuit, vt ante omnia Cardinalis, cæterique ad tantum opus designati ex Clero indiscriminatim cuiuscunquè ordinis optimos, doctissimos, & prudentissimos Theologos seligerent, in concionibus, & controuersijs contra Catholicos hactenus probatos, per quos in singulis districtibus Bohemiæ incolæ præcipuè in celebrioribus oppidis, ac pagis, aliquot exhortationibus in Fide Catholica instruerentur; quorum etiam opera dubij in fide, solutis argumentorum remoris edocerentur, atque ex superabundanti doctrina paternè ad reducendos in viam salutis monerentur. deinde præfatos deputatos, assumpto idoneo Secretario per hebdomadas aliquoties conuenire, decretum fuit, certo in loco, tempore, ac norma, sacrum dicasterium, seu tribunal formando ad quos euocari possent, & deberent toties, quoties vicinorum locorum Magistratus cùm suis subditis, Parochis, Ecclesiasticis, ac secularibus, quibus erat ab ijsdẽ designatis reformatoribus serio mens Cæsarea explicanda; mandandumq. omnibus, & singulis, vt statim in Sac. Cæs. Maiestatis, illiusq. Tribunalis subdelegatos commissarios, instructores, & Officiales reciperent, cũ opportuna exhortatione, vt quilibet è Magistratu, & è subditis primo intuitu Dei, & secundo actoritatis Cæsareæ, & proprij commodi, ex tali obedientia euidentissimè redundantis, morem gereret Cæsareis mandatis, & suggereret, quousque, quoue loco reformationis opus deductum fuisset; quæquè impedimenta obstare, vel obstitura in posterum viderentur, quæ omnia

Clementia Cæsaris.

Mandatur instructio.

Officium reformatorum.

nia

nia à Parocho, vel à senioribus erant commodè percipienda.

Inobedientes, malignè mutos, & subdolos blaterones, aut obstinatos debebant designati Reformatores prudenter pensata qualitate personæ, ac insolentiæ castigare, certūq. tempus, & terminum ijsdem præscribere, intra quem idiotæ vlteriorem informationem perciperent, & nomen suum inter Catholicos darent; ita tamen vt non æqualem omnibus, nequevniusmodi vbique præfigerent. Iubebantur deinde reformatores singulorum locorum media, ac remedia malorum notare, parochis de competenti sustentatione prouidere, & aliquos instructores in locis præcipuis relinquere, ac locorum superiores diligenter monere, vt instructoribus in omnibus, & per omnia assisterent, subditos debito more seuerè compellerent, eosquè acrioribus comminationibus ad suscipiendam doctrinam perducerent. Præterea præcipiebatur ijsdem designatis Reformatoribus, vt de loco ad locum procederent, si rem semel in vno districtu absoluissent. Ne autem debita auctoritate destituerentur, quo minus reformationis opus promoueri posset, Cæsar sæpe memoratis commissarijs in temperalibus plenariam potestatē tradidit, vt in quolibet districtu vnum, vel plures subdelegatos possent instituere, quibus vti & instructoribus præcipuè incumberet, singulis mensibus, principalibus Reformatoribus relationem profectus ordine suo recensere, quæuè remoræ occurrerent; quam relationem ipsi Reformatores Cæsari facere tenebantur, vna cum voti sui declaratione, quo tutius, & quantocius posset incommodis successum præpedientibus, obuiari.

Pœna inobedientiæ.

Potestas commissariorum.

Termini prolongationis in sola Cardinalis cum designatis Reformatoribus voluntate relinquebantur; ita tamen, vt si illo termino elapso conuersio ad Religionem minimè subsequeretur; pertinaces citarentur, & punirentur in errore vero ex hac vita decedentes ecclesiastica sepultura priuarentur, aliisquè pœnis mulctarentur; omninò inobedientes per submissionem militum arctarentur: quibus nihilominus modestia imperata fuit, nè tumultus excitaretur.

Prolongationes terminorũ.

Quoniam verò ad Cæsarem relatum fuit esse, in regno nobiles, & Barones, qui post migrationem prædicantium, ijsdem, alijsquè seductoribus sub specie, quod eorum opera in alijs officijs foret necessaria, vterentur, ac penes se retinerent; à quibus deinde rustici idiotæ ab vno in alium errorẽ perducebantur, aut ad rebellionem, seditionem, inobedientiam, aliaquè facinora concitabantur. ideo Sua Maiestas, mandauit vt diligens vbique, præcipue apud suspectos, haberetur perquisitio; & si tales alicubi reperirentur, vt statim nobiles, vel Barones ad illos dimittendos sub pœna amissionis feudi, deinde sub mulcta, & proscriptione partis, vel omnium suorum bonorum cogerentur. Quod si nè id quidem proficeret, Suam Maiestatem monere iubebantur, vt executio statutæ pœnæ potuisset in effectum deduci. Quoad ciues cuiusque ciuitatis mandabatur, vt si post sufficientem instructionem aliqui se pertinaciores monstrarent, ex quo scandalum oriturum esset, illi statim vrbibus ablegarentur; quietiores verò, præsertim si liberos, ac necessarios suos ad Religionem Catholicam erudiri paterentur, aliquanto diutius tolerandi iudicabantur, vt post longiorem conuersionis terminum concessum, etiam ipsos pœniteret. Obedientibus incolis cuiuscunquè tandem ciuitatis si Religionem Catholicam amplecti vellent, Cæsar ex singulari clementia omnis præteritæ, perniciosæquè rebellionis crimen indulgebat, actio cognitoris Regij contra priuatos ciues ad Catholicam Religionem conuersos ratione mulctę abolebatur; & ciuitatibus, seu oppidis bona antea possessa, nisi fuissent in alios distracta restituenda erant. Nobilium, ac Baronum subditi, siue illi in ciuitatibus degerent, siue in pagis, si post adhibitam instructionem in pertinacia perseuerarent, à suis dominis per licita media compulsiua ad Catholicam Religionem erant perducendi, & eorum liberi in eadem Religione educandi; sin minus, nullo habito discrimine, tam contra illos, quam contra alios, debebat paulatim, modestius tamen procedi.

Clancularij seductores.

Pœna inobedientia ciuium.

Beneficia pœnitentium.

Ne autem deesset, qui paruulis petentibus panem frangerent, Reformatorum cura relinquebatur, vt vbiquè

què ludimagistri, vel saltem ecclesiarum scribæ Catholici alerentur, pueri etiam à Parochis Catholicis cathechismum edocerentur; si qui forent apud parentes hæreticos, & resistétes, poterant pueri ab ipsis auelli, ac ex paratioribus facultatibus in schola Catholica educari; & quia curatores pupillorum dominijs ac bonis passim præpositi in suspicionem deuenerant, quasi & ipsi subditos seducerent, & propagationem Religionis præpedirent: Cæsar eos missos fieri decernebat, eorumq. loco Catholicos subrogari, tantum ea mora concessa, quæ ad prouisionem aliorum Officialium sufficeret. Eadem ratione agi debebat cum ijs, qui sub nullo statu comprehendebantur, erantque liberi censuarij emphyteutæ, & prædia libera possidentes, quibus ius ciuicum hac in re commune mandabatur obseruandum.

Refecti curatores, ac officiales.

Cætera omnia, quæ ad sepulturarum hæreticorum, copulationum matrimonialium, publicarum precum indictionem, ieiuniorum consuetam obseruantiam, librorum hæreticorum abolitionem, & aliorum Ecclesiasticarum rerum curam attinebant iuxta Canones, & Apostolicas sanctiones; vti sacra, Archiepiscopali curæ relinquebantur; habita tamen consideratione, ne nimia exactio fieret ob necessarias sepulturas, vel librorum etiam bonorum ablationem, malorumq. cremationem, neue ob præcepitatam violentiã peccaretur. Pariter Cæsaris pietas in Ecclesiasticorum moribus nihil præcipiebat; sed solum Eminentissimum Cardinalem memorem reddebat, quantum in vita exemplari Ecclesiasticorum haud parum positum foret, quanta cura in illud deberet ab omnibus vigilari, vt illi tam pietate, quam timore Dei, & exteriore vitæ, conseruationisq. habitu, modestia, honestate, & vitæ emendatione omnibus præirent, ne potius diuino cultui inde obstaculum pponeretur.

Sacra relinquuntur Archiepiscopo.

Similẽ reformationis modum Cæsar eodẽ mense Carniolis imperauit, ibidẽq. loco sui in ijs quæ sæcularẽ protestatẽ requirerent, Thomam Episcopum Lubianensem, Doctorem Barbo, & Octauium Paucerellium ordinauit, qui omninò eandem normam; quam ante biennium Carinthijs præscripserat, obseruarent; hoc addito, vt loco Latrunculatoris

Reformatio in Carniola.

toris tam in Styria, quam in Carinthia, & Carniola, militum aliquis Dux ordinaretur; qui si aliquoties monitos prædicantes hæreticos depræhenderet, eosdem quasi seditiosos exploratores, & sceleratos ad primam arborem absquè longiore mora affigeret, laqueoq. absq. remissione tam obstinatum scelus castigaret. His tam acribus edictis paulatim effectum fuit, vt in prouincijs istis Styriæ, Carinthiæ, & Carniolæ nullus amplius infectus hæresi reperiretur, nisi qui ex vicina Vngaria eò dilabebantur; quare, & ipsis, quo in posterum tanto malo caueretur, omne commercium interdictum fuit cum Carinthijs; aut si vicinis commercium necessarium videretur, vt saltem nulli ad habitationem admitterentur, nisi sincerè, & seriò Catholici; quod magistratibus sub grauissimis pœnis iussum fuit. commercia verò sine scandalo, malo exemplo, aut impietate modestissima tantum, & vix toleranda erant.

Pœna Prædicantium.

Post hæc in superiorem Austriam conuersa cura Cæsaris seriò omnes præfectos, scribas, vicepræfectos, & ditionis ministros ad Catholicam Religionem perduci voluit, aut quantocius resistentes dimitti; cum constaret ex eorum prauo exemplo miseram plebeculam traduci, atquè frequentissime corrumpi. Verum cum hi ad nobiles confugissent, illorum patrocinio tutos sese arbitrantes, Cæsar maiori zelo, suoquè grandi malo frequentissimæ seditionis, plerumquè ab hæresi originem ducentis, edoctus; transmissis Commissarijs Antonino Abbate Kremphaniensi, & Georgio Teufelio, arcani Consilij Consiliarijs; nobiles etiam, & Barones Catholicæ Religioni nomen præbere, aut solo valedicere præcepit. hac tamē moderatione, vt pertinaces intra terminum trium mensium proximorum, nisi resipiscerent, omnino abscedere cogerentur qui verò spem facerent, illi quidem abscederent, se fortunas suas Catholicis præfectis vendendas permitterent, & infra anni spatium venderent. Austriacis tamen superioribus, qui in inferiori Austria fortunas aliquas habebant, concedebatur eiusdem Austriæ inferioris habitatio sine aliquo exercitio suæ sectæ, modo

Reformatio superioris Austriæ.

Decreta cōtra nobiles.

illud suis inobedientijs non demererentur, vel nouas seditiones non molirentur. Hoc decretum Cæsaris multos commouit proceres, qui innocentia sua tuti, longiorem Cæsaris tolerantiam sperabant, & supplices deprecabantur, vt diutius indulgeret Religioni à maioribus per quinquaginta, & amplius annos toleratæ. verum Cæsar recensitis maiorum omnium molestijs, periculis, seditionibus toties per Lutheranæ Religioni addictos, maximo vicinorum Principum, vniuersi Imperij, & totius Christianitatis damno, nihil à priori sententia decessit, nisi quod terminum vnum ijs, qui promptæ fuerant voluntatis remiserit, atque interim cum plebeis rigorosè procedi voluerit. Austria superior in quatuor partes diuisa, quarum vna adhuc præsentibus supranominatis Cæsareæ Maiestatis delegatis veniam summo dolore, præmissaquè pœnitentia postulans, eandẽ impetrauit. pauci verò ex reis *Lintzij* securi percussi sunt, duo in furcam acti, & vnus post supplicium igne absumptus fuit.

Preces nobilium.

Ciues Pragenses duri in Religione.

In Bohemia inceperant delegati restaurationis Religionis: primò cum Pragensibus, neque omnino illud sine fructu fiebat; licet non is succederet, qui expectabatur, de instructione enim nemo poterat conqueri; nam ad libitum regularis, aut sæcularis Sacerdos concedebatur, qui horas, & dies insumeret; sed notatum fuit illam non desiderari, neque valde appretiari, magis mouebantur ciues honestiores exilio, quod incommoditatem non vnam adducebat; nam durum erat sua deserere, durius suos, durissimum ad ingratos hospites proficisci. hinc non pauci mouebantur initio facto à præcipuis, & maximè a prædictis, ad quorum exemplum multi rigidiores alioquin conuertebantur, quos præcedere pudebat. cæteri clausis officinis, & commerciorum vsu interdicto, tempus extrahebant, & non nunquam pauci aliqui Chatholicis accedebant. Mirum certè fuit, tam parum fructum post tot labores, curas, & molestias Archiepiscopi, cæterorumque Delegatorum, successisse, multi tunc tarditatem obstinationi Caluinistarum adscripserunt, quæ causa

Exilium molestum

quam-

quamuis verissima, tamen sola non sufficiebat, nam & Hussitæ Caluini doctrinam eiurantes, tergiuersabantur; & Lutherani non minus à conuersione abhorrebant. Hussitas,& Lutheranos lactabat spes fœlicioris successus exercitus Regis Daniæ,Ducis, & Electoris Saxoniæ noua intercessio; sed & has spes elusit victoria Vvallesteinij sequuta. Alij vero in nobilitatem adhuc decretorum rigore non comprehensam, culpas conijcierunt,sed horum adhuc coactionem Cęsar aliquandiù deliberationi subiecit, licet in aliud tempus differre coactus sit.

Causæ obstinationis.

Interim ad prima veris signa vndiquè miles erumpebat ex hybernis magna Cæsaris fęlicitate, eo quod post pactam cum Bethlemio pacem, Turcarum Imperator suos sub graui indignationis pœna recedere iussisset, nulla amplius Christianis illata iniuria; imò commissione transmissa Purpurato Budensi, vt interruptum pacis Cæsareæ ordinem prosequeretur. nam copiosissimum exercitum in Persarum Regem sub Imperio Principis Purpuratorum educere constituerat, vt Babiloniam anteactis annis deperditam recuperaret; cui expeditioni tum plures Christiani Cæsaris hostes, tum Ottomanici proceres, potius in vicinam Christianitatem, quam in longe dissitam, & fere desertam Asiam signa proferre gestientes sese opposuerunt, Imperator tamen Murathus singulariter à Deo instigatus illam probauit, & Christianis parcendum duxit, quod nonnulli Calillo Purpurato, Christianis magis affecto, deberi affirmarunt. Poterat itaque secure Cęsar copias omnes in alios hostes ducere, quę quondam in Vngaria, & Austria militauerant, prout fecit in Danos, Silesiam occupantes; contra quos præter octo legiones sub finem Martij transmisit turmas equitum Comitis de Montecuculi, legionem Preuneri & Ducis Holsatiæ, quas postea subsequutus est, Vvallesteinius ipse sub fine Aprilis, cum prius Pechmannus copiarum Dux de Vratislauia aduolans, Nissiam ab inuasione liberasset; alijquè Duces Oppauiam, & Briegam, immisso Cæsaris præsidio, seruassent. Opportunè ante bellorum initia ob Iubileum vbique publicatum preces inter

Turcarum modestia.

Cæsaris copiæ in Silesiam.

Preces Catholicorum.

Catholicos habitę sũt solemnibus supplicationibus ieiunijs, & eleemosinis fidelium, ac frequentationibus ecclesiarum saltem in tota Austria præcedentibus. Quas preces imitari gestiens Rex Daniæ sub initium anni, vt victoriam à Deo præpotente impetraret, præter singularem militibus præscriptam modestiam; ieiuniorum, concionum, & precum habẽdarum tempus indixit, tanto rigore, ac frequentia, vt etiam singularum copiarum Duces, præfectos, & ductores in omnibus locis, villis, & oppidis hora decima ante meridiana in templo preces, & orationes habere voluerit; imo omnes homines, & iumenta à labore, potu etiam, & cibo ad horam vsquè vespertinam certis diebus abstinere præceperit.

Preces hæreticorum.

Brutales hæ preces risum mouerunt Catholicis, qui tamẽ nè ab hæreticis superarentur, paulo post Pragæ, translationem D. Norimberthi magna solemnitate celebrarunt. Statuta etenim die Reuerend. D. Abbas Strohofiensis vnà cum Præposito Doxanensi, apud quem totis quinque mensibus, dum hæc pompa adornaretur, & Religiosi Ordinis Præmõstratensis conuocarentur, prout diximus quieuerant cisio vecti, quod à sex equis candidissimis, phaleris etiam eiusdẽ nitoris trahebatur, quasi triumphatores vrbem Pragensem ingressi sunt, subsequentibus duabus turmis cataphractorum cum turmis aliquot armatorum ciuium. Quos exceperunt ad portam Viennensem multi viri equestris Ordinis cum Cæsareis Legatis, & Clero totius vrbis sanctas reliquias gestante. eosq. deduxerunt ad ecclesiam Teinensem, vbi reliqua pars diei, tota nox psalmodijs sacris vicisim à Religiosis cantatis consumpta fuit.

Translatio Sã cti Norimber thi Pragæ.

Postero die rursus Clerus, & populus in eadem æde solemne Sacrificium obtulerunt, atq. insigni ordine sacras reliquias ad monasterium Ordinis Præmonstratensis magna deuotione deportarunt. Præcedebant agmen pueri nitidissime exculti, partim S. Norimbertũ, partim vero S. Gereonẽ, & Vrsulam repræsentantes, sequebatur Clerus totus, omniũ monasteriorum Religiosi, Parochi, ac Canonici cereis ardentibus instructi. pene illos Patres monasterij Strohofiensis, & Religiosi Præmonstratenses ex vniuersa fere Europa,

pa, illos præcedebant 19. vexilla insignijs condecorata; primum locum obtinebat signum vrbis veteris Pragensis, secundum monasterij in Strochoff, & Bruck Theiam, vrbis Coloniensis, vrbis Antuerpiensis Comitum Nagarolæ, Baronis à Tallemberg, Baronis à Furstenberg, vrbis Magdeburgensis, Comitis Slauuatæ, Comitis Smetlanski, supremi Burgrauij, D. Cardinalis à Dietrichstain, D. Cardinalis ab Harrach. claudebat agmē vexillorum Cæsareæ, ac Regiæ Maiestatis signum Prætorium, subsequebantur 11. Prælati Ordinis Cisterciensis. Arcam verò ipsam, in qua reliquiæ recondebantur 14. Prælati infulati Ordinis Præmonstratensis detulerunt subsequente Archiepiscopo, & alijs quamplurimis Prælatis ac 300. viris illustribus cum cereis ardentibus. arcus triumphales à deuotis erecti fuere; sparsa aurea, & argentea pecunia; vestiti nudi aliquot, & integra plaustra vini, ac ceruisiæ in pauperes magna liberalitate effusa sunt. Per octo dies à singulis Ordinum Mendicantium Religiosis monasterijs visitata fuit, cātato Sacro, & concione habita, tanta populi per integrum octiduum frequentia, vt nihil celebritati, pietati, & reliquiarum cultui superaddi potuerit.

Habet Ordo Præmonstratensis in Bohemia quatuor celeberrima Cœnobia, duo Monacorum, quibus Abbates præsident, & duo virginum Præposituris decorata. monasteriū montis Sion inter illa eminet iuxta palatium Regium omninò Regale siue disciplinam, siue structuram, siue redditus, siue functiones, & officia spectemus. Alterum virorum est Teplense cœnobium in altissima Bohemię parte situm, & fundatum à B. Hzrozanto Ottogari Regis Bohemiæ fratre, qui accepta voti Hierosolymitani commutatione in erectionem monasterij Prēmonstratensis patrimonium suum impendit, assignatis monasterio XXVII. pagis, aliquot oppidis, in quæ summum ius habet Abbas. præterea idem monasterium habet duas fodinas, vnam argenti, alteram lapidū pretiosorum, ex quibus non modica vtilitas illi solet obuenire. Ab eodem Hzrozanto fundatum fuit, & alterum cœnobium virginum sexto ab inde lapide. Holtesslauiense, qua dra-

draginta circiter habens pagos,& duo oppida sui iuris. stricta ibidem est obseruantia, & non exiguum Ordinis incrementum. Quartum est monasterium Doxanense, cuius hic mentionem fecimus ex fundatione Gertrudis coniugis Vvladislai Regis,amplissimis etiam redditibus dotatum, & optima disciplina instructum. Multa monasteria in Vngaria interierunt;ex solo Ordine Præmonstratensium fuere quondam viginti sex in diœcesi Vvaradinësi, Strigoniensi, Iauarinensi, Vesprimiensi,Quinqueeclesiensi, Vvaciensi, Agriensi,Colocensi,& Sagabriensi. Sed redeamus ad Regë Daniæ, q interim, celebratis vndiq.Comitijs,hæreditariarū prouinciarum,receptisq.magno applausu promissis Hollandorum, Anglorum,Gallorum, Sueciorum, aliorumq. pro restaurando exercitu,& reparanda tam sua, quam Palatini fortuna; annonam vndique præcipuè apud Hamburgum præparari iussit; pontes etiam, quibus ad libitum Albim transmitteret;instrui, & subditos omnes nouo iuramento adstringi voluit.

His præmissis copias suas in inferiori Saxonia, quæ 10000. equitum, & 24000.peditum numerum æquabant; eductas diuersis in locis in stationibus collocauit, & in Episcopatus Bremensis locis distribuit, excitatis duobus munimentis ad Achemium,stratoq ponte Vvisurgi,vt inde hoc anno pugnare velle videretur,relictis aliquantisper copijs, quæ trans Albim in ditione Mechelburgensi excubabant. eò etiam suos conuocauerat Tillius,auctus copijs recenter per Hassiam ex partibus Austriæ descendentibus;cum quibus non solum Regem Daniæ in suis munimentis continuit, nè vllo modo insolenter erumperet: verum etiam Northeimiū obsedit,quam tamen ciuitatem oppugnare noluit, donec liberaliores capiæ ex Bauaria, quæ in Austrios deseruierant, aduenissent.expectabatur enim,eratq. in proximo Pappenheimius cum 6000. tribunus Cortenburgius cum mille equitibus, & mille trecentis peditibus tribunus Schelroth, & Cratzius cum sex millibus, qui omnes plenū exercitum, quindecim millium efficiebant;cum quo Tillius nihil non ausurus erat contra eos, qui Northeimium commeatu instruere

Rex Dania in Bremensi ditione.

Augetur Tillij exercitus.

struere

ſtruere, atque obſidionem ſoluere tentaſſent. verum eſt Hallenſem Pſeudarchiepiſcopum cum tribus legionibus ex Mechelburgenſi, & maritimis regionibus erumpentem circa idem tempus multum Hauelburgēſibus incommodaſſe, illiuſque eccleſiam Cathedralem, vti & Pellinum occupaſſe ſatis ingenti clade Cæſarianorum, quam reſarcire ſtudebant cum Altringero tribunus Cerbonus Dux, Georgius Luneburgicus, & plures alij tribuni Cæſaris, quos aqua intermedia, & excitatæ tumultuariæ munitiunculæ non parū præpediebant.

Cæſaris exercitus ad Hauelbergam.

In Sileſia interim ad acceſſum Vvalleſteinij Regis Daniæ copiæ deſerto Teſchioſorauno, & Pleſſio, magis vires ſuas contrahentes, militem in munimentis ad Koſellam, Iagendorfium, & Troppauiam diſpoſuerunt Vvalleſteinius vero Liſchbitzium cum exercitu contendit, illumquè locū nouis operibus munitum obſedit. nec multo poſt, deiectis mœnibus, impetum militibus imperauit, infęlici omninò ſucceſſu; nam ob lubricitatem ſoli, neque męnia ſcandere, nequè in pedes conſiſtere poterant. quare amiſſis quingentis, recedere coactus eſt. Poſtera tamen die oppidum impetratis conditionibus ſe dedidit; & milites omnes ſub tribus ſignis peditum cum vna cohorte equitum Cęſaris obſequio ſe ſubmiſere. ciues verò conſignatis armis ad armamentarium; domum remiſſi, magiſtratum ſuum, & paucos milites Cæſaris ſubditos, vti rebelles, cuſtodiæ tradiderunt. Inde feſtinanter Vvalleſteinius copias ſuas Iagendorfium verſus deducens, eodem modo oppidum expugnauit, facta primis diebus acri tormentorum exploſione, vt pleræq. turres trepidantibus ſimiles ruinam minitarentur. quo ſpectaculo commoti præſidiarij deditionis conditiones propoſuerunt, eaſq. non niſi viles ſatis impetrarunt, ſingulari tamen Generalis Præfecti, gratia (cum prius ſolis bacillis armati migrare iuſſi fuiſſent,) gladio accincti receſſerunt, & poſtea plures Cæſaris obſequio ſeſe ſubmiſerunt.

Cæſaris exercitus in Sileſia.

Iagendorfium expugnatur.

Maioris molis erat obſeſſio Troppauienſis, quam immediatè poſt ſuperatum Iagendorfium Vvalleſteinius aggreſſus eſt, miſſis prius ſex mille ſclopetarijs in Ducatum Groſ-

Troppauia obſidetur.

len-

ſenſem, qui irrumpentes Danos præpedirent, vel fugientes Sileſiaticos continerent. Troppauium, magna, & munita ciuitas Sileſiæ bis mille præſidiarios habebat pedites, & ſexcentos equites, qui frequenter erumpentes, non exiguum periculum Cæſareo exercitui inijciebant.

Koſella traditur.

Erat tormẽtorum explòſio fruſtranea; nam vallo, & propugnaculis munitum oppidum, parum globorum ictus curabat quare fame, aut deſperatione expugnari debebat. Cũ itaquè obſidio protraheretur, Vvalleſteinius Koſellam ſubmiſerat, qui ibidem præſidiariorũ animos pertẽtaret. Hunc locum defendebat Carpenſonius, magni nominis aliquando militum præfectus; ſed ad Vvalleſteinij acceſſum poſt aliquot dies loco ceſſit, cum conditionibus, vt liceret cum omnibus alijs militum præfectis, concionatoribus, miniſtris, & impedimentis omnibus ad Regem Daniæ ſe recipere. & nè milites cogerentur ad Cæſaris obſequium, qui vice verſa iurarunt ſe ſpatio ſex mensium contra Maieſtatem Suam Cæſaream non militaturos. Exinde in ditionem Mechelburgenſem receſſere.

Conditionis pacti.

Inopinatus fuit omnibus rei euentus, cum arx potuiſſet experiri multorum menſium obſidionem, tam ob ſitum loci fortiſſimum propter paludes, & flumen, & noua munimenta à Mansfeldianis circumcirca extructa, quam quia illam poterant defendere ſex mille pedites, cum exercitatiſſimo Duce, qui aderat; & ter mille equites, quorum tamen duo millia, & quingenti prima die obſidionis fugerũt verſus Vngariam. Miraculi loco rem habuit Imperator, nã vt mihi poſtea retulit, attribuit S.M. hanc gratiam cuidam decreto circa reformationem Religionis Auſtriæ, & Styriæ, facto à S.M. in ſecreto Conſilio illo eodem die quo arx ſe dedit. ex quo mihi non defuit tunc occaſio ſuggerendi, eſſe bonum politicum Imperij extirpationem hæreſum, non habito quocunque humano reſpectu, prout multoties S.M. experta fuerat; & quia ſemen cecidit in terram bonam, ſtatim fixit radices.

Cæſaris copiæ ad Hauelbergam.

Erant in ditione ad Hauelbergam tunc maximæ, & frequentiſſimæ velitationes, in quibus nunc Cæſaris, nunc Regis

gis Daniæ copiæ succumbebant. plerumq. tamen deteriori sorte Cæsarianorum, qui & numero militum, & loco inter hostes, superabantur; visumquè fuerat nonnunquam de illorum fortuna ibidem conclamatum, præcipuè quando Regis Daniæ aliquot Scotorum millia, & nouus exercitus sub Comite seniore Turnio, & seniore Marchione Durlacensi ex Hollandia in Holsatiam, & postea triginta nauigijs in Mechelburgensem ditionem deductus, aduenerunt, Cæsareis tunc pertinaciter sua munimenta defendentibus, & auxilia inuocantibus.

Troppauia deditionis conditiones accipit.

Interim in Silesia res fęlicius cesserunt, nam Troppauia fortiter per viginti dies defensa, post destructas quadraginta domos ignitis globis, & consternatos ciues, accedente annonę, & aquæ penuria sese arbitrio obsidentium permisit, & deditionis conditiones accepit. Tunc ferè omnes copiæ Regis Daniæ sub ductu Baudisij ad quatuor mille equites, Vngariam versus perrumpentes, occlusis aditibus, & insequente illos equitatu Vvallesteinij. cum aliquot millibus sclopetarijs, partim in equos assumptis, partim in insidias dispositis relicta Vngaria, versus Poloniam signa vertere coacti sunt.

Reformatio in Bohemia continuatur.

Cæsari fœliciter cedentibus rebus Silesiacis, ad instaurandam disciplinam vtriusquè fori in Bohemia animum serius adiecit, quare postquam paulo ante nouas regni leges publicasset, quibus temporale illius dominium optimè posset consisti, & à seditionibus deinceps liberari; etiam de sacris, & maximè de propaganda Fide sollicitus, intellecta remora, quæ à nonnullis, imò ab omnibus ferè regni Baronibus Lutheranis inijciebatur subditorum conuersioni; præhabita matura deliberatione, cui interfui, magno animo omnes etiam ipsos Barones ad Catholicam Religionem assumendam compellere decreuit; ita ut ordinatis certis terminis, omnes, aut gratis migrarent è regno, aut Fidei Catholicæ nomen darent. Quod decretum quamuis nonnullis rigorosum videretur, eo quod aliter educati, vel parum, vel nihil de Religione audiuissent, vel ex eo, quod sine rebellione in Cæsaris obsequio continua

Oo sum-

ſummaquè constantia perſtitiſſent, nihilominus penſatis Cęſaris rationibus, maiorumq. exemplis, nemini valde iniquum viſum eſt, quamuis aliam Religionem profiteretur; nam certo omnibus conſtabat, ſi victoria penes Bohemos fuſſet non tamdiù Catholici ſ tuiſſent tolerati &c. Vt autem diſcretio, tolerantia, & prudentia Suæ Maieſtatis omnibus innoteſcat, libet ipſum tam proficuum decretum hic de verbo ad verbum inſerere.

De Religione Catholica in Bohemia.

Nos Ferdinandus II. Dei gratia Electus Romanus Imperator, &c. Omnibus, & ſingulis noſtris ſubditis, & incolis ex omnibus quatuor Ordinibus, hęreditarij noſtri regni Bohemiæ ſalutem dicimus. Dilecti, & fideles, notum eſt, & fatentur omnes hęreditarium noſtrum regnum Bohemię nunquam magis floruiſſe, & Deum propitiorem expertum eſſe, quàm tempore Caroli IV. laudatiſſimę memorię antecesſoris noſtri, ſummè honorandi, idquè ob eam pręcipuè cauſam, quod ex ſingulari, & paterna cura, atque amore erga maiores veſtros, & dilectam patriam pro ſumma ſua prudentia prouidit, diſcrepantiam in Religione nullam firmam, & constantem pacem, & ſinceram obedientiam, ac confidentiam tùm erga magiſtratum, tùm erga ſubditos in aliquo regno, aut regione afferre, aut conſeruare poſſe. Qua propter in regno Bohemiæ certas leges, & ſtatuta condidit, omnibuſquè ſuis tam Eccleſiaſticis, quam Politicis Officialibus, & Conſiliarijs mandauit, vt ante omnia ſummo ſtudio, & vigili oculo cauerent, ne præter S. Catholicam, Apoſtolicam, & ſolam ſaluificam Chriſtianam Romanam Religionem (nam ab eo tempore, quo regnum à paganiſmo ad Chriſtianam Fidem conuerſum fuit vſquè ad Regem Vvenceslaum IV. nulla alia, quam Romana Catholica Fides in eo viguit) vlli pernicioſi, & damnabiles errores, hæreſes, factiones, & ſectę in regnum introducerentur, aut in eo tolerarentur. Nec minus notum, ac manifeſtum eſt, cum poſt obitum ſupradicti Imperatoris Caroli, regnante Vvenceslao, oſcitante forte ex nimia ſecuritate omnis generis errores, atquè hęreſes in hęreditarium

noſtrum

nostrum regnum Bohemiæ irrepsissent, omnis generis turbas, dissidia, & factiones inter ipsos subditos, nec minus sũme perniciosas seditiones, & rebelliones contra Magistratũ exortas esse, quæ ferè omnium subsequentium Regum temporibus durarunt, atque in primis sub Imp. Rodulphi, & Matthiæ fęlicissimæ memoriæ regimine renouatæ sunt, ac nostro tempore ita inualuerunt, & nostri quoque subditi in dicto regno nos, nostros hæredes, successores, totamquè Domum Austriacam regno, & prouincijs annexis contra auream bullam supradicti Imp. Caroli IV. priuare, atque ita jure hæreditario prorsus spoliare conati sint. Vt igitur hæreditarium istud nostrum regnum Bohemiæ in fęlicem illum statum restituatur, in quo temporibus sæpe dicti antecessoris nostri Caroli IV. fuit; nihil magis curæ, cordiquè habuimus, ex quo insignem illam victoriam ante Pragam de nostris rebellibus hostibus, & aduersarijs, Deo bene propitio, reportauimus, quam vt laudabile exemplum illius præclari Imp. Caroli IV. (qui suo tempore pater patriæ dictus fuit, & talem se ipso facto præstitit) conseruando, & defendendo sãctam ac solam saluificam Religionem Catholicam imitaremur. Sicut igitur ille nullas hæreses, aut errores in supradictum nostrum regnum hæreditarium Bohemiæ scienter inuehi permisit; aut si illud clam factum est, omnes, & singulas Catholicæ Religioni aduersantes, sectas, & errores laudabili zelo expelli, & seuerè puniri mandauit. sic quoniam cum summo dolore intelligimus non Catholicos incolas, qui in hæreditario nostro Bohemiæ regno supersunt, nullũ periculosa contra nos, & fideles, atque obsequentes nostros subditos consilia agitandi finem facere. propterea non solum ex officio regio, & æternæ salutis nostrorum subditorũ causa (de qua nos Deo omnipotenti aliquando rationem reddere oportebit) & ad stabiliendam, ac propagandam firmam pacem, amorem, & concordiam inter fidos, & dilectos nostros subditos; nec minus ad conseruandum, & in tuto collocandum nostrum, & nostrorum hæredum, ac successorum in dictum regnum ius hæreditarium; coacti fuimus edicto sancire, vt omnes nostri non Catholici, & in per

ciosis hæresibus persistentes subditi, errores, & sectas, quæ post obitum Caroli IV. in Bohemiam irrepserunt, deserant, & ad sanctam, ac solam saluificam Catholicam Apostolicã Roman. Ecclesiam, & Religionem se conuertant: siquidem ob rationes supradictas, & propter conscientiæ stimulos nullum in posterum ex superioribus, & inferioribus ordinibus in hæresibus, erroribus, & sectis tolerare possumus; sed æquum, ac iustum, necnon diuinæ voluntati, & mandato consentaneum comperimus, vt omnes, & singuli nostri obsequentes, ac fidi subditi nobiscum in prisca Romana Catholica Religione, in qua nostri, & ipsorum maiores piè vixerunt, & diuina opitulante misericordia, beatè ex hac vita migrarunt, consentiant. Qua propter iam ante ad instituendum, ac promouendum tam necessarium, salutare, & Deo gratum opus reformationis cæteros Commissarios constituimus, & illis ex Cæs. & regia gratia iniunximus, vt cum per se, tum per suos subdelegatos omni studio annitantur, quo supradicti nostri fidi, atque obsequentes subditi in Catholica fide probè, & solidè instruantur, & ab hæresibus, atq. erroribus ad rectam viam, & solam saluificam religionem, atque ita ad obsequium S. Rom. Apostolicæ, Catholicæ Ecclesiæ perducantur. Cum igitur iam dictis nostris Commissarijs inter alia mandauerimus, vt eos, qui sunt ex Illustriũ, & Equitũ ordine (ad quos hoc nostrum Edictum specialiter dirigitur) intra sex menses ab illius publicatione, quẽ terminũ tanquam satis sufficientem ipsis præfiximus, ad se cõuocent, eosquè vel ipsi p se, vel per alios ad hanc rem ordinatos in Romana Catholica Fide instituant, ac post elapsum terminum, certò, ac bona fide referant, qualem se quisque in debito erga Deum Omnipotentem, & S. Cathol. Ecclesiã nostrumq. paternum, & clementissimum mandatum, quod ad æternam ipsorum salutem spectat, obsequio præbuerit. consultum duximus, omnes, & singulos nostros obsequentes, ac fidos subditos ex Illustrium, & Equitum ordine clementissimè, ac paternè exhortari (nam quod ad peculiares nostras, & Imperatricis dilectæ nostræ coniugis vrbes, & subditos in proprietarijs nostris dominijs, atquè ad

om-

omnes alios regni incolas attinet,quomodo illi ad Catholicam Fidem adducendi ſint;ea de re iam ante mandata dedimus, quibus nihil prorſus derogatum volumus)vt vnuſquiſquè fidelium ſupradictorum noſtrorum Commiſſariorum,aut eorundem ſubdelegatorum inſtitutionem cupide, & ex animo recipiat,& habita ſuæ ſalutis,& vtilitatis ratione in ſola ſaluifica S. Catholica Fide nobis,& vniuerſæ Chriſtianæ Apoſtolicę Romanæ Eccleſiæ adſtipuletur. quod ſi quis non fecerit hoc Cæſareo, & Regio diplomate declaramus, nos poſt elapsũ ſupradictũ ſex mẽſium terminũ nullũ omnino in noſtro hæreditario Bohemiæ regno diutius toleraturos,nec permiſſuros, vt in eo habitet, ſuaquè ibi bona poſſideat! ſed volumus, vt Bohemiæ regno excedat,& bona, quæ habet propinquis, aut alijs Catholicis incolis vendat, in quem finem;vt bona ſua vendere poſſit, alium ipſi terminum,nempè ſex menſium præfigimus.Ne quis autem exiſtimet pecuniam tantum,& opes non autem ſolam Dei omnipotentis gloriam,& honorem,ac ſubditorum noſtrorum ſalutem à nobis quæri,hoc mandato ex Cæſarea, & Regia gratia edicimus, vt ſi vnus,aut alter huic noſtræ clementiſſimæ,ac decretoriæ ſententiæ(contra noſtram ſpem, & expectationem)parere noluerit,ei abſquè vllo exordio migrarè liceat inſuper permittimus, vt ad bonorum ſuorum adminiſtrationem,& venditionem, atque ad exactionem ſuorum debitorum in regno(quæ vt ipſi promptè pſoluantur, ſedulò, & quantum iura permittunt,enitemur)quẽdam ex ſuis propinquis,aut alium aliquem Catholicum cum plena poteſtate conſtituere poſſit.Quoniam vero nihil nobis acceptius eſſet,quam vt è vetuſtis,& nobilibus familijs prognati, quorum maiores olim in noſtro hæreditario regno Bohemiæ antequam errores, & ſectæ illud inuaſiſſent Religioni Catholicæ addicti fuerunt, et in ea rebus ſecundis vſi ſunt, eandem Religionem amplecterentur,atquè ita in regno manerent: idcirco omnes,& ſingulos noſtros obſequentes ſubditos paterne,& clementiſſime monemus,vt vnuſquiſque ſuum commodum perpendat, ſuumque animum introſpiciat,ne ex iuſta Dei vindicta, & pœna non tantum temporalium

ralium,sed etiam eternorum bonorum (quod tamen nulli euenire cupimus)temere iacturam faciat;sed potius errores, atque hæreses(quibus ipsi, & eorum progenitores seducti, & inclytum hoc regnum,ad dilecta ipsorum patria in extremam calamitatem adducta fuit)eijciat,& ad veterem S.Catholicam Fidem reuertatur,vtquè nobiscum in Religione consentiat operam det. Qua in re nostræ clementissimæ decretoriæ,& immutabili voluntati,atquè sententiæ obtemperabunt.Datum Viennæ die Sabbati festo S. Ignatio Sacro Anno Domini MDCXXVII. Regnorum nostrorum Romani octauo , Vngarici decimo , & Boemici vndecimo.

Multos ex Imperio hoc decretum commouit. Lutherani inde sperabant Saxoniæ Ducem commouendum,ac Cæsari offensum illius partes deserturum . sed Saxoniæ Elector nihil his commotus profugos omnes arcuit, & præposterè querulos expediuit.Plauserunt alij,vt plausibili quadam lætitia gestientes, etiam sua repeterent, & magno animo restaurationem disciplinæ Catholicæ aggrederentur. Comes enim Nassouicus,& Marchio Badensis præcipuè reliquum suæ ditionis expurgarunt. A ciuitatibus Imperialibus multi sua repetierunt, non valde se opponentibus illarum ciuitatum oppidanis,ob duas legiones peditum Ducis Henrici Iulij,& Ioannis Georgij Marchionis Anspacensis, quæ iuxta Norimbergam stationem dudum habuerant, & recenter cum Norimbergentibus optimè mulctatis,non sine periculo noui belli conuenerant, vt demissis oppidis Engelthul, Hensenfeld,Reinhenschuād, Haxpurgum,Edenseos,& Offenhausen,quæ iam Cæsarei occupauerant, relictoquè libero commerciorum vsu;bonam summam signatæ pecuniæ, quæ militiam stipendijs sufficeret,exsoluerent. Hinc paulo ante Cæsar liberrimè mandarat Magistratui Argentinensi, vt occupatas domus Canonicorum,claustra eorundem, cū omnibus emolumentis,ac fructibus iam elapsis redderent. cui mandato in vrbe Argentinensi affixo, mox Senatus custodiam aliquot militum die,ac nocte destinauit, ne à seditiosis abriperetur,eorumquè insolentia propriæ imprudentiæ

Nouæ Reformationes in Imperio.

Argentinensiū obedientia.

tiæ

tiæ adscriberetur, deinde nedum elapsô termino à Cæsare constituto, eidem decreto Senatus promptissimè parendum censuit, atque euocatis Dominis Canonicis statim Claustrales ædes, quæ vulgo, fratrum claustrum nuncupantur, consignarunt, redditibusquè liberrimè renunciarunt; rogantes tantum, vt de præteritis iam pridem absumptis, aliquid, vel totum remitteretur. Paulopost Duci Vuirtenbergensi à Cæsare imperatum, vt restitueret monasteria Lorich Brengéhausen, & Herbertirs, vimiectaq. mentio aliorum monasteriorum Maulbrum Konigslenteren, & Betenhausen, quæ omnia loca sacra singulis annis plusquam centum septuaginta millia talerorum Cameræ Ducali, præter expensas in magistratus erogandas attribuebant. Huic Decreto Dux Vuirtenbergensis, de cuius integra fortuna agebatur, non ausus fuit vim opponere; sed fratrem suum Viennam ad Cęsarem submisit, vt extremam suę familię ruinam deprecaretur. verum Cæsar constantissime, magna tamen prudentia nihil remisit, dum aliquantulum tempori cedendum ordinauit; donec etiam alij eiusdē culpę socij communi Edicto de Electorum consilio cudendo, à possessis bonis sacris arcerentur. Episcopo tamen Eistatensi contra Norimbergéses decreta fuit possessio monasterij Bilbenrens, cum omnibus attinentijs, literis, diplomatibus, mobilibus, ac immobilibus; cui decreto etiam Senatus absque vlteriori tergiuersatione, metu vicinorum militum promptè paruit, longe alio stylo, quam septennio ante fecerant, tam ipsi Norimbergenses, quam Virtenbergensis Dux, Marchio Badensis, Hanspacensis, Hassus, & alij confœderati, quando à Cæsare, & à Duce Bauarię confirmationes iniustarum detentionum similium fortunarum Ecclesię nisi sunt extorquere; aliter Cęsarem vna cum omnibus Catholicis crudeli bello oppetere, & quidquid Catholicis remanserat, adimere, totamquè Catholicam Religionem extirpare minitantes.

Dux Vuirtemberg. mouetur

Norimbergensibus imperatur restitutio.

Non adhuc animo desponderat Fredericus Palatinus etiam post tot exilia, ac insignes clades perpessas; quin pristinę fortunæ aliquo modo se reddere studeret. hinc cum initio huius anni Lotharingię Ducem, & Ducem Vuirtenber-

Conuentus recōciliationis Coimariæ.

bergensem interpellasset, vt apud Cæsarem pro reconciliatione intercederent, & iam indictam diem ad pacis cōmercia Colmariæ obtinuisset, vti supra tetigimus; Legatos suos miris technis detinuit, vt videret, quo res Silesiacæ vergerent, at male cedētibus, illos quidem Colmariam misit, sed nimis opulentas reconciliationis conditiones obtinere voluit. Quis enim victor integram ditionem, (vt nomine Palatini postularunt illius Legati,) voluisset restituere? quis voluisset sectam, tam perniciosam, qualem ibi aluerat, tolerare? quis tot sumptibus fact s indulgere? obtulit tantum Palatinus Electoratus dignitatem ea ratione, vt post obitum Maximiliani Ducis Bauariæ, rursus illius filij illam obtinerent; ac post illius hæredem, rursus illa ad vnum ex Bauariæ Ducibus deriuaretur, quæ oblatio forte Cæsaris Delegatis, & Cæsari ipsi nō displicuisset, si cætera pœnitentiæ signa respondissent, illis autem deficientibus, cum obstinatè noluisset Palatinus Catholicam Religionem admitttere, neque cōtrouersis fortunis sacris cedere, nec graue æs alienum suscipere; omnis reconciliationis spes euanuit, Deus autem è cōtra constantissimo, iustissimoq. Cæsari magis, ac magis benedixit.

Superbia Palatini.

Illius enim exercitus in Silesia hostium copias sub Baudisio fugientes insequutus, (cum illæ Pitschenam Poloniæ limitem petijssent, ac vastassent) prope Schauerinum aliud Poloniæ oppidum ad Nettam, insigni prælio commisso victor euasit; nam Pechmannus Cæsareæ militiæ submissæ Præfectus, cum septem armatorum millibus, obuiam fugiētibus Danis se fortissime dedit, quorum impetum ægrè potuit ab initio sustinere verum superuenientes Croati septingenti maiori strepitu Danos aggressi, tormenta recuperarunt, & ad fugam adactos dissiparunt; itaut magna pars illorum postea à vicanis trucidata fuerit; & ipse Baudisius cum decem ex suis vix euaserit, cæteriq. omnes vrbe Damensi exclusi miserrimè interierint, aut in syluas sese dudum abscondérint. Tamen Cæsaris tantam victoriam non parum repressit mors ipsius Pechmanni, qui inter primos

Baudisius fugit.

Pugna inter Cæsareos, & Regios.

Obitus Pechmanni.

Ordi-

ordines certans,tormento maiori ictus,occubuit.erat ſecta Lutheranus, ſed ingenio,fortitudine,bellorum experientia, & conſtanti in Cæſarem fide apud milites celebris; quem vniuerſus exercitus defleuit, & Cæſar ad talis mortis nuntium ingemuit, non tam ad corporis, quam ad animæ, extra Eccleſiam occumbentis interitum ſuſpirans.

Detinebat hoc tempore Cęſaris copias in Saxonia Daniæ Rex duplici exercitu;nam caſtra ſua ad vrbem BlecKede poſuerat,vbi cum decem millibus vrbem oppugnans, Præfectum Brandeſteinium deſerto oppido in arcem fugere coegerat; qui poſtea mutata prælii ſorte cū vires recollegiſſet,ea fortitudine impetum retudit; vt fruſtraneam oppugnationem Rex præcauēs receptui canere coactus fuerit: non ita poſt peiori omnino fortuna in Croatorum milites incidit, qui occiſis octingentis, alios in Albim fluuium adegerunt, alios turpi fuga ſalutem quærere docuerunt, totumquè fere illum exercitum diſſiparunt. Quod animaduertens Rex tam male ſibi, ſuiſquè ceſſiſſe, pertæſus in Cæſarem bella, deſperatione quadam ſuos in Ducatum Luneburgenſem immittens, miſeros ſubditos grauiſſimis moleſtiis affecit, & Brunſuicenſes omnes flamma perdere decernens arcis Guelphorum præſidiarios excitauit, vt frequentiſſimis excurſionibus patriam infeſtarent; ſperans fortè inde milites Cæſareos Hauelbergam, vbi alter erat exercitus, deſerturos, vel ibidem remiſſius obſidionem curaturos. Deduxerat enim ille alterum exercitum in ditionem Brandeburgenſem, non procul ab Hauelberga, quo cum caſtra Cæſarianorum ad Sandouuium excubantia, temerariè ſatis aggreſſus fuiſſet; fortuna inibi illi auerſa fuerat, quare in templum Hauelbergenſe, quod Cathedralis ædem refert, & in monte ſitum, ciuitati imminet, ſeſe receperunt; atquè inde ciuitatem, ditionem Brandeburgicam, Cæſareaquè caſtra grauiter infeſtarunt. Quapropter Elector Brandeburgicus, vt prius Brunſuicenſis fecerat, ſubditos ſuos è caſtris Danicis reuocare decreuit plerique enim non ex plebeio,

Daniæ Rex oppugnat BlecKede.

Deſperatio Regis Dani.

Daniæ Rex Hauelbergam ducit.

sed ex equestri, & ciuium ordine & Regi militabant, & in propriæ patriæ perniciem illi exactiones imponenti assistebāt. imo præsidia habentes Ruppini, Frisaci, Zedenici, & Liebenuualdi sumptus menstruos à Brandeburgicis exigebant postea illos, licet serius Cæsari fidus, sub graui pœna reuocauit, ac solis Cæsareis copijs necessaria quæquè præberi mādauit; imò omnes suos tam equestri loco natos, quam ciues, & rusticos cis & vltra Oderæ flumen commorantes, equis validissimis, seruis, puluere tormentario, globulis, & omnibus armis instructos ad ōne signū adesse iussit, vt hostes propulsarent ideoq. etiā Cæsarea præsidia Perlini, Francofurti, & alibi libenter admisit, adeo copiosa, vt iam MarcKam Brandeburgicam possent Imperio suo subijcere, & liberè superatis confidere. Ex hac tam propitia Electoris Brandeburgici erga Cæsarem voluntate, nata fuit fama, illum Catholicæ Religioni nomen daturum. ciues fęlicissimi nuncij famam auxerunt; quod non ita pridem multos è suis prædicantibus, ꝙ vehementius populum concitassent, officio priuasset, modestioribus aliquot substitutis, per quos auctoritas, & obedientia Cæsaris stabiliebatur, & singulis integra fides erga Suam Maiestatē seriò commendabatur. proinde nonnulli Lutheranam sectam apud suos subditos eliminandam arbitrabantur, vt paulatim Elector sese legibus Imperj conformaret, ꝙ alioquin in Caluinismo valde difficile cognoscebatur. neq. hæc mutatio multis displicebat, qui aliquando hinc quietiorem Germaniæ statum sperabant; displicebat tamen omnibus, quod non ita pridem innotuerat de eiusdem Electoris sorore Catherina paulò ante Bethlemio Gabori desponsata, ac tunc de successione male sollicita, quæ licet Germanico sanguine orta, & Imperij Romani Princeps; nihilominus paulo ante fœudum, seu inuestituram Transyluaniç post obitum mariti à Turcarum Imperatore petierat, & obtinuerat; ita tamen, vt ipsa foret deinceps amica amicis Turcarum, & inimica inimicis illorum, singulisque annis offerret dona magni momenti: quibus hanc gratiam ab ipso Imperatore Turcarum cognosceret; nec non alijs

Brandeburgicus reuocat suor. & Cæsari obedit.

Spes de Electore Brandeburgicus ad Catholicā Relig.

Inuestitura Transyluaniæ à Turcis facta

aliis conditionibus Christiano nomini indignis, quæ tamen Elector Brandeburgicus, paulo post apud Cæsarem excusauit, culpam omnem in Bethlemium reijciens, & ipse in obsequio Suæ Maiestatis perseuerauit.

Hoc autem in loco non incongruam illius inuestituræ expositionem putaui, tum ad rerum cum nostro instituto coniunctarum eruditionem; tum etiam, vt complures nostrorum Principum, qui Christo Sole irradiari gloriati, vix tamen ipsi Christo (tantum in Christi ministros reuerentia stomachantur) caput submittere dignantur; sapientiam addiscant à cæco, ac barbaro tyranno, qui cum sese supra mille attributorum sydera, veluti quid diuinitatem sapiens, extulerit; ratus est altiorem quemdam Cœlo ipso tronum eminere, qui humilitate prætulgens, inuiolabili non in Deum modo, sed in Dei ministros obsequio, ac cęca reuerētia stabilitur, ibiq. superbissima, sed non minus honesta ambitione residere ausus est, dum se non Maumeti mancipiū, sed Mechæ, ac Medinę in profundiorem Maumeti reuerentiam professus est. Enimuerò tam alta sapientia à solo forsan Spiritusancto longè superari potuit; dum Romanum Pontificem, qui Rex Regum iure debet; seruum tamen Dei seruorum, & quidem omnium, voluit nuncupari.

Ego qui infinitis gratijs, iusti, magni, & Omnipotētis Dei, Creatoris Cęli, & terræ, immensi, incōparabilis, & ęterni, innumerabilibusq. miraculis maioris suorū Prophetarū ornamēti mūdi, Solis vniuersi, sancti Mahometis Mustafà, qui sit benedictus in æternū, ac quatuor sociorū eius, necnō deprecationibus Beatarū animarū omniū Sāctorū, & Prophetarū, sū Monarcha totius Mōnarchię ab Oriente, & Occidente, dominator mūdi, possessor inclytorū regnorum Europæ, Arabiæ, & Persię, successor Cęsaris, & Gemmi, donator coronarum Regibus Terræ, vmbra Omnipotentis, secundus Alexāder Magnus, seruitor, & Minister duarū augustissimarū Domuū Męcę, & Medinæ inter omnes ciuitates mūdi nobilissimarū, & sup ōnes alias habitationes terrenas, excellsarū, & Sāctę Ierusalē, Dñus Lablæ, Catafæ, Ægypti, Temen, Sanaæ,

Pp 2 Aden

Aden,Basiozæ,Ilabth;Tuasin, Merash,Saidæ,Damasci,Domus salutis,Haleppi, Tripoli Soriensis, Nihauend, Belenguiã,Baruci,Aschilan,Melopotamiæ, Amadici,Van, Arsici, Cars,Erdeã,Cilderzehem,Cuti,Gorgani,Catbag,Schirezul, Curdi,Natoliæq. Greciæ,Caramaniæ, famosarum Vectium ferri Daghistan, & Turchistan,Campaniarum Chiberack, Bogdaniæ,Balachiæ, maris albi,& nigri, & maris Kulzum, regnorum Terckidilem, Constantinopolis, inuidiatæ Regi, Zulcadriæ,Mecahl bellicosæ, & armigeræ Algieri, Tripolis Barbariensis,Tunesis,Cipri,Ocri,Rodi,Votalis, regni Greciæ,Temisuar,Bolnç,Canisæ,Agriæ, Budæ, domicilij belli, Caphæ,Trabisondç,& aliorum infinitorum regnorum, populotarum prouinciarum,habitatorum pagorum, & inexpugnabilium arcium Princeps,Imperator, Monarcha, Rex Regum', Sultanus filius Sultani Muratanu, filius Sultani, Ahmedus filius Sultani, Mehemssãm filius Sultani, Muradhanus,&c.

Maiori impetu Hauelbergam oppugnare constituerant Dani pôte supra Bulzenburgum instructo, per quem transire satagebant. sed Cçsareis è munimento è regione alterius Danicorum erecto,transitum aliquandiu prępedientibus;illi paulo inferius pontem cônstituẽtes,& magno numero transeuntes,concurrrentibus Mechelburgensibus ignem præfatę ciuitati Hauelburgensi iniecerunt. quo consternati Cçsarei,deserta vrbe,ad vicinum lucum concesserunt, verũ paulo post retrogressi,vrbem strenuè defenderunt; & Dani è contra cum dudum è Vuero auxilia sperassent, de possessione eiusdem vrbis desperantes; tam munitionem propè Ardenburgum, quam alias non contemnẽdas ad Boulzenburgum reliquerunt.quare Dux Luneburgicus paulo ante minoribus nauibus,quę tignis commodè necti poterãt, instructis,vna cũ militũ præfectis cò ꝓfectus est;& Danis alterũ munimentũin insula Hauelæ situm defendere, sed frustra nitentibus,magno impetu irrumpens, eos ad fugam compulit.pariter Tillius dum nocte Albim ponte iungere parasset,Dani resciffo ponte,& munitionibus pręsidio nudatis,fuga dilapsi sunt; tam prauo cęterorum praesidiariorũ;

Hauelberga oppugnatur.

Fuga Danorũ.

qui

qui Hauelbergæ erant exemplo, vt & illi quamprimum traductam Georgij Ducis Luneburgenſis aciem viderunt, ſpõte ſua inde abierint, & ſeſe in tutum receperint. receſſit poſtea exercitus Danicus verſus mare, vbi ſperabat Rex ſe non ſolum Ducem Mechelburgenſem habiturum, ſed & ciuitates Anſeaticas, Lubeckam, Hamburgum, ac Bremam ſuæ expeditionis ſocias. & ideo eas ad coniungendas vires inuitauit. ſed & hoc fruſtra; nam illæ animaduertentes Cæſaris fœlicitatem, prudenter ſeſe excuſarunt. Quare quo patriæ Holſatiæ, alijſquè regionibus proſpiceretur, filius ipſius Regis cum Equeſtri ordine Holſatiæ, & Sleuicienſibus, nec nõ cum ſeditioſis ruſticis Segenbergam appulit, ne vel à Lubecenſibus, vel ab alijs a tergo imminentibus, parens inuaderetur. in quem finem etiam non procul ab Hamburgo munimentum longe maximum erigi præcepit tumultuaria architectorum Hollandicorum opera, in quo in dies 5000. ſubditorum laborabant.

Sollicitantur vrbes Anſeaticas.

Rex, euocato Marchione Durlacenſi, & Duce Bernardo Saxone Vvinarienſi, Lammerdorfio, alijſquè ſuæ militiæ præfectis in Mechelburgenſem ditionem conceſſit. vbi copias viginti nauibus impoſitas expectabat, vt inde Cæſareos prohiberet; nam Vvalleſteinius ex Sileſia per Marchionatũ Brandeburgenſem in Mechelburgenſem ditionem volens irrumpere, iam Gutterbockium primos ordines quinque millium ſub tribuno Arnhemio tranſmiſerat, & ipſe cum reliquo exercitu modicis itineribus ſequebatur. Tillius ab alia parte non ſolum arcem Guelphorum obſederat in Brunſuicenſi ditione cum legionibus Cortenbarſij, Eckſtadtij Herbersdorfij, & peditibus Pappenheimij, Eruuitij, ſed etiam, ad Vviſurgim Neoburgum cum alijs Comitis de Gronsfeldt tribuni Vvabol, Aſſenburg, Anhold, Galles, BocK, qui frenum hoſtibus Brema aſcendentibus, ſub ductu Morgantij inijciebant, præpedientes, ne commeatus, aut arma, præfatis arcibus importarentur. quod, cum aliquoties illi pertentaſſent, aliquot velitationibus ſuperati, receptui cecinerunt. Rex ipſe obſeſſos ſuos deſeruit, vti & munimentũ Vvinſenſe, tanto ſtudio, & arte præparatum, proximumquè Ham-

Rex in Mechelburgẽſem ditionẽ tendit.

Obſidetur Vvolfēbuſeliũ

Obſidetur Neoburgum.

Hamburgensibus, illorumquè præsidio formatum, sed, vt verebantur multi, Regi ab oppidanis concessum, vt haberet, quo se tempore periculi reciperet. suspicionem auxit magna Regis cum illis familiaritas non solum commercij, & nauium, sed etiam propriæ personæ, quæ Hamburgum libere, & familiariter intrauit, cum excubijs loquebatur, magnoquè honore passim à ciuibus afficiebatur; quæ cum in fraudem fieri viderentur, non defuit officio Cæsar, quin Hāburgenses moneret, nè deserto supremo capite Imperij, legitimo tutore, protectore, ac defensore sui commercij, alienum æmulum respicerent. Iam alias inquiebat Cæsar serio monuisse ciuitatem de varijs pacem Imperii perturbantibus; inter quæ recensebat Caluinistarum in ipsa vrbe Hamburgensi nidulationem seueris Imperii legibus alioquin exclusam, Catholicorum insuper reiectionem, in vrbe Hamburgensi satis frequentatam, quando vel ciuis, mercator opifex, vel etiam mediastinus aliquis debet admitti, Catholicæ Religionis præpeditum exercitium; cum è contra Anglorum, vel Puritanorum scholæ ibidem instituerentur, neque commercia, lucra, & improbæ nundinationes poterant multum tam malæ causæ fauere, vt bonam religionem excluderent, cum etiam à Catholicis haberent sufficientia cōmercia, maximè ab Hispaniæ Rege, à quo possent aliquado etiam intuitu tam iniquæ societatis excludi. ac proinde illos monebat, vt mitius erga Catholicos se haberent, & Cæsaris totius Romani Imperij capitis legibus obtemperarent, quod idem paulò post occupata prius Bourzenburgensi arce, & Lauuemburgo ditione accepto; Tillius aliquot literis præstitit, continuato itinere cum exercitu Hamburgum, postulans à Magistratu ibidem ob illius accessum exterrito, vt locum telonio ciuitatis destinatum, & alias Regi Daniæ concessum suo præsidio munirent, vel Cæsaris admitterēt; vt naues, & nautas Cæsaris obsequio præpararēt; Hollandorum Legatum, ac præfectum Hatsfeld è sua vrbe demitterent Anglorum etiam Legatos contra Cæsarem cōspirantes reiicerent, & pacem Religionis in Imperio à tot annis publicatam seruarent. Quæ omnia Hamburgentium

Monentur Hā burgenses à Cæsare.

Le-

Legatus Vincentius Mullerus se senatui propositurum promisit,& ad deliberandum, respondendumquè octidui spatium impetrauit,quo tempore nihil feriatus Tillius post occupata omnia munimenta Regis Daniæ ad Albim,Nieuhusium,Stilhornium,& Harburgum inuasit,tanto terrore incusso,vt Rex viritim omnes Holsatos,quotquot arma ferre poterant,ad tuendam patriam euocarit.

In tantis Holsatiæ,totiusquè Saxoniæ inferioris periculis administrator Hallensis, seu Pseudarchiepiscopus Magdeburgensis per Angliam,Galliam,& Venetias ad Bethlemiũ Gaborẽ profectus est, vt vbique extremo tempore auxilia pro Rege Daniæ impetraret.quæ cum Hollandi post speratam expugnationem Crollensem liberalius promisissent; Angli,& Galli,licet ab Hollandis rogarentur particulari Legatione ob feruens bellum inter illorum Reges, pertinacius subsidia negarunt,Veneti verò diù tergiuersati, tandem Legatum ob ius gentium ad Bethlemium demiserunt, qui honestissimè sese illo tempore excusauit,ex eò quod constabat Turcarum Imperatorem in magnis angustijs versari circa Babiloniæ oppugnationem,quæ iam centum mille milites assumpserat,& alios centum mille desiderabat, fęlicem rei euentum desperante fere Calillio Purpuratorum Principe; maximè vbi circa idem tempus Emirus Suidanus à Turcarum Imperatore defecerat,& seditionem continuans, Prætorianorum militum Præfectum cum copijs sibi adiunctis oppugnabat,non sine periculo perdendi integrum Ottomãnicum Imperium;cui vt ipse Bethlemius consuleret, pacẽ cum Romanorum Imperatore fouere decreuerat. quare tam Hallensem administratorem,quam Lumpenburgicũ, ac Zerotinum Morauiæ profugos,opimas conditiones proferentes,respuit,taliaquè postulata in alia omnino quietiora tempora reijci voluit.imo nè Cæsar à pace inita resiliret, Turcarum Legatum internuntium post renouata fœdera, cum muneribus itineri accinctum,accelerationem vrsit;Cęsaremq. ad patientiam exortatus sua officia obtulit, & hostium illius technas fidi animi testimonio detexit.

Legationẽ obit Pseudarchiep. Hallensis.

Bethlemius se excusabat.

Clades Turcarum.

Vrgetur à Bethlemio Leg. tus Turcicus.

Indictus interim fuerat Principũ Electorum Conuentus Mulhusii in proximũ mensẽ Augusti, vbi de reconciliatione Palatini, de Daniæ Regis iniusta expeditione, de ponendis armis, de pacis ratione in Imperio constituenda, & de alijs rebus ipsis Electoribus molestis, ac Cæsareæ fortunæ nõ satis fauentibus, quæ particulariter iu Imperio occurrebãt; agendum erat: sed vix stabile aliquod tempus huic Conuentui reperiebatur. Dudum etiam controuertebatur; qui nam forẽt admittendi, an soli Electores, an Principum Legati, an ipse Cæsar. Varij etiam euentus, plerumquè fęlices pro Cæsareo exercitu, in dies statuum causæ, & consiliorum rationes im̃mutabant. Non ita pridem Cæsar consultus, & sollicitatus præcipuè ab Episcopo Augustano, Constantiẽsi, & Vvormatiensi, nec non ab Abbate Cæsariensi.., & ab alijs grauatis, vt restitutiones monasteriorum Episcopatuum, aliorumquè bonorum Ecclesiasticorum aggrederetur, contra Ducem Vvirtemburgensem, & Marchionem Anspacensem, in quorum manibus adhuc erant cœnobia Lorchæ, Brenzenhusiense, Herbertingense, Muulbrunnense, Coronæ Regiæ, Bebenhusianum, Heilbronnense, & Reichenbacense, quod olim Cæsar Rudolphus II. in fauorem Episcopi Constantiensis inceperat vrgere. Quare Sua Maiestas, ipsos Electores Imperij consulere voluit, an ea, quæ meritò exigebantur, nunc tandem defunctis tot bellis, deberent restitui; nequè enim de causæ iustitia quæstio erat, sed de executione, quam Sua Maiestas absquè Electorum iudicio, ac voto, solus noluit contra plurimorum mentem aggredi illo tẽpore; cum vni adhuc præcipitata, plena periculis, ac nouarum turbarum origo videretur aperienda, si à singulis malæ fidei possessa, & contra iura detenta importunius exigerẽtur. Neque enim vnius, aut paucorum hic causa ventilabatur, quamuis sub paucorum nomine discuterentur ea, quæ nominatorum monasteriorum erant, & contra solos Principes Vvirtembergensem, ac Anspacensem. Agebatur enim non minus de Argentinensibus, Vlmensibus, Norimbegẽsibus, cunctisquè ciuitatibus Imperialibus, nec non de vniuerso

Cohultus Mulhusinus.

Grauamina Cæsari à Catholicis data.

Cæsar consulit Elector per literas.

uerso

verso fere districtu inferioris Saxoniæ, de Episcopatib⁹ Magdeburgensi, Bremensi, Alberstadiensi, Verdensi, Mindensi, Caminensi, Hauelburgensi, Suuerinensi, & de omnibus post transactionem Passauiensem, contra iura, consuetudines, ac pacta per diuersos Principes, Respub. Dynastas, Proceres, ac nobiles inuasis, quæ sicut in Duce Vvirtembergensi, ita & omnibus alijs locum erant habitura.

Ad hanc quæstionem tam difficilem generalioribus rebus dissimulatis Electores tali fere responso Cæsari responderunt, non posse latere Suam Augustissimam Maiestatem, nec acta Imperij sub anno 1555 non callere quanta, quamuè intolerabilia fuerint Catholicorum grauamina, quam iustæ querelæ, quamq. frequentes ob nobilissimas fundationes, monasteria, & bona ipsis paulo post Pataujentia concordata contra Religionis sacrosanctæ fœdera, ac ius ipsum cōmune cum summo tam diuini honoris, quam Ecclesię Catholicæ præiudicio violenter erepta, violata, euersa, ac tam pertinaci conatu detenta, & quod non defuerint, qui à Maiestate Cæsarea, & Statibus Catholicis propositis funesti belli minis præfatorum bonorum fundationum, cænobiorum (vtpotè circa quæ transactionem, aut amicam compositionem admittere nollent) omnimodam cessionem, ac perpetuam abdicationem extorquere niterentur; nisi futili illo vano prętestu, qnasi bonorum Ecclenasticorum conseruatio, & immunitas substantiale punctum sancitę pacis Religionis non esset; cum tamen eorundem bonorum conseruatione, seu basi nitatur Ecclesiastici status salus, cui non minus, quam sęculari, Religionis sacris fęderibus prospectum voluere, tum Catholicæ Religionis, tum Augustanę Confessionis asseclæ, vt nisi Ecclesiæ Catholicæ bona hisce fęderibus tuta esse possent, ipsa etiam fędera euanescerent Et quamuis Protestantes illi, qui post ictum Religionis fœdus nobilissimas fundationes rapuere, & Religiosis pulsis, patrimonij Ecclesiæ dominium sibi arrogarunt, adeo sensū pacis Religionis peruertant, & eo vsque detorqueant, vt ea salua licere sibi opinentur Religiosos terrarum, & Prin-

Responsio Electorū ad Cæsarem.

Audax Protestantiū postulatū anno 1619. in Conuētu Norimbergensi.

Religiosi expu.

Principatuum suorum incolas, à Catholica antiqua Religione, & statu, ad quem se voto obligarunt, ad Augustanam Confessionem vrgere, & cogere; esse nihilominus in comperto, nec negari à quoquam posse huiusmodi Religiosos vna cum suis cœnobijs, & redditibus ab omni status sęcularis iurisdictione penitus exemptos, ac sęcularem statum illis defensionis prius nomine obligatum, & obstrictum esse.

His addiderunt Electores pacta Religionis in hisce præsertim casibus luce ipsa clariora existere, nullumquè vspiam locorum Augustanæ Confessionis asseclis ius quocunque tandem illud nomine censeatur attribuere in cœnobia, & fundationes vbicunque locorum existant. Neque Catholicos status restitutionem bonorum, & cœnobiorum ante Patauientia pacta ipsis ereptorum, quam sub nullo Imperatore non postularant, tam facilè condonaturos fuisse, nisi desiderio, & certa spe reliqua conseruandi fuissent illecti. Distinxerunt etiam controuersias, neque enim illæ erant, an incolis territorij contra territorij dominum vi pacis religiosæ mandata decerni possent; sed potius in iure communi, & pace profana cardine quæstionis verteretur, vi cuius nemini permissum erat, alteri vim inferre, aut quempiam possessione sua exuere, cui iuri hactenus nulla Imperij Comitia, nullæuè constitutiones, aut leges derogauerant, imò si Religiosis fœdera obscura fuissent, iuri tamen communi standum fuisse, quoadusque ambiguitas ista legitimo modo tolleretur. Ac tandem existimarunt quæsitas, ac prætensas in Religiosos, ac cœnobia in sęcularium dominorum ditionibus existentia, iurisdictiones, quamuis extra controuesiam forent, tamen eas non nisi ad Religionem præcisè, nullo modo ad bona, & possessiones sese potuisse extendere, ac proinde Religiosis non minus quam sęcularibus ius emigrandi, ac suas possessiones distrahendi, pretium secum auferendi, in vsus suos exponendi integrum, ac illesum necessariò mansisse.

Ius naturale quid doceat.

Resolutio Electorum

Ex quibus omnibus deduxerũt Electores Maiestatẽ suã vti

Ecclesiæ Catholicæ, ac subditorum eius supremũ aduocatũ, & protectorem non solum ad Episcopi Constantiensis instantiam, restitutionem cœnobij Reichenbacensis rectissimè mandasse, verum etiam ad eandemmet restitutionem vrgendam circa monasteria ab Episcopo Augustano, necnon ab Abbate Cæsariensi quæsita; imo & quæuis alia post concordata Patauientia erepta, ius, ac iustissimas causas habere. Præsertim cum piæ memoriæ Cæsar Rodulphus decreto quodam 17. Iulij anno 1599. Electorũ Palatini, Saxonis, & Brandeburgici, Legatis Pragæ dato, expresse senserit, Ecclesiasticorum bonorum conseruationem substantiale punctum pacis religiosæ esse, eique in Imperio antecessores pollicita esse, in euentum compositionis sese ita dispositionem facturos, vt ius suum cuique integrum, ac spoliatis ad sua postliminio redeundi facultas maneret. Maximè vero suæ Maiestati licere sententiam ferre, cum alius nemo posset huius causæ esse iudex aut arbiter. Hoc quidem prædecessores non fecisse, nê Imperium turbarent, neuè status inter se committerent. quare admodum lente, ac meticulose ad controuersiæ decisionem progressos fuisse. Eum tamen metum esse sublatum, quando Imperium à Turca, à quo sibi tum temporis male mutuebat, erat liberum. & maiori apud status Imperij erat Maiestatis Suæ auctoritas, ac potentia, cum iustitia, & bonitate causæ coniuncta, vt credibile non esset futurum, reperiri quempiam, qui ei, eiusq. legitimis dispositionibus refractarium sese exiberet.

Cesaris Rudolphi sententia.

Rationes PP. Electorum.

Hoc tam claro, iusto, & constanti voto obtento ab Electoribus Catholicis Sua Maiestas adlaborauit, vt eisdem cõsentiret Elector Saxoniæ, illumquè sperauit omninò ita facturum in Conuentu Mulhusino atque in hunc finem D. Petrum à Stralendorf Imperij Vicecancellarium, hominem in rebus Imperij versatissimum, vna cum D. Ermãno Questembergio insigni inter cæteros Consiliario, eo ablegauit, vt tam de his, quam de alijs grauaminibus, hactenus iustitiam, disciplinam, ac Religionem præpedientibus semel cõsentientibus votis determinaretur. Ego etiã in re tãti momẽti, ex qua salus Imperij pendebat; vigilantissimus Vienna

Elector Saxoniæ inducitur ad eadem

licet maximis expensis virum versatum destinaui, qui nomine Sedis Apostolicæ constantiam Electorum promoueret, & decretum laude dignissimum nomine Sanctitatis suę vrgeret, maximè illo tempore, quo plures vndique accurrebant, vt ipsorum fortunis consuleretur, sic Brunsuicensis, sic Hollatus, Mindenses, Luneburgicus, Landgrauij Hassiæ, Vvirtenbergensis Dux, Duces Saxonici, Vinarienses, Coburgenses, & Altenburgenses, insuper Hispanici, & Gaborei Legati. Quid ni etiam Sedes Apostolica, cuius res vel maxime agebatur, mitteret, qui sollicitam manum adhiberet? Quid autem actum fuerit postea referemus, nequè enim hoc mense Augusti, nec sequenti initia Comitiorum fuerunt.

Hamburgēses, & Lubecenses cum Cæsare cō spirant.

Fauit tamen Deus bonæ voluntati, & cum nonnulli de exitu illius dubitassent, si forte Rex Daniæ repararet suam fortunam, vel si Principes omnes Protestantes vnà cum ciuitatibus liberis, atquè Anseaticis conspirarent; ecce ad literas Cæsareæ Maiestatis, & Tillij tum Hamburgenses, tum Lubecenses Cæsaris obsequio se dedicarunt, annonam, arma, transitum, & quicquid absque illorum damno, aut periculo posset Cæsareis prodesse, liberaliter obtulerunt. Vvallesteinius etiam iam creatus Fridlandiæ Dux, vna cum suo Legato Scickio adulto mense Augusti Hauelbergam appulit, & mox exercitum vniuersum, fugato Durlacensi, in Mechelburgensem ditionem deduxit, statim à ciuitatibus Rostochiensi, ac Vvismariensi stipendium mille equitum, vel menstruatim 15. m. talerorum postulauit. Dum ergo exercitus in Mechelburgensem ditionem esset deductus, suprema capita exercituum Cæsaris, ac Bauarici Ducis, seu Catholici fœderis Leuuenburgi conuenerunt, & de inuadenda Hollatia deliberarunt, neque illud difficile videbatur, impetrato transitu, ac commeatu ab Hamburgo, ac Lubecca. Quare Tillius absquè longiori deliberatione initium facere voluit magis ad sinistram deflectens, Béneburgum oppugnare decernens. dum Vvallesteinij exercitus magis ad dexteram inclinans, in duas partes diuisus, partim medio itinere non procul à Tillij exercitu, partim verò versus Lu-

Conuentus supremorum Ducum Lauuenburgi.

beckam

becKam omnino ad sinistram properaret. Prius tamen ante solutum Conuentum Lauuenburgensem, duo Generales Ducem Holsatiæ, conditiones pacis proponentem, audiuerunt. Verum cum illæ non essent pro victoribus, sed adhuc Regiam Maiestatem Daniæ saperent, nullo modo pacem admittere voluerunt, nisi prius Rex Daniæ ab armis discederet; officium Præfecturæ districtus Saxoniæ inferioris deponeret; omnibus actionibus erga Ecclesias sacras valediceret; Imperij Romani feuda, & telonia restitueret; GluKstadium traderet; belli expensas ferret; omnino Brunsuicensi Ducatui cederet; damna Duci Luneburgensi incendio causata refunderet; omnibus fœderibus contra Domum Austriacam, & Imperij Principes nuntium mitteret; telonio Sundæ non nisi pristino more vteretur; denique nisi de his omnibus idoneam cautionem præstaret.

Cõmercium pacis ictaũ à Duce Holsatiæ.

Hæc cum Daniæ Rex citra extremum suum damnum facere non posset, neque vellet; vterquè Generalis modo prędicto in Holsatiam tetendit. ac mox Tillius non sine periculo vitæ Binneburgum, vbi ictu sclopi petitus fuit, expugnauit; Slickius verò, qui ad dexteram progrediens, Marchionem à DurlacK cum suis copijs in angustias insulæ cuiusdam redegit, vt vix euadere posset; & VVallesteinius medius Steinbergam fœliciter oppetiuit. solus Rex Daniæ minimè sibi constans, nunc Krembenam, nunc GlucKstadiũ infęliciter petens; ex desperatione proprias ciuitates igne iniecto perdidit; & rustici, vt aquæ intumescerent, obices notis in locis opposuerunt. E contrario vero iuxta Albim, & Visurgim ad obsidionem arcis Guelphorum, & NienbroKensis adhuc Cæsarei, nec non Bauarici excubabant, maximè vt auxiliaribus Hollandicis sub ductu tribuui Morgãtij procedentibus, occurrerẽt, illas itaquè copias non ita post exceperunt tanta fortitudine, ac prudentia, vt ademptis omnibus impedimentis copias totas dispeserint, ex quibus aliqui Visurgi ablumpti sunt, & centum circiter in potestatem Cæsarianorum deuenerunt. Nè autem Nienburgum, & Guelphorum arx vllo modo euaderet, Tillius relicta Holsatia Ducis Fridlandiæ exercitui, totum se in ditionem

Exercitus Cæsarei in Holsatiam.

Tillius relinquit Holsatiam Cæsareis.

nem

nem Brunsuicensem conuertit,serioquè illas vrbes obsideri iussit.increbuerat enim fama totum Hollandorum exercitũ mox Grolla deuicta,in Brunsuicensem ditionem aduenturum,vt obsessos liberaret, quare huic periculo Tillius occurrendum duxit,& obsidendo præfata loca,optima hyberna in Bremensi Archiepiscopatu quæsiuit; vt quietus saxos exciperet; huius deliberationis initium sub ipso Tillij aduentu fecit Comes Anholtinus iuxta Oeterbergam, & Stadenam munitionem,cum mille equitibus exploraturus hostium agmina; & cum in Daluuigium Anglorum tribunũ incidisset,ex illius copijs duas turmas prostrauit,tertiamquè dispersit præter captiuos,totum pontium apparatum nanciscens ex quo postea sequuta est deditio ciuitatis Northahim.Dux Fridlandiæ interim Itzeho Vvilsteram, Segebergam,& Bredẽburgam in Holsatia non sine effusione sanguinis ab vtraquè parte occupauit,& Slickius copias Durlacensis iuxta mare obseruans deletis duabus legionibus Bernardi Ducis Vvinariensis,& Nellij;cæteros ita arctè continebat,vt vel aquis deberent se committere, vel ipsius arma perfringere,acquisierat enim iam octodecim tormenta obsessorum, sperabatq.se non ita post coeteras hostium copias deleturum, & signa omnia in suam potestatem redacturum.

Anoltini victoria.

Delentur copia Durlacens.

Cæsar interim vt vicinior esset Conuentui Mulhusiano, Pragam bonis auspicijs profectus est,relicto Viennæ, ac in tota Austria Gubernatore Cardinale Dietrichsteinio,nec nõ filio Archiduce,studijs suis sub optimis pedagogis inuigilaturo.Ante discessum singulariter laborauimus, vt Austria absente Sua Maiestate reformaretur, quod etiam impetrauimus,quando rigidissima decreta aduersus hæreticos latentes,(de quibus postea latius)obtinuimus Pragæ vero ipsemet Cæsar reformationi manum apposuit, & non infrequenter designatos Commissarios de fructu hactenus facto examinauit, tarditatem arguit,& remoras omnes amoueri mandauit.summè iuuit multorum reductioni abiuratio hæresis paulo ante facta à Comite Vvolfango Mansfeldio arcani Concilij Electoris Saxoniæ,nam & ille insignem suæ muta-

Cæsar in Bohemiam tendit.

tionis

tionis rationem reddidit, tum apud Electorem Saxonicum, tum apud Bohemiæ proceres, & paulo post totam suam ditionem in Bohemia, & multos alios ad agnitionem veræ Fidei viam aperuit. Soli aliquot rustici propè Kuttenbergã, & Bennissauium seducti à quodam Silesio profugo apertius obstiterunt, quando alij rustici nedum coacti, iram dissimularunt.

In vicinia Bohemiæ erat Palatinatus superior, iam dudũ à Bauaro nomine Suæ Maiestatis detentus, in eo sobriè satis reformatio fuerat instituta, nam præter voluntarios nullus ad fidem redierat, ex voluntarijs tam pauci, vt vix decem possent numerari, qui adhuc plerumq. à socijs incolis irridebantur, & explodebantur. Cæsar itaquè sub suo in Bohemiam aduentu monitus ab Electore, instaurationem Religionis in præfato Palatinatu demandauit, quam etiam Bauarus in se libenti animo suscepit, strenuam exibens operam, vt omnes eiusdem prouinciæ incolæ ad Catholicam Religionem reuerterentur. in quo notaui faciliorem omnino fuisse obedientiam, quam in Bohemia, in Morauia, vel Austria; neque enim tot discesserunt, aut extrema comminati, ac desperabundi restiterunt, sed turmatim, cum aliter non possent, nomen Catholicæ Religioni dederunt, cum autem causam huius facilitatis requirerem, intellexi ab vno extremo in aliud extremum faciliorem esse trãsitum absq. medio: facilius enim superbus Caluinista, aut rigorosus Lutheranus fiet Catholicus, quam tepidi, ac molles Lutherani, qui semper speciosa pollicentur, & nunquam serio animũ applicant veritati, vel minus de Religione solliciti, sordidè in suis erroribus securi tota vita sua voluta ntur.

Reformatio Palatinatu.

Magnam in hac reformatione superioris Palatinatus operam adhibuit Episcopus Ratisbonensis, & Eicchstadiensis per suos, quos submiserant, Archidiaconos, & doctos Parochos, quibus Bauariæ Elector congruam sustentationem optimo ordine assignauit ex proximis Ecclesiasticis redditibus, qui adhuc sub titulo fisci, sicut tempore Palatini fuerat; ab ipso Electore ex singulari indulto Apostolico pro certis annis, & ad causas pias detinebantur, tanta cura Electoris

Bauariæ Ducis & Episcoporum opera.

ctoris, vt spatio vnius anni ferè tota prouincia ad Religioné Catholicam redacta fuerit. Idem longè fęlicius præsente Cæsare succedebat in Bohemia, vbi plerìquè Barones ad Comitia regni pro coronatione Imperatricis, & Regis Vngariæ filij Cæsaris vocati, Religioni Catholicæ nomen dare satagebant, vt liberiori oculo nouam Reginam, & Regem salutarent, & quod erratum fuerat noua Fidei professione repararent, quæ tamen à multis contemnebantur.

Copia Durlacensis Cæsari accedunt.

Omnia videbantur tam coronationibus Imperatricis, & Regis, quam institutæ reformationi Religionis fauere; optima enim sorte Comes Slickius apud Cimbricam Chersonesum prope Kilam, posteaquam dudum hostium copias obsedisset, fugiente Marchione Durlacensi, cum præcipuis Ducibus, via maris, & dissipatis primis legionibus; totam illam partem exercitus Regis Daniæ, quæ eidem Marchioni commissa fuerat, superauit; ademptisquè 27. signis peditum, & sexdecim equitum sine sanguine Cæsareis copijs adiecit; atq. vlterius progressus quasi totam præfatam Cimbricam Chersonesum seu Iutiā occupauit. Tillius non minus ad Vessaram, & Albim fere eodem tempore omnes munitiones Regis Daniæ apud Aichem obtinuit, vti & Ottersbergam, quo habito nihil eidem Regi, excepto Niemburgo, & Guelfonis arce, remansit. Intra Bremam erant munimenta Dreyen; Grolandt Danico præsidio munita, vt ex Hollandia copiæ per Visurgim Stadam possent deduci. illas adhuc custodiebat Morgantius Anglorum tribunus; verum neque ibidem tuto potuisset consistere, si aliæ legiones Tillij impeditæ in obsidione aduenissent. quare Stadenam pro refugio sibi munierat, ibidemquè sibi securam stationem præparat.

Tillij ad Vessarā victoria.

Pari fęlicitate Cæsaris Constantinopoli exortus tumultus, ratione Prætoriani militis detrectantis pugnam contra Persam, & irruptio Cosaccorum contra Turcas multis seditionibus fatigatos magnam quietem spondebat, quam; vt Turcæ fouerent, sedulo iter Legati internuntij ad Cæsarem promouerunt, venerat enim ille Viennam paulo post abscessum Cæsaris, & festinatis itineribus Suam Maiestatem

Turba Constantinopoli.

Pra-

Pragæ morantem requisiuit cum maioribus, quam vnquam muneribus, inter quæ erant septem equi prætiosissimi, & aliquot plaustra auleorum mirabili omnino demissione, ex metu procedente, nè pax tractata corrumperetur; quare illam ardentibus votis vrsit. Hinc liberius Cæsar conceptam Austriæ inferioris reformationem publicari iussit eo tempore, quo ipse in Bohemiam morabatur, nè grauius à quoquam molestaretur. Fuerat quidem Austria inferior ante plures annos sub Imperatore Rodulpho, Gubernatore prouinciæ Archiduce Matthia, opera Cardinalis Kleselij ad Religionem Catholicam aliqua ex parte conuersa, sed nobiles adhuc pleriq. Lutheranismum, aut Caluinismũ profitebantur, & iuxta cõcessa priuilegia, extorsasq. libertates tẽpore Maximiliani an. 1575 tẽpore Matthiæ an. 1609. item an. 1612. & tempore Imperatoris Ferdinandi an. 1620. in suis arcibus alijsq. locis alebant sectarios prædicantes, ad quos nõ solum subditis, sed etiam alijs licebat excurrere, ac de facto maximo numero diebus Dominicis, ac festis excurrebant ex ciuitate Viennensi nõunquam aliquot millia, ex ciuitate Badensi quamplurimi, sic & aliunde, neque hoc poterat impediri nisi Cæsar ipse videretur suis verbis deesse. Verũ ipsi hæretici hac libertate abutentes paulatim in maximũ numerum excreuerunt, seditiones concitarunt in concionibus suis frequenter, Catholicos calumniati sunt passim schemata spargentes, & quod damnosissimum erat, Lutherani cum Caluinistis se miscuerant noua, & inaudita reconciliatione, ab ijsdem enim prædicantibus Lutheranis Caluinistæ putatiua sacramenta adulterata recipiebant, hoc sibi persuadentes nihil obesse, si crederent in Synaxi sua, nihil aliud esse quam figuram, & speciem sacramenti, quod Caluinistis sufficiebat. nam cum ipsorum Eucharestia in solo vsu consisteret, tuncq. tantum esset sacramentum, quando actu ipso sumitur, etiam in modo vsus consistere volebant, eaq. ex fide interna distinguebãt, itaut præsentia corporis Christi ex fide sumentis penderet, si sumens erat Lutheranus verum Christum sumebat; si Caluinista, tantum figuram habebat. eodem fere modo ludebant in alijs mysterijs Fidei cõtrouer

Turcæ vrgent pacem.

Reformatio Austriæ inferioris.

Abutitur sua libertate haeretici.

Dolus Lutheranorum.

sis, quæ iam communiter adiaphora fiebant, & in gratiam Caluinistarum à Lutheranis omittebantur, vel à Caluinistis, tanquam infirmitates sociorum, tolerabantur, donec etiam illa non expurgarentur. Quare Cæsar, qui iam dudum Caluinistas iuxta leges Imperij proscripserat, etiam adulteratos Lutheranos seuero edicto proscribere voluit, prout infra in vltima parte referemus.

Paulò post amotis iam prædicantibus de constituendis Ecclesijs, ordinandisq. Parochis non leuis orta fuit difficultas. Heretici enim Barones, ac Comites plerumq. Catholicorum Sacerdotum redditus, in decimis, agnis, pascuis, vineis, & similibus suis fortunis miscuerant, scripturas Ecclesię omnes absconderant, iamq. extra hominum memoriam erat, quid, quale, quatum ad quemlibet Parochum spectaret. suis pseudoministris vile stipendium præter casu obuenientes prouentus assignauerant, qui redditus cum doctrina correspponderent. Verùm Chatholici Sacerdotes tali penuria cōtenti non erant, sic neque operarii reperiebantur, præterea Catholicos Sacerdotes præsentare hæretici negligebant, ne vel proderentur, vel subditi tandem ad Fidem Catholicam redigerentur. Hinc Cæsar omnes, & singulos Austriæ proceres seuero edicto moneri voluit, vt statim Catholicos Sacerdotes præsentarent; honestam sustentationē assignarēt, registra redditu um producerent, & magna quiete Catholicos ministros ad exercitiū Religionis Catholicę admitterēt. Quę nisi infra paucarū hebdomadarum terminum explerēt, iure suo pro nūc in Parochiales Ecclesias deciderent, & Ordinarii loci, seu Episcopi cura esset Ecclesiis de sufficienti Parocho prospiciendi. Quia verò in aliquibus locis Austrię audaciores Barones prædicantes detinebant, & illi haud libenter patria excedebant, Latrunculatori Austriæ imperatum fuit, vt illos in Sicitzensdorf arceret, aut ligatos Viennam perduceret, atque in opprobrium omnium sectariorum catenis affixi ad operas in moenibus vrbis condemnarentur. Cum autem innotuisset plures ex seductoribus, etiā præter decretum Cæsareum Vngariam petij'se, rigorosissimis scriptis Cæsar Palatinum regni monendum duxit,

Edictum Cæsaris contra Barones & nobiles hæreticos pro institutione & sustentatione Parochorum Catholicorum in Parochijs

vt

vt sibi suoquè regno à tam periculosis nouatoribus caueret, illos arceret, & omnem societatem, commercium, & subditorum familiaritatem illis interdiceret.

Similis fere diligentia nobis adhibenda fuit in ciuibus Viennensibus, aliorumq. oppidorum; destituti etenim commoditate blateronum prope oppida, eandem venabantur in Vngaria etiam ad decem, vel plura miliaria excurrentes, ne scelerata sua doctrina, vmbraticisq. Sacramentis destituerentur. Alii etiam desertis suis domibus, in Vngariam penitus studebant commigrare, filios abducere, hæreticis deforis elocare, & mille technas, quò in errore suo perdurarent, adinueniebant. Præcipuè molestissimus nobis fuit librorum impressor Lintliensis hæreticus, qui cum suo prælo in Vngariam migrauerat, & hæreticis Vngaris gratus, vt suæ sectæ libros familiariter haberent, pertinaciter defendebatur, & ius emigrationis magna dicacitate priuabatur; at tamen illum bibliothecham circumferentem in Vngaria, per Archiepiscopum, & Palatinum reijci curauimus.

Alia remedia contra hæreticos prædicantes.

Obstabant etiam Austriacorum reductioni inueteratæ consuetudines plereque subditos Dominicis, ac festis diebus operibus, ac vecturis grauandi, & iudicia instituendi, ita vt vix locus relinquetetur sacræ instructioni, & multo minus solemni Sacrificio. Quibus omnibus maturè contrarijs decretis occurrendum fuit.

Celebrabatur interim Conuentus Electorum Mulhusij (quæ Electoris Saxoniæ est ciuitas in Thuringia) in quo cū Rex Daniæ, & Fredericus Palatinus pro eorum delegatis, quos ad Conuentum destinarant Fidem publicam petiissent; repulsam receperunt, & postea cum dudum de restitutione pacis, ac reconciliatione offensorum actum fuisset, multique putassent Cæsarem in ordinem reducendum; nihil præter voluntatem Suæ Maiestatis decerni potuit. habebat enim exercitum tantis victoriis nobilitatum, vt iam toti Germaniæ auderet, & posset imperare. Legiones aliquot ex Valle tellina recenter in superiorem Germaniam ad Vlmam, & Norimbergam appulerant, aliæ in

Conuentus Electorū Mulhusij

Quid Cæsar per Legatum suum Stralendensi in puncto Relig. probabat, & quid Electores, & alij.

Franconia detinebantur, & Vvallesteinius etiam Molhusij timebatur, Elector Saxoniæ pacem desiderabat, illam & alij Principes vrgebant; sed Cæsaris Legatus Stralendorfius non nisi pacem Religionis Passauij traditam concedi posse probabat, illa vt publicaretur, & confirmaretur ab vniuerso Imperio, nonnulli instabant; verum nequè hoc maturum omnibus videbatur. nam & Saxoniæ Elector, & Elector Brandeburgicus non parum tali decreto tangebantur, neque adhuc tota Germaniæ difficultas euacuabatur.

1 Tandem ab omnibus conclusum fuit, vt Fredericus Palatinus quam citissimè supplex vltro veniret coram Imperatore, & sese quam maximè humiliaret, veniamquè commissæ suæ felloniæ deprecaretur modo, & forma pro tali delicto consueta, & ad conseruandum Suæ Cæs. Maiest. auctoritatem hactenus vsitata.

2 Vt renunciaret, tam pro se, quam pro suis descendenbus in perpetuum nulliter factæ suæ electioni, & coronationi in Regem Bohemiæ, pro dicto regno, & coniunctis, seù incorporatis prouincijs

3 Pariterquè per felloniam amisso renunciaret Electoratui.

4 Vt pariter renunciaret, & abnegaret omnia pro se, & nomine suo, seù in eius gratiam, & fauorem inita fœdera præterita, præsentia, & futura; omniaquè consilia, & media, quæ contra Imperatoriam Maiestatem, Imperijq. fideles status nullo modo vrgere possent.

5 Et licet ipse Palatinus omni iure obligatus esset rependere, & restituere omnes omninò bellorum sumptus, & incomoda hactenus causata, & sui causa perpessa; cum tamen illi impossibile esset hęc omnia resarcire; pęnes Imperatoris clementiam stabit, quam nam hoc casu, & quantam illi gratiam conferre voluerit.

6 Acceptatis à Palatino, completisquè hisce conditionibus, Imperator eum absoluet ab incurso, & declarato Imperij banno, eumquè in gratiam recipiet, & portionem aliquam de proprijs Palatini ipsius bonis eidè, & posteris suis pro libito sua Cæsarea Maiestas assignabit.

7 Vt

7 Vt vnanimitas mutua, & sincera inter Imperij status affectio reintegraretur,& continuaretur. Cæsar grauamina publica, seù statuum contra se inuicem querelas, iam dudū ab ipsis propositas (in quantum de iure inclusum, & submissum erat) ex Imperij constitutionibus,& legibus publicis, quam primum definiret, neq.permitteret,vt vllum ex Imperij statibus ab altero contra ius, fasq.offenderetur, aut opprimeretur.

8 Quod si Palatinus,ipsiusq. fautores, & asseclæ has cōditiones non acceptassent, sed vlterius belli aleam experiri maluissent; obtulerunt Maiestati Cæsareæ sese omnes Imperij Electores in Conuentu congregati, vnanimiter velle etiam omnibus suis viribus, & auxilijs in quantum potuissent, subleuare, & adiuuare contra præfatum Fredericum Palatinum, omnesquè eius adhærentes,seù belli consortes quicunquè, vel cuiuscunq. conditionis illi fuissent, dummodo tamen ditiones, subditi, & bona ipsorum Electorū, aliorunquè sociorum nullis alijs militum Imperialium stationibus, commissionibus, conductibus, quarterijs, & depopulationibus, & similibus grauata, aut infestata fuissent.

9 Vltimò decretum fuit, vt hoc ipsorum Electorum Principum vnanime conclusum omnibus alijs Imperij statibus aut per viam publicam Comitiorum, aut saltem per circulares Conuentus pro vnanimi omnium Imperij statuum approbatione quamprimum notificaretur, publicaretur,& in effectum omitteretur.

Vacauerat iam pridem Ecclesia Halberstadiensis tum per obitum vltimi intrusi Christiani Ducis Brunsuicensis, tum per illegitimam illius postulationem, nunquam à Cæsare,nunquam à Sede Apostolica probatam, ob notoriam inidoneitatem postulati, qui quamuis in parentis, ac fratris sui locum plurimorum suffragio successerat, nihil minus nullam de assumenda Religione spem dederat,sicut parens præbuerat,nullumquè indultum ciuile habuerat,sicut parens impetrauerat.De Electoribus etiam non exigua erat quæstio;nam Canonici Cathedralis Ecclesiæ, vt plurimum

Electio Leopoldi, Guglielmi in Episcopum Alberstadiēsē postquā dictus Episcopatus fuerat in manibus hæreticorum spatio nonaginta annorum.

erant

erant ſectarij male promoti,& maiori ex parte criminis læſæ Maieſtatis rei quare de his omnibus agendum fuit cum Cæſareac Capitulo. Cæſar libertatem electionis nullo modo tentabat præpedire,non tamen volebat inidoneos admittere,nec facile tali ditioni tot ſumptibus occupata totaliter cedere;nequè priuati erat nobilis,aut Baronis in tantis turbis Eccleſiam à ſeditioſis propugnare. De Archiduce igitur Leopoldo Guillelmo cogitatum fuit, quo quidem non pauci Canonici,vt à Catholico, ac præpotenti abhorrebant; ſed magis ſuis præbendis deſtitui,& propter ſeditioſum decretum,alias à toto capitulo, reclamantibus paucis Catholicis,edictum,præpoſterequè defenſum,caſtigari metuebant, attamen cum Cæſar omnes Canonicos in ſuum patrocinium accepiſſet,clementiſſimamquè ſuam gratiam obtuliſſet, illi ſpe reſtaurationis protectionis, & immunitatis Archiducem Leopoldum liberis ſuffragijs elegerunt. poſtquã Eccleſia illa fuerat in manibus hæreticorum per 90. annos

Prouiſio Apoſtolica Sereniſſ. Leopoldi Guglielmi in Abbatiã Hirsfeldenſem.

Commendaueram paulo ante eundem Archiducem Sanctiſſimo Domino Noſtro, pro obtinenda Abbatia Hirsfeldenſe per obitum Archiepiſcopi,& Electoris Moguntini vacante, quæ non minus præpotentem manum contra Haſſiæ Regulos requirebat,cuius opera à tam graui præſidio liberaretur,quo plurimum affligebatur; impetraueramquè gratiam Romæ,quæ tamen poſtea non parum controuerſa fuit;nam Abbatia illa iam dudum in manibus Mauritij Haſſiæ Landgrauij filiorum ſuſtentationi ſeruiebat, & maximi momenti difficultates cum Saxoniæ Electore, variiſquè Regulis ſuſtinebat,qui omnes Catholicum, & multo magis prouiſum Apoſtolicum excludebant, in quo nequè omnes Catholici cõſentiebant, nam Ordinarius loci ius deuolutũ, & Ordo S.Benedicti, cuius illa quondam fuerat Abbatia ex ſimili Prælatura Fuldenſi ius Religionis, ac Monachiſmi tuebatur.quæ tamen omnia euincere oportuit,vt Leopoldo Guillelmo Imperatoris filio,imò ipſi Imperatori præter iura nihil volenti,ſatisfieret.

Mentio Ordinis Sancti Benedicti memoriam excitat, vt de eodem Ordine in Auſtria aliquid dicamus. Habet enim is Or-

is Ordo ſicut in vniuerſa Germania, ita & in Auſtria celeberrima, & creberrima cœnobia Meluicenſe, Krempha nienſe, Coltuuicenſe, Viennenſe, Mariazellenſe, & pleraq. his ſimilia Horum Prælati diuiſi inter ſe nullo vinculo, niſi externa habitus ſpecie conueniebant, & traditionibus, ac vſu, ſeu abuſu potius, loco certarum conſtitutionum viuebant. In Congregationem itaquè illa cœnobia redigi curaui accedente ſumma pietate, & optima voluntate Abbatum, nec non poſtea conſenſu Pontificio; ita ut vnus illorum eſſet viſitator, penes quem eſſet auctoritas cæteros viſitandi puniendi, & quod magnum fuit, Prælatum deſtituendi. qua ſanctiōne non vni malo alienationis bonorum ſacrorum, ſed parentum alimentationibus, negligentijs, diſſentionibus, monaſticæ diſciplinæ, oeconomicæ incuriæ, alijſq. corruptis moribus occurrimus; proximeq. ad diſciplinam Caſſinenſis Congregationis, quæ in Italia celeberrima eſt, acceſſimus; licet Ordinarij locorum, tam Sanctum, & laudabile opus multum poſtea oppugnarint.

Reducūtur monaſterij Ord S. Benedicti Archiducatus Auſtria in vnam Congreg ad inſtar Caſſinēſis

Frequentiſſimè interim fiebant ad fauorem Eccleſiæ expeditiones in voto Electorum, & Mulhuſino Conuentu fundatæ, Halæ Suueorum Magiſtratui imperatum fuit, vt Parochum Catholicum à Præpoſito Eluacenſi ſubmittendum promptè reciperent, eidem bona Eccleſiaſtica omnia conſignarent, in eccleſia S. Spiritus, ſacros Miniſtros reſtituerēt, & priſtina illis emolumenta, mobilia, ac immobilia ſuorum beneficiorum aſſignarent. In Eccleſia Argentinenſi præter capitulares domus, de quibus diximus, maxima violentia facta fuerat Catholicis, paulò poſt tranſactionem Paſſauienſem Auguſtæ anno 1555. confirmatam. nequè tunc ob bella Gallica vindicari potuit tantum hæreticorum facinus, quod adeo exercuit, vt anno 1561. ciues excita ſeditione Canonicos vrbe pepulerint, eccleſiam Cathedralem inuaſerint; prædicantes inſtituerint; Catholicum Religionis exercitium abrogauerint; ciues Catholicos è tribubus deleuerint; illoſquè deinceps nunquam ad curam, & miniſteria vrbis admiſerint, Quare nunc Cæſar rogatus à Decano, & Capitulo reſtitutionem Cathedralis; necnon Parochialium eccle-

Diuerſæ prouiſiones in fauorem Catholicorum contra hæreticos.

ecclesiarum cum omnibus redditibus, iuribus, & iudicijs, vna cum tota suppellectili sacra cuiuscunque valoris illa fuerat, serio sub pœna mulctæ quinquaginta marcarum auri imperauit, cum expresso mandato, vt deinceps omnibus, & singulis ciuibus liberum concederent ad Catholicorum ecclesias, & exercitia accessum, prout publicę pacis fuit transactio, iuxta quam etiam voluit Sua Maiestas, vt omnibus suis decretis obtemperarent; contraria, si quæ in contemptum, damnum, & opprobrium Catholicorum cessissent, prohiberent, reuocarent, & irrita declararent, itaut nemo propter amplius Fidei Catholicæ professionem arceri posset vel à suo Senatu, vel ab alijs officijs; si quid autem aduersum ista haberent, quantocius vnum vel plures Legatos ad Cæsareā Aulam transmitterent, qui ad interrogata responderent, causas denegatæ obedientiæ explicarent, & seruato iuris rigore, seueriorem, & faciliorem sententiam expectarent.

Decisio Cæsaris in materia Religionis in fauorem Ducis Neoburgi Catholici, contra Duces fratres hæreticos.

Pari zelo Cæsarea sua Maiestas propagationi Catholicæ Religionis studiosissima, non solum vrbium Imperialium subditorum in ordinem reduci curauit, sed aliorum Regulorum subditos, ad vnitatem Fidei prouocauit; sic Duci Neoburgico persuasit, vt cæterum suæ ditionis, quod hactenus in fratrum illius fuerat potestate, ad Catholicæ Religionis statū perduceret, quod Neoburgicus magno zelo non omisit, multaquè ad hoc faciendum argumenta indubiè ante tredecim annos de industria in diuisione hæreditatis inter ipsum, & fratres illius Augustum, & Ioannem Fredericum inserta, adinuenit, probauitq. ex vi pactorum subditos omnes illius iuris tam in profanis, quam in sacris permansisse, solumq. vsufructum fratribus Palatinis fuisse concessum. Quare Cæsar. sic instante Duce repetita conuentione alias facta, mandauit præfatis Palatinis, vt seruato iure suo ad vsumfructum loco pignoris assignatum, fratri Vvolfango Guillelmo in rebus, quæ Fidem spectabant, promptam obedientiam præstarent, vel à suis subditis illam præstari permitterent; maximè vt omnes paci publicæ sese accommodarent, neque quidquam aliud profiterentur in materia Religio-

ligionis, quam quod ipſorum hæreditarius Dominus ſe profiteri gloriabatur. ab illo etenim ſeruatum fuiſſe ius, tamen in ciuilibus, quam in ſacris legibus, ac moribus aliquid ſtatuendi, corrigendi, & priſtinam Religionem poſtliminio reſtituendi, quod illi liberum foret quandocunque voluerit.

Fauit tam bonæ intentioni Cæſareæ Deus, & adhuc ante hyberna militum totam Iutiam, totam SliſuuicKium, Ditmarſiam, atq Holſatiam Cæſar ſuis armis ſubiecit, paucis locis exceptis. Rex ipſe Daniæ pudore ſuffuſus, interiora Daniæ petijt, vbi Ordines, & plebs laſciuiens ipſum impetiuit, pacemquè etiam iniquis conditionibus poſtulauit, & deinceps illi inutiliter belligeranti parere detrectauit. Filius ipſius Regis inter parentem, & Ordines medius, dum nunc hos, nunc illos ſtuderet placare, luxato pede vix non tibiam confregit. quod Dei monitum non pauci ad inſtar parentis ſui monitum in mænijs Hammeliç ante biennium ſuſpexerunt, iudicaruntq. reprimendos pedes nimium veloces ad effundendum ſanguinem. Inter fugiendum Rex ſexaginta nauibus tres legiones Kalbij Slammendorfij, ac Slabatæ cum turmis aliquot equitum Ringrauij commiſerat; vt præſidia Selandiæ, Fioniæ, aliarumque prouinciarum firmarent. verum Cæſarei mare ſulcantes, octo ex his nauibus cum aliquot militibus inuaſerunt, & eorum opera poſtmodum ipſum regnum infeſtarunt, & Bauditium deferentem primam inſulam vix non attigerunt; redeuntes autem Cæſareæ copiæ ſexaginta, & amplius ſigna reportarunt.

Cæſarei occupāt totam Holſatiam, & Cimbricā Cherſoneſum

Rex fugit in interiora Daniæ.

Deſperatam Daniæ plagam miſerantes Hollandi, præcipuè Amſterdamenſes, quibus fęlicioris fortunæ ſpes ex interitu Daniæ decidebat; omnem mouerunt lapidem, vt mole ſua collabeſcentem ſortem ſociorum erigerent; quo mare Balticum, & Suuedicum, vbi celeberrima, ac creberrima ſua habent emporia ſeruarēt. quare plures naues armarūt, & per eorum Legatum Laurentium Realem aliquando in Indijs maris Præfectum, præſidia duorum millium ſclopetariorū Regi Daniæ eorum impendijs alendorum obtulerunt, per quas ipſe anguſtijs Sundæ conſuleret, nè ipſis aditus in

Hollandi offerunt auxilia Regi Daniæ per eorum Legatum Laurentium Realem.

Poloniam, Prussiam, Rugiam, & Suuediam præcluderetur, ab Austriacis, & Hispanis (quod maximè cauendum arbitrati sunt) insuper & alios quatuor mille (Regi tamen merentes) submittere promiserunt. Sed Rex paulo amplius fidei Hollandorum concedens, quam Cæsarianorum tam grauia præsidia recusauit, fretumq. Sundianum suis præsidijs munire contentus promissas auxiliares copias alibi quidem collocandas, non detrectauit. Sunda vero illas exclusit, nam verebatur, ne si semel tam potentes hospites admitteret, etiam ab ipsis non minus, quam à Cæsareis suo præcipuo commodo, præcipuoque tortalitio destitueretur. Quæ commercia inter Hollandos, ac Danos vnà cum responsis causis, & rationibus hinc inde ventilatis postea in manus Cęsarianorum deuenerunt. nam transmissus Legatus Hollandorum Laurentius, Deo sic permittente, tempestate in terrā Iutiæ iactus, & à Cæsareis interceptus, Pragamque deductus, per annum Viennæ detentus fuit, non sine Hollandorum grauissima indignatione, quod ipsorum Legati à Cæsareis hactenus amicis, aut saltem non inimicis, hostiliter detinerentur, quam tamen detentionem Cæsar ob tam iniquæ legationis commercia prudenter excusauit.

Rex non fidēs Holandis retinuit eorū auxilia introduci in fretum Sundianum.

Legatus Laurentius maris tempestate in Iutiam iactus deuenit in manus Cæsareanorum.

Hollandi vt similia officia continuarent, Cæsariq. grauissimè incommodarent; quatuor mille equites cum aliquot sclopetarijs pararunt, quibus si minus Daniam saltem Stadam, aliosq. aditus ad Albim, quæ Hamburgū spectāt, vti & illos, quæ Visurgim Bremam versus attingūt liberarēt quod vt maturé Tilliani peruenirent, expugnationē Nieburgensis oppidi accelerandam censuerunt, neq. enim illa iam sexto mense mortuo Gubernatore Limbachio valde difficilis videbatur; nihilominus obsessi nō despōdentes animo aliquoties hostiles impetus sustinuere, donec tādem occlusis aditibus omnibus militi auxiliatori, & summè indigentes salis, ligni, pulueris nitrati, deditionis cōditiones ꝑficuas obtinere posse cognouerūt; quas etiā ne postea amitterēt ābab⁹ vlnis āplexati sūt, et cū impedimētis ōnibus, ac tribus tormētis bellicis armis, & cōmeatu ꝓ triduū abscesserūt, militesq. solū

Nienburgensium Oppidum post sex mensium obsidionem venit in manus Tillij pactis honestis conditionibus.

Ducis

Ducis Luneburgici, ad quem locus iste alioqui spectabat, admiserunt. Horum exemplum imitari volentes obsessi in arce Guelfonis, quæ vnica Danicis remanserat trans Albim, summopere timentes impetum aquarum, quæ iam in altitudinem Plantarum excreuerant; inter alia à Pappenheimio liberum abscessum petierunt, si modo ad Regem Daniæ salui deduci possent. quod cum in se suscepisset Pappenheimius, de modo solliciti, naues, quibus mare transmitterent, & securè nauigarent, postularunt; ac deinde Duci Vlrico Frederico arcem cedere voluerunt. Verum Pappenheimius postremam conditionem recusans, detrectans etiam tormenta omnia bellica, quæ ibidem asseruabantur, concedere; obsidionem continuauit. Tillio interim vniuersam diœcesim Bremensem, paucis renitentibus, inuadente, legiones duæ Regis Daniæ Nerbrod, & Bernardi Geist retrocedentes ad munimentum Bremerforden, illud festinatis operibus summè munierunt. reliqui verò Morgantij Stadenam vrbem petierunt. verum non ita post etiam legiones duæ præfatæ, traditis signis, sese non difficulter Tillianis castris submiserunt. turmæ equitum sub comite Dortenberg adhuc circa Hostenum fluuium excubantes, sociorum exemplo perterritæ, in Hollandiam regredi, quam vlterius progredi maluerunt, præcipue adulta iam hyeme illis in locis rigidissima, & ob frequentes aquas periculosissima, atque ita vix aliquid præsidij reliquum Regi Daniæ etiam ad Visurgim remansit.

His ad septentrionem tam fęliciter pro Cæsare procedentibus, in Bohemia adornabatur coronatio Ferdinandi Ernesti, & Imperatricis Leonoræ, quorum solênitatibus cû dies decima octaua. & dies vigesima nona Nouẽbris fuissent indictæ, illis diebus vniuersi Bohemi Pragã ascenderũt, & partes sibi côcreditas obierunt. nouũ ibi videbatur de Ordine Ecclesiastico introducto, qui à ducentis, & amplius annis locum nõ habuerat in sessionibus Statuum regni, sed tanquã externus, aut tanq̃ coronæ Regiæ insertus habitus fuerat, sic in litibus, in iuribus, in expeditionib. sẽper duplicia iura Ecclesiasticis imponebãtur, & illorũ nõ secus atq. causa alicui'

Comitia Bohemiæ.

Vngari, Poloni, aut Germani agitabatur. hinc mirum non non erat, si plerique illorum iura sua negligerent, aut deserent, quando non nisi grauissimis de causis decidebantur; quæ à triginta annis fuerant sopita, illa extinguebantur, tabulis regni nihil sacrum inscribebatur, & vix actio ciui, aut nobili contra Ecclesiasticum denegabatur. è contrario autem nunquam, vel rarissimè Ecclesiasticus contra proceres regni audiebatur. Hinc grauissimus erat Ordinis Ecclesiastici contemptus, vilipendium, & continuum fere miserorum Sacerdotum grauamen, quod, vt auferretur, iam pridem me lugerēte, Cæsar illum pristino suo decori restituendum decreuerat. imò iam pridem, vt in cœteris regionibus totius Europæ illi primum locum assignauerat, atque ita legibus patrijs eundem inscripserat. executionem tamen decreti demandandam vsque ad primam Ordinum conuocationem, & non nisi præsente Cæsare iudicatum fuerat, vt tumultus euitarentur, qua ante omnia in ista Ordinum conuocatione mandatum fuit, vt deinceps Ordo Ecclesiasticus inter Ordines regni, & primo quidem numeraretur; ita tamen vt post Archiepiscopum, Clerum repræsentantes regni Gubernator locum haberet, & sic ordine suo responderet.

Propositio Cæsaris in Comitijs Bohemicis

Proposuit Cæsar in primis Comitijs, regni instaurationem, legum nouarum obseruantiam, vicinorum Principum amicitiam, perpetuam pacem, hostium, si ingruerent, reiectionem limitanearum arcium defensionem, promptum armorum apparatum, deperditarum dictionum recuperationem, & hæreditarij filij sui coronationem, ad quam omnes Ordines inuitauit. Dum antea de prioribus consulerent, & tum Imperatricis, tum filij coronatio adornaretur, nouique regni Magistratus instituerentur, Corona regni cautè associata Pragam delata fuit, illam postea indictis diebus stylo Romano inuariato Archiepiscopus Pragensis inconsultis, consentientibus tamen Ordinibus, vtrique Maiestati solemniter imposuit, idque solum cautum fuit, ne filius viuente parente regni gubernacula aggrederetur.

Igitur 18 Nouembris cum in Pragensem Cathedralem

aulæis

aulæis varia pictura contextis, & ex auro laciniatis ornatam descendisset Imperator, coronā habitumq. indues Imperiale; Comitāte Vngariæ Rege, ordinario suo, priuatoq. habitu vestito, (qui dum cæremoniæ peragerentur, suo in solio, quod vnico gradu erat Imperali demissius sub sua vmbella, ex eodem latere sedebat) Imperatricem postea aduenientem non solum suæ mulieres, Aulæ regniquè innumerabiles patritij, sed etiam Cardinalis ab Harrach Pontificali habitu indutus, & alij Prælati cum mitris viginti numero partim Episcopi, partim Abbates comitati sunt. Postea coronationis actus iuxta Ecclesiæ ritus peractus fuit, hoc tantum addito, quod vno eodemque tempore Imperatricis capiti coronam imposuere vnus ex Prælatis, qui fuit Cardinalis ab Harrach. tamquam Archiepiscopus Pragensis; & vnus ex sæcularibus Baro de Vvolstain, tamquam Burgrauius, & primus inter regni Magistratus, atquè vna Monialis Ordinis S. Benedicti nempè Abbatissa monasterij S. Georgij, quod est intra regalem arcem Pragensem; quæ quidem sicut Principissæ titulum refert, ita, & in toto coronationis actu in capite coronam gemmis contextam gestauit, & Imperatrici seruiens, caudam vestis extulit, tamquam prima in Cæsarea Maiestatis famulitio. Peractis in Ecclesia cæremonijs, & plurimis auditis bombardarũ, & sclopорum fragorib. aliquot turmarum, quæ in diuersis arcis plateis consistebant: in Aulam, in qua Dietæ congregari solent, peruentum fuit. ibi in quadam tabularum contignatione, decem supra humum gradibus erecta, in prælonga mensa, superbo apparatu nitente discubuerunt Cæsareæ Maiestates, Rex Vngariæ, ambæ Archiducissæ filiæ, Mariana, & Renata Cæcilia, Cardinales Dietrechstain, & ab Harrach, Ego tamquam Apostolicus Nuncius, & D. Franciscus Moncada Marchio Aytonæ Catholicus Orator. Tali autem ordine consessum est. Cæsareæ Maiestates in capite; ad dexteram in principio mensæ, Rex Vngariæ; ex eadem parte paulo inferius in scamno, quod rubro villoso serico copertum erat, ambæ Archiducissæ sederunt; ex earum regione existẽs Cubicularius Imperatoris, diuidendis ferculis Regalibus per-

Coronatio Imperatricis in Reginam Bohemiæ.

personis,inseruiuit.paulò inferius è regione posterioris Archiducissæ nostrum scamnum positum fuit etiam villoso serico rubro coopertum, ac æquè è nostra regione vnus S. Maiestat.truſces nobis ministrauit. In Aulæ vero planicie decem aliæ mensæ paratæ fuerunt, in quibus iuxta morem septem regni maiores Magistratus cum aliquot Principibus, & centum circiter quadraginta nobilibus mulieribus comederunt. Nocte in S. Laurentij monte multi missiles ignes apparuere;sequentibus diebus duo Equitum ludi spectati sunt, quibus velut moderator, & caput præfuit ipse Rex Vngariæ;cuius quidem coronatio,postea die 29.secuta est;à solo tamen Cardinali ab Horrach,non à Burgrauio coronatus est.

Coronatio Ferdinandi Tertij in Regem Bomia.

Peracta vtraquè coronatione, Commissarij reformationis Religionis,in vniuersam Bohemiam concesserunt,vt officio suo tam in instruendis idiotis, quam in repræhendendis, ac corrigendis obstinatis fungerentur. quo vero maior esset horum Commissariorum auctoritas,alios Cæsar ad singulas vrbes misit, qui ærario,& politicis intenderent,legesq. recenter editas executioni demandarent. ijsdem etiam imperatum est, vt singulari studio Religionis Catholicæ promotioni inuigilarent,Cæsarisq. mentem omnibus explicarent; quia tamen plures Bohemiæ proceresnon dum seriam Maiestatis suæ mentem intellexerant, & rarius audebant sibi effingere tarditatis excusationes; Sua Maiestas terminum vltimo mensis Decembris expirantem, ad alios quinque menses duxit:ita tamen,vt quilibet sibi persuaderet hunc terminum fore vltimum,& post hunc nemini amplius indulgendum;adhortans de nouo interim omnes, & singulos peramanter,vt sui rationem habentes considerarēt proprium statum,miseram ignorantiam,qua præpediti se ipsos in perpetuum infidelitatis abyssum præcipitarent.

Cōtinuatio reformationis Religionis in regno Boemiæ.

Occasione autem,quod D.Baro de Ton supremus Aulæ Magister Regis Vngariæ,nec non Consiliarius secretus Imperatoris,vir pietate,& prudentia in tota illa Aula, atquè in tota Germania nemini secundus,datis è proprijs redditibus supra quinquaginta millia florenorum ad redimenda Ordi

nis

nis theutonicorum bona, vt vulgo dicunt Commendam, quæ Ægræ erat hæreticis antea oppignorata (quæ erat domina Ecclesiæ principalis, & Parochialis illius ciuitatis, atq. aliarum viginti Parochiarum, quæ sunt in Comitatu) vt illam tamen Religioni S. Ioannis adijceret, cuius ipse D. Baro Eques erat. prout ego ad ipsius preces à S. Sãctitate obtinueram, speciales Commissarij à S. M. destinati fuerunt, qui præfatam Commendam cum omnibus ecclesijs recuperarunt, & eiectis hæreticis prædicantibus toleratis, ob ius Imperiale, ac Saxonicum, Catholicos Parochos introduxerunt non sine incolarum strepitu, qui initio quidem mutationẽ difficulter admiserunt transmissis Legatis ad Saxonem, nec non ad Cæsarem, per quos petierunt ad minus iure Imperij vsitatæ translationi Passauiensi posse relinqui. verum apud Cæsarem, qui iure belli etiam præfatam ciuitatem Ægrensem ad obedientiam perduxerat, ista frustra dicta fuere coactiquè ciues parere. quod forte non fecissent, nisi prius tres turmæ equitum in vrbem admissæ seditiosiores compescuissent, & castigatis aliquibus, cæteros deterruissent. In principali ecclesia post aliquot menses fuit fundatum Collegium PP. Societatis Iesu a Comite SlicKio cum maximo fructu animarum illius ciuitatis, & districtus.

Adornabatur initio anni 1628. omnium expectatione fructuosissimi tandem aliquando post victorias non minori cura. Religionis instauratio; in Silesia, & Vvantenbergæ primum litteræ Cæsaris publicis valuis affixę fuere, quibus seria restitutio ecclesiarum idoneis personis, ab Vratislauiẽsis Episcopi Legato Preinero destinadis, magna modestia imperatum est; vt si primi conatus non succederent fortior manus adhiberetur, prout postea adhibita fuit contra Iagendorfienses, Troppauienses, & Kosellenses, quibus adhuc pertinacius resistentibus præsidiarij fuere impositi. Danorum interim exercitus pene deletus trans Albim, & mare tradito Niemburgo, se recipit; dimissis etiam præsidiarijs, qui hactenus Guelfoni arcem occupauerant, quorum loco Pappẽheimienses recenter successerant, & ciuibus, vt tanto securius pro Cæsare excubarent, arma ademerant. itaut solum

Fructus anni 1628. amplissimi.

Exercitus Danorum profugus.

cis

cis Albim seruaretur Daniæ Regi Stadena: à Tillio tamen vndiq; munitionibus cincta, quæ & commeatum prohibebant, & nouos præsidiarios aliquoties conatos ingredi arcere non desistebant. Quare Stadéses de conseruando oppido dubitare ceperunt; maximè impetrata non ita pridem Vertena arce, quæ primaria Sedes fuerat Archiepiscopi Bremensis, & Stadenis vicina, ac commoda, quorum præsidiarij Danici sub duobus signis valde imminuti iuxta pacta deditionis, Stadenam deducti plus oneri, quam subsidio obsessis, lignorum, & salis inopia laborantibus, fore cognoscebantur.

Stadena obsessio à Tillio

Desperatis itaquè rebus Danicis, statim de maris Baltici dominio, & de seruanda Crēpena, & GlucKstadio præcipua sollicitudo Regi fuit. quare sub initio anni celebrem Conuentum Ordinum regni Daniæ admissis etiam Legatis Hollandicis, necnon Suueticis instituit, vt de reparanda fortuna deliberaretur. Ordines quidem Daniæ bella pertæsi, sedulo pacis rationem inculcarunt, clarisq; illam rationibus sualerunt, mox nihil reliquum fore, si miles Cæsareus tam frequēti numero regionibus illis admitteretur, & vicinas circum Regiones, occupata iam tota Marca Brandeburgica, & Mechelburgensi, & Pomeraniæ ditionibus fluuiorum ostia, & portus insideret, Hollandi vero, & Suedi ex vlteriori bello diuergium sibi promittentes, nihil omiserunt, quo Regi vindictam spiranti, eamdem vt facilem ex possessa adhuc Crēpena, & GlucKstadio persuaderent: in quem finem Hollandi sua auxilia tam liberaliter obtulerunt, vt illinc multi in suspicionem ambiti regni ab ipsis, deuenerint, crediderintq; huc etiam spectasse tam liberalem promissionem vnius legionis, quam Laurentius Regalis ipsorū nomine, prout diximus ad Sundæ transitum, eorumq; etiam impendijs extra ordinem aliorum auxiliariorum tuendum, obtulerat; videlicet eo fine, vt optimam regni partem, imò optimum Orbis vectigal pignoris loco suæ Hollandiæ obtinerent.

Comitia Danica.

Legatio Hollandorum.

E contra Lubeci Cæsarei Legati congregati cum VValsteinio, & Tillio de oppugnandis reliquis ditionibus Regis deliberantes, maximè in tanta nauium inopia, quas tamen

men ad occupandas inſulas omninò neceſſarias nullus dubitabat, à Lubecenſibus illas multis precibus, ac deinde grauioribus rationibus in medium productis, contenderunt; verum Lubecenſes hactenus medij, ſeſe à Bello Danis perpetuo vicinis inferendo, excuſarunt; & ne ad illud auctoritate maiori adigerentur, culpam omnem in reliquas Anſeaticas ciuitates, à quibus vel maximè dependebant, ſingulari ſtudio reiecerunt; quare Cæſarei tantum exiguo nauigiorum numero inſtructi, glaciem craſſiorem expectarunt. verum, cum illo anno tam densa non fuiſſet, de tranſitu in Daniam deſperarunt: Cæſar tamen nequid omiſiſſe videretur, Comitem Suuantzẽburgum Aulæ Præfectũ ad ciuitates Anſeaticas ablegauit, vt inſtituta noua ratione cõmercij, addicentes, auxilia nauium contra Danos impetraret. Verũ cum horum difficillima inter diuerſiſſimos ordines, plerumquè proprium commodum tantum ſpectantes, deliberatio in ſextum menſem extracta fuiſſet, nihil effectum fuit.

Poſtulata Cæſaris apud Lubecenſes.

Nobis iucundum fuit videre Pragæ recenter à Comite SlicKio adempta quinquaginta ſigna peditum, & quadraginta ſex equitum, quæ ex caſtris Danicis in triumphum magno tubarum, & tympanorum ſtrepitu deducta, ac Cæſari per Præfectum Principis Vvalleſteinij vna cum octoginta captiuis, duobus Tribunis, & triginta Capitaneis oblata fuerunt, & poſtea Viennam in Sacello D. Virginis Lauretano, in Eccleſia Sancti Auguſtini erecto, ad opprobrium hoſtium, & perpetui trophæi monumentum ſuſpenſa. captiuos Cæſar Pragæ aliquandiù attineri iuſſit, ac poſtmodum iure belli, clementiſſimè tamen cum ipſis agens eoſdem, prius accepta fide, quod ſpatio ſex menſium contra Suam Maieſtatem non eſſent militaturi, dimiſit; Laurentium Realem diligentius aſſeruari, & Viennam ſub cuſtodia mitti iuſſit; nam is in Indijs pluribus annis Hollandicis copijs Præfectus maioris videbatur experientiæ, & rerum Germanicarum peritiæ, quam vt

Triũphus Pragæ de captiuis et vexillis.

tam facilè dimitti posset quare eundem vidimus ad sextum mensem detentum, sæpius examinatum, & sæpius à submissis Religiosis ad Catholicam Fidem, si forte resipiscere voluisset, inuitatum, sed semper nullius Fidei addictum atheum potius, quam hæreticum se professus est.

Nouus exercitus Cæsaris in Sueuia, & in quem finem

Magnum exercitum illis diebus Cæsar collegerat in limitibus Suueuiæ sub Comite Vvolfango à Mansfeld sexdecim millium, & amplius peditum, ac mille quingentorum equitum, qui circa vlmam hyberna fixerant, omnibus metum incutientes, ingentesquè pecuniarum collationes instituentes. De hoc exercitu variæ tunc erant coniecturæ; exortis enim tumultibus Italicis ob Vincentij Mantuæ Ducis obitum, & Ducis Niuersensis controuersiam possessionem, multi Italiæ tunc metuebant. Alij Heluetios continendos dicebant, ne dum fœderatis Argentinensibus, Vlmensibus, Norimbergensibus, alijsquè ciuitatibus Imperialibus imperarentur, sacrarum fortunarum restitutiones, iuxta mandata præpedirent. Nonnulli etiam exercitum ad omnem euentum, vel in Vngaria, vel in inferiori Germania applicandum iudicantes, eundem ibidem optimè detineri censebant, vt secundo flumine, vbi cunquè necesse foret euocaretur. Vnum constabat, propter illius exercitus præsentiam hæreticorum animos, alioquin ad nouas spes erectos, plurimum concidisse. Daniæ Rex nedum de Germaniæ auxilijs diffidens, magnam spem in ciuitates Imperiales propter Religionis instaurationem, & bonorum Ecclesiasticorum restitutionem multis in locis publicatam, & vniuersaliter præparatam, offensas reposuerat; eratquè, qui fœdus contractum fuisse diceret, cuius se primarum Ducem Marchio Durlacensis etiam ascitis in societatem Gallis gloriabatur, sed hęc omnia consilia (fugiente Marchione) per huius exercitus constantiam dissipata sunt, hostes extenuati, & Cæsaris auctoritas vel maximè fuit per Imperium stabilita.

Fructus illius exercitus.

Quod

Quod de restitutione Catholicarũ ecclesiarũ dicebatur, notauimus propter pericula generalis alicuius seditionis, commotis non nihil Heluetijs, quos tantæ copiæ excitauerant, nedum omnino maturam fuisse mandati concepti publicationem, exercitus tamen præsentia multis in locis, præcipuè apud Snueuos, vbi frequentissime sunt ciuitates Imperiales corruptæ, non parum sacrarum fortunarum restitutionem promouit; illo etenim præsente, liberrimè Cæsar Episcopo Augustano, me instante, mandauit, v pagos sibi subditos omnes, & hæreticorum, Protestantiumq. dominorum hactenus re'ractarios secundum tenorem translactionis Passauiensis, Catholicæ Religioni obtemperantes redderet. Quod idem Leopoldo fratri imperauit, vt Campidoni Memingæ Colmariæ, & alibi in superioribus hȩreditarijs regionibus attentaret. Magno etiam Ordjnis Teutonici Magistro commissa fuit instauratio prisci ritus oppidi Bopfingensis, Northgensis, Aulen, DrincKelspulbij, & Gomundij seruata pace Passauij.

Varia exequutiones.

Fuere hæc certe prænuntia futuri decreti Generalis, vt præsente exercitu, initio facto, minus alibi, absente fortè, sentirentur, vel pertinaciores adigerentur: Memingæ enim militum motus statim binas ecclesias pro Catholicis expressit. Lindauij etiam sexcentis militibus semel admissis, securissimi Cæsarei Legati, Comes Hugo de Montfort, & Episcopus Constantiensis claues oppidi, domus Prætoriæ, & armentariæ restitutionem bonorum Ecclesiasticorum non sine insigni fructu spirituali vrgere cęperunt, & Vlmenses hactenus rigidissimi solum ad strepitum vicinorum militum per Legatos, dicto Cæsaris sese fore, obedientes promiserunt.

Apud nos in vicina nobis superiori Austria terminus emigrationis omnibus nobilibus, Catholicę Fidei nomen dare detrectantibus, indictus, non longe distabat. quare certatim proceres Cęsaream Aulam accesserunt, vt eiusdem termini extensionem impetrarent; impossibile enim multis videbatur temporalibus bonis tam cito renunciare cum turbatis adhuc rebus, nec iustus emptor, neque

Austria reformata.

æquum pretium inueniretur. ideo prolixiorem terminum, & perpetuum, aut saltem diuturniorem accessum, ac recessũ in proprijs hæreditatibus postularunt. Verum cum res periculo non careret, & plures mecum notassent dilationes istas, non nisi in spe mutationis fortunæ Cæsareæ, quod facile, vel morte, vel bellis Turcicis superuenientibus, vel nouis seditionibus enascentibus potuisset contingere, inniti, præcisa longiori dilatione, proxima hebdomada Sancta ante Pascha tis instantia solemnia, fuit vltimo termino emigrationis cõstituta: bonorum vero quorumcumq. venditionis terminus septem mensium concessus, quo tempore accessum, & recessum liberum modestiæ haberent, vel aliud Cæsaris iudiciũ opperirentur. Serio interim Cæsar per Comitem de Trautmestorf Arcani Consilij Consiliarium apud Electorem Bauariæ cessionem superioris Austriæ vrgebat, pro qua Sua Maiestas hæreditariam donationem superioris Palatinatus eidem Electori pia commutatione offerebat, & subditi ipsi Austriç magis erga Cæsarem, quam erga Bauarum propẽsi, non contemnendam summam signati auri sexcentorum millium florenorum liberalissime addicebant. In Bohemia vicani propter indictam Catholicam Religionem insolentiores non exiguum metum nobis incusserunt, præcipuè illi, qui Pragæ, vbi tunc eramus proximi, ac magno numero congregati, Senatum Cosllicien sem ferro, & igne castigandum statuerant, & in ditionibus Liechtensteinij, ac Baronis a Treska contra Præfectos inuecti, aliquos male mulctarant, aliosquè insidijs præoccupandos, ac delendos sperabant, vt sic Catholicæ Religionis iugum ipsis sola obstinatione, molestissimum quocunque modo excuterent.

Austria libera ta à manibus Bauari.

Hinc conflatis fama incrementum à singulis suscipiens, non solum Bohemiam, sed magis alias orbis partes peruaserat de vicanis, qui Cæsarem Ferdinandum in venatione opprimere constituerant, eumq. cum sua Aula ad laqueum damnare, ad cuius famæ rumorẽ nos omnes inhorruimus, magis quando Cæsar euocatis quatuor mille militibus per Vvallesteinium vicanos illos comprehendi, ac nisi modestiæ locus foret, penitus deleri præceperat; ex quorum rigidiori

Tumultus Bohemiæ.

diori examine postea constitit, iactari verba incondita à sceleratis contra Catholicos, eorumq. primarios promotores, à quibus nec Cæsareæ Maiestatis dignitas excipiebatur, auctor tamen talis conspirationis in Vngariam, ac postea ad Turcas maturè euasit, & secundarij aliqui rigidissimis tormentis subacti, pœnas temerariæ conceptæ seditionis, ac parricidij luerunt.

Euocauerat hic tumultus, (quem verebantur omnes initio fore in Bohemia vniuersalem) ex Germaniæ meditulio ad limitem Bohemiæ in ditionem scilicet Norimbergensē, & Bambergensem quadraginta quatuor turmas equitum, sub ducibus Helbron, Merode, Montecuculo, Isolano, & Fourio, sed sedato tumultu, ijs opus non fuit; quare in ijsdem limitibus prope Francofurtum hæserunt. Qua occasione Comes de Hannouu dudum controuersam Præfecturam Schlgteranam, Ecclesiæ Herbipolensi iure debitam, eiusdē Ecclesiæ Episcopo coactus fuit restituere, enixis precibus contendens, vt decursorum fructuum gratiam obtineret. cuius exemplo cęteri Protestantium non parum conterriti, de restitutione aliquando sacrarum fortunarum facienda nihil dubitarunt.

Militum concursus.

Faciliorem progressum etiam inuenit Catholica Religio in Palatinatu, vbi prçter omnem spem, qui pessimi aliquando fuerant Heidelbergæ, Germersheimij, Saltze, Neostadij, Creutzenaci, Simmerij, Kurchenheimij, Cæsaris literis felici quadam necessitate illos ad Christum compellentibus, Catholicam Religionem amplexi sunt. Hagenoæ integra ciuitas initiata fuit Catholico ritu, & Spiræ, (restituta PP. Dominicanorum ecclesia) magna pars ciuium hæresim abiurauit. Francofurtentes, in eorum ciuitatem instante Cæsare, cuius nos literas, & mandata procurauimus, instante etiam Archiepiscopo Moguntino, PP. Cappuccinos admiserunt. Ratisbonenses à Cæsare moniti, vt cum Catholicis mitius agerent, istis diebus publicas supplicationes per omnes vrbis plateas etiam insolitas, quas hucusq. non obierant, tolerarunt, & nouæ Ecclesiæ sectariç, vt Catholicorum Ecclesijs valedicerent, fundamenta iecerunt. Soli Argentinenses, cęteris

Progressus Religionis in Palatinatu.

ris omnibus pertinaciores Cęsaris placita scissis animis publicarunt; nec statim parere volentęs, nec continuò eadem reijcientes, in aliud tempus eorundem executionem distulerunt, hoc interim reuerentiæ Cæsareis literis deferêtes, quod noctè, dieq. eisdem excubias addiderunt, ne ab insolenti plebe discerperentur, & culpa in vniuersum Senatum redundaret. Pertinacissimi Franckendolenses, (quorum vna erat sententia potius locum, quam Religionem mutare) cæteris à præsidiarijs militibus liberatis, aut valde subleuatis, plures præsidiarios, quam ciues numerarunt.

De Archiepiscopatu Magdeburgensi dispositio.

Iam pridē de Metropolitana Ecclesia Magdeburgensi laboratum fuerat; illa enim indebitè commendata fuerat Ioachimo Friderico Brandeburgico, qui cum contra Cæsarēm arma gessisset, & Legationibus obeundis implicatus à Sua Maiestate proscriptus fuisset; ipsos Canonicos offenderat. quare metuentes ne dignitas ad Catholicum deuolueretur, & ipsi ad Catholicam Religionem adigerentur; Electoris Saxoniæ filium secundogenitum postulare deliberarunt, vt si primo administrato destituerentur, saltem suæ sectæ validum Mecęnatem victori Cæsari opponendum nanciscerentur. Quod cum sciuissem, retulissemq. Cæsari, eiusq. ministris, instans ne cunctarentur in remedijs adhibendis ob multa mala, quæ inde oriri poterant Sua; Maiestas per certum hominem Pseudocanonicis sub grauissimis pęnis præter ipsam actus nullitatem, interdixit, ne in Archiepiscopi electione, seu postulatione procederent: Electori vero Saxoniæ per literas significauit, quod cum tanta ei voluntate esset astrictus; tamen cum ille se ingereret in noua electione Archiepiscopi Magdeburgensis, & curaret, vt aliquis ex proprijs filijs eligeretur; non posse salua iustitia talem Catholicorum iniuriam permittere; cum supradictus Archiepiscopatus post translactionem Passauiensem ab hæreticis fuisset occupatus, pro qua causa non potuerant Catholici in Camera Spirensi prosequi multas alias causas pro restitione aliorum bonorum Ecclesiasticorum ab hæreticis occupatorum nolentes hæreticum quemlibet recognoscere pro legitimo Archiepiscopo Magdeburgensi, ad quem secūdum

Cæsaris literæ ad Electorem Saxoniæ.

Im-

Imperij constitutiones spectabat esse relatorem causarum. Addidit præterea Cæsar, quod cum multas auri miriades pro præfato Archiepiscopatu recuperando impendisset, eos non nisi in diuinum seruitium relaxare se velle, quare eũ amice admonebat, ne aliter sentiendo, esset ipse causa, & origo nouorum tumultuum,& bellorum in Germania; se enim firmissimè statuisse nolle permittere in Imperio huiusmodi inconuenientia; sed hæc nostræ diligentiæ conamina nullum effectum habuerunt: nam post aliquot dies Pseudocanonici se excusarunt, quod ante receptum mandatum S.M. Principem Augustum Electoris Saxoniæ filiũ in Archiepiscopum postulassent ipse quoq. Elector Saxoniæ S.Maiestati respondit cum duos dies ante literas S. M oblatas consensisset, vt Augustus filius postulationem acceptaret, se iam non posse sine sui honoris iactura permittere, vt eandem renunciaret. Quare nouis, & violentioribus remedijs vti necesse fuit; & ideo S. M. iterum scripsit Electori, se non posse à præscripta mente, neque ob publicum Imperij commodum, neque ob priuatum proprium recedere. constituit præterea virum magnæ auctoritatis, vt compulsis populis Principatus Magdeburgensis, Archiepiscopatui subiectis ad præstandum nouum iuramentum fidelitatis,& obedientiæ suæ Maiestati, illius possessionem, & dominium armata manu retineret, & defenderet Insuper constituit Commissarios, qui inibi quæstionem haberent contra omnes supradictos Pseudocanonicos ob diuersa capita criminis lęsæ Maiestatis, cum non minus ipsi, quam eorum præteritus Pseudadministrator, rebelles contra S.M.& Imperium fuissent, Interea Tillius, cõmissa Comiti de Anolt cura obsidionis ciuitatis Stadem, cum sex legionibus peditum,& magno equitum numero Frisiam orientalem ingressus, stationem cępit, quasi comitatum illum Imperio subiectum, ab Hollandis occupatum, recuperaturus: sed re vera, vt illorum vires diuerteret, eisq. timorem inijceret, contra Hispanos belligerantibus. certum enim erat huiusmodi recuperationem perfici non posse ijs temporis angustijs, eoque belli apparatu, cum inimici ciuitatem Enden, & Tentort firmissimas

Responsio Pseudocanonicorũ Cæsarem pariterq. Electoris Saxoniæ.

Noua remedia pro rescindenda postulatione supradicta.

Tillius Frisiã orientalem ingreditur cum suis legionibus & ad quem finem.

arces

arces in sua potestate retinerent; meliorem effectum obtinuit Comitis de Traumestolf cum Electore Bauariæ ob superioris Austriæ restitutionem tractatus; licet ab initio habuerit remoram ex postulatione cautionis illarum prouinciarum, quas Cæsar in compensationem crediti Bauarici datura erat, quæ reproducta resolutione Electorum in Conuentum Mulhusij, qua pro suo arbitratu poterat S.M. disponere de prouinciis Friderici Palatini proscripti; & insuper promittente S.M. defendere prouincias dandas Bauaro; sublata fuit præcipua concordiæ capita fuere, vt daretur liberè Bauaro pro se, & suis successoribus Palatinatus superior, vna cum quatuor Præfecturis Palatinatus inferioris cis Rhenū, in quibus est Heidelberga Palatinorum antiqua, & principalis sedes, & Monaen inter Germaniæ arces munitissima; secundo vt daretur diploma Electoratus perpetui Suæ Serenissimæ Celsitudini, eiusquè stipiti. quare per istam concordiam, quæ in principio Maii executionem sortita est, duo grauissima negotia Catholicam Religionem spectantia cōplementum habuerunt, nam sublatæ fuerunt suspicionum vmbræ inter Domum Austriacam, & Bauaricam, ex quarū discordiis in Germania, quot oriri potuissent Catholicæ Religionis pericula, & ruina; supra tetulimus, & in hoc quilibet bonus Catholicus summopere animaduertere debet. Secundo, quanti fuerit momenti translatio vnius voti Electoralis hæretici in Catholicum, nemo est tam parum Germanicarum rerum expertus, qui non plene cognoscat; in quo negotio non minus sub Pontificatu Gregorii XV. fęlicis recordationis, quam sub isto Sanctissimi Domini Nostri Vrbani nos laborauimus, & desudauimus Deo dante vires, & incrementum.

Cōcordia inter Cæsarem, et Bauarum pro restitutione Austriæ superioris

notandum.

Eodem mense per litteras patentes mandauit Imperator Morauis, vt omnes dictę prouinciæ hæretici, nisi Catholicā Religionem susciperent, intra sex menses ex illa egredi, & inter sex alios, suas omnes fortunas vēdere deberent; Reformauit prӕterea constitutiones omnes, & leges eiusdem prouincię, illas prӕsertim quę contra Religionem, & libertatem Ecclesiasticam erant. Insuper ad prӕstandum ab illis populis

Litteræ patentes Cæsaris vt hæretici Morauiæ nisi infra sex menses Catholicā Relig. susciperent discederent ex tota prouincia.

lis Regi Vngariæ iuramentũ fidelitatis, necnon ad multa alia neceſſaria in beneficiũ eorundẽ dictã illius Marchionatus pro fine Maij in ciuitate Zenoimæ indici mãdauit ideo ſtatim Brunæ iudıtia eiuſdẽ dictæ præparatoria cœpta ſunt, in quibus præter alia, quæ expedita fuere Baro Bioſcus hæreticus & ex primarijs illius prouinciæ rebellis, non ſera vindicta Diuina capite plexus eſt, ex eo quod inter alia perpetrata facinora Decanum Sarcandrum in principio rebellionum atrociſſimis cruciatibus Martyrem effecerat.

Publicatio Dietæ Marchionatus Morauiæ.

Præparatoria Iuditia Brunæ pro futura dieta.

Rex Daniç infauſto nihil attonitus, nec terrefactus augurio, quod incolæ Haffniæ Regiæ ſuç reſidentiæ conceperant ex repentino fulminis caſu, quo Cathedralis campanarum turris diruta fuerat, & in ſacellum Regium deijciẽs, oña antecesſorum Regum monumenta quaſſarat; ſoluens ex portu cum valida claſſe appulit ad paruam inſulam Ducatus Holeſtain Femerẽ, quã ſtatim occupauit, cçſis quinq vallonum turmis, quæ ibi in præſidiũ conſtitutç erant deinde è regione eiuſdẽ inſulç nouum propugnaculum extruxit hinc ad ciuitatẽ Kyç ſe tranſtulit, vt ea potita, tutiorẽ, & liberiorẽ deſcenſũ haberet in terrã, ſed ſpe fruſtratus eſt, nã magno impetu illã oppugnare incipiens, virtute tñ Imperialiũ reiect⁹, in Zelãd cũ paucis nauibus receſſit, reliquũ claſſis in canali Femerẽ relinquens ad defendendã eandem inſulã, & propugnaculũ in continenti, ꝙ poſt paucos dies ab imperialibus recuperatũ fuit, cçſis, & diſſipatis multis turmis hoſtiũ q fugientes in claſsẽ ob maris æſtũ è littore ſemotã ſe ſaluos reddere nõ potuerant; ciues Transluntd (q̃ eſt ciuitas Ligç Hanſiaticæ in Pomerania) ob occupationem à Cæſarianis inſulæ Rugiæ, & ob ꝓpugnaculum ab eiſdẽ erectum in parua inſula, q̃ eſt è regione canalis, ſeu portus ciuitatis nimium de ſua libertate dubitantes, inito conſilio cum Rege Daniæ præfatum propugnaculum ſtricta obſedione oppugnarunt, ac tandem expugnarunt. quod indigne Colonellus Harnaim ad caſtigandam eorum rebellionem cum duodecim millibus armatis cçpit obſidere ciuitatem, ſane non valde maturo conſilio, ob multa ſed prçcipuæ, quod non poterat impedire ſubſidia, quç per mare ventura erant.

Rex Daniæ occupat inſulam Femeren.

Idem reijcitur a ciuitate Kyæ virtute Imperialium.

Ciues Anſiaticæ ciuit Trãslanti deficiũt à fide Cæſaris.

Colonellus Harnaim obſidet Transluntd.

Dum per littora Baltici maris tali modo belligerabatur,

in tota fere Germania laborabatur in vinea Domini lollium hæresis extirpando. In Palatinatu Heidelbergensis Patres minores strictioris Ordinis obseruantiæ Sācti Francisci hoc tempore ex Caluinismo ad Catholicam Religionem reduxerunt ciuitatem Vvolffensteil cum adiunctis suis vndecim pagis, sic etiam ciuitatem Stomburg cum duobus oppidis, & quatuordecim pagis; pariter ciuitatem Monzingensem; Archilatrapiam totam ciuitatis Cæsaris Lautiensis cum tribus oppidis,& sexaginta pagis; dominium Hohenechen cum quatuor pagis; oppidum Reggenhausium cum sex pagis;arcem Naumburg,cum duodecim pagis,& oppidum Offenheimense.

Vberes fructus Cathol. Relig. in Palatinatu Heidelbergēsi.

Cæsar ad propagandam Catholicam Religionem in Bohemia quamuis regium ærarium ob tot, & tantas in bellis confectas expensas,haberet exaustum,in Dei tamen solum protectione confidens donationem quindecim Cruciferorum pro quolibet magno modio salis regni Bohemiæ annuatim statui Ecclesiastico contulit.

Cæsaris liberalitas donatio quindecim Cruciferorum pro quolibet modio salis regni Bohemiæ statui ecclesiastico eiusdem regni.

Praterea quia in constitutione statutorum, & Legum regni Bohemiæ aliquæ erant ex eis,quæ ambiguitate,& perplexitate laborabāt,flagitante Card. ab Harrach in status Ecclesiastici beneficium aliquas declarationes effecit, quas lector videbit infra inter diplomata Cancellariæ regni Bohemiæ.

Haud igitur mirari debemus,si Deus,qui dat affluēter omnibus in eū sperātibus amplissima Cæsari dona conferre nō destiterit,prout eo tempore accidit;nā Comiti de Anolt post multorum mensiū obsidionē ciuitas Staden dedita est,Colonello Morgan,qui eā defenderat spondente, nec ipsum, nec suos milites per sex mensiū spatium militaturos contra Cæsarem.Qui antequam Praga discederet,Morauiæ, diætā iturus,quæ in fine Maij,& principio Iunii celebrata fuit;Ferdinandū Magnum Hetruriæ Ducē cum Principe Ioāne Carolo eius germano , suos ex sorore nepotes, splendidissimè tanquam Austriæ Archiduces excipit,pariterq. eodem tempore,cum multo honore,& benignitate admisit Antistitem Dūm Ioannem Baptistam Pallottum Nūtium extraordinarium Sanctissimi Dūi ob negotia Ducatuum Mantuæ, & Mon-

Ciuitas Staden post multorum mensium obsidionē venit in manus Comitis de Anolt pactis honestis conditionibus.

Aduentus in Pragam Ferdinandi magni Hetruriæ Ducis.

Aduentus in Curiā extraordinarij Nūtij.

Montis Ferrati à me ad Suam Maiestatem introductum. deliberationes postea Dietæ Morauiæ fęlicissimum habuere successum, quia præter quamquod omnes status illius prouincię coram Imperatore fidelitatē Regi Vngariæ, tanquā legitimo successori iurarunt; spoponderunt etiam, se per singula familiarum capita semel tantum sex florenos soluturos & pariter illo anno ad muniendas Vngariæ Turcis limitaneas arces vnam legalæ mensuram per singulos subditos, & per singulos domus Ciuitatum promiserunt præterea Regi Vngariæ tanquā nouo prouinciæ Marchioni viginti millia florenorum Imperatrici, totidemq. ministris cancellariæ; quibus firmatis Rex Vngariæ Marchionatus priuilegia confirmauit, & publico iuramento comprobauit; ea nimirum forma & tenore, quo eius parens cōfirmauerat, & promiserat. verum Imperator antequam à Zenoima discederet, publicari mandauit nouas leges, & constitutiones ab illis populis obseruādas, pręsertim nōnullas circa Religionē reformatas, quę fuerāt antea ab antiquis Regibus Bohemiæ, & Morauiæ Marchionibus hæreticis prolatæ in qua reformatione ex ordine Card. à Dietrichstain, & meo multum desudauit Canonicus Hernestus de Platais; præter hæc Imperator ante suum discessum assignauit statui ecclesiastico in diætis, & similibus prouinciæ functionibus primum locum, cum antea ex temporū præteritorū iniquitate non nisi sm̄ haberet.

Deliberationes Dieta Morauia fælicissime pro Cæsare

In huius anni fine varij fuerunt rerum Imperialium euentus, nam Krimp. Arx munitissima Ducatus Holestain post aliquos mensium obsidionem in potestatem Torquati Comitis Ducis Guadagnoli Generalis Imperialium bōbardarum honestis conditionibus deuenit, sed talem euentum obsidio arcis GlicKstat in proxima ripa fluminis Albis sitę, sortita non est, cum subsidia, quę è mare in ipsam inferebantur, nō potuissent impediri, ciuitas vero Trāslunt cū iā vix posset amplius subsistere acriter oppugnantibus Imperialib. qui cum arginibus vsq. ad muros deuenerant, cępit agere de pactionibus, easq. cū Duce Fritlandet (Pomeranię Duce mediatore) conclusit; postea tñ cōcordia suū non habuit effectū, quoniā ciues magno obtēto subsidio, cū valida classe nauiū

Venit in manus Ducā Imperialium arx Krimp.

Ciues Trāslūtd tractant cum Duce Fritlād de conditionibus pacis. & cōcludunt, sed postea recedunt à concordatis.

a Rege Sueciæ (qui ante paucos dies illius ciuitatis susceperat protectionem) illam amplius seruare noluerunt. Hinc non defuit, qui id inconsiderationi, & non solitæ prudentiæ, & perspicacitati Ducis Fritlandt verterit, eo quod conclusis cõditionibus, non debebat proficisci Gusteron (quæ sedes est solita Ducum Michelburgensium ibi proxima) ad capiendam eiusdem Ducatus possessionem, qui ei ab Imperatore ob impensas, & seruitia in bellis præstita concessus fuerat, cũ prædecessores Duces (quorum familia per quingentos annos dictum Ducatum possederat) rebelles extitissent præterea non debebat executionis concordiæ onus Duci Pomeraniæ committere, sed ipse illud in se suscipere, & ante discessum perficere, cum verissimum sit, quod de fortuna asseritur: fronte capillata, post hæc occasio calua.

Procurator cõuocatio Cõuentus Electoralis Ratisbonæ pro electione Regis Romanorum, sed frustra.

Interim pro conuocando Electorali Conuentu Ratisbonæ pro Imperij pace, & electione Regis Romanorum multis consumptis laboribus per multos menses cum Electoribus frustra insudatum est; nam etiam si Electores promptissimos se ostenderent ad celebrandum Conuentum; tamen Cæsari repræsentarunt prius moderanda esse grauamina, quæ omnes Imperij Principes in proprijs prouincijs ab armis Imperialibus patiebantur propter exercitus magnitudinem, illiusq. violentiam, & rapinam; & ideo quamuis à Cæsare transmissus in Imperium Comes Rambaldus de Colalt, missionem fecisset quindecim millium equitum à seruitio Cæsareo, & deinde valde bonas, & prudentes ordinationes circa disciplinam, & vitam militarem aliquis dedisset nõ tamẽ expetitus effectus sequutus est; vel quia remedium non fuit sufficiens, vel quia Principes Imperij voluissent, vt pene omnium militum Imperialium (aliquibus paucis cum exercitu Ligæ Catholicæ solum relictis) missio fieret, quod quidem Cæsar, nec poterat, nec debebat præstare; tum propter negotia eiusdem Germaniæ, quæ adhuc ignem malæ voluntatis sub cinere fouebant; tum etiam ob Italiæ rumores, ac tandem ob pericula, quæ imminebant propter pacem cum Turcis non firmatam; cuius spem licet enutrirẽt mutuæ Oratorum inter duos Imperatores transmissiones

nes

nes tamen, quia adhuc ratificata non erat, in ea quidem fundamentum fieri non poterat; immò, & si ratificata fuisset; quia iam antea experimento compertum fuerat, eam Turcas tanto tempore obseruasse, quanto eam frangere non potuissent; cum eorum vires in alias partes distractæ essent; maximè extimescendum erat.

Procedebatur interea ab Imperialibus cõmissarijs Magdeburg transmissis, ad vlteriorem quæstionem contra Pseudocanonicos ob expositas causas, quare illi magnopere metuentes Viennam (quo paulo ante Curia Cæsarea redierat) duos Oratores pariter Pseudocanonicos sectæ Caluinisticæ, vt sese à postulatione facta excusarent transmiserunt, credẽtes hac via suæ rebellionis pœnas elapsuros; proposuerunt igitur Cæsari Oratores, capitulum, & omnes postulãdo filiũ Electoris Saxoniæ, credidisse summopere voluntati S.M. satisfacturos, quandoquidèm postularant filium Principis tanta Cæsari voluntate coniuncti, tantumq. de eo benemeriti; attamen si capitulum, quod crediderat, non erat assecutũ, rogabant S.M. vt suggereret opportunum facto remedium, quod Capitulo erant repræsentaturi, vt quoad fieri posset, S.M. morem gereret. Cæsar clarè perspiciens hos sub vestimẽtis ouium luporum animos abscõdere, eis per Cancellarium respondit, ipsos ac reliquos ipsorũ socios valde grauiter errasse in facta postulatione, non solum, quod contra multa iustitiæ capita, secundum Imperij constitutiones, & contra alia non consentanea voluntati S.M. attentauerant; verum etiam ob eandem causam ab illis repræsentatam cõiunctionis, & amicitiæ Saxonis cum S.M. quoniam futuri erant fortasse causa, & origo perturbationum, & discordiarum inter duos Principes tanta animi voluntate in publicum Imperij commodum coniunctos. ideo ipsis, qui errauerant sedulò cogitandum, qua ratione rem cum ipso Saxone possent componere. Tali responso perterriti Pseudocanonici Oratores, & multo magis deinde cum per alios tractatus ab eis cum ministris Cæsareis initos reiecti, cognouissent constantissimã Cęsaris in hoc negotio, & inflexibilem voluntatem; pauidi, & animo cõfusi in sola spe protectionis Saxonici nisi discesserut

Cæsar reijcit propositiones Pseudocanonicorũ oratorum capituli Archiepiscopatus Magdeburgensis.

ſerunt.quare iterum Cæſar mandauit ſuis commiſſarijs, vt contra eoſdem procederent,& quæſtionem adornarent;quę poſtea,quem finem habuerit anno ſequenti erit referendum.

Cæſaris literæ, patentes in Stiria, Carinthia, et Carniola, vt Barones & nobiles heretici niſi infra ſex menſes Cathol. Relig. ſuſceperint deberent ex prouincijs diſcedere.

Pari zelo,& pietate Imperator cum ei rapreſentaſſem in Stiria,Carinthia,Carniola,alijſq.proximis hæreditarijs Auſtriacis prouincijs reformationem Religionis optatum finẽ non habuiſſe,nec habere poſſe;ex eo quod nobiles, & Barones in mandatis reformationis nõ incluſi,ciues, & plebeios clam à ſuſcipienda Catholica Religione retrahebant; mandauit per particulares patentes literas,vt omnes Barones, & nobiles hæretici earundem prouinciarum intra ſex menſes vel Catholicam Religionẽ profiterentur, vel egrederentur ex eiſdem prouincijs;permittens tamen illis,vt infra annum ſuas fortunas vendere poſſent,quemadmodum in Bohemia factum fuerat.Sed Imperatoris mens decidendi hoc tempore in fauorẽ Catholicorum primum ſtatutum Imperij grauamen,(quod eſt Religionis)glorioſiſſima, maximaque fuit omnium, quæ ab introductione Lutheranæ hæreſis factæ fuerunt in Germania;nam licet tot,tãtæq.difficultates emerſerint,quantæ,& à me,& à multis alijs miniſtris,multorum menſium labore ſuperatæ ſunt;eo tamen magis pietas S. M. Dei ope adiuta reluxit ſupradicta tamen deciſio in ſcriptis redacta,(ea forma,& tenore,quo in ſecunda noſtrorum Cõmentariorum parte reſcribitur)non hoc anno, ſed ſequenti publicata fuit tanti enim ponderis res Catholicis Electoribus ſedulo conſideranda debuit tranſmitti.Hi vero poſt maturam conſiderationem ſummis laudib. Cæſaris.pietatem, & conſtans animi propoſitum extulerunt;quibus præconijs annuit ipſe Deus, dũ poſt paucos ab ipſa deliberatione dies Cæſarem inſigni victoria remuneratus eſt. nam cum Rex Daniæ cum ſex legionibus peditum,& quindecim equitum turmis occupaſſet Inſulam Vſedum,& poſtea ciuitatẽ Vuolgaſt ſedem Ducum Pomeraniæ,ſperans cum auxilio Regis Sueciæ,eiuſdemq.populorum Pomeraniæ,maiores progreſſus ſe facturum.ex aduerſo,Dux Fridlant, motus cum ſex mille peditibus,& mille,& quingentis equitibus,ante præfatam

Glorioſiſſima, et præſtantiſſ. deliberatio Cæſaris in fauorem Religionis Catholicæ.

Rex Daniæ occupat Vuolgaſt

tam

cũ ciuitatem poſt ſex horas certaminis illum vicit, ac maiori parte exercitus cæſa, fugauit, quare primum in ciuitatem, deinde in arcem mari circumdatam, vnde cum ſecurum ſe non crederet, ponte combuſto, in claſſem ſe recepit: ciuitas vero à Duce Fridlant die ſequenti capta fuit, & militum deprædationi tradita, atq. arce veſperi cum pactis, & conditionibus recepta, totam ditionem in Cæſaris deuotionem confirmauit.

Pugnat cũ Duce Fridlant. fugatur, & vincitur.

Paulo poſt hanc victoriam habui ſucceſſorem in Nunciatura ordinaria, extraordinarium Nuntium Præſulem, Ioan. Baptiſtam Pallottum creatum Archiepiſcopum Teſſalonicenſem, nunc Eminentiſſimum Cardinalem, cuius virtutes, & præclaras animi dotes Italia, Luſitania, & Germania, nõ aſpexere modo, ſed ſuſpexere. in eis enim prouincijs præſtantiſſima munera, & officia magno virtutum robore, & ſplendore exercuit. Vienna diſceſſi in fine Octobris, Deo gratias agens, quod in tam longo tempore, quo fui in Germania me ab innumeris periculis bellorum, itinerum, peſtis, & aliarum calamitatum, quibus obrutus fui, liberaſſet, & multo magis, quod nulla conceſſio, nulla pax, nullum indultum, aut quid ſimile etiam in ſummis periculis, et ærumnis in præiudiciũ Religionis Catholicæ conceſſum fuiſſet; immò, quod à prima die vſq. ad vltimam tale, & tantum ipſa Religio creuiſſet, vt nemo vnquam potuiſſet, non dicam illud ſperare, ſed nec cogitatione peruoluere. Quis. n. credidiſſet totum Bohemiæ regnum in Religione reformandum, cuius cauſa ducẽtorum quinquaginta annorum ſpatio ab introductione hæreſis, tot Summi Pontifices, duo Concilia, & potentiſſimi Imperatores laborarunt, & tamen nihil, aut parum effecerunt. Quis hoc de Archiducatu Auſtriæ, in quo hæreſis maximis erat munita priuilegijs, & præſertim de ipſius capite Vienna cogitaſſet; de hac enim in meo diſceſſu poteram affirmare, quod inſtante diſceſſu ex hac vita Diuus Gregorius Thaumaturgus de ciuibus ciuitatis Neocæſareæ pronuntiauit. Sed quis ſperaſſet in ampliſſimis, & præſtantiſſimis prouincijs Morauiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Tirolis, & Alsatiæ, in quibus prius habitabant dracones, orituru

viro-

virorem calami, & iunci, & populos ambulaturos in lumine Dñi? Nec minus credibile videbatur eos in Vngaria, Silesia, Lusatia, vberrimos fructus in Religione Catholica percipiendos, qui postea percepti sunt; cum libertate, & constitutionibus regni, & pessimis literis Maiestatis maxime præpedirentur. Nec quidem vlli in mentem venisset, ex vtroque Palatinatu, vbi erat sedes Caluinismi, firmamentum hæreticorum, & statua Dagon contra Deum; expulso hæretico, Catholicum exercitium introducendum, infringendam insuper potentiam Palatini, vna cum tot Regibus, Principibus, & Rebuspublicis cõiunctam, eiq. auferẽdum Electorale votũ; & Catholico Principi Maximiliano Bauaro, eiusque stipiti, trãsferendũ. Nec quidem sperandi exitus è manibus hæreticorum videbatur recuperatio totius Principatus Archiepiscopatus Magdeburgensis, nec non Episcopatuum Alberstadiensis, Mindensis, Suuerinensis, Ratzemburgensis, Principatus Hirsfeldensis, nec non aliarum Abbatiarum, & Monasteriorum bonorumq Ecclesiasticorũ, quæ si simul iungi possent, duo maxima regna constituerent. Quis denique sperasset, tot alia mirabilia, quæ in augumẽtum, & propagationem Religionis, & extirpationem hæresis in toto Imperio perpetrata sunt, verum de his omnibus, vt solebam dicere Imperatori, & eius ministris, mihiq in corde meo, nemo sit qui sibi aliquid arroget diuinam gratiam, rapinam suã arbitratus; sed soli Deo, eiusq Matri Sanctissimæ tota laus, & gloria tribuenda est. Finem imposuimus nostris Commẽtarijs, in quibus aliqua de industria circumscripsimus, & tantum delineauimus, alia vix tetigimus, & parum explicauimus, multa reticuimus, & reliquimus, quia verissimũ est, nõ alio modo viuentem de viuentibus posse scribere Commentaria.

Laus Deo, eiusq. Matri Sanctissimæ.

INDEX
Rerum Præcipuarum, quæ in hoc opere continentur.

A

a

Ar-

Bohe-

C

Colo-

Con-

Ele-

F

Fer-

Hære-

I

Mu-

Pro-

Q

R

T

V

FINIS.